

TAM | A K A D E M İ D E R G İ S İ

JOURNAL OF TAM ACADEMY

OSMAN DERTLİ

Öteki ile Yüzleşmek: Erving Goffman'ın Damga Teorisi Bağlamında "Gassal" Dizisinin Sosyolojik Bir Analizi

EMRAH SUAT ONAT
CEMRE GEÇER

Visseral Bakış ve Performatif Beden: Under the Skin ve The Love Witch'te Dişil Temsil

NAZYM KARAGULKYZY
YELİZ KUŞAY

Sağlık İletişiminde Yapay Zeka Destekli Uygulamalar: Özel Hastaneler Üzerine Karşılaştırmalı Bir Analiz

NEVDA BAYTUNÇ

Dijital Aktivizm Bağlamında İsrail Ürünlerinin Boykotu

ÖZGÜR CAN YOLCU

Sesin Platformlaşması: Podcast Gazeteciliğinde Anlatı ve Yapısal Dinamikler

ALP EREN ERBAY
CELALETTİN AKTAŞ

Don Ihde'nin Postfenomenolojik Teknoloji Yaklaşımında Ontolojik, Etik ve Sosyopolitik Sınırların Yeniden Değerlendirilmesi

MESUD UZUN
AHMET TALHA AĞCA

Şehir İmajı Algısında Yerleşiklik ve Eğitim Süresi Etkisi: Somut ve Soyut İmaj Faktörlerinin Analizi

GAMZE YETKİN CILIZOĞLU
AYSEL ÇETİNKAYA
Z. BENAN DONDURUCU
EMEL ATEŞÇİ

In the Shadow of Gender: The Construction of Masculine Domination and Violence Through the Conflict Between Hegemonic and Fragile Masculinities in the Films Black Night and Burning Days

Editör Kurulu – Editorial Board

Baş Editör	Editor-in-Chief
Prof. Dr. Mustafa YILMAZ Aydın Adnan Menderes Üniversitesi, İletişim Fakültesi	Prof. Dr. Mustafa YILMAZ Aydın Adnan Menderes University, Faculty of Communication – Turkey
Editör	Editor
Dr. Öğr. Üyesi Mustafa GÖKMEN Aydın Adnan Menderes Üniversitesi, İletişim Fakültesi	Asst. Prof. Mustafa GÖKMEN Aydın Adnan Menderes University, Faculty of Communication – Turkey
Alan Editörleri	Field Editors
Dr. Öğr. Üyesi Kerim KARAGÖZ Alanya Üniversitesi, Sanat ve Tasarım Fakültesi	Asst. Prof. Kerim KARAGÖZ Alanya University, Faculty of Art and Design – Turkey
Dr. Öğr. Üyesi Deniz KEBA EKİNCİ Kocaeli Üniversitesi, İletişim Fakültesi	Asst. Prof. Deniz KEBA EKİNCİ Kocaeli University, Faculty of Communication – Turkey
Öğr. Gör. Ali PARİM (M.A.) İğdır Üniversitesi, Tuzluca Meslek Yüksekokulu	Lecturer Ali PARİM (M.A.) İğdır University, Tuzluca Vocational School – Turkey
Arş. Gör. Tolgahan TİKTAŞ Ankara Müzik ve Güzel Sanatlar Üniversitesi, İcra Sanatları Fakültesi	Research Assistant Tolgahan TİKTAŞ Ankara Music and Fine Arts University, Faculty of Performing Arts
Yabancı Dil Editörleri	Foreign Language Editors
Öğr. Gör. Dr. Adnan SERT Kocaeli Üniversitesi, Yabancı Diller Yüksekokul	Lecturer Adnan SERT (Ph.D.) Kocaeli University, Academy of Foreign Languages - Turkey
Arş. Gör. Umut YAVUZ Selçuk Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi	Research Assistant Umut YAVUZ (M.A.) Selçuk University, Faculty of Economics and Administrative Sciences - Turkey
Öğr. Gör. Dr. Ümit Ünsal KAYA Afyon Kocatepe Üniversitesi, Yabancı Diller Yüksekokulu	Lecturer Ümit Ünsal KAYA (Ph.D.) Afyon Kocatepe University, School of Foreign Languages - Turkey
Redaktör	Redactor
Öğr. Gör. Ali PARİM (M.A.) İğdır Üniversitesi, Tuzluca Meslek Yüksekokulu	Lecturer Ali PARİM (M.A.) İğdır University, Tuzluca Vocational School - Turkey
Kemal AKKURT (M.A.) Eyüboğlu Eğitim Kurumları	Kemal AKKURT (M.A.) Eyüboğlu Educational Institutions
Görsel Yönetmen	Visual Director
Mustafa ÇOKYAŞAR (M.A.) Aydın Adnan Menderes Üniversitesi	Mustafa ÇOKYAŞAR (M.A.) Aydın Adnan Menderes University

Yayın Kurulu – Publication Board

Prof. Dr. Abdülkadir ŞENKAL – Kocaeli Üniversitesi, Siyasal Bilgiler Fakültesi	Prof. Dr. Abdülkadir ŞENKAL – Kocaeli University, Faculty of Political Sciences – Turkey
Prof. Dr. Ali Muhammet BAYRAKTAROĞLU – Trakya Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi	Prof. Dr. Ali Muhammet BAYRAKTAROĞLU – Trakya University, Faculty of Fine Arts – Turkey
Prof. Dr. Ali Poyraz GÜRSON – Girne Amerikan Üniversitesi, Siyasal Bilimler Fakültesi	Prof. Dr. Ali Poyraz GÜRSON – Girne American University, Political Sciences – TRNC
Prof. Dr. Bayram KESKİN – Kocaeli Üniversitesi, Hukuk Fakültesi	Prof. Dr. Bayram KESKİN – Kocaeli University, Faculty of Law – Turkey
Prof. Dr. Bünyamin AYHAN – Selçuk Üniversitesi, İletişim Fakültesi	Prof. Dr. Bünyamin AYHAN – Selcuk University, Faculty of Communication – Turkey
Prof. Dr. Füsün ALVER – İstanbul Ticaret Üniversitesi, İletişim Fakültesi	Prof. Dr. Füsün ALVER – İstanbul Commerce University, Faculty of Communication – Turkey
Prof. Dr. Gülsün KURUBACAK – Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, İletişim Fakültesi	Prof. Dr. Gülsün KURUBACAK – Ankara Hacı Bayram Veli University, Faculty of Communication – Turkey
Prof. Dr. Güven Necati BÜYÜKBAYKAL – İstanbul Üniversitesi, İletişim Fakültesi	Prof. Dr. Güven Necati BÜYÜKBAYKAL – İstanbul University, Faculty of Communication – Turkey
Prof. Dr. Hale ŞIVGIN – Emekli Öğretim Üyesi	Prof. Dr. Hale ŞIVGIN – Emeritus Professor
Prof. Dr. Hüseyin Emre BAĞÇE – Marmara Üniversitesi, İletişim Fakültesi	Prof. Dr. Hüseyin Emre BAĞÇE – Marmara University, Faculty of Communication – Turkey
Prof. Dr. Muhsin HALİS – Kocaeli Üniversitesi, İşletme Fakültesi	Prof. Dr. Muhsin HALİS – Kocaeli University, Faculty of Business Administrations – Turkey
Prof. Dr. Mustafa EMİR – Karadeniz Teknik Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi	Prof. Dr. Mustafa EMİR – Karadeniz Technical University, Faculty of Economics and Administrative Sciences – Turkey
Prof. Dr. Mustafa YILMAZ – Aydın Adnan Menderes Üniversitesi, İletişim Fakültesi	Prof. Dr. Mustafa YILMAZ – Aydın Adnan Menderes University, Faculty of Communication – Turkey
Prof. Dr. Özgür ÇENGEL – İstanbul Arel Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi	Prof. Dr. Özgür ÇENGEL – İstanbul Arel University, Faculty of Economics and Administrative Sciences – Turkey
Prof. Dr. Hale YILMAZ – Southern Illinois Üniversitesi, Tarih Bölümü – ABD	Prof. Hale YILMAZ – Southern Illinois Üniversitesi, Department of History – USA
Dr. Öğr. Üyesi Kerim KARAGÖZ – Alanya Üniversitesi, Sanat ve Tasarım Fakültesi	Asst. Prof. Kerim KARAGÖZ – Alanya University, Faculty of Art and Design– Turkey

Danışma Kurulu – Scientific Advisory Board

Prof. Dr. Aslı YURDİGÜL – Atatürk Üniversitesi, İletişim Fakültesi	Prof. Dr. Aslı YURDİGÜL – Ataturk University, Faculty of Communication – Turkey
Prof. Dr. Emine KOYUNCU – Marmara Üniversitesi, İletişim Fakültesi	Prof. Dr. Emine KOYUNCU – Marmara University, Faculty of Communication – Turkey
Prof. Dr. Faruk TURHAN – Süleyman Demirel Üniversitesi, Hukuk Fakültesi	Prof. Dr. Faruk TURHAN – Süleyman Demirel University, Faculty of Law – Turkey
Prof. Dr. Fikret ÇANKAYA – Karadeniz Teknik Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi	Prof. Dr. Fikret ÇANKAYA – Karadeniz Technical University, Faculty of Economics and Administrative Sciences – Turkey
Prof. Dr. İsmail Latif HACİNEBİOĞLU – İstanbul Üniversitesi, Felsefe ve Din Bilimleri	Prof. Dr. İsmail Latif HACİNEBİOĞLU – İstanbul University, Philosophy and Religious Studies – Turkey
Prof. Dr. Levent ELDENİZ – Marmara Üniversitesi, İletişim Fakültesi	Prof. Levent ELDENİZ – Marmara University, Faculty of Communication – Turkey
Prof. Dr. Mehmet Cem PEKMAN – Kocaeli Üniversitesi, İletişim Fakültesi	Prof. Dr. Mehmet Cem PEKMAN – Kocaeli University, Faculty of Communication – Turkey
Prof. Dr. Mine HALİS – Kocaeli Üniversitesi, İşletme Fakültesi	Prof. Mine HALİS – Kocaeli University, Faculty of Business Administrations – Turkey
Prof. Dr. Selami ÖZSOY – Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi, İletişim Fakültesi	Prof. Dr. Selami ÖZSOY – Bolu Abant İzzet Baysal University, Faculty of Communication – Turkey
Prof. Dr. Süleyman Hakan YILMAZ – Selçuk Üniversitesi, İletişim Fakültesi	Prof. Dr. Süleyman Hakan YILMAZ – Selcuk University, Faculty of Communication – Turkey
Prof. Dr. Doğa Başar SARIİPEK – Kocaeli Üniversitesi, Siyasal Bilgiler Fakültesi	Prof. Doğa Başar SARIİPEK – Kocaeli University, Faculty of Political Sciences – Turkey
Doç. Dr. Nedret Çağlar – Süleyman Demirel Üniversitesi, İletişim Fakültesi	Assoc. Prof. Nedret Çağlar – Süleyman Demirel University, Faculty of Communication – Turkey

Uluslararası Danışma Kurulu – Scientific Advisory Board

Prof. Dr. Jonathan BEAN – Southern Illinois University, Department of History – USA	Assoc. Prof. Ergin JABLE – University of Prishtina, Filoloji – Kosovo
Prof. Hale YILMAZ – Southern Illinois University, Department of History – USA	Assist. Prof. Funda GÜVEN – Nazarbayev University, School of Humanities and Social Sciences – Kazakhstan
Assoc. Prof. Fariz AHMADOV – Azerbaijan State Economic University, – Azerbaijan	
Assoc. Prof. Roslina Binti Abdul Latif – Taylor's University, Faculty of Social Sciences & Leisure Management – Malaysia	

Editörlerden,

Değerli okurlar;

Sosyal bilimler alanı, günümüz dünyasının hızla dönüşen toplumsal, kültürel, teknolojik ve iletişimsel yapısını anlamlandırma çabasında her geçen gün daha da çoğulcu ve disiplinlerarası bir karakter kazanmaktadır. TAM Akademi'nin Mayıs 2026 sayısı da bu çoğulculuğu merkeze alarak, farklı kuramsal yaklaşımları, yöntemsel çeşitliliği ve güncel toplumsal meseleleri bir araya getiren güçlü bir içerikle okuyucularının karşısına çıkmaktadır.

Bu sayıda yer alan çalışmalar, hem klasik sosyolojik ve iletişim kuramlarının güncel okumalara nasıl olanak sağladığını hem de dijital çağın yeni olgularının sosyal bilimler açısından nasıl yeniden düşünülmesi gerektiğini ortaya koymaktadır.

Osman Dertli, "Öteki ile Yüzleşmek: Erving Goffman'ın Damga Teorisi Bağlamında 'Gassal' Dizisinin Sosyolojik Bir Analizi" başlıklı çalışmasında, damga (stigma) teorisi ekseninde güncel bir televizyon anlatısını çözümlyerek ötekileştirme pratiklerini görünür kılmaktadır. Bu çalışma, medya temsilleri üzerinden toplumsal dışlanma mekanizmalarını tartışmaya açmaktadır.

Emrah Suat Onat ve Cemre Geçer, "Visseral Bakış ve Performatif Beden: Under the Skin ve The Love Witch'te Dişil Temsil" başlıklı makalelerinde, sinemada kadın bedeninin temsiline odaklanarak görsellik, beden ve iktidar ilişkisini visseral ve performatif boyutlarıyla ele almaktadır.

Nazım Karagülkyzy ve Yeliz Kuşay, "Sağlık İletişiminde Yapay Zeka Destekli Uygulamalar: Özel Hastaneler Üzerine Karşılaştırmalı Bir Analiz" başlıklı çalışmalarında, yapay zekânın sağlık iletişimi alanındaki dönüşümünü inceleyerek dijitalleşmenin kurumsal sağlık pratiklerine etkisini tartışmaktadır.

Nevda Baytunç, "Dijital Aktivoizm Bağlamında İsrail Ürünlerinin Boykotu" başlıklı makalesinde, dijital mecralarda şekillenen toplumsal hareketlilikleri ve tüketim temelli politik protesto biçimlerini ele almaktadır.

Özgür Can Yolcu, "Sesin Platformlaşması: Podcast Gazeteciliğinde Anlatı ve Yapısal Dinamikler" başlıklı çalışmasında, podcast gazeteciliğinin yükselen bir medya formu olarak anlatı stratejilerini ve platform ekonomisi içindeki konumunu analiz etmektedir.

Alp Eren Erbay ve Celalettin Aktaş, Don Ihde'nin postfenomenolojik teknoloji yaklaşımı

üzerinden ontolojik, etik ve sosyopolitik sınırları yeniden değerlendirdikleri çalışmalarında, teknoloji felsefesine disiplinlerarası bir katkı sunmaktadır.

Mesud Uzun ve Ahmet Talha Ağca, "Şehir İmajı Algısında Yerleşiklik ve Eğitim Süresi Etkisi: Somut ve Soyut İmaj Faktörlerinin Analizi" başlıklı araştırmalarında, kent imajı algısının sosyodemografik değişkenlerle ilişkisini ampirik bir perspektiften ortaya koymaktadır.

Gamze Yetkin Cılızoğlu, Aysel Çetinkaya, Zeynep Benan Dondurucu ve Emel Ateşçi ise "In the Shadow of Gender: The Construction of Masculine Domination and Violence Through the Conflict Between Hegemonic and Fragile Masculinities in the Films Black Night and Burning Days" başlıklı çalışmalarında, sinema üzerinden toplumsal cinsiyet, erkeklik ve şiddet olgularını eleştirel bir bakışla değerlendirmektedir.

Bu sayımızda yer alan makaleler, yalnızca farklı disiplinlerden akademik katkılar sunmakla kalmamakta, aynı zamanda çağımızın temel tartışma alanlarına ilişkin yeni düşünme imkânları da üretmektedir.

Dijitalleşme, toplumsal temsil, iktidar ilişkileri, beden politikaları, teknoloji felsefesi ve kent algısı gibi geniş bir yelpazeye yayılan bu çalışmalar, sosyal bilimlerin eleştirel ve dönüştürücü niteliğini bir kez daha ortaya koymaktadır.

Katkı sunan tüm yazarlarımıza ve hakemlik süreçlerinde emeği geçen değerli akademisyenlerimize teşekkür eder, TAM Akademi'nin sosyal bilimler literatürüne katkı sunmaya devam edeceğini belirtmek isterim.

Saygılarımızla,

TAM Akademi Dergisi Editör Kurulu

From the Editors,

Dear Readers,

The field of social sciences is increasingly acquiring a more pluralistic and interdisciplinary character in its effort to make sense of the rapidly transforming social, cultural, technological, and communicational structure of today's world. The May 2026 issue of *TAM Akademi* places this pluralism at its center, presenting readers with a strong body of content that brings together different theoretical approaches, methodological diversity, and current social issues.

The studies featured in this issue reveal both how classical sociological and communication theories enable contemporary readings and how the new phenomena of the digital age must be rethought from the perspective of the social sciences.

In his study titled "*Confronting the Other: A Sociological Analysis of the Series 'Gassal' in the Context of Erving Goffman's Stigma Theory*," Osman Dertli analyzes a contemporary television narrative through the lens of stigma theory, rendering practices of othering visible. This study opens up a discussion of social exclusion mechanisms through media representations.

In their article titled "*The Visceral Gaze and the Performative Body: Female Representation in Under the Skin and The Love Witch*," Emrah Suat Onat and Cemre Geçer focus on the representation of the female body in cinema, addressing the relationship between visibility, the body, and power in its visceral and performative dimensions.

In their study titled "*AI-Supported Applications in Health Communication: A Comparative Analysis of Private Hospitals*," Nazym Karagulkyzy and Yeliz Kuşay examine the transformation brought about by artificial intelligence in the field of health communication, discussing the impact of digitalization on institutional healthcare practices.

In her article titled "*The Boycott of Israeli Products in the Context of Digital Activism*," Nevada Baytunç addresses social mobilizations shaped within digital spaces and consumption-based forms of political protest.

In his study titled "*The Platformization of Sound: Narrative and Structural Dynamics in Podcast Journalism*," Özgür Can Yolcu analyzes the narrative strategies of podcast journalism as a rising media form and its position within the platform economy.

In their study *reassessing ontological, ethical, and sociopolitical boundaries through Don Ihde's postphenomenological approach to technology*, Alp Eren Erbay and Celalettin Aktaş offer an interdisciplinary contribution to the philosophy of technology.

In their research titled "*The Effect of Residency and Duration of Education on City Image Perception: An Analysis of Concrete and Abstract Image Factors*," Mesud Uzun and Ahmet Talha Ağca present the relationship between city image perception and sociodemographic variables from an empirical perspective.

Meanwhile, in their study titled "*In the Shadow of Gender: The Construction of Masculine Domination and Violence Through the Conflict Between Hegemonic and Fragile Masculinities in the Films Black Night and Burning Days*," Gamze Yetkin Cılızoğlu, Aysel Çetinkaya, Zeynep Benan Dondurucu, and Emel Ateşçi critically evaluate the phenomena of gender, masculinity, and violence through cinema.

The articles featured in this issue not only offer academic contributions from different disciplines but also generate new possibilities for thinking about the fundamental areas of debate in our era. Spanning a broad spectrum—including digitalization, social representation, power relations, body politics, the philosophy of technology, and urban perception—these studies once again demonstrate the critical and transformative quality of the social sciences.

We extend our thanks to all the authors who contributed and to the esteemed academics whose efforts went into the peer-review processes, and we wish to affirm that *TAM Akademi* will continue to contribute to the social sciences literature.

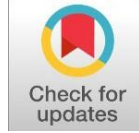
With our best regards,

The Editorial Board of Journal of TAM Akademi

TAM Akademi Dergisi'nde yayınlanan makalelerde belirtilen görüşler ve fikirler sadece yazar(lar)ın görüşüdür. Yayınlanan içeriklerle ilgili bütün sorumluluklar yazar(lar)a aittir. Yayınlanan eserlerde yer alan içerikler kaynak gösterilmeden kullanılamaz.

The opinions and ideas stated in the articles published in the *Journal of TAM Academy* are only the opinion of the author (s). All responsibilities regarding the published content belong to the author (s). The published contents in the articles cannot be used without being cited.

Tarandığımız İndeksler / Indices

Tüm makaleler DOI ve Crossmark ile kayıt altına alınmaktadır.
All articles are registered with DOI and Crossmark.

Tüm makaleler [Atıf-GayriTicari-AynıLisanslaPaylaş 4.0 Uluslararası \(CC BY-NC-SA 4.0\)](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/) ile lisanslanmıştır.
All articles are licensed with [Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0 International \(CC BY-NC-SA 4.0\)](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/).

İçindekiler Contents

1 – 21

Araştırma Makalesi
Research Article

Öteki ile Yüzleşmek: Erving Goffman'ın Damga Teorisi Bağlamında "Gassal" Dizisinin Sosyolojik Bir Analizi

Osman Dertli
10.58239/tamde.2026.01.001.x

22 – 38

Araştırma Makalesi
Research Article

Visseral Bakış ve Performatif Beden: *Under the Skin* ve *The Love Witch*'te Dişil Temsil

Emrah Suat Onat - Cemre Geçer
10.58239/tamde.2026.01.002.x

39 – 63

Araştırma Makalesi
Research Article

Sağlık İletişiminde YZ Destekli Uygulamalar: Özel Hastaneler Üzerine Karşılaştırmalı Bir Analiz

Nazym Karagulkyzy, Yeliz Kuşay
10.58239/tamde.2026.01.003.x

64 – 86

Araştırma Makalesi
Research Article

Dijital Aktivizm Bağlamında İsrail Ürünlerinin Boykotu

Nevda Baytuç
10.58239/tamde.2026.01.004.x

87 – 97

Derleme Makale
Review Article

Sesin Platformlaşması: Podcast Gazeteciliğinde Anlatı ve Yapısal Dinamikler

Özgür Can Yolcu
10.58239/tamde.2026.01.005.x

98 – 113

Araştırma Makalesi
Research Article

Don Ihde'nin Postfenomenolojik Teknoloji Yaklaşımında Ontolojik, Etik ve Sosyopolitik Sınırların Yeniden Değerlendirilmesi

Alp Eren Erbay - Celalettin Aktaş
10.58239/tamde.2026.01.006.x

114 – 136

Araştırma Makalesi
Research Article

Şehir İmajı Algısında Yerleşiklik ve Eğitim Süresi Etkisi: Somut ve Soyut İmaj Faktörlerinin Analizi

Mesud Uzun, Ahmet Talha Ağca
10.58239/tamde.2026.01.007.x

137 – 163

Araştırma Makalesi
Research Article

In the Shadow of Gender: The Construction of Masculine Domination and Violence Through the Conflict Between Hegemonic and Fragile Masculinities in the Films "Black Night" and "Burning Days"

Gamze Yetkin Cılızoğlu, Aysel Çetinkaya, Zeynep Benan Dondurucu, Emel Ateşçi
10.58239/tamde.2026.01.008.x

Öteki ile Yüzleşmek: Erving Goffman'ın Damga Teorisi Bağlamında "Gassal" Dizisinin Sosyolojik Bir Analizi

Confronting the Other: A Sociological Analysis of the "Gassal" Series Through the Lens of Erving Goffman's Stigma Theory

Osman Dertli¹

Araştırma Makalesi
Research Article

Geliş tarihi/Received:
21.12.2025

Son revizyon teslimi/Last revision received:
20.05.2026

Kabul tarihi/Accepted:
21.05.2026

Yayın tarihi/Published:
31.05.2026

Atıf/Citation:

Dertli, O. (2026). *Öteki ile yüzleşmek: Erving Goffman'ın damga teorisi bağlamında "Gassal" dizisinin sosyolojik bir analizi*. TAM Akademi Dergisi, 5(1), 1-21.
<https://doi.org/10.58239/tamde.2026.01.001.x>

DOI:

10.58239/tamde.2026.01.001.x

ÖZ

Bu makale, Erving Goffman'ın damga teorisi çerçevesinde, TRT Tabii platformunda yayımlanan Gassal dizisini sosyolojik bir perspektifle analiz etmektedir. Çalışma, ölümle doğrudan ilişkili bir meslek olan gassallığın modern toplumda nasıl damgalandığını ve bu damgalanma sürecinin bireyin toplumsal konumunu, sosyal ilişkilerini ve öznel deneyimlerini nasıl şekillendirdiğini incelemeyi amaçlamaktadır. Modern toplumda ölümün giderek görünmezleştirilmesi ve ölümle ilişkili mesleklerin sembolik olarak itibarsızlaştırılması eğilimi, dizinin başkarakterleri Baki ile kadın gassal Nihan'ın deneyimleri üzerinden ele alınmaktadır. Bu bağlamda çalışma, damgalanmış bir mesleki kimliğin bireyin gündelik yaşam pratikleri, sosyal etkileşimleri ve kimlik inşa süreçleri üzerindeki etkilerini ortaya koymayı hedeflemektedir. Nitel içerik analizi yöntemiyle gerçekleştirilen araştırma, mesleki damgalanmanın psiko-sosyal yansımalarını yalnızlık, sosyal izolasyon ve toplumsal dışlanma bağlamında değerlendirmektedir. Bununla birlikte, damgalı bireylerin benzer deneyimlere sahip kişilerle kurdukları dayanışma ilişkileri ve bu ilişkilerin kimlik oluşumundaki rolü de analiz kapsamına dâhil edilmektedir. Bu çalışma, ölüm sosyolojisi ile damga teorisini medya temsilleri üzerinden bir araya getirerek, modern toplumda ölümle ilişkili mesleklerin toplumsal anlamını ve bu meslekleri icra eden bireylerin deneyimlerini çok boyutlu bir perspektiften ele almak suretiyle literatüre katkı sunmayı amaçlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Din sosyolojisi, Ölüm sosyolojisi, Damga teorisi, Mesleki damgalama, Gassal dizisi

¹ Dr, Aydın Adnan Menderes Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, o.dertli@adu.edu.tr, ORCID ID: 0000-0002-4423-6002

ABSTRACT

This article analyzes the TV series "Gassal", broadcast on the TRT Tabii platform, from a sociological perspective within the framework of Erving Goffman's theory of stigma. The study aims to examine how a profession directly associated with death—namely, corpse washing—is stigmatized in modern society and how this process of stigmatization shapes individuals' social positions, social relationships, and subjective experiences. The tendency in modern societies to render death increasingly invisible and to symbolically devalue occupations associated with death is explored through the experiences of the series' main character, Baki, and the female corpse washer, Nihan. In this context, the study seeks to reveal how a stigmatized occupational identity affects individuals' everyday practices, social interactions, and processes of identity construction. Conducted through a qualitative content analysis, the research evaluates the psychosocial consequences of occupational stigma in terms of loneliness, social isolation, and social exclusion. In addition, the study examines the forms of solidarity developed among stigmatized individuals who share similar experiences, as well as the role of these relationships in the formation of identity. By bringing together the sociology of death and stigma theory through the analysis of media representations, this study aims to contribute to the literature by offering a multidimensional perspective on the social meaning of death-related professions in modern society and the lived experiences of individuals who perform these occupations.

Keywords: Sociology Of Religion, Sociology of Death, Stigma Theory, Occupational Stigmatization, Gassal

Extended Abstract

Unlike other living beings, human beings are conscious of their own mortality, and this awareness profoundly shapes how individuals make sense of life and relate to the world. In this respect, death does not merely signify a biological end; rather, it emerges as a multilayered social phenomenon that structures individual quests for meaning, collective memory, and cultural practices. Death primarily continues to exist not in the experience of the deceased, but in the mental, emotional, and social worlds of those left behind, occupying a central place in the efforts of the living to cope with uncertainty, establish order, and produce meaning.

In modern societies, death is increasingly pushed out of everyday life and transformed into a suppressed, invisible, and difficult-to-discuss phenomenon. The relocation of cemeteries to the outskirts of cities, the transfer of death to institutional settings such as hospitals, and the social invisibilization of professions that directly engage with death constitute concrete indicators of this process. Within this context, gassals—those who perform ritual washing of the dead—have become symbolic carriers of modern society's problematic relationship with death. Due to the nature of their occupation, gassals may be subjected to social stigmatization, marginalization, and symbolic devaluation.

This study aims to conduct a sociological analysis of the television series "Gassal", broadcast on TRT's digital platform Tabii and consisting of twenty episodes, within the theoretical framework of Erving Goffman's stigma theory. The primary objective of the research is to examine how the occupation of gassal has been transformed into a stigmatized social identity in modern society, how this identity is experienced by the individual, and how it permeates everyday life practices. In this regard, the study addresses the following research questions: How are death-related occupations

represented in modern society? Through which symbolic meanings is the profession of gassal stigmatized? How does a stigmatized occupational identity affect an individual's social relations, psychological world, and social position? What forms of solidarity and support emerge among individuals who share similar stigmas?

The research was conducted using a qualitative research design, and content analysis was employed as the primary method of data analysis. The data set consists of all twenty episodes from the first and second seasons of the series "Gassal". During the analysis process, narratives, character constructions, dialogues, spatial arrangements, and symbolic elements within the series were systematically examined and thematically coded in line with Goffman's stigma theory. The main themes identified in the study include the occupational and social stigmatization of gassals, the loneliness and social isolation experienced by stigmatized individuals, the development of social solidarity among individuals sharing similar stigmas, and the societal impact of stigma symbols.

The findings reveal that death-related spaces and objects depicted in *Gassal*—such as the washing room (*gasilhane*), cemeteries, and funeral vehicles—are transformed into what Goffman defines as stigma symbols. These symbols function as markers that socially discredit the gassal identity and contribute to the individual's marginalization. Through the character of Baki, the series clearly demonstrates how a stigmatized occupational identity constrains experiences of marriage, friendship, working life, and participation in public space, while deepening feelings of loneliness, exclusion, and social isolation. At the same time, the solidarity relationships developed between Baki and Nihan illustrate how individuals carrying similar stigmas come together to form supportive networks. These relationships correspond to Goffman's concept of "the wise" and indicate that stigmatized individuals can collectively construct alternative social spaces and support mechanisms.

In light of these analyses, "Gassal" renders visible the structural denial of death in modern society and the social consequences of this denial. Cultural practices that marginalize death and death-related identities not only affect individuals but also weaken society's overall capacity to confront mortality. Consequently, death becomes an object of both physical and social negation, while those who engage directly with death bear the social cost of this denial. In this sense, *Gassal* contributes to bringing the socially displaced reality of death back into public consciousness and offers a critical perspective that interrogates the meanings attached to social identities and occupational roles associated with death.

Giriş

Modern toplumlar, ölümü ve ölüme ilgili pratikleri genellikle gündelik hayatın dışına itme eğilimi sergilemektedirler. Günümüzde mezarlıklar gibi fiziki mekânların kentlerin dışına taşınarak görünmezleştirilmesi ve toplumun en mahrem ve kaçınılan alanlarında hizmet sunan, ölüyle gündelik olarak temas hâlinde bulunan gassalların çoğu zaman toplum tarafından sessiz, görünmez ve hatta korkunun temsili olarak algılanması, bu eğilimin somut göstergeleri arasında yer almaktadır. Ayrıca gassallar, icra ettikleri mesleğin niteliği ve bu mesleğe atfedilen sembolik anlamlar nedeniyle belirli bir toplumsal damgalamaya dahi maruz kalabilmektedirler. Bu damgalanma sürecine bağlı olarak ise, toplumsal zeminde marjinal ve "öteki" olarak algılanmakta ve toplumun dışında konumlandırılmaktadırlar.

Sosyolog Erving Goffman'ın damga teorisi, bu tür sosyal süreçlerin çözümlemesinde önemli bir kuramsal çerçeve sunmaktadır. Goffman'a göre damga, bireyin sahip olduğu doğuştan ya da sonradan edinilmiş fiziksel farklılıklar, karakter ve ahlaki yapısındaki varsayılan bozulmalar veya sosyal kimlikler üzerine toplumun yüklediği olumsuz anlamlar üzerinden şekillenmektedir (Goffman, 2014). Damgalanmış birey, toplum nezdinde "bozulmuş kimlik" taşıyıcısı olarak algılanmakta ve bu kimlik, bireyin toplumsal ilişkilerinde belirleyici bir unsur hâline gelmektedir. Damga yalnızca kurumsal pratiklerle değil; bakışlar, suskunluklar, mesafe koymalar ve gündelik jestlerle de yeniden üretilen, bireyin toplumsal yaşamını kuşatan bir dışlama biçimidir (Slattery, 2014, ss. 189-191).

Bu çalışma, Erving Goffman'ın damga teorisi çerçevesinde, TRT'nin dijital yayın platformu Tabii'de 2024 yılında birinci sezonu, 2025 yılında ise ikinci sezonu yayımlanan ve toplam yirmi bölümden oluşan "Gassal" dizisinin sosyolojik analizini amaçlamaktadır. Dizi, ölümle doğrudan ilişkili olan gassallık mesleğinin toplumsal temsiline odaklanmakta, baş karakter Baki üzerinden, damgalanmış bir sosyal kimliğin nasıl inşa edildiği, birey tarafından nasıl deneyimlendiği ve bu kimliğin gündelik yaşam pratiklerine nasıl sirayet ettiği sorularını görünür kılmaktadır. Dizide Baki'nin dile getirdiği "Ölünce beni kim yıkayacak?" sorusu, hem bireysel hem de kolektif düzeyde toplumun ölümle kurduğu ilişkiye dair bastırılmış gerçeklikleri açığa çıkarırken; aynı zamanda gassal kimliğinin toplum nezdindeki itibarsızlığını, yalnızlığını ve sembolik dışlanmışlığını da gözler önüne sermektedir. Bu yönüyle çalışma, dizideki anlatılar aracılığıyla modern toplumun ölümle ilişkisini, bu ilişki etrafında şekillenen mesleki damgalanma biçimlerini ve bu sürecin bireysel kimlik inşasına etkilerini sosyolojik bir perspektiften analiz etmeyi hedeflemektedir.

Türkiye'de Gassal dizisi, yayınlandığı tarihten itibaren gerek medya organlarında gerekse akademik çevrelerde çeşitli yönleriyle ele alınmıştır. Rabia Yıldırım'ın "Ölüm Eğitimi Perspektifinden 'Gassal' Dizisi: Ölümün ve Yas Sürecinin Popüler Kültürde Temsili" (Yıldırım, 2025) başlıklı çalışmasında dizi, ölüm eğitimi bağlamında değerlendirilmiş ve popüler kültürde ölüm ile yasin temsil biçimleri irdelenmiştir. Murat Kan'ın "Travmatik Olayların Bireysel ve Toplumsal Belleğe Etkisi: 'Gassal' Dizisi Perspektifi" (Kan, 2025) isimli makalesi, diziyi bireysel ve toplumsal bellek ilişkisi üzerinden analiz etmektedir. Sosyoloji disiplininde ise Fatih Kaplan'ın "Bir Gündelik Hayat Sosyolojisi Analizi: 'Gassal' Dizi Filmi Örneği" (Kaplan, 2025) başlıklı çalışması, diziyi gündelik hayat sosyolojisi perspektifinden incelemiştir. Ayrıca Muhammet Mustafa Bayraktar'ın "Popüler Kültür ve Din Eğitimi: Gassal Dizisinin Değerler Eğitimi Açısından Analizi" (Bayraktar, 2025) başlıklı bildirisi, diziyi din eğitimi bağlamında yaklaşmaktadır.

Akademik çalışmaların yanı sıra farklı platformlarda da diziyi ilişkin çeşitli yorum ve analizler yayımlanmıştır. Örneğin, Adem Palabıyık'ın Türkiye Araştırmaları Vakfı'nın internet sitesinde yayımlanan "İyi Ölebilenin Toplumsal Fragmanı: Gassal" (Palabıyık, 2024) başlıklı yazısı, Özdemir'in Kriter Dergisi'nde kaleme aldığı "Ölümün Yalnızlaşması: Felsefe, Toplum ve 'Gassal'" (Özdemir, 2025) başlıklı incelemesi ve Z. Nihan Doğan'ın "The İmam'dan Gassal'e Bir Var Olma Hikayesi" (Doğan, 2025) yazısı bu örnekler arasında yer almaktadır. Ancak mevcut literatürde Gassal dizisinin doğrudan Goffman'ın damga teorisi çerçevesinde ve ölüm sosyolojisinin tarihsel bağlamı içerisinde ele alındığı bir çalışmaya rastlanmamaktadır. Bu açıdan söz konusu makale, ölümün toplumsal algılanışını geleneksel dönemden postmoderne kadar izleyerek, ölümle yakın ilişkisi olan gassal figürünün modern toplumda nasıl damgalandığını ve itibarsızlaştırıldığını çözümlemeyi amaçlamaktadır.

1. Ölümün Sosyolojisi

Ölüm, insanlık tarihinin en eski ve en evrensel olgularından biridir. İnsanlar, diğer tüm canlılar gibi doğar, yaşar ve ölür; ancak insanı ayırt eden temel özellik, kendi sonluluğunun bilincinde olmasıdır. Bu bilinç, bireyin yaşamını ve dünyayla kurduğu ilişkiyi derinden etkilemekte ve ölümü yalnızca biyolojik bir son olmaktan çıkararak bireysel anlam arayışlarını ve toplumsal hafızayı şekillendiren çok katmanlı bir olgu hâline getirmektedir (Elias, 1985, s. 3). Ölüm, bu yönüyle yalnızca ölen kişiye değil, geride kalanların duygusal, zihinsel ve toplumsal dünyasına etki eden bir süreçtir. Dolayısıyla ölüm, bireysel yaşamın sona ermesi kadar, yaşayanların anlam üretme, düzen kurma ve belirsizlikle başa çıkma çabalarını da içermektedir (Elias, 1985, s. 5; Sağır, 2014, ss. 18-19).

Toplumların ölümle kurdukları ilişki sabit değildir; aksine tarihsel ve kültürel bağlamlara göre değişmektedir. Bu bağlamda bireyler, içinde yaşadıkları toplumun normları, inanç sistemleri ve düşünsel çerçeveleri doğrultusunda ölümü anlamlandırır (Walter, 1994, s. 48). Geleneksel toplumlarda ölüm, gündelik hayatın görünür ve doğal bir parçasıdır. Salgınlar, savaşlar ve düşük yaşam süresi gibi faktörler, ölümün sürekli deneyimlenen bir gerçeklik olmasına yol açmış; bu durum ölüm karşısında kabullenici bir tutumun gelişmesini beraberinde getirmiştir. Ölüm çoğu zaman evde gerçekleşmiş, birey bu sürecin farkında olarak topluluk içinde yaşamdan ayrılmıştır. Cenaze ritüelleri ise kolektif katılımın olduğu, dini ve kültürel normlarla belirlenen toplumsal pratikler olarak işlev görmüştür (Ariès, 1976, s. 12; Bauman, 2018, s. 185; Erbuğ, 2021, s. 53; Sağır, 2014, s. 76).

Modern toplumda ise ölüm, bu kolektif ve görünür niteliğini büyük ölçüde kaybetmiştir. Ev içinde gerçekleşen ölüm, yerini hastane ve huzurevi gibi kurumsal mekânlara bırakmış; ölüm süreci profesyonel denetim altına alınmıştır. Bu dönüşüm, ölümün yalnızca deneyimlenme biçimini değil, onun toplumsal anlamını da değiştirmiştir. Modern birey için ölüm, metafizik bir geçişten ziyade kontrol kaybı, belirsizlik ve güvenlik eksikliği ile ilişkilendirilmektedir. Bu nedenle ölüm, çoğu zaman bastırılan ve gündelik hayattan uzaklaştırılan bir olgu hâline gelmiştir (Elias, 1985, s. 7; Sağır, 2014, s. 72; Walter, 1994, ss. 17,54).

Bauman'a göre, modernite ölümü ortadan kaldırmamış, ancak onun yapısını sökerek onu anlamdan, işlevden ve temsilden yoksun bırakmıştır. Ölüm, üretkenlik merkezli modern yaşamın içinde "işe yaramaz bir artık", "kültürel olarak dışlanan bir öteki" olarak konumlanmıştır. Modern çağda ölüm artık bastırılmış, gizlenmiş ve adını anmanın bile zorlaştığı bir korkuya dönüşmüştür (Bauman, 2018, s. 181). Kamusal görkemi yitirilen cenazeler, şehir dışına taşınan mezarlıklar ve yalnızlaşan yas pratikleri bu bastırmanın dışavurumlarıdır. Ölüm süreçleri, daha gerçekleşmeden görünmezleştirilmekte, bireyler profesyonel gözetim altına alınarak ölüm, kamusal alandan tamamen çıkarılmaktadır (Bauman, 2018, ss. 188-189).

Modern tıbbi söylemde ölüm, artık doğal bir olay değil, açıklanması gereken bir durumdur. Her ölüm belirli bir tıbbi nedene bağlanmalı; aksi hâlde ölüm "eksik" ya da "uygunsuz" sayılmaktadır. Bu anlayış, ölümü neredeyse bireysel bir suç hâline getirmekte, ölüm, kişisel ihmale ya da yetersiz müdahaleye atfedilmektedir. Ölüm yalnızca yaşamın sonunda değil, yaşamın her anında potansiyel olarak var sayılmakta, bireyler sürekli olarak sağlık kontrollerine ve öz bakım pratiklerine yönlendirilmektedir. Medya ise her ölüm olayını kişisel tercihlere (beslenme, stres, sigara vb.) indirirken, bireyleri kendi ölümlerinden sorumlu kılmaktadır (Bauman, 2018, ss. 190, 196). Açıklanamayan ölümler, bu rasyonel çerçevenin dışına taşmakta ve tıbbi yapıya meydan okumaktadır. Modernite, ölüme karşı nihai bir zafer elde edemeyince, bu başarısızlığı ikincil çözümler,

sınıflandırmalar ve teknik müdahalelerle yönetmeye çalışmıştır. Bu durum, ölümlülüğün metafizik anlamdan koparılmasına, teknikleştirilmesine ve uzmanların denetimine verilmesine yol açmıştır (Bauman, 2018, s. 209).

Philippe Ariès de benzer biçimde, ölümün modern dönemde yasaklanmış, utanılacak ve bastırılmış bir olgu hâline geldiğini belirtir (Ariès, 1976, s. 85). Yaşam artık yalnızca mutlu olmalı ya da öyle görünmelidir; ölüm bu algının ihlali olarak dışlanmaktadır. 1930–1950 yılları arasında ölümün mekânı da dönüşüme uğramış; evde yaşanan ölüm, hastaneye taşınmış ve bireyler artık yakınlarıyla değil, yalnızca profesyoneller eşliğinde yaşamdan ayrılmaktadır. Bu süreç, hastaneleri yalnızca tedavi değil, aynı zamanda ölümün gerçekleştiği kurumsal yapılar hâline getirmiştir (Ariès, 1976, s. 87). Ariès bu geleneksel ev ölümü biçimini "evcilleştirilmiş ölüm" (tamed death) olarak tanımlamış; ancak modern çağda ölüm ona göre yeniden "vahşileşmiş", korkulan ve sakınılan bir hâl almıştır (Ariès, 1976, ss. 13-14).

Kellehear ise çağdaş toplumlarda ölümün hem tanınma biçiminin hem de yaşanma sürecinin bireysellikten çıkarılıp kurumlara devredildiğini belirtir. Kentleşmeyle birlikte ölüm, yalnızca küçük sosyal çevre içinde paylaşılan bir olguya dönüşmüştür. Ölümün tanınması artık bireysel farkındalıkla değil; hastane, huzurevi ve devlet gibi kurumsal yapılar tarafından belirlenen sınıflamalarla anlaşılır hâle gelmiştir. Böylece pek çok insan "ölmekte olan" değil, yalnızca "kronik hasta", "yaşlı" ya da "engelli" olarak tanımlanmakta ve ölüm gerçekliği bu kurumsal sınıflamalar içerisinde görünmezleştirilmektedir (Kellehear, 2007, s. 252).

2. Erving Goffman'ın Damga Teorisi: Sosyal Kimliğin İtibarsızlaştırılması

Toplumsal düzenin sürdürülebilirliği, yalnızca ortak normların ve değerlerin benimsenmesiyle değil, aynı zamanda bu normların dışına çıkan bireylerin tanımlanması ve sınırlandırılmasıyla mümkündür. Bu bağlamda, toplumdan farklılaştığı varsayılan bazı birey ya da gruplar, genel kabul gören kurallara uymadıkları gerekçesiyle işaretlenmekte, dışlanmakta ve sembolik olarak ikinci sınıf vatandaş konumuna indirgenmektedir. Toplumların bu dışlayıcı pratiklerini açıklamak amacıyla sosyoloji literatüründe en sık başvurulan kavramlardan biri "damga"dır. İngilizce karşılığı "stigma" olan bu kavram, bireyin sahip olduğu belirli bir özellik nedeniyle toplumda olumsuz bir yargıya maruz kalmasını, bu yargının sonucunda sosyal değerinin azalmasını ve kurduğu ilişkilerin sekteye uğramasını ifade etmektedir. Damga, yalnızca bireyin taşıdığı niteliklerle değil; bu niteliklerin toplum tarafından nasıl yorumlandığıyla ilgilidir (Slattery, 2014, s. 191).

Bu çalışmada damgalanma ile ilişkili olarak kullanılan bazı kavramların analitik çerçevede netleştirilmesi önem taşımaktadır. Bu bağlamda damgalanma, bireyin toplumsal normlara uymayan ya da olumsuz değerlendirilen bir özelliği nedeniyle itibarsızlaştırılması sürecini ifade ederken; ötekileştirme, bireyin ya da grubun hâkim toplumsal yapı içinde "biz" kategorisinin dışında konumlandırılmasını; marjinalleşme, bu süreçlerin sonucunda bireyin toplumsal ilişkiler açısından uzaklaşarak merkez dışına itilmesini; itibarsızlaştırma ise bireyin sahip olduğu kimlik ya da mesleğin toplumsal olarak değersizleştirilmesini ifade etmektedir. Bu kavramlar, çalışmanın analiz bölümünde damgalanma süreçlerini çözümlenmek amacıyla analitik araçlar olarak kullanılmaktadır.

Damga kavramı, etimolojik ve tarihsel boyutlarıyla da dikkat çekmektedir. Türk Dil Kurumu'na göre damga; bir şeyin üzerine bir nişan, işaret basmaya yarayan araç ve bu araçla basılan işaret anlamına gelmekle birlikte, mecaz anlamda "yüz kızartıcı durum", "ayıp" ve "leke" gibi anlamları da

içerir. Toplumsal bağlamda damga, bireyin kimliğini olumsuz biçimde tanımlayan ve onu normatif sınırların dışına iten güçlü bir sosyal mekanizma hâline gelmiştir. Antik Yunan'da köleler, hainler ve suçluların bedenlerine kazınan işaretlerle başlayan damgalama pratiği; Orta Çağ'da ilahi cezayı simgeleyen fiziksel anomaliler ve hastalıklarla ilişkilendirilmiş; modern dönemde ise fiziksel izlerden ziyade, soyut bir toplumsal itibarsızlaştırma biçimine dönüşmüştür (Goffman, 2014, s. 29).

Tarihsel süreçte özellikle bulaşıcı hastalıklar ve ruhsal bozukluklar, damgalamanın başlıca gerekçelerinden biri olmuştur. AIDS, cüzzam, tüberküloz, sifiliz ve epilepsi gibi hastalıklar yoğun şekilde damgalanmış, özellikle ruhsal hastalıklar bireylerin “deli” gibi etiketlerle tanımlanmasına yol açmıştır (Özmen & Erdem, 2018, ss. 186-187). Göle'ye göre günümüzde damga, daha çok, toplumsal dışlanma ve baskıdan kaynaklanan aşağılanma duygularına atıfta bulunur; doğrudan bedensel göstergeden ziyade, utanç ve dışlanmanın kendisine odaklanır (Göle, 2003, s. 109). “Damga, bireysel bir işarete; bireyin kendisi hakkında topluma ilettiği ve onun toplum tarafından tam anlamıyla kabul görmesini engelleyen bir toplumsal bilgiye işaret eder. Bu nedenle damga, bireyi derinlemesine itibarsızlaştıran bir niteliği tanımlar.” (Göle, 2003, s. 810). Bu bilgi, bireyin toplum tarafından bütünüyle kabul edilmesini engeller ve onu “kara leke” sahibi bir kimlik taşıyıcısı hâline getirir (Baran, 2025, s. 77).

Sosyolojik bağlamda damga kavramı, en sistematik biçimde Erving Goffman'ın 1963 tarihli “Stigma: Notes on the Management of Spoiled Identity” adlı eseriyle ele alınmıştır. Goffman'a göre damga, bireyin “bozulmuş kimlik” (spoiled identity) taşıyıcısı hâline gelmesiyle tanımlanmaktadır. Bireyin toplumsal kimliği ile gerçek nitelikleri arasında bir uyumsuzluk algılandığında damgalama süreci başlar. Toplumun bireyden beklediği ideal nitelikler ile bireyin gerçekte sahip olduğu özellikler arasında bir çelişki olduğunda, birey “normal” konumdan “eksik” ya da “anormal” konuma itilir. Bu durum, bireyin yalnızca belli bir yönüyle değil, bütünüyle olumsuz bir kategoriye yerleştirilmesine yol açmaktadır (Goffman, 2014, ss. 31-33).

Goffman, damga durumunu iki düzeyde ele alır. İlk durumda, bireydeki farklılık toplum tarafından bilinir ya da fark edilir, bu durumda birey zaten gözden düşürülmüş ve itibarsızlaştırılmıştır. İkinci durumda ise bu farklılık henüz açığa çıkmamıştır; ancak öğrenilmesi hâlinde bireyin itibar kaybına uğrayacağı varsayılır. Her iki durumda da damga, bireyin yalnızca ayırt edici bir özelliği değil, dışlanmasına neden olan bir sosyal kimliği temsil etmektedir (Goffman, 2014, ss. 32-33; Slattey, 2014, s. 189).

Bu ikili çerçeveyi takiben Goffman, damgaları üç temel kategoride sınıflandırır. Birinci grup, doğuştan ya da sonradan edinilmiş fiziksel farklılıklara dayanır; bedensel engeller, hastalıklar ve görünümdeki sapmalar bu kapsama girer. İkinci grup, bireyin karakterine veya ahlaki yapısına yönelik varsayılan bozulmaları içerir; suç geçmişi, bağımlılık ya da ruhsal sağlık sorunları gibi unsurlar bu çerçevede ele alınır. Üçüncü grup ise bireyin doğuştan veya sonradan kazandığı sosyal kimliklere yöneliktir; dinî mensubiyet, etnik köken, sınıfsal konum ya da mesleki aidiyet gibi unsurlar burada öne çıkar (Goffman, 2014, s. 33). Bu tür damgalar, genellikle bireyin kişisel tercihinden ziyade, ait olduğu toplumsal gruba ilişkin önyargıların bir yansımasıdır.

Damgalanmış bireyler, toplumda “normal” olarak kabul edilen bireylerin ayrımcı ve dışlayıcı tutumlarına maruz kalır. Bu tutumlar, bireyin insanlık statüsünü dahi sorgulayan varsayımlara dayanır. Damgalı bireyin verdiği savunmacı tepkiler, çoğunlukla onun yetersizliğinin doğal sonucu gibi değerlendirilir ve ayrımcı pratikler bu yolla meşrulaştırılır (Goffman, 2014, ss. 33-35).

Damgalı birey ile normal birey arasında kurulan yüz yüze ilişkiler, özellikle yakın temaslarda, yoğun bir toplumsal gerilim üretir. Damgalı birey, karşısındaki kişinin kendisine nasıl yaklaşacağını bilemediği bir ortamda sürekli belirsizlik yaşar. Bu birey, olumlu sosyal karşılıklar bulamadığında şüpheli, tedirgin ya da saldırgan tutumlar geliştirebilir. Bu da sosyal ilişkilerde kırılabilirlik yaratır (Goffman, 2014, ss. 43-45).

Damga, bireyin yalnızca tekil bir niteliğini değil, tüm kimliğini gölgede bırakır ve bireyin sosyal varlığını bu tek olumsuz etiket üzerinden tanımlar hâle getirir. Damgalanmış birey kamusal alanda görünmezleştirilir, onunla kurulan ilişkiler yüzeysel kalır ya da tamamen kesilir. Bu görünmezlik, fiziksel bir yokluk değil, sosyal olarak tanınmama durumudur. Böylece birey, yalnızca dışlanan değil, toplumun "öteki" olarak konumlandırıldığı kimliklerin taşıyıcısı olur.

Normal bireyler de damgalı birey karşısında bir ikilem yaşar: Ne aşırı empati göstermek isterler ne de onu tamamen görmezden gelmek isterler. Bu kararsızlık, ilişkinin aşırı hassas ya da tamamen kopuk hâle gelmesine yol açar. Toplumun bireye atfettiği kimlikle bireyin gerçek kimliği arasındaki uyumsuzluk, bireyin kendini yalnız, dışlanmış ve zamanla dünyaya karşı savunmasız hissetmesine neden olabilir. Bu durumda benzer damgaya sahip bireylerin oluşturduğu destek ağları, deneyim paylaşımı yoluyla baş etme stratejileri geliştirmelerine imkân tanır (Goffman, 2014, ss. 49-52).

Damgalı birey, zamanla yaşamını damgası etrafında inşa etmeye başlar. Bu süreç, bireyin sosyal alanlarını daraltır ve izolasyonu derinleştirir (Goffman, 2014, s. 52). Ayrıca damga, yalnızca bireyin kendisini değil, onunla yakın ilişki kuranları da etkileyebilir. Bu durum, literatürde "bulaşma" olarak adlandırılır ve damgalı bireyden kaçınmayı içeren yeni sosyal sınırların ortaya çıkmasına neden olur (Goffman, 2014, s. 64).

Damga yalnızca toplumsal algıyla değil, aynı zamanda bireyin taşıdığı görünür ya da örtük göstergelerle işlerlik kazanır. Toplumsal bilgi, bireyin beden dili, tavırları ve taşıdığı semboller aracılığıyla iletilir. Goffman, bu sembolleri üç grupta inceler: itibar sembolleri, damga sembolleri ve kimlik karıştırıcılar. Damga sembolleri, bireyin toplum nezdinde itibarsız bir konumda olduğunu ima eden göstergelerdir ve damgalama sürecinde en işlevsel araçlardır. Buna karşılık, itibar sembolleri bireyin prestijini güçlendirirken; kimlik karıştırıcılar, damgalayıcı unsurların gizlenmesine yönelik olarak kullanılır. Bu semboller, bireyin sosyal konumunun belirleyicisi olan kalıcı göstergelerdir. Her bir sembol, sosyal hayatta ya bireye "artı puan" kazandırır ya da onun dışlanmasına zemin hazırlayan bir "eksi puan" işlevi görür (Goffman, 2014, ss. 81-83)

3. Yöntem

3.1. Araştırma Deseni

Bu çalışmanın temel amacı, gassallığın damgalanmış bir sosyal kimlik olarak nasıl kurgulandığını ve bu kimliği taşıyan Baki karakterinin toplumla kurduğu ilişki biçimlerinin nasıl itibarsızlaştırıldığını sosyolojik açıdan analiz etmektir. Bu çerçevede çalışma, yalnızca gassallık mesleğinin kamusal algıdaki yerine odaklanmamakta; aynı zamanda bu mesleği icra eden bireyin yaşadığı içsel çatışmaları, yalnızlık deneyimlerini, toplumsal dışlanma süreçlerini ve sosyal izolasyonunu da incelemektedir. Bu doğrultuda çalışma, ölümle ilişkili mesleklerin toplumsal temsillerini ve damgalanma süreçlerini sosyolojik açıdan değerlendirmeyi amaçlamaktadır.

Belirlenen amaç doğrultusunda araştırma aşağıdaki sorulara odaklanmaktadır:

- Ölümle doğrudan ilişkili bir meslek olan gassallık, modern toplumda hangi sembolik anlamlar üzerinden temsil edilmektedir?
- Gassallık mesleği hangi süreçler aracılığıyla damgalanmış bir sosyal kimliğe dönüşmektedir?
- Damgalanmış bir mesleki kimlik, bireyin sosyal ilişkilerini, toplumsal konumunu ve gündelik yaşam pratiklerini nasıl etkilemektedir?
- Damgalanma süreci, yalnızlık, sosyal izolasyon ve toplumsal dışlanma deneyimleriyle nasıl ilişkilidir?
- Benzer damgalara sahip bireyler arasında hangi dayanışma biçimleri ortaya çıkmaktadır?

Çalışma, nitel araştırma yöntemi çerçevesinde yürütülmüş olup veri çözümleme tekniği olarak içerik analizinden yararlanılmıştır. İçerik analizi, metinsel ve görsel materyallerde yer alan anlam örüntülerini sistematik biçimde ortaya çıkarmayı, bu örüntüler arasındaki ilişkileri belirlemeyi ve elde edilen bulguları belirli bir kuramsal çerçeve doğrultusunda yorumlamayı amaçlayan bir yöntemdir (Krippendorff, 2018). Bu bağlamda çalışma, Erving Goffman'ın damga teorisini analitik bir referans noktası olarak benimseyerek, bir medya metni üzerinden toplumsal dışlanma, kimlik inşası ve damgalanma süreçlerini incelemektedir. Bu yaklaşım, yalnızca içerikte yer alan açık anlamların değil, aynı zamanda örtük sembolik yapıların ve toplumsal kodların da analiz edilmesini mümkün kılmaktadır. Böylece dizide yer alan anlatıların, karakter temsillerinin ve görsel unsurların, toplumsal gerçekliğe ilişkin hangi anlamları yeniden ürettiği ortaya konulmaya çalışılmıştır.

3.2. Veri Seti

Araştırmanın veri kaynağını, TRT Tabii platformunda yayımlanan "Gassal" dizisinin birinci ve ikinci sezonlarında yer alan toplam yirmi bölüm oluşturmaktadır. Çalışmada dizinin tüm bölümleri analize dâhil edilerek herhangi bir örneklem daraltmasına gidilmemiştir. Bu tercih, dizinin bütüncül anlatı yapısının korunmasını ve temaların süreklilik içerisinde değerlendirilmesini mümkün kılmıştır.

Veri setinin tamamının incelenmesi, damgalanma, yalnızlık ve sosyal izolasyon gibi temaların yalnızca belirli sahnelerde değil, anlatının genelinde nasıl tekrarlandığını, dönüştüğünü ve pekiştirildiğini analiz etmeye olanak sağlamıştır. Bu yönüyle çalışma, kesitsel değil, süreç odaklı bir analiz sunmayı hedeflemektedir.

3.3. Analiz Birimi

Çalışmada analiz birimi çok katmanlı bir yapı içerisinde ele alınmıştır. Bu doğrultuda sahneler, diyaloglar, karakter etkileşimleri, mekân tasvirleri ve sembolik göstergeler birlikte değerlendirilmiştir. Özellikle damgalanma, sosyal dışlanma, yalnızlık ve izolasyon temalarının görünür hâle geldiği sahneler çözümlemenin odak noktasını oluşturmuştur.

Diyaloglar ve sahne replikleri, karakterlerin toplumsal konumlarını, maruz kaldıkları dışlanma biçimlerini ve kimlik inşa süreçlerini doğrudan yansıtmaları bakımından temel veri kaynakları arasında yer almıştır. Bunun yanı sıra gasilhane, mezarlık, cenaze aracı ve hastane gibi mekânsal unsurlar, damga

sembollerinin taşıyıcısı olarak değerlendirilmiş; bu unsurların karakterlerle kurduğu ilişki analiz sürecine dâhil edilmiştir. Bu çok boyutlu analiz yaklaşımı, damgalanmanın yalnızca söylemsel düzeyde değil, aynı zamanda görsel ve mekânsal düzeyde nasıl üretildiğini ortaya koymayı amaçlamaktadır.

3.4. Kodlama Süreci ve Temaların Oluşturulması

Analiz süreci iki aşamalı olarak yürütülmüştür. İlk aşamada dizinin tüm bölümleri izlenmiş; sahneler, karakter davranışları, diyaloglar ve mekânsal düzenlemeler sistematik biçimde gözlemlenerek not edilmiştir. Bu aşamada özellikle damgalanma süreçlerini görünür kılan tekrar eden anlatı kalıpları ve sembolik göstergeler belirlenmiştir.

İkinci aşamada ise elde edilen veriler, Erving Goffman'ın damga teorisi temelinde tematik kodlama yöntemiyle analiz edilmiştir. Kodlama süreci tündengimsel bir yaklaşımla yürütülmüş; temalar doğrudan kuramsal çerçeveden hareketle oluşturulmuştur. Bu doğrultuda damga, bozulmuş kimlik, damga sembolleri, itibarsızlaştırma ve sosyal dışlanma gibi kavramlar analiz sürecinin temel kategorilerini oluşturmuştur.

Bu çerçevede çalışma kapsamında aşağıdaki ana temalar belirlenmiştir:

- Gassallığın mesleki ve sosyal düzeyde damgalanması
- Damgalı bireyin psiko-sosyal etkilenimi: yalnızlık ve sosyal izolasyon
- Benzer damgalı bireyler arasında gelişen sosyal dayanışma
- Damga sembollerinin toplumsal etkileri

Kodlama süreci, sahne replikleri, karakter davranışları ve toplumsal tepkiler üzerinden gerçekleştirilmiş; elde edilen bulgular sahne betimlemeleri ile kuramsal kavramlar arasında ilişki kurularak yorumlanmıştır. Analizin tutarlılığını artırmak amacıyla veriler ile teorik açıklamalar arasında sistematik bir eşleştirme yapılmıştır.

3.5. Araştırmanın Sınırlılıkları

Bu çalışma bazı sınırlılıklar içermektedir. Öncelikle araştırma, tek bir medya metniyle sınırlı olup, elde edilen bulguların genellenebilirliği bu çerçevede sınırlıdır. Ayrıca çalışma, kurmaca bir anlatının sosyolojik temsiline odaklandığından, ulaşılan sonuçlar doğrudan toplumsal gerçekliğin kendisi olarak değil, bu gerçekliğin medya aracılığıyla temsil edilmiş biçimi olarak değerlendirilmelidir. Bunun yanı sıra analiz, nitel ve yorumlayıcı bir yaklaşıma dayandığı için araştırmacının kuramsal perspektifi ve yorumları çözümlene sürecine belirli ölçüde yansımaktadır. Bu durum, nitel araştırmaların doğası gereği kaçınılmaz olmakla birlikte, elde edilen bulguların bağlamsal olarak değerlendirilmesini gerekli kılmaktadır.

4. Öteki İle Yüzleşmek: Erving Goffman'ın Damga Teorisi Bağlamında "Gassal" Dizisinin Sosyolojik Bir Analizi

4.1. "Gassal" Dizisine Genel Bakış

Gassal, 21 Aralık 2024 tarihinde TRT'nin dijital yayın platformu Tabii'de izleyiciyle buluşan, ölüm temasını merkezine alan dramatik-komedi türünde bir Türk internet dizisidir (TRT, 2024). Yönetmenliğini Selçuk Aydemir'in, senaristliğini ise Sümeyye Karaarslan'ın üstlendiği yapım, yaşam ile ölüm arasındaki sınırı hem mizahi hem de duygusal yönleriyle ele alarak dikkat çekmektedir. Başrolde Ahmet Kural'ın canlandığı Baki karakteri, gassallık mesleğini icra etmekte; bu meslek aracılığıyla ölümlerle kurduğu sürekli temas, onun varoluşsal sorgulamalarını ve psikolojik dönüşümünü şekillendirmektedir.

Dizinin merkezinde yer alan "Ölünce beni kim yıkayacak?" sorusu, yalnızca başkarakterin içsel dönüşümünü değil; izleyicinin de bireysel ve toplumsal düzeyde ölümlerle kurduğu ilişkiyi yeniden düşünmesine imkân tanımaktadır. Gasilhane, morg ve cenaze ritüelleri gibi mekânlar anlatının temel çerçevesini oluştururken, öykünün odağı ölüm karşısında bireylerin geliştirdiği psikolojik ve duygusal tepkilere yöneliktir. Ölümün hâlâ tabu niteliğini koruyan doğasına rağmen dizi, bu temayı dramatik derinlikle işlerken yer yer mizahi unsurlara da yer vermekte; böylece izleyiciye hem düşündürücü hem de duygusal bir izleme deneyimi sunmaktadır (Kan, 2025, s. 616).

Oyuncu kadrosunda Ahmet Kural'a ek olarak Hande Soral, Erdal Cindoruk, Ebru Cündübeyoğlu ve Serkan Ercan gibi isimler yer almakta; ayrıca her bölümde farklı tanınmış oyuncular da dizide rol almaktadır. 24 Mayıs 2025 tarihinde yayımlanmaya başlayan ikinci sezonda ise anlatıya yeni bir boyut kazandıran kadın gassal karakteri dâhil olmuştur. Bu yeni karakter, Baki'nin hem yaşamla kurduğu ilişkiyi hem de psikolojik yönelimlerini derinleştirerek diziyi farklı bir dinamik katmıştır.

Dizi, özellikle "Ölünce beni kim yıkayacak?" sloganı etrafında şekillenen tematik vurgusuyla geniş bir kamuoyu ilgisi uyandırmış; hem özgün teması hem de Ahmet Kural'ın dramatik performansı sayesinde olumlu eleştiriler almış ve çeşitli tartışmaların merkezine yerleşmiştir (Kan, 2025, s. 616).

Dizinin çekimlerinin İstanbul'un Beykoz ilçesindeki mahallelerde gerçekleştirilmiş olması, anlatıya yerel bir atmosfer katmış ve geleneksel mahalle kültürünün yaşatıldığı küçük yerleşimlerin gündelik hayatına ışık tutmuştur. Bu bağlamda Gassal, sıradan toplumsal ilişkiler, gündelik olaylar ve cenaze ritüelleri aracılığıyla ölümlerle kurulan kültürel bağları sahici bir anlatı bütünlüğü içinde işlemiş; izleyiciyi ölümün yalnızca biyolojik bir son değil, aynı zamanda toplumsal ve duygusal bir olgu olduğu yönünde düşünmeye teşvik etmiştir (Kaplana, 2025, s. 550).

4.2. "Gassal" Dizisinde Ölümün Sosyolojik Temsili

"Gassal" dizisi, modern toplumda ölümün sosyolojik dönüşümüne ilişkin önemli ipuçları sunmakta; ölümün anlamının, mekânsal bağlamının ve toplumsal işleyişteki yerinin nasıl değiştiğini görünür kılmaktadır. Dizide ölüm sonrası gerçekleştirilen yıkama işleminin, "gasilhane" adı verilen belirli bir mekânda yapılması, ölümlerle ilişkili ritüellerin geleneksel mahrem alandan çıkarılarak kurumsal ve kamusal bir yapıya taşındığını göstermektedir. Oysa geleneksel toplum yapılarında ölüm genellikle evde meydana gelmekte, cenaze hazırlıkları aile bireyleri, komşular ve dini figürlerin öncülüğünde yürütülmektedir. Buna karşın dizide ölümün ardından gerçekleşen işlemlerin profesyonel kişiler tarafından, kurumsal bir mekânda gerçekleştirilmesi; ölümün sadece bireysel ya da dini bir hadise

olmaktan çıkararak, modern toplumun iş bölümü ve uzmanlaşma ilkeleri çerçevesinde yeniden tanımlandığını ortaya koymaktadır. Bu dönüşüm yalnızca mekânsal değil, aynı zamanda mesleki düzeyde de gerçekleşmektedir. Ölümle ilişkili pratiklerin profesyonel bir meslek grubu tarafından yürütülmesi, ölümün giderek uzmanlık alanı içerisinde konumlandırıldığını göstermektedir. Böylece ölüm, geleneksel bağlamdaki gönüllülük veya dini sorumluluk alanından çıkarılarak; bilgi, teknik yeterlilik ve kurumsal disiplin gerektiren profesyonel bir faaliyet alanına dönüşmektedir. Bu bağlamda Baki'nin, sokakta fenalaşan bir hastayla karşılaşan sağlık görevlisine "*Senlik mi, benlik mi?*" şeklinde soru yöneltmesi, ölümle ilgili müdahalelerin belirli uzmanlık alanlarına göre ayrıştığını ortaya koymaktadır (S1, B1). Aynı şekilde, Baki'nin gasilhaneyi işyeri olarak tanımlaması ve gassallığı bir meslek kimliğiyle sahiplenmesi; ölümle ilişkili ritüellerin sekülerleşen, uzmanlaşan ve normatif olarak profesyonelleşen bir alana evrildiğini göstermektedir. Ayrıca cenazeye ilişkin dini bir konu gündeme geldiğinde sorumluluğun doğrudan imam gibi din görevlilerine yönlendirilmesi, öte yandan imamların cenazeyi yıkamaktan imtina ederek "*ben gassal değilim*" demesi, geleneksel yapıdaki rol dağılımının modern profesyonelleşme lehine nasıl değiştiğine işaret etmektedir (S1, B1).

Dizide dile getirilen "*Bu senin ölü mü?*" ya da "*Senin hastaneden mi geldi?*" gibi ifadeler, ölümün günümüzde sıklıkla hastane gibi tıbbi ve idari kurumlarda gerçekleştiğine dair yerleşik bir algının olduğunu yansıtmaktadır. Bu tür diyaloglar, ölümün artık doğal ve ev içi bir olay olmaktan çıkarak; tıbbi müdahalelere, bürokratik düzenlemelere ve kurumsal mekanizmalara bağlı bir süreç hâline geldiğine işaret etmektedir. Ölüm bu bağlamda bireysel bir deneyimden ziyade, toplumun genel işleyişine entegre edilen, standartlaştırılmış ve teknikleştirilmiş bir toplumsal olguya dönüşmektedir. Benzer şekilde, cenaze hizmetlerinin belediyeler tarafından yürütülmesi, yeni gasilhanelerin açılması, kadrolu personel istihdamı, mezar kazıcılarının görevlendirilmesi, ölüm raporları ve defin izinlerinin düzenlenmesi gibi uygulamalar, ölümün artık yalnızca kişisel ya da ailevi bir mesele olarak değil, aynı zamanda bir kamu hizmeti alanı olarak örgütlendiğini göstermektedir. Ölümün bu şekilde planlanan, kayıt altına alınan ve kurumsal olarak denetlenen bir sürece dönüşmesi hem ölümün görünürlüğünü azaltmakta, hem de bireylerin ölümle doğrudan temasını sınırlamaktadır. Bu durum, Norbert Elias'ın ileri sürdüğü üzere, modern toplumlarda ölümün özel alanlara itilerek sessizleştirildiği, toplumsal gündemden uzaklaştırıldığı süreci açık biçimde yansıtmaktadır.

4.3. Gassallığın Toplumsal Damgalanması: Ötekileştirilme ve İtibarsızlaştırılma

"Gassal" dizisinde yer alan temsiller, gassallığın modern toplumda nasıl anormalleştirildiğini ve bu meslek üzerinden bireyin nasıl sistematik biçimde damgalandığını, ötekileştirildiğini ve itibarsızlaştırıldığını çarpıcı biçimde görünür kılmaktadır. Gassallık, ölümle kurduğu doğrudan ilişki sebebiyle, yaşamı idealize eden modern değer sisteminde norm dışı ve tedirgin edici bir mevcudiyet olarak algılanmaktadır. Bu nedenle, bu mesleğe sahip bireyler hem gündelik ilişkilerde hem de kurumsal yapılarda açık veya örtük biçimde dışlanmakta ve toplum içerisinde belli mesafeye tabi kılınmaktadırlar. Söz konusu durumu, Goffman'ın damga teorisinde ifade ettiği "bozulmuş, itibarsızlaştırılmış kimlik" olgusunun somut bir örneği olarak değerlendirmek mümkündür. Bu durum yalnızca bireyler arası algı ve etkileşimlerle açıklanamaz; aynı zamanda modern toplumun ölümle kurduğu mesafeli ilişkinin, belirli meslekleri sistematik biçimde değersizleştirilen yapısal dinamiklerinin bir sonucudur. Bu bağlamda damgalama, belirli grupları toplumsal hiyerarşinin alt basamaklarında tutmaya yönelik bir güç pratiği olarak işlemektedir. Link ve Phelan'ın ifade ettiği üzere damga, yalnızca bireyin itibarsızlaştırılması değil, aynı zamanda sosyal kontrol, dışlama ve sınır çizme mekanizmalarının bir aracıdır (Link & Phelan, 2014, s. 24).

Gassallığın modern toplumda damgalanması, aynı zamanda ölümün sekülerleşmesi ve kamusal alandan dışlanması süreciyle yakından ilişkilidir. Geleneksel toplumlarda ölüm, dinî ritüeller ve kolektif pratikler aracılığıyla anlamlandırılan, toplumsal bütünleşmeyi güçlendiren bir deneyim olarak işlev görürken; modern toplumda ölüm giderek görünmezleştirilmiş, kurumsallaştırılmış ve bireyselleştirilmiştir. Bu dönüşüm, ölümle doğrudan ilişkili mesleklerin de toplumsal statüsünü dönüştürmüş ve bu meslekleri kamusal görünürlükten uzaklaştırmıştır. Bu bağlamda gassallar, bir yandan ölümle ilişkili dinî pratiklerin taşıyıcısı olmaya devam ederken, diğer yandan sekülerleşen toplumda bu pratiklerin değer kaybetmesi nedeniyle sembolik olarak itibarsızlaştırılmaktadır. Bu durum, gassallığın hem dinî hem de toplumsal düzeyde ikili bir konumda yer almasına yol açmaktadır: Bir yandan ritüel açıdan vazgeçilmez bir işlev üstlenirken, diğer yandan bu işlevin görünmezleştirilmesi nedeniyle sosyal dışlanmaya maruz kalmaktadır. Dolayısıyla gassallığın damgalanması, yalnızca bireysel önyargılarla değil, modern toplumun ölüm ve din ile kurduğu problemlili ilişkinin yapısal bir sonucu olarak değerlendirilmelidir.

Gassallığın damgalanması mesleğin sınıfsal konumuyla da doğrudan bağlantılıdır. Modern toplumlarda emek piyasası, ekonomik işlevinin ötesinde sembolik bir hiyerarşi üretir; bazı meslekler prestij ve saygınlıkla ilişkilendirilirken, bazıları görünmez, değersiz ve “kirli iş” kategorisine yerleştirilir. Ölümle doğrudan temas eden gassallık, bu çerçevede hem fiziksel hem de sembolik düzeyde “kirli iş” olarak kodlanmakta ve toplumsal statü hiyerarşisinin alt basamaklarında konumlandırılmaktadır. Bu konumlanış, gassalların kültürel düzeyde olduğu kadar sınıfsal düzeyde de marjinalleştirilmesine neden olur. Nitekim dizide Baki karakterinin mesleği nedeniyle evlilik, arkadaşlık ve kamusal ilişkilerde dışlanması, sadece ölümle ilişkilendirilen sembolik anlamlarla açıklanamaz. Bu dışlanma, söz konusu mesleğin düşük prestijli bir emek biçimi olarak algılanmasının doğrudan bir sonucudur. Bu bağlamda damga, bireysel kimliği hedef alan bir etiket olmanın ötesine geçerek, toplumsal sınıf yapıları içinde yeniden üretilen bir eşitsizlik mekanizmasına dönüşür. Böylece gassallık, kültürel ve sınıfsal düzeylerde itibarsızlaştırılan, modern toplumun görünmez emek biçimlerinden biri olarak ortaya çıkar.

Bireyin toplumsal kabul arayışının en somutlaştığı kurumlardan biri olan evlilik, bu dizide gassallığın nasıl bir damga nesnesine dönüştüğünü en çarpıcı biçimde ortaya koymaktadır. Baki, kız istemeye gittiği evde kızın annesinin “*Ne iş yapıyorsun oğlum?*” sorusuna “*Gassalım efendim, ölü yıkıyorum*” şeklinde yanıt verdiğinde, karşısındaki kişinin şaşkınlıkla tepkisini gizleyememesi, ayrı bir odada görüştüğü kızın ise “*Sen kimsin, ölü yıkayan adamsın*” diyerek küçümseyici bir ifadeyle Baki’yi reddetmesi, mesleğin bireyin sosyal değerini düşüren bir etiket olarak algılandığını ortaya koymaktadır (S1, B1). Bu sahne, evlilik gibi toplumsal onayın en yüksek düzeyde gerçekleştiği bir sosyal kurumda, bireyin mesleki kimliğinin nasıl dışlayıcı bir işlev gördüğünü ve sosyal birlikteliklerin kurulmasında damgalı kimliğin bir sınır çizgisi işlevi üstlendiğini göstermektedir. Bu olayın ardından Baki, yaşadıklarını iş arkadaşı Nazım’a aktarmaktadır. Kızın bir sevgilisi olduğunu ama olmasa dahi annesinin mesleğini duyunca bozulduğunu, bunu fark ettirmemeye çalıştığını ve kızın da “*Ölü yıkıyorsun falan*” dediğini belirtmektedir (S1, B2). Yine ilerleyen bölümlerde Baki, Hande isimli bir tanıdığına “*Ablacım, denedik olmuyor. Kimse bana kız mız vermiyor. Neden? Gassalım diye*” sözleriyle bu dışlanmayı tekrar dile getirmektedir (S2, B2). Bu ifadeler, bireyin toplumsal kabulden dışlanmaya dair deneyimini yalnızca bir anekdot olarak değil, süreklilik arz eden bir sosyal gerçeklik olarak yaşadığını göstermektedir. Mesleki kimlik, burada bireyin aidiyet kurma kapasitesini sınırlayan ve toplumdaki “makbul kimlikler” listesinden çıkararak bir işlev kazanmaktadır.

Gassal figürünün kamusal alandaki görünürlüğü, toplum nezdinde açık biçimde bir rahatsızlık ve tedirginlik kaynağına dönüştüğü dizide dikkat çeken bir durumdur. Dizinin 1. sezon 5. bölümünde Baki, kız arkadaşı Elif'i görmek üzere hastaneye geldiğinde, yardımcı hizmetlerde görevli bir çalışan kendisini gördüğü anda panikleyerek *"Ödüm koptu! Hasan abi mi öldü? Erdal abi mi öldü?"* şeklinde tepkide bulunmakta; hemen ardından *"Yukarı asansörle çık, kimse görmesin, millete gözükme"* diyerek Baki'nin hastane ortamında görünür olmasını istememektedir (S1, B5). Aynı bölümde, hastanedeki diğer sağlık çalışanlarının da Baki'ye yönelttiği bakışların şaşkınlık ve tedirginlik içermesi, toplumun ölümle ilişkilendirdiği bu mesleğe karşı geliştirdiği örtük mesafeyi görünür kılmaktadır. Bu sahne, modern mekânsal düzenlemelerde ölüm ve ölümle ilişkilendirilen kimliklerin görünmezleştirilme pratiğinin bir örneğini sunmaktadır. Bireyin kamusal mekânda hangi kimlikleriyle var olabileceği, hangi kimliklerin saklanması gerektiği toplumsal normlar tarafından belirlenmekte ve denetlenmektedir.

Yine aynı bölümde Baki, hastanede Elif'in ricası üzerine bir hastaya yardımcı olurken mesleğini açıkladığında hasta aniden korkuya kapılmakta, panikleyerek bağırarak ve *"Git buradan!"* şeklinde tepki vermektedir. Bu esnada hastanın çocukları da, *"Hasta yatağında yatan bir kimseye gassalım denir mi? Neden gassalım diyorsun? Doktorum de, avukatım de"* sözleriyle Baki'ye mesleki kimliğini gizlemesi yönünde uyarıda bulunmaktadır (S1, B5). Elif de benzer bir yaklaşımla, *"Herkesin içinde pat diye söyleme gassal olduğunu"* diyerek, gassallık kimliğinin açıkça dile getirilmesinin toplumsal alanda oluşturduğu baskıya dikkat çekmektedir (S1, B5). Bu sahneler, toplumsal normlar tarafından kabul edilebilir kimliklerin nasıl düzenlendiğini ve bireyin sosyal ilişkilerde statü kaybına uğramamak için kimliğini gizleme zorunluluğunu nasıl içselleştirdiğini gözler önüne sermektedir.

Damgalama yalnızca bireysel ilişkiler düzeyinde değil, kurumsal karar süreçlerinde de etkisini göstermektedir. Baki'nin yakın arkadaşlarının ölümünün ardından çocuklarına bakmak istemesi, sosyal hizmetler tarafından reddedilmektedir. Gerekçe olarak onun bekar olması gösterilse de; temel sorunun Baki'nin mesleğinin "gassal" olması ifade edilmekte ve çocukları almak istiyorsa mesleğini değiştirmesi gerektiği belirtilmektedir. Mesleğin çocuklar üzerinde olumsuz etkide bulunacağı ifade edilerek, gassallık kurumsal düzeyde sakıncalı, uygun olmayan ve pedagojik açıdan riskli bir konum olarak tanımlanmaktadır (S2, B1). Bu durum, damgalı kimliğin yalnızca kişiler arası düzeyde değil, devletin ve kurumların normatif düzenlemelerinde de etkili bir dışlama aracına dönüştüğünü göstermektedir. Gassal Baki'nin evlat edinme sürecinde kurumsal düzeyde karşılaştığı engel, damganın yalnızca bireyler arası etkileşimlerde ortaya çıkan bir algı sorunu olmadığını; aksine kurumsal yapı ve normlar aracılığıyla yeniden üretilen yapısal bir süreç olduğunu açık biçimde ortaya koymaktadır. Nitekim kurumun, Baki'nin mesleğini gerekçe göstererek çocuğun teslimine mesafeli yaklaşması, bireysel önyargının ötesinde, belirli meslek gruplarını sistematik biçimde dışlayan kurumsal bir değerlendirme mekanizmasının varlığına işaret etmektedir. Bu durum, damganın toplumsal düzeydeki işleyişine dikkat çeken yaklaşımlarla örtüşmektedir. Yapısal damga, "damgalanan bireylerin fırsatlarını, kaynaklara erişimini ve refahını sınırlayan toplumsal koşullar, kültürel normlar ve kurumsal politikalar" olarak tanımlanmaktadır (Hatzenbuehler, 2016, s. 2). Bu çerçevede kurumun Baki'ye yönelik tutumu, yalnızca bireysel bir önyargı değil; ölümle ilişkili mesleklerin toplumsal olarak değersizleştirilmesi sonucu oluşan kültürel normların kurumsal karar süreçlerine yansımalarıdır.

Gassallığın kültürel temsiller düzeyinde de aşağılayıcı biçimde kodlandığı görülmektedir. 2. sezon 3. bölümde yaşlı bir kadının, Baki'ye *"Biz severiz gassalleri, gerçi seni görünce baykuş görmüş gibi oluyor millet"* demesi, mesleğin uğursuzlukla özdeşleştirildiğini, halk inançları ve sembolik sistemler aracılığıyla damgalamanın pekiştirildiğini göstermektedir. Baykuşun ölümle ilişkilendirilmesi, gassalın

da bu ölümün habercisi, taşıyıcısı ve hatırlatıcısı olarak algılanmasına neden olmaktadır. Bu ifade biçimi, ölüme ilgili kültürel sembollerin toplumsal bellekteki gücünü ve bu semboller aracılığıyla damgalı kimliğin sürekli yeniden üretildiğini göstermektedir.

Aynı bölümde, kadın gassal Nihan'a yöneltilen "*Neden gassal oldun? Fabrikada çalışabilirdin, çiftçi olurdun, ev hanımı olurdun*" şeklindeki söylem, gassallığın toplum nezdinde nasıl itibarsızlaştırıldığını ve mesleğin normatif iş kolları dışında, aykırı ve istenmeyen bir uğraş olarak kodlandığını ortaya koymaktadır (S2, B3). Bu ifade, toplumsal işbölümü ve meslekler hiyerarşisinde hangi uğraşların saygınlık atfedildiğini, hangilerinin marjinalleştirildiğini gösteren bir veri niteliğindedir.

Damga sadece damgalanan bireye değil, onun yakın çevresine de bulaşmaktadır. Bu damganın bulaşmasından kaçınmak için zaman zaman damgalanan bireylerin çevresindekiler ya o kişiden uzaklaşmakta ya da damgayı görünmez kılmaya çalışmaktadır. Nitekim bu bağlamda, Baki'nin iş arkadaşı cenaze arabası şoförü olan Nazım'ın oğlunun okulda yaşadığı bir olay dikkat çekicidir. Öğretmeni babasının mesleğini sorduğunda çocuk, "*cenaze arabası şoförü*" olduğunu söylemek yerine "*öğretmen*" olduğunu belirtmektedir (S1, B2). Bu örnek, damgalı kimliğin sosyal çevreye sirayet eden etkisini ve özellikle çocukların sosyal dışlanma riskine karşı geliştirdiği savunma stratejilerini yansıtmaktadır.

Dizide doğrudan gassallık mesleğiyle ilgili olmasa da farklı damgalama örneklerine de rastlamak mümkündür. Bunlardan biri Baki'nin talip olduğu kızın ifadeleridir. Kız, sevdiği biri olduğunu, ancak bu kişinin birkaç kez cezaevine girdiği ve hırsızlık yaptığı için ailesinin bu ilişkiye karşı çıktığını söylemektedir. Benzer bir durum Nihan'ın eski nişanlısının açıklamalarında da yer almaktadır. Nihan'ın eski nişanlısı, sevdiği biri olduğunu, fakat bu kişinin dul ve şarkılı türkülü yerlerde çalıştığı için ailesinin bu ilişkiyi onaylamadığını belirtmektedir. Bu örnekler, Goffman'ın belirttiği gibi bireyin karakter ve ahlaki yapısına dair varolan bozulmaları ifade eden damgalanma türüne işaret eden hususlardır.

4.4. Damgalanmanın Psiko-sosyal Etkileri: Yalnızlık ve Sosyal İzolasyon

Erving Goffman'ın damga kuramı, damgalanan bireyin zamanla toplumsal yaşamdan çekilmekte, sosyal ilişkilerini sınırlamakta ve yaşamını toplumun kendisine yüklediği itibarsızlaştırıcı kimlik etrafında yeniden inşa etmekte olduğunu ortaya koymaktadır.

"Bir bireyin varsayılan kimliği ile fiili kimliği arasında bir uyumsuzluğun var olabileceği daha önce iddia edilmişti. Bu uyumsuzluğun farkına varıldığında veya bu uyumsuzluk aşıkârsa söz konusu bireyin toplumsal kimliği örselenir; söz konusu uyumsuzluk, onu hem toplumdan hem de kendisinden koparma yönünde bir etkide bulunur ve böylece itibarsızlaştırılmış bir kişi olarak, kabul görmediği bir dünyaya göğüs germek durumunda kalır" (Goffman, 2014, s. 51). Bu süreç, bireyi yalnızlığa, sosyal izolasyona ve derin bir içe kapanmaya sürüklemektedir. Çünkü toplumsal bakış, damgalı bireyi görünür ve görünmez sınırlarla kuşatarak onu toplumsal normların dışında konumlandırmaktadır. Böylece birey, "normal" sosyal ilişkilerin öznesi olmaktan çıkarak toplum nezdinde bir "öteki"ye dönüşmektedir. Bu bağlamda "Gassal" dizisinin başkarakteri Baki'nin hikâyesi, damgalanmış bir bireyin yaşadığı psiko-sosyal çözülmeyi somut örnekler üzerinden görünür kılmaktadır.

Baki'nin yalnızlığını, toplum tarafından kendisine atfedilen damgalı kimliğin doğrudan bir sonucu olarak değerlendirmek mümkündür. Dizide sosyal çevreden uzun süredir uzak kalan Baki, gündelik yaşam pratiklerinde dahi bir tür yabancılaşma yaşamaktadır. Kozmetik mağazasında alışveriş sepetini nasıl kullanacağını bilememesi (S1, B1), Baki'nin toplumsal mekânlarla kurduğu bağın

kopukluğunu açıkça ortaya koymaktadır. Bu tür yabancılaşmalar, damgalanmış bireyin toplumun olağan ritüellerinden ve kolektif pratiklerinden giderek dışlanmakta olduğunu göstermektedir.

Baki'nin sosyal izolasyonunun bir diğer göstergesi ise iş arkadaşının ölümünün ardından daha fazla içine kapanmakta olmasıdır. Arkadaşı Ahmet'in, "*Ölüleri görmekten için dışın kurumuş, yaşamayı da düşün artık*" (S1, B4) şeklindeki uyarısı, Baki'nin yalnızca toplumsal değil, aynı zamanda ruhsal anlamda da bir çöküş yaşamakta olduğunu işaret etmektedir. Ölümle çevrili bir mesleğin, bireyin yaşama bağlılık duygusunu nasıl aşındırmakta olduğu bu ifadeyle somutlaşmaktadır.

Bireyin toplumdan uzaklaşması yalnızca fiziksel mekânlarda değil, sosyal ilişkiler ağındaki zayıflamada da belirginleşmektedir. Elif'in, "*Biraz dışarı çıksan iyi olur. Aslında buraya gelmene şaşırımdım, sürekli ya iştesin ya evde*" (S1, B5) sözleri, Baki'nin sosyal dünyasının iki mekâna sıkışmakta olduğunu ve kamusal alanlardan çekilmekte olduğunu göstermektedir. Bu durum, damgalı bireyin maruz kalabileceği aşağılama ve dışlanma ihtimaline karşı geliştirdiği savunmacı bir stratejiyi işaret etmektedir. Ancak bu strateji, bireyi yalnızlık sarmalının derinliklerine sürüklemektedir.

Toplumsal algılar da Baki'nin yalnızlık imgesini pekiştirmektedir. Dolmuş şoförünün "*Aşık olamayan, yalnız yaşayan var mı?*" sorusu üzerine herkesin Baki'ye yönelmesi ve Baki'nin "*O kadar belli oluyor mu ya?*" (S1, B7) şeklindeki cevabı, damganın toplumsal görünürlüğünü ve bireyin bu görünürlüğün farkında oluşunu yansıtmaktadır. Birey, artık yalnızlığını ve dışlanmışlığını gizleyemez hâle gelmektedir.

Baki'nin babasıyla yıllar sonra gerçekleşen karşılaşması ise, yalnızlık ile sosyal ölüm arasındaki bağı daha da belirginleştirmektedir. Babasının "*Şu eve insan yeni bir şey almaz mı? Evde yaşadığının tek belirtisi kırılmış bir kavanoz*" şeklindeki sitemine karşılık Baki, "*Bu evde yaşlandım, kimsenin görmek istemediği bir adama döndüm, her gün ölü yıkadım, çatladım, boğuldum*" (S1, B7) sözleriyle ruhsal çöküşünü dile getirmektedir. Söz konusu diyalog, bireyin mekânsal ve ruhsal dünyasında damganın izlerinin nasıl birikmekte olduğunu ortaya koymaktadır.

Baki'nin geçirdiği kaza sonucu hastaneye kaldırıldığında da yalnızlık teması sürmektedir. Diğer hastalar ziyaret edilmekteyken Baki'ye kimsenin gelmemesi (S1, B9), bireyin toplumsal bağlarının ne denli zayıflamakta olduğunu dramatik biçimde sergilemektedir. Üstelik Baki'nin dalgın dalgın yürürken araba çarpması, çevresi tarafından intihar teşebbüsü olarak yorumlanmaktadır. Bu durum, toplumun Baki'yi depresif ve hayattan kopmuş bir figür olarak algılamakta olduğunu göstermektedir.

Hande'nin Baki'ye toplumun kendisi hakkında söylediklerini aktardığı sahne ise damgalamanın sosyal bellekte nasıl dolaşıma girmekte olduğunu gözler önüne sermektedir: "*Kahveye gitmezsin, evlerine tek girdiğin genç aile de öldü, uğursuz diyorlar sana, geçimsiz diyorlar, aman ona kim kız verir ki diyorlar*" (S2, B4). Bu tür söylemler, farklılığın toplum nezdinde nasıl tehditkâr ve uğursuz bir anlam kazanmakta olduğunu ve bireyin bu söylemler karşısında daha da yalnızlaşmakta olduğunu ortaya koymaktadır.

Baki'nin ruhsal kırılma anı ise biyolojik annesini öğrendiği sahnede yoğunlaşmaktadır: "*Güzel olan ne varsa benden uzak... Meğer şimdi en büyük korkum yalnız kalmakmış*" (S2, B6). Bu ifade, yalnızlığın artık geçici bir ruh halinden çıkıp varoluşsal bir kaygıya dönüşmekte olduğunu göstermektedir. Birey, sosyal ölümün ötesinde, derin bir içsel yalnızlıkla baş başa kalmaktadır.

İkinci sezonda Nihan karakteriyle yalnızlık ve izolasyon teması çeşitlenmektedir. Nihan'ın annesi, *"Ölüye baka baka sen de ölüye benzedin"* (S2, B3) diyerek mesleğin Nihan üzerindeki etkisini görünür kılmaktadır. Nihan'ın *"Ben neye elimi atsam kurutuyorum"* sözleri, yalnızlığın ve uğursuzluk hissini bireyin benliğine işlediğini göstermektedir. Annesinin *"Gece gündüz uyuyorsun, yediğin yok, içtiğin yok, ölüden farkın yok"* (S2, B9) sözleri ise damgalanmanın bireyin hem fiziksel hem de ruhsal enerjisini nasıl tüketmekte olduğunu açık biçimde ortaya koymaktadır.

Kısaca, Gassal dizisi, Baki ve Nihan karakterleri üzerinden damgalamanın bireyi nasıl yalnızlaştırdığını, toplumsal hayattan izole ettiğini ve psikolojik bir çöküntüye sürüklediğini başarılı bir biçimde yansıtmaktadır. Yalnızlık, sosyal ilişkilerden çekilme ve ruhsal tükenmişlik, damgalı bireyin yaşamında giderek merkezi bir gerçeklik hâline gelmektedir. Dizi, damgalanın yalnızca bir sosyal etiket değil, bireyin ruhsal dünyasını, bedenini ve mekânsal aidiyetini dönüştürmekte olan çok katmanlı bir süreç olduğunu ortaya koymaktadır.

4.5. Aynı Damgada Buluşmak: Gassallık Üzerinden Damgalıların Sosyal Dayanışması

Toplum tarafından damgalanan birey, bu durumun yol açtığı yalnızlık, dışlanma ve dünyaya karşı savunmasızlık gibi zorluklarla baş edebilmek için çeşitli stratejiler geliştirir. Bu stratejilerden biri, damgalanan bireyin benzer deneyimleri paylaşan diğer damgalılarla bir araya gelerek hem kimliğini yeniden inşa etmesi hem de sosyal destek bulma imkânı elde etmesidir. Goffman bu durumu şu sözlerle ifade eder:

"Hâlden anlayan ötekiler kategorisinde ilk sırada, elbette söz konusu kişiyle aynı damgaya sahip olanlar vardır. Bunlardan bazıları, böylesi bir damgaya sahip olmanın nasıl bir şey olduğuna ilişkin kendi deneyimlerinden hareketle kişiye bu hususta kimi püf noktalarını öğretebilirler. Aynı şekilde, manevi destek almak için dayanabileceği, kendisini canıgönülden evinde hissettiği bir rahatlık sağlayan, gerçekten herhangi bir normal kişi gibi kabul gördüğü bir çevre sunabilirler" (Goffman, 2014, s. 52).

Gassal dizisinde bu durumun belirgin bir örneği görülmektedir. İlk sezonda yalnızlığı ve toplumdaki izolasyonu belirgin olan Baki, ikinci sezonda kendisi gibi gassal olan Nihan'ın diziyeye dahil olmasıyla birlikte bir dönüşüm yaşamaya başlar. Nihan'ın varlığı, Baki'nin hem sosyal hem de duygusal anlamda kendisini daha rahat ifade edebildiği bir alan yaratır. Nihan ve Baki'nin gassalhanede gerçekleştirdiği mesleki sohbetler, yalnızca profesyonel bilgi paylaşımı değil; aynı zamanda ortak bir kimliğin ve anlam dünyasının inşasıdır. Örneğin, ikinci sezonun ikinci bölümünde geçen sahnede Baki ile Nihan'ın, gül suyu, sabun kokusu, çörek otu ve ameliyat sonrası gelen cenazelere karanfil serpmek gibi detaylar üzerine yaptığı konuşma, bu ortak dili ve aidiyet hissini pekiştirir. Sohbeti şoför Merdan'ın *"Muhabbetinize doyum olmuyor"* diyerek katılması ve Baki'nin *"Ne muhabbeti, iş konuşuyoruz burada"* şeklindeki cevabı, meslek üzerinden kurulan bu bağın sıradan bir sohbetten öte bir aidiyet ilişkisine işaret ettiğini düşündürmektedir. Bu yakınlık zamanla Baki'nin yalnızlık duvarlarını aşmasını ve Nihan'la daha derin bir ilişki kurmasını mümkün kılar. Baki'nin Nihan'a evlilik teklif etmesi, yalnızca bireysel bir karar değil, aynı zamanda iki damgalının sosyal dışlanmaya karşı birlikte bir "güvenli alan" oluşturma çabası olarak yorumlanabilir. Hande'nin bu duruma verdiği *"Durdun durdun turnayı gözünden vurdun, o da gassal sen de; çok yakışsınız, gündüzleri ölüleri yıkarsınız mis gibi, akşamları da sohbet muhabbet"* şeklindeki tepkisi ise toplumun, damgalıların ancak kendi içlerinde eşleşebileceğine dair örtük bir kanaate sahip olduğunu göstermektedir. Aynı şekilde *"Siz akşamları da mesleki şeylerden konuşursunuz, ablam kefendir, bezdir"* şeklindeki sözler de bu bakış açısını desteklemektedir. Bu örüntüler, Goffman'ın işaret ettiği gibi, damgalı bireylerin karşılaştıkları sosyal bariyerleri aşmak ve

anlam dünyalarını yeniden inşa etmek üzere bir araya gelme gereksinimini doğrulamaktadır. Gassal dizisinde Baki ve Nihan arasındaki ilişki, bu bağlamda, damgalanmış kimlikler arasında geliştirilen sosyal destek ağlarının hem psikolojik iyileşme hem de toplumsal kabulden yoksun bırakılmanın etkisini azaltma açısından ne denli işlevsel olduğunu gözler önüne sermektedir.

4.6. Damga Sembolleri ve Gassallığın İtibarsızlaştırıcı İşaretleri

Damga, yalnızca bireyin taşıdığı görünür ya da görünmez özelliklerle sınırlı değildir; aynı zamanda bireyi toplum nezdinde itibarsızlaştıran bir dizi sembol ve gösterge aracılığıyla pekiştirilir. Goffman bu tür işaretleri "damga sembolleri" (stigma symbols) olarak tanımlar. Damga sembolleri, bireyin itibarsız bir kimliğe sahip olduğunu açık ya da örtük biçimde topluma gösteren, tanımlayıcı ve çoğu zaman dışlayıcı işlev gören göstergelerdir. Goffman'a göre bu semboller, bireyin sosyal ortamda nasıl algılanacağını önceden belirler ve toplumun birey üzerindeki etiketleme ve ötekileştirme pratiklerini kolaylaştırır (Goffman, 2014, ss. 81-83)

Gassal dizisinde ölümle ilişkilendirilen mekânlar ve nesnelere —gasilhane, cenazenin kendisi, cenaze aracı, tenesir, mezarlık, mezar taşları ve mezara konulan tahtalar— bu bağlamda açık birer damga sembolü işlevi görmektedir. Bu semboller yalnızca ölümün fiziksel temsilcileri değil; aynı zamanda ölümle ilişkilendirilen kişilere, özellikle de gassallara yönelen itibarsızlaştırıcı bakışın taşıyıcılarıdır. Gasilhanede çalışan bir birey, taşıdığı mesleki kimliğin ötesinde bu semboller aracılığıyla toplumun zihninde sürekli olarak ölümle ve ölümün yarattığı tedirginlikle özdeşleştirilmektedir.

Dizide gasilhane, yalnızca bir çalışma alanı değil, aynı zamanda Baki'nin ve diğer gassalların damgasının her an yeniden üretildiği bir mekân olarak kurgulanır. Mezarlıklar, mezar taşları ya da cenaze araçları gibi öğeler ise Baki'nin toplum içinde taşıdığı görünmez damganın somut göstergelerine dönüşür. Toplum, bu semboller aracılığıyla Baki'yi yalnızca bir meslek erbabı olarak değil, ölümün, sonluluğun ve uğursuzluğun temsilcisi olarak konumlandırmaktadır. Böylelikle bu semboller hem bireyin toplumsal itibarını düşürmekte hem de damgalanma sürecini pekiştirmektedir. Öte yandan, bu sembollerle temas eden bireyler de benzer bir itibarsızlaşma tehdidinde maruz kalmaktadır. Nitekim dizide, Baki'nin gasilhaneden çıkıp kamusal alana adım attığı her an, bu sembollerin yarattığı görünmez etki sosyal ilişkilerde belirleyici olur. Hastanede sağlık çalışanlarının ya da mahallelinin Baki'ye karşı geliştirdiği temkinli ve mesafeli tutum, damga sembollerinin bireyin sosyal ilişkilerine nasıl sirayet ettiğini somutlaştırır.

Sonuç

Ölüm, tarih boyunca toplumsal yaşamın kaçınılmaz bir gerçekliği olarak varlığını sürdürmüştür; ancak modern toplum, ölümü bastırma, görünmez kılma ve gündelik yaşamdan uzaklaştırma yönünde güçlü bir eğilim geliştirmiştir. Bu bastırma pratiği yalnızca ölümün kendisine değil, ölümle ilişkili meslek ve mekânlara da yönelmiş; söz konusu alanlar toplum nezdinde tedirginlik ve rahatsızlık kaynağı hâline gelmiştir. Ölüm sosyolojisinin temel tartışmalarından biri olan bu görünmezleştirme süreci, aynı zamanda ölümle temas eden bireylerin sosyal statülerini ve itibarlarını da doğrudan etkilemektedir. Bu bağlamda Erving Goffman'ın damga teorisi, toplumsal normlardan sapma ya da toplumun kabul etmekte güçlük çektiği kimliklerin nasıl itibarsızlaştırıldığı ve ötekileştirildiğini açıklamak için önemli bir kuramsal çerçeve sunmaktadır. Goffman, damganın yalnızca bireysel bir özellikten ibaret olmadığını; bireyin taşıdığı semboller, mesleki kimlikler ve sosyal göstergeler aracılığıyla görünür hâle geldiğini

vurgulamaktadır. Nitekim damgalı bireyler, bu işaretler nedeniyle toplumsal dışlanma ve sosyal izolasyona sistematik biçimde maruz bırakılmaktadır.

“Gassal” dizisi, bu kuramsal çerçevenin görsel ve anlatsal düzlemde somut bir örneğini sunmaktadır. Dizide gasilhane, mezarlık ve cenaze araçları gibi ölümle ilişkili mekânlar ve nesnelere, Goffman’ın tanımladığı damga sembollerine dönüşmekte; bu semboller, bireyin toplumsal itibarını zedeleyen ve onu sosyal anlamda ötekileştiren göstergeler olarak belirgin bir işlev üstlenmektedir. Ayrıca Baki ve Nihan karakterleri üzerinden, aynı damgayı taşıyan bireylerin bir araya gelerek oluşturduğu sosyal destek ve dayanışma ilişkileri, Goffman’ın “hâlden anlayan ötekiler” kategorisine ilişkin tespitlerini doğrular niteliktedir. Bu durum, damgalı bireyin yalnızca bireysel düzeyde değil, kolektif düzeyde de kimliğini yeniden inşa edebileceği alternatif sosyal alanlar yaratma arayışını görünür kılmaktadır.

Ortaya konan çözümler, Gassal’ın modern toplumun ölüm karşısındaki yapısal inkârını ve bu inkârın sosyal sonuçlarını görünür kıldığını göstermektedir. Ölümü ve ölümle ilişkili kimlikleri marjinalliğe iten kültürel pratikler, yalnızca bireylerin değil, toplumun genel anlamda ölümle yüzleşme kapasitesini de zayıflatmaktadır. Bu süreçte ölüm, hem fiziksel hem de toplumsal düzeyde bir yok saymanın nesnesi hâline gelirken; bu yok saymanın bedelini ölümle temas eden bireyler ödemektedir.

Sonuç olarak bu çalışma, gassallık mesleğinin modern toplumda belirli sembolik anlamlar üzerinden damgalandığını ve bu sürecin bireyin toplumsal konumu, sosyal ilişkileri ve gündelik yaşam pratikleri üzerinde belirleyici etkiler yarattığını ortaya koymaktadır. Elde edilen bulgular, damgalanmanın yalnızlık, sosyal izolasyon ve toplumsal dışlanma ile güçlü bir ilişki içinde olduğunu; buna karşılık benzer deneyimlere sahip bireyler arasında kurulan dayanışma ilişkilerinin alternatif bir sosyal destek ve kimlik inşa alanı sunduğunu göstermektedir. Bu bağlamda çalışma, ölüm sosyolojisi ile Erving Goffman’ın damga teorisini medya temsilleri üzerinden bir araya getirerek, ölümle ilişkili mesleklerin toplumsal anlamını ve bu meslekleri icra eden bireylerin deneyimlerini çok boyutlu bir perspektifle ele almakta ve literatüre özgün bir katkı sunmaktadır. Ölümle ilişkili mesleklerin maruz kaldığı damgalanma süreçlerinin görünür kılınması, yalnızca akademik tartışmalar açısından değil, bu alana yönelik toplumsal farkındalığın geliştirilmesi bakımından da önem taşımaktadır. Bu doğrultuda, söz konusu mesleklerin toplumsal algısını dönüştürmeye yönelik farkındalık çalışmalarının geliştirilmesi ve bu meslek gruplarının sosyal konumunu güçlendirecek politikaların tartışmaya açılması gerekmektedir. Gelecek araştırmalarda ise farklı meslek gruplarının karşılaştırmalı olarak incelenmesi, damgalanma süreçlerinin farklı kültürel bağlamlarda analiz edilmesi ve medya temsillerinin nicel yöntemlerle desteklenmesi, alana ilişkin daha bütüncül bir perspektifin geliştirilmesine katkı sağlayacaktır.

Kaynakça

- Ariès, P. (1976). *Western attitudes toward Death: From the Middle Ages to the Present*. Marion Boyars Publishers Ltd.
- Baran, I. (2025). Damga ve sürekli yabancılık: Almanya Türk toplumu örneği. *Eskiyeni*, (56), Article 56. <https://doi.org/10.37697/eskiyeni.1601323>
- Bauman, Z. (2018). *Ölümlülük, ölümsüzlük ve diğer hayat stratejileri* (N. Demirdöven, Çev.). Ayrıntı Yayınları.
- Bayraktar, M. M. (2025). Popüler kültür ve din eğitimi: Gassal dizisinin değerler eğitimi açısından analizi. İçinde E. vd. Fatış (Ed.), *6. Uluslararası Boğaziçi Bilimsel Araştırmalar Kongresi* (ss. 885-889). International Science and Art Research Center.
- Doğan, Z. N. (2025, Şubat 15). The Imam'dan Gassal'e bir var olma hikâyesi. *Günce Sinema*. <https://guncesinema.com/the-imamdan-gassale-bir-var-olma-hikayesi/>
- Elias, N. (1985). *The loneliness of the dying*. The Continuum International Publishing Group Inc.
- Erbuğ, E. (2021). Ölüm sosyolojisi: Geleneksel ve modern toplumda ölümün toplumsal anlamları. *Toplum ve Kültür Araştırmaları Dergisi*, (8), Article 8. <https://doi.org/10.48131/jscs.1005591>
- Goffman, E. (2014). *Damga örselenmiş kimliğin idare edilişi üzerine notlar*. Heretik.
- Göle, N. (2003). The voluntary adoption of Islamic stigma symbols. *Social Research*, 70(3), 809-828.
- Hatzenbuehler, M. L. (2016). Structural stigma: Research evidence and implications for psychological science. *American Psychologist*, 71(8), 742-751. <https://doi.org/10.1037/amp0000068>
- Kan, M. (2025). Travmatik olayların bireysel ve toplumsal belleğe etkisi: "Gassal" dizisi perspektifi. *İnteraktif Bilim: Disiplinlerarası Araştırma ve İncelemeler Dergisi*, 5, 612-650. <https://doi.org/10.61749/JIRAS-16.612-650>
- Kaplan, F. (2025). Bir gündelik hayat sosyolojisi analizi: "Gassal" dizi filmi örneği. *Erciyes Akademi*, 39(2), Article 2. <https://doi.org/10.48070/erciyesakademi.1639470>
- Kellehear, A. (2007). *A social history of dying*. Cambridge University Press.
- Link, B. G., & Phelan, J. (2014). Stigma power. *Social Science & Medicine, Structural Stigma and Population Health*, 103, 24-32. <https://doi.org/10.1016/j.socscimed.2013.07.035>
- Özdemir, F. Z. (2025). Ölümün yalnızlaşması: Felsefe, toplum ve "Gassal". *Kriter Dergi*. <https://kriterdergi.com/dosya-toplum/olumun-yalnizlasmasi-felsefe-toplum-ve-gassal>
- Özmen, S., & Erdem, R. (2018). Damgalamanın kavramsal çerçevesi. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 23(1), Article 1.
- Palabıyık, A. (2024, Aralık 30). *İyi ölebilmemenin toplumsal fragmanı: Gassal*. [turkiyearchastirmalari.org](https://www.turkiyearchastirmalari.org). <https://www.turkiyearchastirmalari.org/2024/12/30/yayinlar/analiz/iyi-olebilmenin-toplumsal-fragmani-gassal/>
- Sağır, A. (2014). *Ölüm sosyolojisi*. Pheonix Yayınevi.

Slattery, M. (2014). *Sosyolojide temel fikirler* (Ü. Tatlıcan & G. Demiriz, Ed.). Sentez Yayıncılık.

Walter, T. (1994). *The revival of death*. Routledge.

Yıldırım, R. (2025). Ölüm eğitimi perspektifinden "Gassal" dizisi: ölümün ve yas sürecinin popüler kültürde temsili. *Trabzon İlahiyat Dergisi*, 12(1), Article 1.
<https://doi.org/10.33718/tid.1648371>

Visseral Bakış ve Performatif Beden: *Under the Skin* ve *The Love Witch*'te Dişil Temsil

Visceral Gaze and the Performative Body:
Female Representation in *Under the Skin* and *The Love Witch*

Emrah Suat Onat¹

Cemre Geçer²

Araştırma Makalesi Research Article

Geliş tarihi/Received:
21.04.2026

Son revizyon teslimi/Last revision
received:
30.05.2026

Kabul tarihi/Accepted:
14.05.2026

Yayın tarihi/Published:
31.05.2026

Atıf/Citation:

Onat, E. S. & Geçer, C. (2026). Visseral bakış ve performatif beden: *Under the Skin* ve *The Love Witch*'te dişil temsili. *TAM Akademi Dergisi*, 5(1), 22–38. <https://doi.org/10.58239/tamde.2026.01.002.x>

DOI:

10.58239/tamde.2026.01.002.x

ÖZ

Bu çalışma, feminist film kuramı çerçevesinde, gerçeküstü sinemada kadın temsiline bakış, beden ve öznellik ilişkisi üzerinden nasıl inşa edildiğini incelemeyi amaçlamaktadır. Araştırmada nitel bir yaklaşım olan betimleyici yöntem benimsenmiş; sinemasal metnin görsel, anlatısal ve estetik yapılarının nasıl kurulduğu metin merkezli bir çözümlemeyle ele alınmıştır. Çalışma kapsamında Jonathan Glazer'ın *Under the Skin* (2013) ve Anna Biller'ın *The Love Witch* (2016) filmleri, feminist sinemanın sunduğu alternatif temsil stratejileri bağlamında karşılaştırmalı olarak çözümlenmiştir. İnceleme sonucunda; *Under the Skin*'in bakışı askıya alan minimalist estetiği ve mekânsal yalıtım aracılığıyla izleyicinin özdeşleşme mekanizmalarını bozduğu, kadın bedenini insani anlamlarından arındırarak yabancı bir yüzey olarak kurguladığı saptanmıştır. Buna karşılık *The Love Witch*'in, klasik melodramın görsel kodlarını aşırı stilizasyon ve ritüel tekrarlarıyla yeniden üreterek eril bakışın yapaylığını ifşa ettiği belirlenmiştir. Çalışma, her iki yapıtın da kadın bedenini klasik anlatı sinemasının nesneleştirici konumundan kopararak; visseral derinlik, enterik imgelem ve post-sinematik varlık rejimleri üzerinden radikal bir etik ve ontolojik ufuk açtığını ortaya koymaktadır. Sonuç olarak feminist sinemanın, kadınlığı sabit bir özden ziyade kültürel olarak üretilen performatif bir süreç olarak sunduğu ve sinemasal aygıtın kendisini eleştirel bir biçimde yeniden düzenleyerek öznelliği dönüştürdüğü vurgulanmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Feminist Sinema, Bakış, Beden, Tekinsizlik, Öznellik

¹ Dr. Öğr. Üyesi, Dokuz Eylül Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi, Film Tasarımı ve Yönetmenliği Bölümü, emrah.onat@deu.edu.tr, ORCID ID: 0000-0001-9357-0739

² Yüksek Lisans Öğrencisi, Dokuz Eylül Üniversitesi, Güzel Sanatlar Enstitüsü, Film Tasarımı Bölümü, cemre.gecer@ogr.deu.edu.tr, ORCID ID: 0009-0001-9546-7775

ABSTRACT

This study aims to examine how the representation of women in surrealist cinema is constructed through the relationship between gaze, body, and subjectivity within the framework of feminist film theory. A descriptive method, a qualitative research approach, was adopted to reveal how the visual, narrative, and aesthetic structures of the cinematic text are established through a text-centered analysis. Within the scope of the study, Jonathan Glazer's *Under the Skin* (2013) and Anna Biller's *The Love Witch* (2016) are comparatively analyzed in the context of alternative representation strategies offered by feminist cinema. The findings indicate that while *Under the Skin* disrupts identification mechanisms through minimalist aesthetics and spatial voids that suspend the gaze, it constructs the female body as an alienated surface stripped of human meanings. In contrast, *The Love Witch* exposes the artificiality of the male gaze by reproducing the visual codes of classical melodrama through over-stylization and ritualistic repetitions. The research demonstrates that both films detach the female body from the objectifying positions of classical narrative cinema, opening a radical ethical and ontological horizon through visceral depth, enteric imaginary, and post-cinematic ontologies. Ultimately, it is emphasized that feminist cinema presents femininity not as a fixed essence but as a culturally produced performative process, transforming subjectivity by critically reorganizing the cinematic apparatus itself.

Keywords: Cinema, Gaze, Body, Uncanny, Subjectivity

Extended Abstract

Surrealist cinema serves as an aesthetic and narrative counter-line against the causal, continuity-based, and identification-centered structure of classical cinema. By moving beyond mere formal deviation, it opens up the relationships between reality, subject, and representation for critical re-evaluation, providing a space where the traditional boundaries of subject-object and body-meaning are dissolved. Within this framework, feminist film theory provides a crucial lens to critique how the visual order of cinema is organized around the "male gaze," which typically renders the female figure a passive object of spectacle. This study aims to examine how the representation of women in surrealist cinema is reconstructed through the relationship between gaze, body, and subjectivity, focusing specifically on Jonathan Glazer's *Under the Skin* (2013) and Anna Biller's *The Love Witch* (2016). Adopting a qualitative research design and a descriptive, text-centered analysis, the research investigates the visual and narrative structures of these films to reveal their underlying cinematic mechanisms.

The analysis of *Under the Skin* reveals a minimalist aesthetic that consciously suspends the gaze and disrupts the viewer's identification mechanisms. Through the use of spatial isolation—most notably the "black void" scenes—the film strips the female body of its conventional human meanings and presents it as an alienated, opaque surface. This ontological shift is further articulated through Catherine Malabou's concept of "destructive plasticity," where the alien character's failure to "suture" into a human human / skin envelope signifies a radical non-coincidence of the subject with itself. Furthermore, the mirror scene in the film subverts the Lacanian mirror stage, producing a sense of profound alienation rather than an integrated identity. By utilizing hidden cameras and "post-cinematic" scopic regimes, the film places the viewer in a dis-correlated state that metabolizes the

subject within a technological sphere, thus moving the cinematic experience beyond traditional human perception.

In contrast, *The Love Witch* employs hyper-stylization and "feminist camp" aesthetics to expose the artificiality of the male gaze rather than merely suspending it. The film reproduces the visual codes of classical melodrama through saturated colors, ritualistic repetitions, and performative gestures, which serves to highlight the constructed nature of femininity. Drawing on Judith Butler's theory of performativity, the character of Elaine embodies womanhood not as a fixed essence but as a "mask" or "armor" that is constantly enacted and reenacted. The inclusion of "abject" materials—such as menstrual blood and urine in her rituals—blurs the boundaries between desire and repulsion. This visceral depth, or "enteric imaginary," allows the female body to function as a site of resistance that challenges patriarchal fantasies through the very symbols traditionally used to constrain it.

A comparative evaluation of these two works demonstrates that while they share a common critical ground in feminist cinema, they employ antithetical aesthetic strategies. *Under the Skin* dissolves identification by emphasizing silence, void, and the dehumanization of the body, whereas *The Love Witch* achieves a similar critical distance by over-exposing the body and staging femininity as a theatrical excess. Both films utilize the concept of the "monstrous-feminine" to present the female body as a threat to the symbolic order, ultimately breaking the traditional "cinematic suture". This approach engages the viewer through visceral sensations rather than purely cognitive processes, positioning the cinematic experience on the cusp of meaning where the materiality of the body takes precedence over symbolic representation.

Ultimately, the study concludes that the significance of feminist surrealist cinema lies in its ability to reorganize the cinematic apparatus itself rather than just producing "positive" images of women. By presenting femininity as a performative process and the body as a plastic, evolving form, these films open up a radical ethical and ontological horizon. They challenge the objectifying positions of classical narrative cinema and invite a post-cinematic awakening that acknowledges the inherent "alien" nature of subjectivity within patriarchal structures. Thus, *Under the Skin* and *The Love Witch* stand as complementary examples of how the formal possibilities of surrealism can be harnessed to transform the representation of the female subject in contemporary cinema.

Giriş

Gerçeküstü sinema, klasik anlatı sinemasının nedensellik, süreklilik ve özdeşleşme üzerine kurulu temsil rejimine karşı konularak, sinemasal anlamın üretim koşullarını istikrarsızlaştıran estetik ve anlatsal bir karşı-hat oluşturur. Bu bağlamda Peter Wollen'a göre anlam sabitlemiş bir yapı değildir; metin, "kapalı olmaktan ziyade açık, tekil olmaktan ziyade çoğul ve tüketilebilir değil üretken" bir yapı olarak işler (Wollen, 1972, s. 169). Bu durum, izleyicinin edilgen özdeşleşme konumunu kırarak, anlamın çoğullaştığı ve temsilin sorgulanabilir hale geldiği eleştirel bir izleme pratiğini mümkün kılar. Bu bağlamda gerçeküstü sinema, yalnızca biçimsel bir sapma değil; özne-nesne, arzu-bakış ve beden-anlam ilişkilerinin çözüldüğü eleştirel bir alan sunar. Feminist film kuramı açısından bakıldığında, bu alanın önemi daha da belirginleşir. Laura Mulvey'nin klasik anlatı sinemasına yönelttiği eleştiri, sinemanın görsel düzeninin eril bakış etrafında örgütlendiğini ortaya koyar. Laura Mulvey, klasik anlatı sinemasının görsel ve anlatsal yapısının, bakışı aktif erkek özne etrafında kurduğunu ve kadını bu bakışın nesnesi hâline getirdiğini belirtir. Laura Mulvey, ana akım anlatı sinemasında bakışın cinsiyetlendirilmiş yapısını, "Cinsel dengesizlik üzerine kurulu bir dünyada, bakma hazzı etkin/erkek ve

edilgen/kadın arasında bölünmüştür” sözleriyle açıklar (Mulvey, 1975, s. 11). Bu bağlamda erkek figür bakışın taşıyıcısı olarak etkin bir özne konumunda yer alırken, kadın figür ise bakılan ve sergilenen bir imge olarak konumlandırılır. Bu yapı içerisinde kadın karakter, anlatının ilerleyişini belirleyen bir özne olmaktan ziyade, görsel haz üretiminin merkezinde konumlanan bir figür olarak işlev görür. Feminist film kuramı, tam da bu noktada sinemanın yalnızca neyi anlattığını değil, nasıl baktığını ve bu bakışın hangi iktidar ilişkileri üzerinden kurulduğunu sorgular.

Gerçeküstü sinema, özdeşleşme mekanizmalarını sekteye uğratan yapısı sayesinde, Mulvey'nin tanımladığı bu bakış rejimini askıya alma potansiyeli taşır. Gilles Deleuze'ün zaman-imgesi kavramıyla ifade ettiği üzere, “yeni imgeyi tanımlayan şey, hareket-imgesinin krizidir” (Deleuze, 1989, s. 2). Bu kriz, klasik anlatının duyuşal-motor sürekliliğini bozarak izleyicinin özdeşleşme ilişkisini zayıflatır ve bakışı kararsız hale getirir. Sürekliliğin bozulması, anlatısal boşluklar ve bedensel yabancılaşma, izleyicinin bakışını sabitlemek yerine dağıtır. Bu durum, kadının sinemadaki konumunu yalnızca “görülen” bir imge olarak değil, bakışı yönsüzleştiren ve anlamı askıya alan bir özne olarak düşünmeyi mümkün kılar. Bu noktada kadın öznenin temsiline ilişkin alternatif bir yaklaşım, Mary Ann Doane, kadının sinemada bakışla arasına mesafe koymakta zorlanan bir konuma yerleştirildiğini vurgular. Ona göre bu durum, kadının özsel bir yetersizliğinden değil, temsil sisteminin işleyişinden kaynaklanır; nitekim “kendisine fazlasıyla yakın, kendi muamması içinde dolanmış olan kadın geri çekilemez, ikinci bir bakışın gerektirdiği mesafeyi kuramaz” (Doane, 1982, s. 76). Gerçeküstü sinemanın sabit kimlikleri ve anlamları çözen yapısı, bu mesafenin estetik olarak kurulmasına olanak tanır.

Kadın bedeninin sinemadaki temsili ise yalnızca bakışla değil, aynı zamanda arzu ve tehdit ekseninde şekillenir. Julia Kristeva'nın abject kavramı, bedenın sınır ihlali üzerinden nasıl tekinsiz bir anlam ürettiğini açıklar. Kristeva'ya göre, bedensel olan, düzeni tehdit eden ve özneyi rahatsız eden bir fazlalık olarak deneyimlenir (Kristeva, 1982, s. 4). Gerçeküstü sinema, bu tekinsizliği bastırmak yerine görünür kılarak, kadın bedeninin kültürel ve simgesel olarak nasıl inşa edildiğini açığa çıkarır. Bu yaklaşım, Rosi Braidotti'nin özneyi sabit bir kimlik olarak değil, “değişen belirlenimler arasında hareket eden politik bir kurgu” olarak ele alan nomadik özne anlayışıyla örtüşür (Braidotti, 1994, s. 31).

Bu çalışma, söz konusu kuramsal çerçevede doğrultusunda, Jonathan Glazer'in *Under the Skin* (2013) ve Anna Biller'in *The Love Witch* (2016) filmlerini karşılaştırmalı olarak ele almayı amaçlamaktadır. Her iki film, gerçeküstü sinemanın sunduğu biçimsel olanaklar aracılığıyla, klasik anlatı sinemasının özdeşleşmeye dayalı bakış rejimini farklı stratejilerle problematize eder. *Under the Skin*, bakış askıya alan, bedeni yabancılaştıran ve özne–nesne ilişkisini belirsizleştiren minimalist bir yapı kurarken; *The Love Witch*, aşırı stilizasyon ve tekrar yoluyla eril bakışın estetik kodlarını bilinçli biçimde yeniden üretir ve ifşa eder. Bu bağlamda çalışma, gerçeküstü sinemanın bakış, beden ve öznellik ilişkisini nasıl dönüştürdüğünü feminist film kuramı perspektifinden tartışmayı hedeflemektedir.

1. Araştırma Yöntemi

Bu çalışma, filmlerin görsel ve anlatısal yapılarını, feminist film kuramı (Mulvey, de Lauretis) ve beden-öznellik tartışmaları (Creed, Butler) çerçevesinde, yorumlayıcı ve karşılaştırmalı bir analizle ele almaktadır. İnceleme, filmlerin bakış rejimleri, beden temsilleri ve mekân kullanımlarını, belirlenen kuramsal kavramlar (ör. abjection, performativite, post-sinematik ontoloji) aracılığıyla derinlemesine yorumlamayı hedeflemektedir. İnceleme, Jonathan Glazer'in *Under the Skin* (2013) ve Anna Biller'in *The Love Witch* (2016) filmleri üzerinden yürütülmekte; kadın bedeninin ve bakış ilişkilerinin kadraj,

kamera mesafesi, görsel kompozisyon ve anlatısal boşluklar gibi sinemasal araçlar üzerinden nasıl yapılandırıldığı betimleyici bir yaklaşımla çözümlenmektedir. Böylece bakış ya da beden doğrudan ideolojik açıklamalara indirgenmeden, bu unsurların sinemasal anlatı içindeki kurucu işleyişinin açığa çıkarılması amaçlanmaktadır.

Her iki filmde kadın karakterlerin bakışla kurdukları ilişki, beden sinemasal temsili ve öznel konumları, filmlerin görsel dili, anlatı yapısı ve estetik stratejileri temel alınarak yorumlayıcı ve karşılaştırmalı bir yaklaşımla çözümlenmektedir. *Under the Skin*'de bakışın askıya alınması ve bedensel yabancılaşma ön plana çıkarken; *The Love Witch*'te bakışın stilizasyon ve tekrar yoluyla bilinçli biçimde yeniden üretildiği ve görünür kılındığı bir yapı söz konusudur.

Bu yorumlayıcı ve karşılaştırmalı yaklaşım, çalışmada yalnızca teknik bir analiz biçimi değil; gerçeküstü sinemada bakış, beden ve kadın öznelliğinin sinemasal düzeyde nasıl kurulduğunu açığa çıkaran temel metodolojik çerçeve olarak konumlandırılmaktadır.

1.1. Araştırmanın Gereçesi ve Sınırlılıkları

Bu çalışma, gerçeküstü sinema bağlamında kadın temsillerinin feminist film kuramı perspektifinden nasıl dönüştürüldüğünü incelemeyi amaçlamaktadır. Gerçeküstü sinema, klasik anlatı sinemasının özdeşleşmeye dayalı bakış rejimini bozan estetik stratejiler geliştirmesi nedeniyle, kadın öznelliği, beden politikaları ve bakış ilişkilerinin yeniden düşünülmesi açısından önemli bir inceleme alanı sunmaktadır.

Jonathan Glazer'in *Under the Skin* ve *Anna Biller*'in *The Love Witch* filmleri, kadın bedenini ve bakışı farklı estetik stratejilerle ele almaları nedeniyle seçilmiştir. Bu filmler, gerçeküstü sinema içinde bakışın askıya alınması ile bakışın taklit yoluyla ifşa edilmesi arasındaki gerilimi karşılaştırmalı biçimde tartışmaya olanak tanımaktadır. Çalışmanın sınırlılıkları, incelemenin iki filmle sınırlandırılmış olmasıdır. Araştırma, gerçeküstü sinemanın tüm tarihsel gelişimini kapsama iddiası taşımamakta; izleyici alımlaması, üretim koşulları ve yönetmen biyografileri kapsam dışında bırakılmaktadır. Bu doğrultuda çalışma, genelleme yapmak yerine, seçilen filmler üzerinden odaklı ve metin merkezli bir çözümleme sunmayı amaçlamaktadır.

Bu amaç doğrultusunda, sinemanın yalnızca neyi temsil ettiğini değil, izleyici özne üzerindeki ontolojik etkilerini ve beden radikal maddeselliği üzerinden öznenin yeniden inşasını bütüncül bir perspektifle göz önünde bulundurmaya gerekir. Çağdaş gerçeküstücü eğilimler, klasik sinematik dikiş (suture) mekanizmalarını bozarak izleyiciyi güvenli bir mesafe yerine, beden maddeselliğiyle kurulan visseral bir ilişkiye davet eder. Jonathan Glazer'ın *Under the Skin* (2013) yapıtı, Greg Hainge'e (2025, s. 267) göre izleyicinin sinematik süreklilik içine yerleşmesini sağlayan geleneksel dikiş teorisini, uzaylı karakterin bir "insan derisine" (human envelope) dikilme sürecindeki başarısızlığı üzerinden radikal bir biçimde sorunsallaştırır. Bu süreçte özne, Catherine Malabou'nun (2012, s. 17) "yıkıcı plastisite" (destructive plasticity) olarak tanımladığı, formun yok edilmesiyle oluşan ve kendisiyle asla tam olarak çakışmayan yeni bir varoluş biçimine evrilir. Bu ontolojik kayma, Rachael C. Ball'un (2022, s. ix) "enterik imgelem" (enteric imaginary) kavramsallaştırmasıyla uyumlu bir biçimde, bilişsel süreçlerden ziyade bedenin içsel ve visseral duyumsamaları üzerinden işleyerek, karakteri ve izleyiciyi konumlandırır.

2. Kuramsal Çerçeve

2.1. Feminist Sinema Kuramı ve Bakış

Feminist sinema kuramı, sinemanın temsil rejimini yalnızca anlatı içeriği üzerinden değil, bakışın sinemasal olarak nasıl örgütlendiği üzerinden ele alır. Bu yaklaşımın temel taşlarından biri, Laura Mulvey'nin klasik anlatı sinemasına yönelik eleştirisidir. Mulvey, sinemasal bakışın erkek özne merkezli bir yapı içinde işlediğini belirtir. Ona göre, "belirleyici erkek bakışı, kendi fantezisini kadın figürü üzerine yansıtır ve kadın buna göre biçimlendirilir" (Mulvey, 1975, s. 11). Mulvey'nin *Visual Pleasure and Narrative Cinema* metninde geliştirdiği temel argüman, görsel hazın iki farklı mekanizma üzerinden işlediği yönündedir: röntgenci bakış ve fetişistik bakış. Mulvey, bu durumu şu şekilde ifade eder: "Kadın figür, bakışı durduran ve anlatının akışını askıya alan bir görsel öge olarak işlev görür" (s. 21). Bu bağlamda kadın, anlatının öznesi olmaktan ziyade, anlatı içinde görsel bir duraklama noktası hâline gelir. Özdeşleşme süreci de bu bakış rejiminin önemli bir bileşenidir. Mulvey'ye göre izleyici, kameranın bakışı ve erkek karakterin bakışı aracılığıyla anlatıya dâhil edilir ve bu süreçte izleyici konumu eril özneye örtüşür. Bu yapı içerisinde kadın karakter, "geleneksel teşhirci rolü içinde aynı anda bakılan ve sergilenen" bir figür olarak konumlandırılır; görünümü, "bakılmak üzere var olma" niteliği taşıyacak biçimde kodlanır (Mulvey, 1975, s. 11). Buna karşılık erkek figür, "bakışın taşıyıcısı" olarak konumlanır (Mulvey, 1975, s. 12); bu durum, anlatı içinde etkin özne konumunun erkek karakterle özdeşleştiğini gösterir. Feminist sinema kuramı, bu nedenle bakışı yalnızca psikolojik bir süreç olarak değil, sinemasal anlatının ideolojik olarak yapılandırılmış bir bileşeni olarak ele alır.

2.2. Kadın Bedeni, Tekinsizlik ve Arzu

Kadın bedeninin sinemadaki temsili, feminist kuramda yalnızca nesneleştirme üzerinden değil, aynı zamanda tekinsizlik ve tehdit kavramları çerçevesinde de ele alınmaktadır. Barbara Creed, özellikle korku sineması bağlamında geliştirdiği "canavarsı dişil" (monstrous-feminine) kavramı ile, kadın bedeninin patriyarkal kültürde nasıl bir tehdit figürü olarak kodlandığını ortaya koyar.

Creed'e göre, "popüler korku sinemasında canavar-kadın figürünün varlığı, kadın arzusundan çok erkek korkuları hakkında bize daha fazla şey söyler" (Creed, 1993, s. 7). Bu bağlamda kadın bedeni, biyolojik bir özden ziyade kültürel ve simgesel olarak inşa edilen bir anlam alanı içinde konumlanır; nitekim "tüm toplumlar, kadında neyin şok edici, korkutucu ve tekinsiz olduğuna dair bir kavrayışa sahiptir" (Creed, 1993, s. 1). Bu durum, kadın bedeninin hem arzu nesnesi hem de tehdit unsuru olarak ikili bir konumda temsil edilmesine yol açar.

2.3. Öznellik, Performativite ve Temsil

Feminist film kuramında kadın temsiline ilişkin bir diğer önemli tartışma, kadının sinemada edilgen bir imge mi yoksa anlam üreten bir özne mi olduğu sorusu etrafında şekillenir. Teresa de Lauretis, kadının sinemada yalnızca temsil edilen bir figür olarak düşünülmesine karşı çıkar. Ona göre, "toplumsal varlıklar olarak kadınlar, dil ve temsilin etkileri aracılığıyla inşa edilir" (de Lauretis, 1984, s. 14). Bu bağlamda sinema, kadını yalnızca yansıtan değil, aynı zamanda onu belirli söylemsel çerçeveler içinde kuran bir temsil alanıdır; nitekim "kadının bir gösteri-bedeni olarak temsili... anlatı sinemasında en karmaşık ifadesini bulur" (de Lauretis, 1984, s. 4). Bu tartışma, Judith Butler'ın performatif toplumsal cinsiyet kavramı ile kesişir. Butler, toplumsal cinsiyetin öznenin sahip olduğu doğal ve sabit bir kimlik olmadığını, tekrar eden pratikler yoluyla üretildiğini savunur. Nitekim Butler'a göre, "toplumsal cinsiyet

performatif bir edim değil, tekrar ve ritüeldir; zaman içinde yinelenerek doğallaşır” (Butler, 1990, s. 20). Bu icra, beden, jest, davranış ve ritüel tekrarlar aracılığıyla görünür hâle gelir. Butler’ın bu yaklaşımı, sinemada kadınlığın nasıl temsil edildiğini anlamak açısından önemlidir; çünkü sinema, bu performatif edimleri görünür kılan temel kültürel alanlardan biridir. Kadın bedeni ve davranışları, sinemasal anlatı içinde tekrar yoluyla belirli normlara bağlanırken, bu normların kırıldığı anlar, kadın öznelliğinin yeniden düşünülmesine olanak tanır. Bu bağlamda öznellik, sabit bir öz değil; sinemasal temsil içinde sürekli olarak kurulan ve dönüşen bir süreç olarak ele alınmaktadır. Butler’a göre toplumsal cinsiyet, tekrar eden performatif pratikler aracılığıyla üretilir; nitekim “performatiflik tek seferlik bir edim değil, tekerrür ve ritüeldir...” (Butler, 1990, s. 20).

3. Under The Skin Analizi

3.1. Under The Skin

Under the Skin, adlandırılmayan kadın karakterin erkeklerle kurduğu ilişki üzerinden bakışın ve özdeşleşmenin nasıl çözüldüğünü gösteren bir anlatı yapısı kurar. Film boyunca kadın karakter, kamusal alanda dolaşarak erkekleri sözel olarak değil, bakış, beden konumu ve sessizlik aracılığıyla kendine çeker; bu baştan çıkarma süreci, erotik bir yakınlıktan ziyade mekanik ve tekrara dayalı bir eylem olarak sunulur. Erkek karakterler, kadının arabasına binmeyi kabul ettikleri andan itibaren, anlatı içinde giderek edilgenleşir ve bakışın taşıyıcısı olmaktan çıkarak bakışın nesnesi hâline gelirler. Bu tersine dönüş, özellikle siyah boşluk mekânına geçişte belirginleşir: erkek karakter, kadını takip ettiğini sanırken, farkında olmadan kendi silinmesine doğru yürür. Bu sahnelerde kadının bedeni sabit ve opak bir yüzey olarak kalırken, erkek bedeninin yavaşça yok olması, özne–nesne ilişkisinin geri döndürülemez biçimde kırıldığını gösterir. Filmde yer alan ayna sahnesi, bu kırılmayı daha doğrudan bir biçimde görünür kılar. Bu sahne, Jacques Lacan’ın ayna evresinde tanımladığı öznenin kendini bir imge aracılığıyla tanıma sürecini çağırıştırır; ancak burada bu tanıma, bütünleşme değil, belirgin bir yabancılaşma üretir. Kadın karakter aynadaki yansımayla özdeşleşemez; beden, istikrarlı bir kimliğin temeli olmaktan ziyade, öğrenilen ve taklit edilen bir yüzey olarak kalır. Lacan’a göre özne, aynadaki imge aracılığıyla kendisini bütünlüklü bir varlık olarak kavrar; ancak bu bütünlük, öznenin bedensel deneyimiyle örtüşmeyen, yanılısamalı bir özdeşleşmeye dayanır. Nitekim Lacan, ayna evresini “içsel itkisi yetersizlikten bir bütünlük yanılısamasına doğru ilerleyen dramatik bir süreç” olarak tanımlar (Lacan, 2006, s. 96). Bu yapısal yabancılaşma, izleyici konumuna da yansır: bakış, karakterle özdeşleşerek sabitlenmez; kadın ve erkek karakterlerin konumları sürekli kaydığı için izleyici anlatı içinde istikrarlı bir özne pozisyonu kuramaz. Böylece film, baştan çıkarma, bakış ve beden ilişkisini haz üretimi üzerinden değil, özdeşleşmenin çözüldüğü ve bakışın yönsüzleştiği bir yabancılaşma deneyimi üzerinden kurar. Bu noktada karşımıza çıkan maddesel varoluş biçimleri, öznenin inşasını artık yalnızca simgesel bir dikişleme süreci olarak değil, bedenin radikal maddeselliği ve duyuşal sınırların aşınması üzerinden kökten yeniden kurmaktadır. Bu başarısız dikiş pratiği, kadın bedenini patriyarkal bakışın sabitlediği pasif bir temsil nesnesi olmaktan çıkararak; onu Rachael C. Ball’un (2022, s. ix) belirttiği üzere, visseral duyumsama ile teknolojik imajlar arasında sürekli salınan akışkan bir oluş sürecine dönüştürür. Film, özneyi klasik psikanalitik "cinsellik" (sexuality) ekseninden kopararak, Catherine Malabou’nun (2012, s. 11) "yeni yaralı" (the new wounded) olarak adlandırdığı, nörobiyolojik bir akışa ve maddeselliğe evrilen bir "beyinsellik" (cerebrality) (s. 2) varoluşuna odaklar. Karakterin filmin sonundaki ayna sahnesi, ideal-benlik ile narsistik bir özdeşleşme kurmak yerine, Lacancı "ayna evresinin" nihai başarısızlığını ve öznenin kendisiyle asla tam olarak çakışmamasını çarpıcı bir biçimde sahneler. Sonuç olarak bu yeni ontolojik alan, feminist sinema kuramının geleneksel bakış rejimlerini

bedenin maddeselliği ve post-sinematik öznellik biçimleri üzerinden yeniden düşünmemize olanak tanıyarak eleştirel bir ufuk açar.

3.2. Bakışın Askıya Alınması ve Yabancılaşma

Under the Skin, klasik anlatı sinemasının özdeşleşmeye dayalı bakış rejimini bilinçli biçimde sekteye uğratan bir sinemasal yapı kurar. Film, izleyiciyi belirli bir karakterle özdeşleşmeye yönlendirmek yerine, bakışı sürekli olarak askıda bırakan ve yönsüzleştiren bir anlatı stratejisi benimser. Bu durum, izleyici konumunun istikrarsızlaşmasına ve anlatı içinde güvenli bir özne pozisyonunun kurulamamasına neden olur. Filmin başkarakteri olan kadın figür, geleneksel anlatı sinemasında olduğu gibi izleyicinin bakışını taşıyan bir özne olarak konumlanmaz.

Aksine, karakterin kimliği, motivasyonu ve duygusal iç dünyası büyük ölçüde kapalı tutulur. Bu kapalılık, izleyicinin karakterle empatik bir bağ kurmasını zorlaştırır ve bakışı, anlatının içine yerleştirmek yerine dışarıda bırakır. Böylece film, izleyicinin bakışını yönlendirmekten çok, bakışın kendisini problemlili hâle getirir. Kameranın çoğu zaman mesafeli, sabit ya da takipten kaçınan kullanımı, özdeşleşmeyi destekleyen sinemasal araçların bilinçli biçimde devre dışı bırakıldığını gösterir. İzleyici, karakterin ne düşündüğünü ya da ne hissettiğini bilmediği gibi, anlatının ahlaki ya da duygusal bir merkezine de yerleştirilemez. Bu belirsizlik, bakışın sürekliliğini kırarak izleyiciyi edilgen bir konumdan çıkarır ve izleme deneyimini rahatsız edici bir yabancılaşma alanına taşır. Bu bağlamda *Under the Skin*, bakışı sabitleyen değil, dağıtan bir sinemasal düzen kurar. İzleyici ne tam anlamıyla karakterle özdeşleşebilir ne de onu güvenli bir mesafeden seyredebilir. Böylece bakış, film boyunca sürekli olarak askıya alınan ve tamamlanamayan bir süreç hâline gelir.

Bakışın bu şekilde askıya alınması ve yönsüzleşmesi, Shane Denson'ın (2016, s. 196) 'post-sinematik kameralar' kavramsallaştırmasıyla radikalleşir. Glazer'ın gizli kamera kullanımı, izleyiciyi insan algısından kopmuş, bağlantısız bir görsel rejime yerleştirir. Bu teknolojik konfigürasyon, öznenin merkezi konumunu sarsarak; izleyiciyi ve özneyi sadece temsil edilen birer figür olmaktan çıkarıp onları Denson'ın ifadesiyle 'yutan ve metabolize eden' (devouring and metabolizing) bir sürecin parçası haline getirir (Denson, 2016, s. 211). Bu bağlamda karakter, teknofer ile bütünleşmiş bir 'cyborg ontolojisi' sergileyerek, izleme deneyimini geleneksel anlatı sınırlarının ötesine taşır (Hainge, 2025, s. 277)

3.3. Beden, Boşluk ve Mekânsal Yalıtım

Filmde kadın bedeni, klasik sinemadaki gibi anlatının merkezinde bütünlüklü bir özne olarak değil, parçalanmış ve soyutlanmış bir yapı olarak sunulur. Özellikle siyah boşluk sahneleri, bedenin mekânsal bağlamından koparıldığı ve gerçeklikten ayrıştırıldığı anlar olarak öne çıkar. Bu boşluklar, anlatısal ilerleme sağlamaktan ziyade, bedeni zamansız ve mekânsız bir alana hapseder. Siyah boşluk, filmde yalnızca estetik bir tercih değil, aynı zamanda bedensel temsili dönüştüren bir araçtır. Bu alan içerisinde beden, gündelik gerçekliğe ait anlamlarından sıyrılarak, izole edilmiş bir varlık hâline gelir. Bedensel hareketler, doğal bir akışın parçası olmaktan çıkar; yavaşlatılmış, mekanik ve yabancılaştırıcı bir ritim içinde sunulur. Böylece beden, arzuya hitap eden bir imge olmaktan çok, izleyici için anlaşılması güç ve rahatsız edici bir görsel nesneye dönüşür.

Mekânsal yalıtım yalnızca siyah boşluklarla sınırlı değildir. Film boyunca kullanılan gerçek mekânlar da benzer bir yabancılaşma hissi üretir. Geniş kadrajlar, soğuk renk paleti ve karakterin

çevresiyle kurduğu sınırlı ilişki, bedenın mekâna ait olmadığı duygusunu pekiştirir. Kadın figür ne kamusal alana ne de özel alana tam anlamıyla yerleşir; her iki alanın da içinde geçici ve kırılğan bir varlık olarak dolaşır. Bu mekânsal kopukluk, kadın bedeninin sinemadaki konumunu yeniden düşünmeye açar. Beden, anlam üreten bir özne olarak değil; sürekli olarak yerinden edilen, bağlamı çözülen ve izole edilen bir varlık olarak temsil edilir. Böylece film, bedeni tanıdık ve güvenli bir görsel nesne olmaktan çıkarak, izleyicinin bakışı için rahatsız edici bir boşluk yaratır.

Siyah boşluk sahneleri ve mekânsal yalıtım, Kevin J. Hunt'ın (2023, s. 555) Michel Serres felsefesi üzerinden yaptığı okumayla, rasyonel dilin sınırlılığına karşı doğanın 'gürültüsünü' (noise) ön plana çıkaran bir alana dönüşür. Johnnie Burn'ün ses tasarımı, izleyiciyi oluş halindeki anlamın eşliğine bırakarak, mekânsal yalıtımı visseral bir boyuta taşır (Hunt, 2023, s. 562). Bu visseral derinlik, Ball'un enterik imgelem kavramıyla örtüşür. Mica Levi'nin 'sonic skins' olarak tanımladığı müzikler ise karakterin insanlığı bir giysi gibi üzerine geçirmesini sağlayarak, bedenın mekân içindeki geçiciliğini pekiştirir (Hunt, 2023, s. 563-564). Sonuç olarak bedenın siyah boşluktaki (black void) silinmesi, bedenın medya ile birlikte evrimleştiği dijital bir anlatı (parable) olarak okunabilir (Hainge, 2025, s. 278).

Malabou'nun (2012) yıkıcı plastisite kavramsallaştırması, travmatik bir kopuşun ardından eski kimliğini tamamen yitiren 'yeni yaralı' özneye odaklanır (s. 11). Bu süreçte özne, geçmişle bağını koparmış, adeta "çocukluktan yoksun" bir kimlik inşası içindedir; Malabou'nun ifadesiyle varoluş, ancak anlık bir üretim olarak sürdürülebilir (Hainge, 2025, s. 273; Malabou, 2012, s. 44). *Under the Skin*'deki karakter, klasik plastisitenin vaat ettiği pozitif iyileşme ve esneklik yerine, formun geri dönüşü olmayan bir biçimde yok edilmesiyle (formative destruction) şekillenir (Hainge, 2025, s. 270). Bu 'dönüşüm ve başkalaşım' (s. 270), karakterin başlangıçtaki "duygulanımsal kayıtsızlığını" (affective indifference, s. 270) açıklarken, aynı zamanda insani bir dikişin neden tutmadığını gösteren ontolojik bir yarılma alanı açar (Hainge, 2025, s. 269-273).

3.4. Arzu, Av ve Özne–Nesne Tersyüzü

Under the Skin'de arzu, klasik anlatı sinemasında olduğu gibi bakışı yönlendiren ve tatmin eden bir yapı olarak işlemez. Film, arzuyu açık biçimde temsil etmek yerine, onu belirsiz, tekinsiz ve yabancılaştırıcı bir deneyim hâline getirir. Bu bağlamda kadın figür, arzu nesnesi olarak konumlandırılmak yerine, arzunun yönünü belirleyen bir avcı figürü olarak ortaya çıkar. Kadının erkekleri baştan çıkaran ve ardından yok eden konumu, geleneksel özne–nesne ilişkisini tersyüz eder. Erkek karakterler, anlatı boyunca edilgenleşirken; kadın figür, bakışı yönlendiren ve eylemi başlatan konuma yerleşir. Ancak bu güç, klasik anlamda bir öznellik biçimi olarak sunulmaz. Kadının avcı konumu, bilinçli bir iradenin ya da duygusal motivasyonun sonucu olmaktan ziyade, mekanik ve tekrara dayalı bir işleyiş içinde temsil edilir. Bu mekaniklik, arzunun da yabancılaşmasına neden olur. Arzu, karşılıklı bir ilişki ya da duygusal bir bağ üretmez; aksine, yok edici ve boşaltıcı bir sürecin parçası hâline gelir. Erkek bedenlerinin siyah boşlukta silinmesi, arzunun bedensel karşılığının ortadan kaldırıldığı bir görsel metafor olarak okunabilir. Böylece film, arzuyu tatmin edilen bir dürtü olmaktan çıkarak, izleyici için huzursuz edici bir deneyime dönüştürür. Bu tersyüz etme stratejisi, kadını mutlak bir özne ya da kurtarıcı bir figür olarak yüceltmez. Aksine, film boyunca hem kadın hem erkek karakterler, istikrarlı özne konumlarına yerleşemez. Özne–nesne ilişkisi sürekli olarak kayar ve sabitlenmez. Bu kayganlık, *Under the Skin*'in feminist potansiyelini doğrudan bir temsil politikası üzerinden değil, bakışın, bedenın ve arzunun işleyişini bozarak kurduğunu gösterir.

4. The Love Witch Analizi

4.1. The Love Witch

The Love Witch, klasik anlatı sinemasının estetik kodlarını bilinçli biçimde sahiplenen ve bu kodları aşırı stilizasyon yoluyla görünür kılan bir anlatı yapısı kurar. Film, Elaine karakterinin erkeklerle kurduğu ilişkiler etrafında ilerlerken, anlatıyı nedensel bir dramatik gelişmeden ziyade ritüel tekrarlar, görsel aşırılık ve performatif jestler üzerinden örgütler. Elaine'in aşkı arayan, arzulanmayı talep eden ve bu arzuyu büyü ritüelleri aracılığıyla yönlendirmeye çalışan konumu, filmin anlatı motorunu oluşturur; ancak bu arayış, romantik bir tamamlanmaya değil, sürekli yinelenen bir başarısızlık döngüsüne açılır. Böylece film, aşk anlatısını ilerleten bir hedef duygusu üretmek yerine, arzu ve tatmin arasındaki kopukluğu vurgulayan döngüsel bir yapı kurar. Elaine karakteri, anlatı boyunca bakışın merkezinde yer alır; ancak bu merkezilik, onu pasif bir arzu nesnesine indirgemez. Aksine film, Elaine'in görünürlüğünü aşırılaştırarak, bakışın yapaylığını ve kurucu doğasını ifşa eder. Elaine'in makyajı, kostümleri, bedensel duruşu ve konuşma biçimi, kadınlığın doğal bir özden ziyade sahnelenen bir performans olduğunu sürekli olarak hatırlatır. Bu performatif yapı, anlatının ilerleyişine içkin hâle gelir; karakterin her yeni ilişkisi, aynı kadınlık imgesinin yeniden kurulması ve yeniden çökmesiyle sonuçlanır. Dolayısıyla anlatı, karakter gelişimine dayalı bir dönüşüm sunmak yerine, kadınlığın tekrar yoluyla üretilen bir temsile indirgenmesini görünür kılar.

Filmin anlatı yapısında erkek karakterler, Elaine'in arzusunun taşıyıcıları değil, bu arzusunun sonuçlarını bedenlerinde deneyimleyen figürler olarak konumlanır. Erkeklerin Elaine'e yönelimi, anlatıda kısa süreli bir güç ve haz vaadi üretse de bu vaat hızla kırılanlaşır. Erkek karakterlerin fiziksel ve duygusal çöküşleri, anlatının dramatik dorukları olmaktan ziyade, ritüelin kaçınılmaz sonuçları gibi sunulur. Bu durum, özne–nesne ilişkisini sabitlemek yerine sürekli olarak yeniden dağıtan bir anlatı yapısı yaratır; Elaine hem arzulanana hem yönlendiren hem bakılan hem de bakışı kuran bir konumda kalır. Anlatının ilerleyişinde ritüeller merkezi bir rol oynar. Aşk büyüler, iksirler ve sembolik jestler, yalnızca anlatısal motifler olarak değil, filmin zamansal yapısını düzenleyen tekrarlar olarak işlev görür. Bu tekrarlar, anlatının lineer ilerlemesini sekteye uğratarak, Elaine'in arzusunun öznesi olma çabasının sürekli olarak aynı noktaya geri döndüğünü gösterir. Böylece film, romantik anlatının vaat ettiği ilerleme fikrini bilinçli biçimde askıya alır ve kadın arzusunun tamamlanmaya ulaşamayan bir performans olarak konumlandırır. Sonuç olarak *The Love Witch*, anlatı düzeyinde klasik melodram ve romantik sinemanın biçimlerini ödünç alırken, bu biçimleri aşırılaştırarak işlevsiz hâle getirir. Film, kadın bedenini ve kadınlığın anlatı içindeki konumunu doğallaştırmak yerine, sürekli olarak sahnelenen, tekrar edilen ve çözülen bir yapı olarak sunar. Bu anlatı stratejisi, bakışın ve arzusunun görünürde tanıdık olan kodlarını tersyüz ederek, kadın temsiline ilişkin eleştirel bir mesafe üretir.

Anna Biller, *The Love Witch* yapıtında senaryodan kostüm tasarımına, sanat yönetmenliğinden müzik bestelerine kadar her aşamayı kontrol eden bir "bütüncül yönetmen" (auteur) olarak karşımıza çıkar. Derya Özkan'ın (2020, s. 302) belirttiği gibi film, Elaine karakterinin eril fantezileri tatmin eden dişil performansı üzerinden ataerkil normlara meydan okuyan "ironik feminist bir proje" niteliği taşır. Elaine, heteroseksüel erkeklerin bakışına uygun basmakalıp bir arzu nesnesi gibi görünse de aslında bu özneliği kendi fantezisinin peşinden giderek bile isteye inşa eder; bu durum, onu nesne olmaktan çıkarıp aktif ve özerk bir özneye dönüştürür.

4.2. Stilizasyon ve Eril Bakışın Yeniden Üretimi

Filmde kullanılan renk paleti, dekorlar, kostümler ve kadraj düzenlemeleri, klasik melodram ve romantik sinemanın görsel estetiğini çağrıştıran yoğun bir stilizasyon üretir. Bu estetik tercih, bakışı gizleyen ya da doğallaştıran bir yapı kurmak yerine, bakışın kendisini fazlasıyla görünür hâle getirir. Elaine karakteri, anlatı boyunca çerçevenin merkezinde konumlanır; kamera, onun yüzünü, bedenini ve jestlerini vurgulayarak sürekli olarak seyirlik bir alan yaratır. Ancak bu merkezilik, Elaine'i edilgen bir arzu nesnesi hâline getirmez. Aksine, bakışın aşırı derecede estetikleştirilmesi, onun yapay ve kurucu niteliğini açığa çıkarır. Elaine'in bakılan bir figür olarak sunulması, doğal bir sinemasal sonuç gibi değil, bilinçli bir sahneleme olarak algılanır. Böylece film, eril bakışın estetik kodlarını yeniden üretirken, bu kodların nasıl çalıştığını ifşa eden bir anlatı stratejisi geliştirir. Bakış, yönlendiren ve gizlenen bir mekanizma olmaktan çıkar; sergilenen, tekrarlanan ve rahatsız edici bir yapıya dönüşür.

Filmin Technicolor estetiği, portre aydınlatmaları ve baskın pembe tonları, Nicolò Gaeta'nın (2025, s. 21) ifadesiyle "feminist camp" estetiğinin birer aracıdır. Bu aşırı stilizasyon, dişilliği doğal bir özden ziyade bir "maske" ve "zırh" (s. 40) olarak ifşa ederek eril bakışın kodlarını parodi yoluyla bozar. Biller, pembe rengi ve dişil sembolleri abartarak kullanarak, bu klişeleri eleştirel araçlara dönüştürür. Böylece Elaine, sinema tarihinde nadiren bir arada sunulan 'anne ve fahişe rollerini tek bir bedende toplayarak eril öznelliğin çöküşünü hazırlar.

4.3. Ritüel, Tekrar ve Performans

The Love Witch'in anlatı yapısı, ilerleme fikri yerine tekrar üzerine kuruludur. Elaine'in erkeklerle kurduğu her ilişki, benzer jestler, sözler ve ritüeller aracılığıyla yeniden sahnelenir. Aşk büyüler, iksirler ve törensel hazırlıklar, anlatının dramatik araçları olmaktan ziyade, zamanın döngüsel biçimde işlenmesini sağlayan performatif eylemler hâline gelir. Bu tekrarlar, Elaine'in arzusunun tamamlanmaya ulaşamamasını sürekli olarak yeniden üretir. Her yeni ritüel, anlatıyı ileri taşımak yerine aynı noktaya geri döndürür. Böylece kadınlık, filmde içsel bir öz ya da psikolojik bir derinlik olarak değil; tekrar yoluyla kurulan bir performans olarak temsil edilir. Elaine'in beden dili, konuşma biçimi ve davranışları, kadınlığın öğrenilen ve icra edilen bir rol olduğunu sürekli olarak görünür kılar. Bu performatif yapı, anlatı içinde bir kırılma yaratır: izleyici, karakterin dönüşümünü beklemek yerine, dönüşümün neden imkânsız olduğunu deneyimler. Film, bu tekrarlar aracılığıyla romantik anlatının vaat ettiği ilerleme ve tamamlanma fikrini bilinçli biçimde askıya alır.

Kellye McBride'in (2019) Simone de Beauvoir'ın "aşık kadın" arketipi üzerinden yaptığı analizde vurguladığı üzere Elaine, kimliğini partnerinin gözünde ararken paradoksal bir biçimde kendi öznelliğini de kurar. Ancak bu güç arayışı, manipülasyon ve kontrol odaklı olduğu için beraberinde yıkıcı çelişkiler getirir. Elaine'in taktığı peruklar ve aşırı stilize makyajı, Judith Butler'ın (1990, s. 191) kuramlaştırdığı üzere toplumsal cinsiyetin bir kimlik değil, sürekli icra edilen bir pratik olduğunu izleyiciye hatırlatır. Bu performatif yapı, kadınlığın öğrenilen ve taklit edilen bir yüzey olduğunu her sahnede pekiştirir.

4.4. Cadı Figürü ve Tekinsiz Kadın İmgesi

Elaine karakteri, anlatı içinde cadı figürüyle özdeşleşirken; bu figür geleneksel bir tehdit olmanın ötesinde, daha önce tartışılan enterik imgelem uyarınca visseral derinlikle birleşen bir tekinsizlik üretir. Ball'un Kristeva'nın abjeksiyon (iğrençlik) teorisiyle ilişkilendirdiği bu kavram, sinemanın doğrudan 'bağırsaklara ve mideye' hitap eden gücünü maddeselleştirir. Elaine'in aşk

iksirlerinde kendi idrarı ve regl kanı gibi abjekt maddeleri kullanması, iğrençlik ile arzu arasındaki sınırı silerek kadın bedenini biyolojik bir atık ile 'dijital korporeal' bir imaj arasında salınan tekinsiz bir direnç alanına dönüştürür. Karakterin bu süreçte derisi yüzülmüş bir anatomi figürü (écorché) gibi sunulması, bedenin içsel sınırlarının ihlal edildiği anlardaki dehşeti görünür kılar. Barbara Creed'in (1993) 'monstrous-feminine' kavramı bağlamında bu dönüşüm, Elaine'i bir 'femme castratrice' (hadım eden kadın) (s. 128-129) olarak belirginleştirir. Böylece karakter, şiddeti reddeden 'ideal kadın' imgesini parçalayarak, patriyarkal baskıya 'gürültülü' bir yanıt verir.

Elaine'in taktığı peruklar ve aşırı stilize makyajı, *Under the Skin* filmindeki 'sonic skins' (sesle örülen deriler) kavramına benzer bir biçimde, karakterin insanlığı bir giysi gibi üzerine geçirmesini sağlayan duysal bir katman işlevi görür. Ancak bu koruyucu katman toplumsal linç ile yırtılır. Bu noktada Elaine; Malabou'nun 'yeni yaralı' ve Hainge'in (2025) 'aslında her zaman alien' (s. 281) olarak tanımladığı yıkıcı oluş sürecinin maddesel bir temsiline dönüşür. Böylece karakter, dişil ütopyasının bir eril distopyaya evrilmesiyle birlikte erkek egemen sistemin temellerini sarsan yıkıcı bir figür olarak yeniden konumlandırılır.

5. İki Filmin Karşılaştırmalı İncelenmesi

Under the Skin ve *The Love Witch*, kadın temsili, bakış ve arzu ilişkisini merkezine alan anlatılar kurmalarına rağmen, bu temaları radikal biçimde farklı estetik ve anlatsal stratejilerle ele alırlar. Her iki film de klasik anlatı sinemasının özdeşleşmeye dayalı bakış rejimini yıkmaya çalışır; ancak bunu biri bakışı askıya alarak, diğeri ise bakışı aşırılaştırarak gerçekleştirir. Bu yönüyle filmler, feminist sinema açısından ortak bir eleştirel zemini paylaşırken, bu zemini karşıt yöntemlerle işler.

Benzerlik açısından bakıldığında, her iki filmde de kadın bedeni, klasik anlatı sinemasında olduğu gibi edilgen bir arzu nesnesi olarak konumlandırılmaz. *Under the Skin*'de kadın karakter, erkekleri baştan çıkararak ve avlayan bir figür olarak özne-nesne ilişkisini tersyüz ederken *The Love Witch*'te Elaine karakteri, arzulanma isteğini aktif biçimde talep eden ve bu arzuyu yönlendirmeye çalışan bir konumda yer alır. Her iki anlatıda da erkek karakterler, bakışın taşıyıcısı olmaktan çıkarak, bakışın sonuçlarını bedenlerinde deneyimleyen figürler hâline gelir. Bu durum, kadın karakterin anlatı içindeki etkinliğini artırırken, patriyarkal bakış rejiminin doğal ve değişmez olmadığını görünür kılar. Bununla birlikte, filmler arasındaki temel fark, bakışın nasıl ele alındığı noktasında ortaya çıkar. *Under the Skin*, bakışı askıya alan, özdeşleşmeyi bozan ve izleyiciyi anlatı içinde istikrarsız bir konumda bırakan bir yapı kurar. Filmde kadın bedeni, siyah boşluklar ve mekânsal yalıtım aracılığıyla soyutlanır; bakış, tatmin edici bir haz üretmek yerine yabancılaştırıcı bir deneyime dönüşür. İzleyici ne kadın karakterle ne de erkek karakterlerle tam anlamıyla özdeşleşebilir; böylece bakış, sürekli olarak tamamlanamayan bir süreç hâline gelir. *The Love Witch* ise bunun tersine, bakışı görünür kılan ve aşırılaştıran bir estetik benimser. Film, klasik melodram ve romantik sinemanın görsel kodlarını bilinçli biçimde yeniden üretir; ancak bu yeniden üretim, bakışı doğallaştırmak yerine ifşa eder. Elaine'in sürekli olarak çerçevenin merkezinde konumlandırılması, bakışın yapay ve kurucu niteliğini açığa çıkarır. Bu bağlamda *The Love Witch*, bakışı bozmak yerine onu sahneleyerek işlevsizleştirir; izleyici, bakışın kendisini sorgulamak zorunda kalır.

Beden temsili açısından da iki film arasında belirgin bir karşıtlık söz konusudur. *Under the Skin*'de beden, bağlamından koparılan, mekânsal olarak yalıtılan ve kimlikle tam anlamıyla örtüşmeyen bir yüzey olarak sunulur. Kadın bedeni, insanî ve duysal anlamlardan arındırılarak yabancı bir varlık

hâline getirilir. *The Love Witch*'te ise beden, aşırı biçimde stilize edilmiş, renkler, kostümler ve ritüeller aracılığıyla sürekli olarak sergilenen bir performans alanına dönüşür. Burada beden, soyutlanmaz; aksine fazlasıyla görünür kılınarak doğallığını kaybeder. Arzu meselesi de filmler arasında farklı biçimlerde yapılandırılır. *Under the Skin*'de arzu, yok edici ve boşaltıcı bir süreç olarak işler; baştan çıkarma, bedensel silinmeyle sonuçlanır ve anlatı içinde bir tamamlanma üretmez. *The Love Witch*'te ise arzu, sürekli tekrar edilen ama hiçbir zaman tatminle sonuçlanmayan bir talep olarak sunulur. Her iki filmde de arzu, klasik anlatı sinemasındaki gibi bir hedefe ya da bütünlüğe ulaşmaz; ancak biri bu imkânsızlığı yabancılaşma yoluyla, diğeri ise ritüel ve tekrar yoluyla görünür kılar.

Sonuç olarak, *Under the Skin* ve *The Love Witch*, gerçeküstü sinemanın sunduğu olanaklar aracılığıyla kadın temsiline ilişkin eleştirel bir alan açar. *Under the Skin*, bakışı askıya alarak ve bedeni soyutlayarak özdeşleşme mekanizmalarını çözerken; *The Love Witch*, bakışı ve kadınlığı aşırı biçimde sahneleyerek bu mekanizmaları ifşa eder. Her iki film de feminist sinema bağlamında, kadın bedeninin ve arzunun klasik anlatı sinemasındaki sabit konumlarını sarsan, ancak bunu farklı estetik yönelimlerle gerçekleştiren tamamlayıcı örnekler olarak değerlendirilebilir.

Sonuç

Bu çalışma, gerçeküstü sinema bağlamında kadın temsiline ilişkin bakış, beden ve öznellik ilişkileri üzerinden nasıl yeniden yapılandırıldığını feminist film kuramı perspektifinden incelemiştir. Klasik anlatı sinemasının özdeşleşmeye, sürekliliğe ve görsel haz üretimine dayalı bakış rejimini problematize eden gerçeküstü sinema, kadın temsiline ilişkin yerleşik kodları sorgulamak için verimli bir estetik ve düşünsel alan sunmaktadır. Bu bağlamda çalışma, *Under the Skin* ve *The Love Witch* filmlerini karşılaştırmalı olarak ele alarak, feminist sinemanın yalnızca tematik düzeyde değil, sinemasal biçim ve anlatı yapıları aracılığıyla da nasıl üretilebileceğini ortaya koymayı amaçlamıştır. Çalışmanın temel bulgularından biri, her iki filmin de klasik anlatı sinemasının bakış rejimini doğrudan reddetmek yerine, bu rejimi farklı biçimlerde bozarak ve görünür kılarak dönüştürmesidir. Bu dönüşüm, kadın temsiline ilişkin olumlu ya da güçlendirici imgeler üretmekten ziyade, bakışın, arzunun ve özdeşleşmenin nasıl işlediğini sorunsallaştıran bir estetik stratejiye dayanır. Bu yönüyle çalışma, feminist sinemanın yalnızca temsilde pozitif imgeler üretmekle sınırlı olmadığını; aksine, sinemasal aygıtın kendisini eleştirel bir biçimde yeniden düzenleyebileceğini göstermektedir.

Under the Skin, klasik anlatı sinemasının özdeşleşme ve süreklilik üzerine kurulu görsel rejimini, bakışı bilinçli bir biçimde askıya alan ve izleyiciyi güvenli bir özne konumundan koparan minimalist bir estetikle sorunsallaştırır. Filmde kadın bedeni, geleneksel sinemadaki gibi bir haz nesnesi ya da duygusal bir özdeşleşme figürü olarak değil; mekânsal boşluklar ve bedensel yabancılaşma aracılığıyla insani anlamlarından arındırılmış, soyut bir yüzey olarak kurgulanır. Bu yapı içerisinde arzu, klasik sinemanın aksine tatmin edici bir hedefe veya anlatısal ilerlemeye hizmet etmez; aksine, baştan çıkarma edimi bedensel bir silinme ve yok oluş süreciyle sonuçlanarak arzunun yıkıcı ve yabancılaştırıcı doğasını maddeselleştirir. Böylece yapıt, özne-nesne ilişkisini sürekli bir kayma hali içinde bırakarak, hem karakter hem de izleyici için sabit kimliklerin kurulmasını ontolojik düzeyde reddeden bir deneyim alanı açar.

Buna karşılık *The Love Witch*, benzer bir eleştirel perspektifi bakışı askıya almak yerine, onu aşırı stilizasyon yoluyla hiper-görünür kılarak inşa eder. Klasik melodramın görsel kodlarını parodik bir aşırılıkla yeniden üreten anlatı, kadınlığın yapay ve performatif doğasını sahneleyerek eril bakışın işleyiş mekanizmalarını ifşa eder. Filmde ritüel ve tekrar, basit birer tematik unsur olmanın ötesine geçerek,

anlatının lineer zaman algısını kıran ve kadın arzusunu tamamlanamayan bir performans olarak konumlandırılan temel yapısal öğeler işlevi görür. Elaine'in her yeni ilişkide kendini tekrar eden ritüelistik döngüsü, romantik anlatının vaat ettiği teleolojik ilerleme fikrini bilinçli biçimde askıya alırken; dişillığın içsel bir özden ziyade, kültürel olarak üretilen ve sürdürülen performatif bir 'maske' olduğunu görünür kılar.

Barbara Creed'in canavarsı-dişil kavramsallaştırması, *Under the Skin* ve *The Love Witch*'teki abjekt beden formlarıyla birleştiğinde, kadın bedeninin patriyarkal sistem içindeki inşasının yalnızca bir temsil değil, sinemasal olarak yapılandırılmış bir 'zırh' olduğunu ifşa eder. Judith Butler'ın ifade ettiği üzere toplumsal cinsiyetin istikrarı, tekrarın başarısına bağlıdır; ancak her iki filmde de bu tekrarların kesintiye uğraması, cinsiyetin 'doğallığını' çözerken dişilliği bir 'maske' veya 'zırh' gibi kuşanılan performatif bir sürece dönüştürür. Filmlerin sonundaki dramatik kurban-av değişimleri ve toplumsal linç sahneleri, Michel Serres'in (1995, s. 38) 'Doğal Sözleşme' (Natural Contract) ihlalinin birer tezahürü olarak okunmalıdır. Hunt'ın (2023, s. 563) vurguladığı üzere, 'öteki'ye (uzaylıya veya cadiya) yönelen bu şiddet, insan merkezli sömürü zihniyetinin hem doğayı hem de kadını aynı yıkıma mahkûm etme eğilimini, rasyonel dilin bittiği yerdeki 'gürültü' üzerinden görünür kılar.

Bu yıkım, paradoksal bir biçimde, izleyiciyi simgesel düzenin bütünlük illüzyonundan koparan post-sinematik bir uyanışı tetikler. Filmlerin sonundaki ayna sahneleri, Jacques Lacan'ın ayna evresinde tanımladığı bütünleşmenin aksine, ideal-benlik ile narsistik bir özdeşleşme kurmayı reddederek kökensel bir 'hiçlik durumuna' ve öznenin kendisiyle asla tam olarak çakışmadığı ontolojik bir yarılmaya odaklanır. Bu noktada Ball'un enterik imgelemi, bedenin içsel sınırlarını ihlal ederek sinemanın doğrudan 'bağırsaklara ve mideye' hitap eden visseral gücünü somutlaştırır. Malabou'nun yıkıcı plastisitesiyle birleşen bu süreç, 'yeni yaralı' özneyi travmatik bir kopuşun ardından eski kimliğini yitirmiş, anlık bir üretim olarak yeniden kurgular. Sonuç olarak kadın bedeni; gürültü, dijital akış ve visseral derinlik arasında sürekli dönüşen plastik bir form olarak ufuk açar.

İki film arasındaki karşılaştırma, gerçeküstü sinemanın feminist potansiyelinin tekil bir estetik stratejiye indirgenemeyeceğini göstermektedir. *Under the Skin*, bakışı dağıtarak ve bedeni soyutlayarak özdeşleşmeyi çözerken; *The Love Witch*, bakışı sahneleyerek ve aşırılaştırarak aynı özdeşleşme mekanizmasını ifşa eder.

Biri sessizlik, boşluk ve yabancılaşma üzerinden ilerlerken; diğeri renk, ritüel ve görsel aşırılık yoluyla benzer bir eleştirel etki üretir. Bu karşıtlık, feminist sinemanın homojen bir estetik ya da anlatı biçimine sahip olmadığını; aksine, farklı sinemasal araçlar aracılığıyla benzer eleştirel sorular sorabildiğini ortaya koyar.

Bu bağlamda çalışma, kadın temsiline ilişkin tartışmayı yalnızca kadın güçlü mü yoksa edilgen mi? ikiliğine indirgemekten kaçınarak, sinemanın bakış rejimini, arzu ekonomisini ve özne üretme süreçlerini merkeze alır. Kadın bedeni, her iki filmde de sabit bir anlam taşımaz; aksine, bakışın ve anlatının işleyişine bağlı olarak sürekli olarak yeniden tanımlanan bir alan hâline gelir. Bu durum, feminist film kuramının temel sorularını sinemasal biçim düzeyinde yeniden düşünmeyi mümkün kılar.

Sonuç olarak bu çalışma, gerçeküstü sinemanın feminist film kuramı açısından yalnızca alternatif temsiller sunan bir alan değil, sinemanın kurucu mekanizmalarını sorgulayan eleştirel bir pratik olduğunu göstermektedir. *Under the Skin* ve *The Love Witch*, kadın temsilini olumlu ya da

olumsuz imgeler üretme çerçevesine sıkıştırmadan, bakışın, beden ve arzunun nasıl yapılandığını bozarak dönüştüren iki tamamlayıcı örnek olarak değerlendirilebilir. Bu filmler aracılığıyla feminist sinema, yalnızca “başka hikyeler anlatan” değil, sinemanın nasıl işlediğini yeniden düşünen bir alan olarak ortaya çıkmaktadır. Bu bağlamda çalışma, gerçeküstü sinemanın feminist film kuramı için eleştirel, üretken ve gelecekteki araştırmalar için açımlayıcı bir zemin sunduğunu ortaya koymaktadır.

Kaynakça

- Ball, R. C. (2022). *Gut feelings: The special effects body at the limits of taste* [Doktora tezi]. University of California, Santa Barbara.
- Biller, A. (Yönetmen). (2016). *The love witch* [Film]. Anna Biller Productions.
- Braidotti, R. (1994). *Nomadic subjects: Embodiment and sexual difference in contemporary feminist theory*. Columbia University Press.
- Butler, J. (1990). *Gender trouble: Feminism and the subversion of identity*. Routledge.
- Creed, B. (1993). *The monstrous-feminine: Film, feminism, psychoanalysis*. Routledge.
- De Lauretis, T. (1984). *Alice doesn't: Feminism, semiotics, cinema*. Indiana University Press.
- De Lauretis, T. (1987). *Technologies of gender: Essays on theory, film, and fiction*. Indiana University Press.
- Deleuze, G. (1989). *Cinema 2: The time-image* (H. Tomlinson ve R. Galeta, Çev.). University of Minnesota Press.
- Denson, S. (2016). Crazy cameras, dis-correlated images, and the post-perceptual mediation of post-cinematic affect. S. Denson ve J. Leyda (Ed.), *Post-cinema: Theorizing 21st-century film* içinde (ss. 193–233). REFRAME Books.
- Doane, M. A. (1982). Film and the masquerade: Theorising the female spectator. *Screen*, 23(3–4), 74–88.
- Gaeta, N. (2025). *"It's a freak!": The construction of the monstrous-feminine in contemporary feminist horror cinema* [Yüksek lisans tezi, Erasmus Üniversitesi Rotterdam]. Erasmus University Thesis Repository.
- Glazer, J. (Yönetmen). (2013). *Under the Skin* [Film]. Film4; BFI; A24.
- Hainge, G. (2025). Plastic surgery: Under the skin, suture, destructive plasticity and post-cinematic ontologies. *Film-Philosophy*, 29(1), 264–282.
- Hunt, K. J. (2023). Noise, ecological crises, and the posthuman sensibility of Michel Serres in Jonathan Glazer's *Under the Skin*. *Continuum: Journal of Media & Cultural Studies*, 37(4), 555–570.
- Kristeva, J. (1982). *Powers of horror: An essay on abjection* (L. S. Roudiez, Çev.). Columbia University Press.
- Lacan, J. (2006). *Écrits: The first complete edition in English* (B. Fink, Çev.). W. W. Norton.
- Malabou, C. (2012). *The new wounded: From neurosis to brain damage* (S. Miller, Çev.). Fordham University Press.
- McBride, K. (2019, 28 Mart). The female gaze and agency in Anna Biller's *The Love Witch*. *Horror Homeroom*. <https://www.horrorhomeroom.com/the-female-gaze-and-agency-in-anna-billers-the-love-witch/>

Mulvey, L. (1975). Visual pleasure and narrative cinema. *Screen*, 16(3), 6–18.

Özkan, D. (2020). Dişil ütopya, eril distopya: Anna Biller’in *The Love Witch* (2016) filmi. *Kültür ve İletişim*, 23(45), 11–15.

Serres, M. (1995). *The natural contract* (E. MacArthur ve W. Paulson, Çev.). University of Michigan Press. (Orijinal alışma 1992’de yayımlanmıştır)

Wollen, P. (1972). *Signs and meaning in the cinema*. Secker & Warburg.

Sağlık İletişiminde YZ Destekli Uygulamalar: Özel Hastaneler Üzerine Karşılaştırmalı Bir Analiz

Artificial Intelligence-Supported Applications in Health Communication: A Comparative Analysis of Private Hospitals

Nazym Karagulyzy¹

Yeliz Kuşay²

Araştırma Makalesi Research Article

Geliş tarihi/Received:
11.04.2026

Son revizyon teslimi/Last revision
received:
18.05.2026

Kabul tarihi/Accepted:
21.05.2026

Yayın tarihi/Published:
31.05.2026

Atıf/Citation:

Karagulyzy, N., & Kuşay, Y. (2026). *Sağlık iletişimde YZ destekli uygulamalar: Özel hastaneler üzerine karşılaştırmalı bir analiz. TAM Akademi Dergisi*, 5(1), 39-63.
<https://doi.org/10.58239/tamde.2026.01.003.x>

DOI:

10.58239/tamde.2026.01.003.x

Öz

Dijitalleşme ve yapay zekâ (YZ) tabanlı çözümler, sağlık sektöründe hasta ile kurum arasındaki iletişimi hızla dönüştürmektedir. Kişiselleştirilmiş içerik, hedefli bilgilendirme ve çok kanallı etkileşim yoluyla hasta deneyimi yeniden tanımlanmaktadır. Bu çalışma, sağlık iletişiminde; doktor, hasta ve hastane ilişkisini dijital iletişim açısından ele almaktadır. Araştırmada, sağlık iletişimindeki dijital temas noktaları mobil uygulamalar özelinde değerlendirilmiştir. Bu bağlamda randevu akışları, iletişim özellikleri, mobil uygulama içerikleri ve çevrim içi hizmetler, YZ destekli kişiselleştirme pratikleri gibi özellikler iletişim stratejileri açısından incelenmiştir. Yöntem olarak doküman analizi ve betimsel içerik analizi uygulanmıştır. Acıbadem ve Medical Park örneğinde mobil uygulama içerikleri reklam, tanıtım, halkla ilişkiler gibi iletişim alanlarıyla ilişkilendirilen 5 kriter açısından değerlendirilmiştir. Bu kriterler kapsamında "kişiselleştirme", "dijital kolaylık", "güven inşası", "dijital etkileşim" ve "etik/gizlilik vurgusu" temaları kodlanarak karşılaştırılmıştır. Bulgular, kurumların kişiselleştirme stratejilerini randevu süreçlerinde yönlendirme ve kolaylaştırma, mobil uygulama üzerinden kişiye özel erişim ve dijital asistan destekli iletişim uygulamalarıyla yapılandırdığını göstermektedir. Bu yapıların reklam ve tanıtım açısından "marka güveni", "hizmet kalitesi algısı" ve "deneyim tasarımı" üzerinden değer ürettiği belirlenmiştir. Sonuçta YZ destekli kişiselleştirmenin sağlık iletişiminde sadece klinik verimlilik değil, kurumsal itibar ve hedef kitle yönetimi açısından da stratejik bir tanıtım aracı haline geldiği görülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Sağlık İletişimi, YZ ve Kişiselleştirme, Dijital Pazarlama, Hasta ve Hastane İletişimi.

- ¹ Yüksek Lisans Öğrencisi, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Reklamcılık ve Tanıtım Tezli Yüksek Lisans Programı, nazymkaragulyzy@marun.edu.tr, ORCID ID: 0009-0005-9223-3608
- ² Doç. Dr. Marmara Üniversitesi İletişim Fakültesi, Halkla İlişkiler ve Tanıtım Bölümü, ykusay@marmara.edu.tr, ORCID ID: 0000-0002-8293-5875

ABSTRACT

Digitalization and artificial intelligence (AI) based solutions are rapidly transforming the communication between patients and institutions in the healthcare sector. The patient experience is being redefined through personalized content, targeted information, and multi-channel interaction. This study examines the relationship between doctor, patient, and hospital in health communication from the perspective of digital communication. In the research, digital touchpoints in health communication were evaluated specifically through mobile applications. In this context, features such as appointment flows, communication characteristics, mobile application content, online services, and AI-supported personalization practices were analyzed in terms of communication strategies. Document analysis and descriptive content analysis were applied as methods. In the sample of Acibadem and Medical Park, mobile application contents were evaluated according to 5 criteria associated with communication fields such as advertising, promotion, and public relations. Within the scope of these criteria, the themes of “personalization,” “digital convenience,” “trust building,” “digital interaction,” and “emphasis on ethics/privacy” were coded and compared. The findings show that institutions structure their personalization strategies through guidance and facilitation in appointment processes, personalized access via mobile applications, and digital assistant-supported communication practices. It was determined that these structures create value through “brand trust,” “perception of service quality,” and “experience design” in terms of advertising and promotion. Consequently, it is observed that artificial intelligence-supported personalization in health communication has become a strategic promotional tool not only for clinical efficiency but also for corporate reputation and target audience management.

Keywords: Health Communication, Artificial Intelligence And Personalization, Digital Marketing, Patient And Hospital Communication.

Extended Abstract

Digital transformation has significantly reshaped the healthcare sector in recent years, affecting not only the delivery of medical services but also institutional communication strategies. Especially in private hospitals, increasing competition and changing patient expectations have accelerated the adoption of digital communication tools. In this context, artificial intelligence (AI) technologies have become an important component of health communication by enabling faster, more interactive, and personalized communication between patients and healthcare institutions. As a result, health communication has evolved from a purely informational process into a multidimensional structure that includes patient experience, trust building, accessibility, and institutional reputation.

This study aims to comparatively analyze AI-supported personalization practices in the mobile applications of private hospitals within the framework of health communication. The research focuses on how digital services, appointment systems, communication tools, and personalization features are structured in mobile health applications. In doing so, the study seeks to contribute to the literature by bringing together health communication, digital transformation, and artificial intelligence from a strategic communication perspective.

The research adopts a qualitative approach. Document analysis was used as the data collection method, and the obtained data were analyzed through descriptive content analysis. The sample of the study consists of the mobile applications of Acibadem and Medical Park hospitals, which were selected

through purposive sampling due to their strong brand recognition in Turkey and advanced digital infrastructures. The analysis was conducted based on five main themes: personalization, digital convenience, trust building, digital interaction, and ethics/privacy emphasis.

The findings indicate that both hospitals utilize mobile applications as key tools for strengthening health communication and facilitating access to healthcare services. However, there are significant differences between the two institutions in terms of AI-supported personalization and communication strategies. Acibadem's mobile application offers a structured, modular, and service-oriented system that enables users to access appointments, medical reports, and other healthcare services through a centralized interface. This structure enhances usability and accessibility. Nevertheless, AI-supported guidance, recommendation systems, or decision-support mechanisms are not explicitly visible. Therefore, personalization in Acibadem's application remains limited to offering user choices and organizing service processes.

In contrast, Medical Park's mobile application demonstrates a more advanced and visible use of AI-supported personalization. Features such as "MP Assistant" and "GPT-based Appointment System" provide an interactive digital assistant model that communicates with users, collects information, and guides them through the appointment process. The system's ability to recommend medical departments based on user-reported symptoms indicates a higher level of personalization. This approach reflects a shift from passive information delivery to interactive and guided communication in health services.

Another important finding relates to how digital services and appointment systems are structured to facilitate patient experience. In Acibadem's application, the appointment process is primarily based on user selection, allowing patients to control the process by choosing hospitals, departments, and time slots. In contrast, Medical Park's system actively guides users by analyzing their inputs, thereby creating a more interactive and assisted communication process. This demonstrates that patient experience in digital health communication is shaped not only by ease of use but also by the level of interaction and guidance provided.

In terms of trust building, both hospitals employ different communication strategies. Acibadem offers WhatsApp-based live support, enabling quick and direct communication between patients and the institution. However, this communication tends to rely on standardized response patterns. Medical Park, on the other hand, provides multiple communication channels along with AI-supported assistance, which enhances the perception of continuous support and strengthens user trust in digital environments.

The study also reveals that ethical considerations, privacy, and data security are not sufficiently emphasized in the visible content of both applications. While the applications focus primarily on service accessibility and user experience, transparency regarding how user data is processed, stored, and protected remains limited. This represents a critical gap, particularly in the context of AI-supported systems that rely heavily on personal data.

In conclusion, AI-supported personalization in health communication should not be considered merely as a technological innovation but as a strategic communication tool that shapes patient experience, institutional trust, and brand perception. Mobile health applications have evolved into

important communication platforms that contribute to service quality perception and competitive advantage in the healthcare sector. The study highlights that advanced, interactive, and user-oriented digital systems enhance both patient engagement and institutional positioning. Furthermore, it emphasizes the need for greater transparency, ethical responsibility, and data security in digital health communication. By examining AI-supported personalization from a health communication perspective, this study provides a comprehensive framework that integrates digital health technologies with communication strategies and contributes to the growing body of interdisciplinary research in this field.

Giriş

Dijital dönüşüm, son yıllarda sağlık sektöründe hizmet sunumundan kurumsal iletişime kadar birçok alanı yeniden şekillendirmektedir. Özellikle özel hastaneler, artan rekabet koşulları, hasta beklentilerinin değişimi ve sağlık hizmetlerindeki dijitalleşme doğrultusunda dijital iletişim stratejilerini güçlendirmektedir. Bu süreçte YZ teknolojileri, iletişim sürecinde, reklam, pazarlama, halkla ilişkiler ve tanıtım faaliyetlerinde de önemli bir araç haline gelmektedir.

Geleneksel sağlık iletişimi çoğunlukla genel bilgilendirme ve standart mesajlar üzerine kuruluyken, günümüzde YZ destekli sistemler sayesinde bireysel ihtiyaçlara göre uyarlanmış iletişim modelleri geliştirilebilmektedir. Kişiselleştirme uygulamaları; online randevu sistemlerinde filtreleme seçenekleri, mobil uygulamalar aracılığıyla kişiye özel hizmet erişimi, şikâyete göre yönlendirme, görüntülü doktor görüşmeleri ve otomatik yanıt sistemleri gibi pratiklerle somutlaşmaktadır. Bu uygulamalar hasta deneyimini kolaylaştırırken, aynı zamanda kurumların dijital marka kimliğini güçlendiren unsurlar olarak da işlev görmektedir.

Sağlık iletişimi açısından bakıldığında kişiselleştirme, hedef kitle segmentasyonu ve etkili mesaj tasarımı açısından stratejik bir önem taşımaktadır. YZ destekli kişiselleştirme, kurumların hedef kitlelerine daha doğru içerik sunmasını, iletişim süreçlerini optimize etmesini ve hizmet deneyimini marka değerinin bir parçası haline getirmesini mümkün kılmaktadır. Sağlık sektöründe bu durum, yalnızca hizmet tercih edilirliliğini artıran bir pazarlama aracı değil; aynı zamanda güven inşa eden bir iletişim stratejisi olarak değerlendirilebilmektedir. Sağlık hizmeti, yüksek risk algısı ve bilgi asimetrisi içeren bir alan olduğundan, dijital iletişim süreçlerinin şeffaflığı ve erişilebilirliği kurumların itibarını doğrudan etkilemektedir.

Türkiye’de faaliyet gösteren özel hastaneler, farklı hasta gruplarına yönelik dijital iletişim altyapılarını geliştirmekte ve yenilikçi uygulamaları tanıtım stratejilerinin bir parçası olarak konumlandırmaktadır. Mobil sağlık uygulamaları, çevrim içi danışmanlık hizmetleri ve hızlı iletişim kanalları, sağlık kurumlarının marka konumlandırma stratejilerinde önemli rol oynamaktadır. Bu bağlamda YZ destekli kişiselleştirme uygulamaları, yalnızca teknolojik bir yenilik değil; aynı zamanda rekabet avantajı sağlayan bir tanıtım unsuru olarak değerlendirilmektedir.

Bununla birlikte, YZ destekli iletişim uygulamalarının etik, hukuki ve toplumsal boyutları da göz ardı edilmemesi gereken önemli konulardır. Sağlık verilerinin hassas niteliği, kişisel verilerin korunması ve algoritmik şeffaflık gibi konular, kişiselleştirme stratejilerinin sürekliliği açısından önemlidir. Dolayısıyla sağlık sektöründe YZ destekli kişiselleştirme uygulamalarının teknik kapasite açısından değil; iletişim stratejileri bağlamında da bütüncül bir şekilde incelenmesi gerekmektedir.

Bu çalışma, sağlık sektöründe YZ destekli kişiselleştirme uygulamalarını sağlık iletişimi açısından analiz etmeyi amaçlamaktadır. Araştırma kapsamında Türkiye’de faaliyet gösteren seçili özel hastanelerin mobil uygulama temelli dijital iletişim uygulamaları karşılaştırmalı olarak incelenmekte; söz konusu uygulamaların marka konumlandırma, güven inşası ve hedef kitle yönetimi üzerindeki etkileri değerlendirilmektedir. Bu yönüyle çalışma, sağlık iletişiminde YZ disiplinini bir araya getirerek dijital kişiselleştirme uygulamalarının stratejik boyutuna odaklanan özgün bir katkı sunmayı hedeflemektedir.

1. Sağlık İletişimi ve Temel Unsurları

Sağlık iletişimi, bireylerin ve toplumun sağlıkla ilgili bilgilere erişmesini, bu bilgileri anlamasını ve sağlık davranışlarını buna göre şekillendirmesini sağlayan önemli bir iletişim alanıdır. Bu süreç yalnızca hasta ile sağlık çalışanı arasındaki iletişimi değil; kamu sağlığı kampanyaları, sağlık eğitimi çalışmaları ve kitle iletişim araçları aracılığıyla yürütülen bilgilendirme faaliyetlerini de kapsamaktadır. Bu yönüyle sağlık iletişimi bireysel sağlık kararlarını ve toplumsal sağlık bilincini etkileyen stratejik bir iletişim süreci olarak değerlendirilmektedir.

Sağlık, bireyin biyolojik özelliklerinin ötesinde sosyal, ekonomik, çevresel ve psikolojik faktörleri kapsamaktadır. Sağlık geliştirme yaklaşımı, bireyin yaşam koşulları ve sosyal çevresiyle yakından ilişkili olarak tanımlanmaktadır. Bireyin yaşam tarzı ve çevresel koşullarıyla bağlantılı olduğunu belirtmektedir (Bennett & Murphy, 1997, s. 86; Marks vd., 2000, s. 91). Bu görüşler sağlık iletişiminin yalnızca hastalık ve tedavi süreçlerine odaklanan dar bir çerçevede ele alınamayacağını, daha geniş bir toplumsal bağlamda değerlendirilmesi gerektiğini göstermektedir.

Literatürde sağlık sonuçlarının yalnızca bireysel tercihlerle açıklanamayacağı da sıklıkla vurgulanmaktadır; French ve Adams’a göre sağlığın en önemli belirleyicileri arasında sosyal ve ekonomik koşullar yer almaktadır; McCormick ise bireysel ölçekte yapılan hatalı bir tıbbi müdahalenin yalnızca tek bir hastayı etkileyebileceğini, buna karşın etkisiz bir kamu sağlığı politikasının tüm toplumu riske atabileceğini ifade etmektedir (French & Adams, 1986, s. 73; McCormick, 1996, s. 620). Bu değerlendirmeler sağlık iletişiminin yalnızca bireysel davranış değişikliğinden çok toplumsal ve yapısal faktörlere de odaklanması gerektiğini ortaya koymaktadır.

Sağlık iletişiminin etkili olabilmesi için iletişim süreçlerinin planlı ve sistemli biçimde yürütülmesi gerekmektedir. McGuire iletişim ve ikna modelinde iletişim sürecinin kaynak, mesaj, kanal, alıcı ve sonuç olmak üzere beş temel değişkenden oluştuğunu belirtirken, Lasswell iletişim sürecini “kim, neyi, hangi kanaldan, kime ve hangi etkiyle söyler?” sorusu üzerinden açıklamaktadır (McGuire, 1984, s. 314; Lasswell, 1948, s. 216). Bu modeller sağlık iletişiminde mesajın içeriği, kullanılan iletişim kanalları ve hedef kitle özelliklerinin iletişimin başarısı açısından önemli olduğunu göstermektedir.

Sağlık iletişiminde kullanılan iletişim kanalları da sürecin etkinliğini belirleyen önemli unsurlar arasında yer almaktadır. Lister-Sharpe ve arkadaşları (1999, s. 86), bazı sağlık geliştirme müdahalelerinde okul temelli uygulamalarla birlikte medya kampanyalarının da kullanıldığını belirtmektedir. Bi başka çalışmada ise sağlık geliştirme müdahalelerinin farkındalık oluşturma ve davranış değişikliği sağlama potansiyeline sahip olduğunu vurgulamaktadır (Harden vd., 1999, s. 545). Bu çalışmalar medya ve iletişim araçlarının sağlık mesajlarının yayılmasında önemli bir rol oynadığını göstermektedir.

Sonuç olarak sağlık iletişimi bireysel, kurumsal ve toplumsal düzeylerde işleyen çok katmanlı bir iletişim alanıdır. Günümüzde sağlık hizmetlerinin giderek daha rekabetçi bir yapıya sahip olması iletişim süreçlerinin sağlık kurumları açısından stratejik önemini artırmaktadır. Bu bağlamda sağlık iletişiminin kurumsal boyutunun incelenebileceği önemli alanlardan biri özel hastanelerdir. Dolayısıyla sağlık kurumlarının iletişim stratejilerinin incelenmesi sağlık iletişiminin kurumsal düzeyde nasıl yapılandırıldığını anlamak açısından önem taşımaktadır.

1.1. Hastanelerde Sağlık İletişimi

Sağlık sektöründe yaşanan dönüşüm, sağlık kurumlarının iletişim stratejilerinin önemini giderek artırmaktadır. Özellikle özel hastaneler, rekabetin yoğun olduğu bir sağlık ortamında hizmet kalitesi kadar etkili iletişim stratejileriyle de öne çıkmaya çalışmaktadır. Bu durum sağlık kurumlarının iletişim faaliyetlerini daha planlı ve stratejik bir biçimde yürütmesini gerekli kılmaktadır. Schiavo (2014, s. 9) sağlık iletişimini yalnızca bilgi aktarımı sağlayan bir süreç değil, aynı zamanda kurumların hedef kitleleriyle güven temelli ilişkiler kurmasını sağlayan stratejik bir araç olarak belirterek bu bakış açısını güçlendirmektedir.

Sağlık iletişimde hasta deneyimi sağlık hizmetlerinin değerlendirilmesinde önemli bir unsur olarak görülmektedir (Berry & Bendapudi, 2007, s. 112). Özel hastanelerde iletişim süreçleri hasta, sağlık çalışanı ve kurum arasındaki çok yönlü etkileşimleri kapsamaktadır. Bu nedenle kurumsal iletişim, hasta bilgilendirme faaliyetleri ve sağlık hizmetlerinin tanıtımına yönelik stratejiler özel hastanelerin iletişim süreçlerinde önemli bir rol oynamaktadır.

Sağlık iletişimi özel hastaneler açısından yalnızca klinik süreçlerin yönetilmesiyle sınırlı değildir. Aynı zamanda kurumların marka konumlandırması, hedef kitle yönetimi ve sağlık hizmetlerinin tanıtımı açısından da önemli bir işlev üstlenmektedir. Bu nedenle özel hastaneler iletişim faaliyetlerini halkla ilişkiler, reklam, pazarlama ve dijital iletişim stratejileriyle birlikte ele almaktadır.

Dijitalleşme süreci sağlık kurumlarının iletişim pratiklerini önemli ölçüde dönüştürmektedir (Kraus vd., 2021, s. 6). Bu bağlamda mobil uygulamalar, çevrim içi randevu sistemleri ve dijital iletişim platformları sağlık kurumlarının hastalarla daha hızlı ve etkileşimli iletişim kurmasını mümkün kılmaktadır. Bu dijital temas noktaları sağlık hizmetlerine erişimi kolaylaştırırken aynı zamanda kurumların görünürlüğünü artırmakta ve hasta deneyimini geliştirmektedir.

Özel hastanelerde iletişim süreçleri sağlık hizmetlerinin sunumunun önemli bir bileşeni haline gelmiştir. Kurumsal iletişim stratejileri hasta memnuniyeti, güven inşası ve marka değeri açısından kritik bir rol oynamaktadır. Bu bağlamda özel hastanelerde yürütülen iletişim uygulamalarının incelenmesi sağlık iletişiminin kurumsal boyutunu anlamak açısından önemli bir araştırma alanı oluşturmaktadır.

1.2. Doktor ve Hasta İlişkisi

Modern tıbbın teknolojik ve kurumsal kat ettiği yola rağmen, etkili tedavi sürecinin merkezinde güvene dayalı bir doktor ve hasta ilişkisi yer almaktadır. Yani sağlık iletişimde sağlık hizmetlerinin en temel bileşenlerinden biri doktor ve hasta ilişkisidir. Sağlık iletişimindeki gelişmeler doktor ve hasta ilişkisini; karşılıklı saygı, açık iletişim, mahremiyetin korunması ve hastanın bireysel tercihlerini dikkate alma gibi temel unsurlara dayandırmaktadır.

Doktor ve hasta ilişkilerini güncel etik yaklaşımlar katılımcı bir iletişim sürecinden değerlendirmektedir. Bu durum sağlık hizmetlerinde iletişimin sadece bilgilendirme aracı değil, aynı zamanda güven ve işbirliği oluşturan temel bir unsur olduğunu göstermektedir. British Medical Association (2021) güncel etik yaklaşımları doğrultusunda doktor ve hasta ilişkilerini katılımcı bir iletişim sürecinden değerlendirmektedir.

Doktor ve hasta ilişkisi tarihsel süreç içerisinde önemli dönüşümler geçirmiştir. Hekimlik mesleğinin kökenleri rahip ve mürid ilişkisine dayanan bir yapıyla bağlantılıdır ve bu durum erken dönem tıp uygulamalarında hekimin yönlendirici rolünü güçlendirmiştir (Pow vd., 2016, s. 533). Doktor bilgi ve otoritenin temsilcisi olarak görülürken hasta daha pasif bir konumda yer almaktadır. Bu tarihsel yaklaşım sağlık hizmetlerinde uzun süre doktor merkezli bir iletişim modelinin hakim olduğunu göstermektedir.

Doktor ve hasta ilişkisinin kuramsal olarak incelemelerden biri doktor ve hasta etkileşimini üç temel model çerçevesinde açıklanmaktadır: aktiflik ve pasiflik, rehberlik ve işbirliği ve son model karşılıklı katılımdır (Szasz & Hollender, 1956, s. 586). Bu modeller hastanın tedavi sürecindeki rolünün pasif alıcı konumundan daha katılımcı bir role doğru geliştiğini ortaya koymaktadır. Bu çerçevede doktor ve hasta ilişkisi yalnızca tıbbi müdahale süreci değil, aynı zamanda karşılıklıdır.

Tablo 1: Doktor–Hasta İlişkisi Modelleri

Model	Hekimin Rolü	Hastanın Rolü	Klinik Uygulama	Prototip Model
Aktiflik–Pasiflik (Activity–Passivity)	Hastaya bir şey yapar (aktif)	Pasif, tepki veremez	Anestezi, akut travma, koma, deliryum	Ebeveyn – Bebek
Yönlendirme–İşbirliği (Guidance–Cooperation)	Ne yapması gerektiğini söyler	İşbirliği yapar, talimatlara uyar	Akut enfeksiyonlar vb.	Ebeveyn – Çocuk (Ergen)
Karşılıklı Katılım (Mutual Participation)	Hastanın kendine yardım etmesini destekler	Aktif katılımcı, ortak karar alır	Kronik hastalıklar, psikoanaliz	Yetişkin – Yetişkin

Kaynak: Szasz & Hollender, 1958, s.523.

Doktorlar yalnızca tıbbi bilgi sunan bir uzman değil, aynı zamanda terapötik sürecin önemli bir parçasıdır. Hekimin iletişim tarzı, empati kurma becerisi ve hastayla kurduğu güven ilişkisi tedavinin etkinliğini doğrudan etkileyebilmektedir.

“Doctor as a drug” yaklaşımı hekimin kişiliğinin ve iletişim biçiminin tedavi sürecinde belirleyici bir rol oynayabileceğini göstermektedir (Balint, 1955, s. 685). Bu yaklaşım sağlık iletişiminin yalnızca teknik bilgi aktarımından ibaret olmadığını, aynı zamanda insani ve psikolojik boyutlar içerdiğini ortaya koymaktadır.

Doktor–hasta ilişkisi katılımcı ve hasta merkezli bir modele doğru evrilmektedir. Günümüzde bu ilişkinin temelinde etkili iletişim, etik sorumluluk ve ortak karar alma ilkeleri yer almaktadır. Bu bağlamda güçlü bir doktor ve hasta ilişkisi sağlık hizmetlerinin kalitesi ve hasta memnuniyeti açısından önemli bir unsur olarak değerlendirilmektedir. Bununla birlikte sağlık hizmetlerinin geliştirilmesi yalnızca bireysel düzeyde doktor ve hasta arasındaki ilişkiyle sınırlı değildir. Son yıllarda toplumun genel

sağlık düzeyinin yükseltilmesine yönelik çalışmalara; toplum sağlığı projeleri ve kamuoyu sağlığı kampanyalarına önem verilmektedir.

1.3. Toplum Sağlığı Projeleri ve Kampanyaları

Toplum sağlığı, bireylerin sağlık durumunu iyileştirmeyi ve hastalıkların ortaya çıkmasını önlemeyi amaçlayan faaliyetlerin bütünüdür. World Sağlık Örgütü'ne (1986) göre toplum sağlığını geliştirmeye yönelik projeler ve kamuoyu sağlığı kampanyaları sağlık politikalarının önemli bir parçası haline gelmektedir.

Toplum sağlığı projeleri ve kampanyaları, bireylerin sağlık davranışlarını olumlu yönde değiştirmeyi amaçlayan planlı girişimlerdir. Bu tür çalışmalar toplumun sağlık konularında bilinçlendirilmesi, hastalıkların önlenmesi ve sağlıklı yaşam tarzlarının teşvik edilmesi amacıyla yürütülmektedir (Naidoo & Wills, 2016, s. 87). Bu kapsamda sayılabilecek projeler arasında aşılama programları, sigarayla mücadele kampanyaları, sağlıklı beslenme ve fiziksel aktivitenin teşvik edilmesi gibi faaliyetler, toplum sağlığının geliştirilmesinde önemli rol oynamaktadır.

Kamuoyu sağlığı kampanyalarının temel amaçlarından biri toplumun sağlık konularında bilinç düzeyini artırmaktır. Bu kampanyalar aracılığıyla bireylerin sağlık riskleri hakkında bilgi sahibi olmaları sağlanmakta ve sağlıklı davranışlar teşvik edilmektedir (Green & Tones, 2010, s. 65). Sağlık iletişimi konusunda medya, eğitim kurumları ve sağlık kuruluşları bireylerin sağlıkla ilgili kararlarında daha bilinçli olmaları adına önemli rol üstlenmektedir.

Günümüzde dijital iletişim teknolojilerinin gelişmesi toplum sağlığı kampanyalarının daha geniş kitlelere ulaşmasını sağlamıştır. Özellikle internet ve sosyal medya platformları sağlıkla ilgili bilgilerin hızlı bir şekilde yayılmasına olanak tanımakta ve bu durum koruyucu sağlık davranışlarının yaygınlaşmasına katkı sağlamaktadır (Naidoo & Wills, 2016, s. 88).

Toplum sağlığı projeleri ve kamuoyu sağlığı kampanyaları bireylerin sağlık davranışlarını geliştirmeyi ve toplumun genel sağlık düzeyini artırmayı amaçlayan önemli girişimlerdir. Bu bağlamda sağlık iletişiminin toplum sağlığının korunması ve geliştirilmesinde önemli bir rol oynadığı görülmektedir. Sağlık alanında iletişim süreçleri teknolojik gelişmelerle birlikte dönüşüm geçirmekte; özellikle dijital iletişim araçları ve YZ teknolojileri sağlık iletişimi uygulamalarında yeni olanaklar ortaya çıkarmaktadır.

2. Sağlık İletişiminde Dijital Dönüşüm ve YZ Destekli Uygulamalar

Teknolojideki hızlı gelişmeler sağlık sektöründe önemli bir dönüşüm başlatmıştır. Dijital dönüşüm olarak tanımlanan bu süreç, sağlık hizmetlerinin sunum biçimini değiştirdiği gibi sağlık iletişimi süreçlerini de yeniden şekillendirmektedir.

Dijital teknolojilerin sağlık alanında yaygınlaşması, sağlık kurumları ile hastalar arasındaki iletişimin daha hızlı, erişilebilir ve etkileşimli hale gelmesine katkı sağlamaktadır (Kraus vd., 2021: 6; Marques ve Ferreira, 2019: 8). Bu gelişmeler sağlık iletişiminin dijital teknolojiler aracılığıyla daha dinamik ve etkileşimli bir yapıya doğru evrildiğini göstermektedir.

Dijital dönüşüm, kurumların bilgi, iletişim ve veri teknolojilerini kullanarak, iş akış süreçlerini yeniden yapılandırması ve hizmet kalitesini artırmasıdır. Kurumların teknolojik olanakları kullanarak organizasyonel süreçlerini yeniden şekillendirmesidir (Fitzgerald vd., 2013, s. 2). Sağlık sektöründe bu

dönüşüm sağlık hizmetlerinin daha etkili sunulmasını sağlamak amacıyla yeni teknolojilerini alana adapte etmektedir.

Sağlık hizmetlerinin yönetiminde ve sağlık iletişimi süreçlerinde büyük veri analitiğinden faydalanma, bulut bilişim sistemlerine uyumlu çalışma, nesnelerin interneti uygulamalarını kullanma gibi yenilikçi teknolojiler, mobil teknolojilerin sağlık uygulamaları arasında önemli rol oynamaktadır (Tortorella vd., 2020, s. 2). Bu teknolojik gelişmeler sağlık hizmetlerinde veri temelli karar alma süreçlerini güçlendirmekte ve sağlık iletişiminin daha stratejik biçimde planlanmasına olanak tanımaktadır.

Dijital platformlar sayesinde hastalar sağlık hizmetlerine daha kolay erişebilmekte, sağlık bilgilerine ulaşabilmekte ve sağlık profesyonelleri ile çevrim içi iletişim kurabilmektedir (Senbekov vd., 2020, s. 2). Bu durum sağlık iletişiminin daha hızlı, katılımcı ve hasta odaklı bir yapıya dönüşmesine katkı sağlamaktadır.

Bu bağlamda dijital sağlık teknolojileri sağlık iletişiminin yeniden yapılandırılmasında önemli bir rol oynamaktadır. Dijital platformlar ve çevrim içi sağlık hizmetleri bireylerin sağlık bilgilerine erişimini kolaylaştırırken sağlık kurumlarının hedef kitleleriyle daha etkin iletişim kurmasına olanak tanımaktadır. Bu dönüşüm sürecinde özellikle YZ temelli uygulamaların sağlık hizmetlerinin sunumunda ve sağlık iletişimi süreçlerinde giderek daha görünür hale geldiği görülmektedir.

2.1. Dijital Sağlık İletişiminde Teknolojik Uygulamalar

Dijital sağlık iletişimi, bilgi ve iletişim teknolojilerinin sağlık hizmetlerinin geliştirilmesi amacıyla kullanılmasıdır. Dijital sağlık iletişimi, sağlık hizmetlerinin uygulanmasında kullanılan dijital araçlar, çevrim içi sağlık platformları ve hasta ile sağlık profesyonelleri arasındaki dijital iletişim kanallarıyla ilişkilendirmektedir (Al-Shorbaji ve Al-Shorbaji, 2021, s. 3). Bu bağlamda dijital sağlık iletişimi sağlık hizmetlerine erişimin kolaylaştırılması ve sağlık bilgi akışının hızlandırılması açısından önemli bir rol oynamaktadır.

Dijital sağlık teknolojileri arasında telemedicine (uzaktan sağlık hizmetleri), elektronik sağlık kayıtları, giyilebilir sağlık cihazları ve mobil sağlık uygulamalar sıralanmaktadır (Senbekov vd., 2020, s. 2). Özellikle telemedicine uygulamaları sayesinde hastalar sağlık profesyonelleri ile fiziksel olarak aynı ortamda bulunmadan sağlık hizmeti alabilmekte ve bu durum sağlık hizmetlerine erişimi kolaylaştırmaktadır (Eze vd., 2020, s. 15). Elektronik sağlık kayıtları kurumlara kolaylık sağlamakta; hastaların tıbbi geçmişinin dijital ortamda saklanmasını ve sağlık profesyonelleri tarafından kolaylıkla erişimi sağlamaktadır. Häyrinen ve arkadaşlarına (2008: 300) göre bu durum sağlık hizmetlerinin koordinasyonunu artırmakta ve hizmetlerin daha etkin yürütülmesine katkı sunmaktadır. Bunun yanı sıra Mesko ve arkadaşlarına (2017, s. 2) göre ise giyilebilir sağlık teknolojileri kalp atış hızı, fiziksel aktivite ve uyku düzeni gibi sağlık verilerinin izlenmesine olanak sağlayarak bireylerin sağlık yönetimine daha aktif katılımını desteklemektedir.

Dijital sağlık teknolojileri sağlık iletişiminin daha kişiselleştirilmiş bir yapıya dönüşmesine de katkı sağlamaktadır. Dijital platformlar ve sağlık uygulamaları aracılığıyla bireylere sağlık durumlarına uygun bilgiler sunulabilmekte ve kişiye özel sağlık iletişimi geliştirilebilmektedir (Tan vd., 2023). Bununla birlikte dijital sağlık iletişimi bazı zorlukları da beraberinde getirmektedir; özellikle dijital teknolojilere

erişimde yaşanan eşitsizlikler ve sağlık verilerinin gizliliği ile ilgili endişeler bu alandaki önemli tartışma konuları arasında yer almaktadır (Neve vd., 2020, s. 609).

Dijital teknolojilerin sağlık alanında yaygınlaşmasıyla birlikte sağlık iletişimi yalnızca kurumsal iletişim kanallarıyla sınırlı kalmamaktadır. Mobil uygulamalar ve dijital platformlar aracılığıyla da gerçekleştirilmektedir. Bu nedenle sağlık iletişiminde mobil uygulamaların ve dijital etkileşim araçlarının rolü önemli bir araştırma alanı haline gelmektedir.

2.2. Sağlık İletişiminde Sosyal Medya

Facebook, Twitter, Instagram ve YouTube gibi platformlar bireyler, kurumlar ve topluluklar arasında hızlı ve çok yönlü iletişim kurulmasına olanak sağlamaktadır (Kaplan & Haenlein, 2010, s. 61). Yeni iletişim teknolojilerinin sağladığı kolaylıklar kullanıcıların yalnızca içerik tükettiği değil, aynı zamanda içerik ürettiği ve karşılıklı etkileşim kurabildiği dijital iletişim ortamlarını ifade etmektedir. Bu yönüyle sosyal medya katılım ve etkileşim temelli çift yönlü bir iletişim yapısı ortaya koymaktadır.

Sosyal medya platformları sağlık kurumlarının kamuoyunu bilgilendirmesine, sağlıkla ilgili gelişmeleri paylaşmasına ve hedef kitleleriyle daha doğrudan iletişim kurmasına olanak sağlamaktadır (Moorhead vd., 2013, s. 2). Bu durum sosyal medyanın sağlık iletişimi açısından yalnızca bir bilgi aktarım aracı değil, aynı zamanda kurumların iletişim stratejilerinin önemli bir parçası haline geldiğini göstermektedir. Sosyal medyanın önemi, sağlık bilgisinin yayılması, farkındalık kampanyalarının yürütülmesi ve sağlık kurumları ile hedef kitleler arasında etkileşim kurulması açısından her gün artmaktadır.

Sosyal medyanın sağlık iletişimindeki bir diğer önemli etkisi hastaların iletişim sürecinde daha aktif bir rol üstlenmesine olanak sağlamasıdır. Literatürde "e-patient" olarak tanımlanan yeni hasta profili sağlık bilgisine aktif biçimde ulaşan, dijital araçları kullanan ve deneyimlerini çevrim içi ortamlarda paylaşan bireyleri ifade etmektedir (Ferguson ve Frydman, 2004, s. 124). Bu gelişme sağlık iletişiminin daha katılımcı ve çok yönlü bir yapıya dönüşmesine katkı sağlamaktadır.

Bununla birlikte sosyal medya ortamlarında paylaşılan sağlık bilgilerinin güvenilirliği önemli bir tartışma konusudur. Sosyal medya platformlarında yer alan sağlık içerikleri her zaman bilimsel doğruluk taşıyabilmekte ve yanlış ya da eksik bilgiler geniş kitlelere hızla yayılabilmektedir (Chou vd., 2018, s. 2417). Bu nedenle sağlık iletişiminde sosyal medya kullanımının içerik doğruluğu ve kaynak güvenilirliği açısından dikkatli biçimde değerlendirilmesi gerekmektedir. Bu durum sağlık kurumlarının sosyal medya kullanımında kurumsal güven ve bilgi doğruluğu gibi unsurların önemini artırmaktadır.

Aynı zamanda sosyal medya sağlık hizmetlerinin geliştirilmesi açısından da bir geri bildirim alanı oluşturabilmektedir. Hastalar ve sağlık profesyonelleri sosyal medya aracılığıyla deneyimlerini paylaşabilmekte ve sağlık hizmetlerine ilişkin görüşlerini ifade edebilmektedir (Ventola, 2014: 494). Bu açıdan değerlendirildiğinde sosyal medya sağlık kurumları için yalnızca bir iletişim kanalı değil, aynı zamanda kullanıcı deneyimini anlamaya yönelik önemli bir veri kaynağı olarak da değerlendirilmektedir.

Sosyal medya sağlık iletişimini daha hızlı, etkileşimli ve katılımcı hale getiren önemli dijital araçlardan biridir. Özellikle zekâ destekli algoritmalar, kullanıcı odaklı analizlerle içeriklerin kişiselleştirilmesini sağlamakta ve sağlık iletişiminin daha hedefli bir şekilde yürütülmesine katkı sunmaktadır. Ancak bu platformların sağlık iletişiminde etkili biçimde kullanılabilmesi için içerik

güvenilirliği, etik ilkeler ve dijital sağlık okuryazarlığı gibi unsurların dikkate alınması gerekmektedir. Dijital sağlık iletişimi kapsamında sosyal medyanın yanı sıra bireylerin sağlık hizmetlerine doğrudan erişimini kolaylaştıran bir diğer önemli alan mobil sağlık uygulamalarıdır. Özellikle akıllı telefon teknolojilerinin yaygınlaşmasıyla birlikte mobil uygulamalar sağlık hizmetlerinin sunumunda giderek daha görünür hale gelmektedir.

2.3. Mobil Sağlık Uygulamaları

Mobil sağlık (mHealth) uygulamaları, mobil cihazlar ve kablosuz iletişim teknolojileri aracılığıyla sağlık hizmetlerinin sunulmasını, izlenmesini ve yönetilmesini sağlayan dijital sağlık araçları olarak tanımlanmaktadır.

Mobil sağlık uygulamalarının kullanımına imkan tanıyan akıllı telefon, tablet ve giyilebilir teknolojik araçlar özellikleri gereği sağlık verilerinin toplanmasına, analiz edilmesine ve sağlık profesyonelleri ile paylaşılmasına olanak sağlamaktadır (Ali & Khan, 2023, s. 3). Bu gelişme sağlık iletişiminin yalnızca yüz yüze etkileşimle sınırlı kalmamasını sağlayarak bireylerin sağlık hizmetlerine dijital ortamlar aracılığıyla daha kolay erişmesine katkı sağlamaktadır.

Mobil sağlık uygulamaları genellikle mobil cihazlarda çalışan kullanıcı arayüzleri ile veri depolama ve analiz sistemleri arasında bağlantı kurarak çalışmaktadır. Bu sistemler sayesinde hastalara ait sağlık verileri uzaktan izlenebilmekte ve sağlık profesyonelleri tarafından değerlendirilebilmektedir (Martinez-Millana vd., 2022, s. 231). Bu durum sağlık iletişimde hasta ve sağlık profesyonelleri arasındaki bilgi akışını daha sürekli ve erişilebilir hale getirmektedir.

Mobil sağlık uygulamalarının en önemli avantajlarından biri sağlık hizmetlerine erişimin coğrafi sınırlamalardan büyük ölçüde bağımsız hale gelmesidir. Özellikle telemedicine uygulamaları ile birlikte mobil sağlık teknolojileri uzak bölgelerde yaşayan bireylerin sağlık hizmetlerinden yararlanmasını kolaylaştırmaktadır (Ali & Khan, 2023, s. 4). Bunun yanı sıra kalp atış hızı, fiziksel aktivite veya uyku düzeni gibi sağlık verilerinin mobil cihazlar aracılığıyla takip edilmesi bireylerin kendi sağlık durumlarını daha yakından izleyebilmesine olanak sağlamaktadır. Bu gelişmeler hastaların sağlık yönetimine daha aktif katılımını destekleyen yeni bir iletişim modeli ortaya çıkarmaktadır.

Mobil sağlık sistemleri büyük miktarda kişisel sağlık verisini işlediği için bu verilerin güvenli biçimde korunması sağlık sistemleri açısından kritik bir konudur (Kumar vd., 2021, s. 352). Mobil sağlık uygulamalarının yaygınlaşması veri güvenliği ve kullanıcı gizliliği gibi önemli tartışmaları da beraberinde getirmektedir. Bu nedenle mobil sağlık uygulamalarının geliştirilmesinde veri güvenliği, kullanıcı mahremiyeti ve etik ilkelerin dikkate alınması gerekmektedir.

Mobil sağlık uygulamaları sağlık iletişimini daha hızlı, erişilebilir ve birey merkezli bir yapıya dönüştüren önemli dijital sağlık araçlarıdır. Bu uygulamalar bireylerin sağlık bilgilerine erişimini kolaylaştırırken sağlık profesyonelleri ile iletişim süreçlerini de desteklemekte ve kullanıcı deneyimini geliştirmektedir. Mobil sağlık teknolojilerinin gelişmesiyle birlikte sağlık iletişimi yalnızca dijital platformlar üzerinden bilgi paylaşımıyla sınırlı kalmamış, aynı zamanda YZ destekli analiz ve kişiselleştirilmiş hizmetleri de içeren daha gelişmiş bir yapıya dönüşmektedir. Bu durum sağlık iletişimde daha hedefli, kullanıcı odaklı ve veri temelli bir yaklaşımın benimsenmesine olanak tanımaktadır.

2.4. YZ ve Kişiselleştirme Odaklı İletişim

YZ teknolojilerinin sağlık alanında yaygınlaşması sağlık iletişiminin daha hedefli ve kişiselleştirilmiş bir yapıya dönüşmesine önemli katkılar sağlamaktadır.

Makine öğrenmesi, doğal dil işleme ve veri analitiği gibi YZ temelli sistemler büyük miktarda sağlık verisini analiz ederek bireylerin ihtiyaç ve davranış örüntülerine göre uyarlanmış iletişim stratejileri geliştirilmesine olanak tanımaktadır (Weingott ve Parkinson, 2024: 68). Bu durum sağlık iletişiminin yalnızca bilgi aktarımına dayalı bir süreç olmaktan çıkarak daha dinamik ve birey odaklı bir yapıya dönüşmesine katkı sağlamaktadır.

Sağlık iletişiminde kişiselleştirme bireylerin sağlık okuryazarlığı, kültürel arka planı, sosyal çevresi ve sağlık durumunun dikkate alınmasını gerektirmektedir. YZ bu verileri analiz ederek hangi mesajın, hangi zamanda ve hangi kanallar aracılığıyla daha etkili olabileceğini belirleyebilmektedir (Kreuter ve McClure, 2004: 450). Bu açıdan değerlendirildiğinde YZ sağlık iletişiminde hedef kitleye yönelik içerik üretimini ve iletişim stratejilerinin etkinliğini artıran önemli bir araç olarak ortaya çıkmaktadır.

YZ destekli sağlık iletişiminde öne çıkan uygulamalardan biri konuşma tabanlı sistemler ve sağlık chatbotlarıdır. Doğal dil işleme teknolojileri sayesinde bu sistemler kullanıcıların sorularını anlayabilmekte ve sağlıkla ilgili temel yönlendirmeler sağlayabilmektedir (King vd., 2013, s. 1452). Chatbotlar ve sanal asistanlar randevu hatırlatma, ilaç kullanımı takibi ve semptom değerlendirmesi gibi işlevlerle hasta katılımını artırabilmektedir. Bu gelişmeler sağlık hizmetlerine erişimin kolaylaşmasına ve sağlık profesyonellerinin üzerindeki idari yükün azalmasına katkı sağlamaktadır.

YZ aynı zamanda sağlık iletişiminde öngörüsül analiz olanakları da sunmaktadır. Makine öğrenme algoritmaları bireylerin geçmiş sağlık verilerini analiz ederek olası sağlık risklerini öngörebilmekte ve buna uygun iletişim stratejileri geliştirilmesine yardımcı olabilmektedir (Juhn ve Liu, 2020: 464). Bu durum sağlık iletişiminin yalnızca mevcut durumlara yanıt veren bir yapıdan çıkıp daha proaktif bir iletişim modeline doğru evrildiğini göstermektedir.

Bununla birlikte YZ temelli kişiselleştirme bazı önemli riskleri de beraberinde getirmektedir. Özellikle kişisel sağlık verilerinin işlenmesi veri güvenliği ve mahremiyet konularını gündeme getirmekte, ayrıca algoritmik önyargılar bazı toplumsal gruplar açısından eşitsiz sonuçlar doğurabilmektedir (Celi vd., 2022, s. 3). Bu durum sağlık iletişiminde etik ve toplumsal sorumluluk konularının önemini artırmaktadır.

YZ sağlık iletişimini daha hedefli, esnek ve kişiselleştirilmiş hale getiren önemli bir dijital dönüşüm unsuru olarak değerlendirilmektedir. Ancak bu teknolojilerin güvenilir ve sürdürülebilir biçimde hayata geçirilmesi için veri güvenliği, algoritmik uygulamalar ve etik ilkelerin birlikte ele alınması gerekmektedir. Bu bağlamda YZ destekli sağlık iletişimi uygulamalarının ortaya çıkardığı etik ve toplumsal sorunsalların incelenmesi önem kazanmaktadır.

3. Sağlık İletişiminin Geleceği ve Sorunsal Çerçevesi

Son yıllarda sağlık alanında yaşanan dijital dönüşüm sağlık iletişiminin yapısını ve işleyişini önemli ölçüde değiştirmeye devam etmektedir. Özellikle COVID-19 pandemisi sağlık iletişiminin yalnızca bilgi aktarımına dayalı bir süreç olmadığını; kriz yönetimi, güven inşası ve toplumla sürdürülebilir iletişim kurma açısından kritik bir rol oynadığını göstermiştir. Pandemi deneyimi sağlık sistemlerinin yalnızca

tıbbi kapasite açısından değil, aynı zamanda iletişim altyapısı bakımından da güçlendirilmesi gerektiğini ortaya koymuştur.

Pandemi sürecinde elde edilen deneyimler güçlü ve toplum temelli sağlık iletişimi sistemlerinin önemini açık biçimde göstermiştir. Etkili bir sağlık iletişim sistemi yalnızca mesaj üretimine değil, aynı zamanda kurumsal koordinasyon, planlama kapasitesi ve toplumla kurulan güven ilişkisine dayanmaktadır (Schiavo, 2023, s. 2). Bu durum sağlık iletişiminin sosyal ve kurumsal dinamiklerle açısından önemli de ortaya koymaktadır.

Dijital sağlık ortamı bazı risk ve sorun alanlarını da beraberinde getirmektedir. World Health Organization'a göre COVID-19 döneminde ortaya çıkan "infodemi" kavramı doğru ve yanlış sağlık bilgilerinin aynı anda dolaşıma girmesiyle oluşan bilgi karmaşasını ifade etmektedir (WHO, 2024). Bu durum sağlık iletişimde güvenilir bilgi kaynaklarının önemini artırmaktadır.

Gelecekte sağlık iletişiminin gelişiminde veri analitiği, YZ ve dijital sağlık platformlarının önemli rol oynayacağı öngörülmektedir. Dijital sağlık teknolojilerinin yaygınlaşması dijital eşitsizlik, veri güvenliği ve teknolojiye erişim gibi yeni sorunları da gündeme getirmektedir (Saeed & Masters, 2021, s. 2). Bu durum dijital sağlık iletişiminin yalnızca teknolojik gelişmeler açısından değil, aynı zamanda toplumsal ve etik boyutlarıyla da değerlendirilmesi gerektiğini göstermektedir.

Sağlık iletişimi alanında yaşanan dijital dönüşüm sağlık hizmetlerinin sunum biçimini ve kurum ve hasta arasındaki iletişim süreçlerini önemli ölçüde değiştirmektedir. Dijital sağlık teknolojileri, mobil uygulamalar ve YZ temelli sistemler sağlık iletişimini daha erişilebilir, etkileşimli ve kişiselleştirilmiş bir yapıya dönüştürmektedir. Bununla birlikte teknolojideki gelişmeler, veri güvenliği, alana ilişkin etik sorumluluk ve iletişimin güvenilirliği gibi yeni tartışma alanlarını da gündeme getirmektedir.

3.1. YZ Odaklı Sağlık İletişiminin Etik, Hukuk ve Güven Boyutu

YZ teknolojilerinin sağlık alanında yaygınlaşması sağlık iletişimi süreçlerinde önemli dönüşümlere yol açmıştır. Tanı süreçlerinin desteklenmesi, büyük veri analizi ve kişiselleştirilmiş tedavi planlarının geliştirilmesi gibi uygulamalar sağlık sistemlerinin etkinliğini artırmaktadır.

Sağlık alanındaki teknolojik gelişmeler veri güvenliği, algoritmik şeffaflık ve hasta mahremiyeti gibi çeşitli etik ve hukuki sorunları da gündeme getirmektedir (Farhud ve Zokaei, 2021: 4). Bu durum YZ destekli sağlık iletişiminin yalnızca teknolojik bir yenilik değil, aynı zamanda önemli bir etik tartışma alanı olduğunu göstermektedir.

Sağlık alanında YZ sistemleri büyük ölçüde veri temelli çalışmaktadır. Elektronik sağlık kayıtları, tıbbi görüntüler ve biyomedikal veri tabanları gibi büyük veri kaynakları YZ algoritmalarının geliştirilmesinde önemli bir rol oynamaktadır. Bu verilerin toplanması ve analiz edilmesi sürecinde hasta mahremiyetinin korunması kritik bir sorun olarak ortaya çıkmaktadır (Murdoch, 2021, s. 4). Sağlık sverilerinin hassas niteliği nedeniyle veri ihlalleri yalnızca bireysel mahremiyeti değil, aynı zamanda sağlık sistemlerine duyulan güveni de etkileyebilmektedir. Bu durum YZ destekli sağlık iletişimi uygulamalarında veri güvenliği ve etik veri yönetiminin temel bir gereklilik olduğunu göstermektedir.

Büyük veri sistemlerinin sağlık alanında kullanımı özellikle bulut tabanlı veri depolama sistemleri sağlık verilerinin farklı kurumlar arasında paylaşılmasını kolaylaştırırken siber saldırı ve veri ihlali

risklerini de artırmaktadır (Price & Cohen, 2019, s. 38). Bu nedenle sağlık alanında YZ uygulamalarının güvenli biçimde kullanılabilmesi için güçlü veri koruma mekanizmalarının oluşturulması gerekmektedir.

YZ uygulamalarının sağlık alanındaki bir diğer tartışılmalı boyutu algoritmik önyargı ve sorumluluk meselesidir. YZ sistemleri geçmiş veri setleri üzerinden öğrenme gerçekleştirdiği için veri setlerindeki sosyoekonomik veya demografik dengesizlikler algoritmik sonuçlara yansiyabilmektedir (Morley vd., 2020: 3). YZ destekli karar sistemlerinde oluşabilecek hataların sorumluluğunun kim tarafından üstlenileceği önemli bir tartışma (Hevelke & Nida-Rümelin, 2015, s. 619). Bu nedenle YZ sistemlerinin şeffaf ve açıklanabilir biçimde tasarlanması sağlık hizmetlerinde hesap verebilirliğin sağlanması açısından büyük önem taşımaktadır.

Sağlık hizmetleri, empati ve güvene dayalı bir iletişim sürecidir. YZ sistemlerinin sağlık profesyonellerinin yerini tamamen alması yerine onları destekleyen araçlar olarak kullanılması gerekmektedir (Farhud & Zokaei, 2021, s. 5). Bu yaklaşım insan merkezli sağlık iletişimi anlayışının korunması açısından önem taşımaktadır.

YZ destekli sağlık iletişimi uygulamaları sağlık hizmetlerinin etkinliğini artırma potansiyeline sahip olmakla birlikte veri güvenliği, algoritmik adalet ve hukuki sorumluluk gibi önemli sorunları da beraberinde getirmektedir. Bu nedenle YZ teknolojilerinin sağlık alanında güvenilir ve sürdürülebilir biçimde kullanılabilmesi için etik ilkeler, şeffaf veri yönetimi ve güçlü düzenleyici mekanizmaların geliştirilmesi gerekmektedir. Ayrıca bireylerin dijital sağlık teknolojilerini bilinçli biçimde kullanabilmesi için sağlık iletişimi okuryazarlığının geliştirilmesi de önemli bir gereklilik olarak ortaya çıkmaktadır.

3.2. Sağlık İletişimi Okuryazarlığı

Sağlık iletişimi okuryazarlığı, bireylerin sağlık konusunda bilinçli ve farkındalık sahibi olmalarını ifade eden çok boyutlu bir kavramdır. Sağlık sistemlerinin giderek daha karmaşık hâle gelmesi ve sağlık hizmetlerinin dijitalleşmesi bu kavramın önemini daha da artırmıştır. Sağlık iletişimi okuryazarlığı sadece bireysel bir beceri değil, aynı zamanda sağlık sistemlerinin etkinliği ve toplum sağlığının geliştirilmesi açısından önemli bir unsur olarak değerlendirilmektedir.

Sağlık okuryazarlığı bireylerin sağlık bilgilerine erişmek, bu bilgileri anlamak, değerlendirmek ve sağlıkla ilgili kararlar alabilmek için gerekli bilgi, motivasyon ve yetkinlikleri kapsamaktadır (Sørensen vd., 2012: 3). Bu yaklaşım sağlık okuryazarlığını yalnızca bilgiye erişimle sınırlı olmayan, bireylerin sağlıkla ilgili karar süreçlerine aktif katılımını içeren bir yetkinlik alanı olarak tanımlamaktadır.

Son yıllarda sağlık iletişimi okuryazarlığı kavramı dijital sağlık teknolojilerinin ve YZ uygulamalarının yaygınlaşmasıyla birlikte yeni bir boyut kazanmıştır. Dijital sağlık platformları ve çevrim içi bilgi kaynakları bireylerin sağlık bilgilerine erişimini kolaylaştırırken, aynı zamanda bu bilgileri doğru biçimde değerlendirebilme becerisini de gerekli kılmaktadır (Norman & Skinner, 2006). Bu durum sağlık alanında dijital ve YZ okuryazarlığı becerilerinin geliştirilmesinin giderek daha önemli hâle geldiğini göstermektedir.

YZ teknolojilerinin sağlık alanına entegrasyonu sağlık profesyonellerinin bilgi ve karar verme süreçlerinde yeni yetkinlikler gerektirmektedir. YZ okuryazarlığı sağlık çalışanlarının bu teknolojilerin işleyişini anlamasını ve elde edilen verileri eleştirel biçimde değerlendirebilmesini içermektedir (Wiljer & Hakim, 2019, s. 9). Bununla birlikte mevcut çalışmalar sağlık alanında YZ okuryazarlığını ölçmeye yönelik standart değerlendirme araçlarının henüz yeterince gelişmediğini göstermektedir (Kimiafar vd.,

2023: 4). Bu durum sağlık alanında YZ okuryazarlığının geliştirilmesine yönelik eğitim ve değerlendirme çalışmalarına duyulan ihtiyacı ortaya koymaktadır.

Sağlık iletişimi okuryazarlığı dijitalleşen sağlık sistemlerinde bireylerin ve sağlık profesyonellerinin sağlık bilgilerini doğru biçimde değerlendirebilmesi ve bu bilgileri etkili biçimde kullanabilmesi açısından önemli bir rol oynamaktadır. Sağlık iletişimi okuryazarlığının geliştirilmesi dijital sağlık teknolojilerinin ve YZ temelli uygulamaların güvenli ve etkili biçimde kullanılabilmesi açısından temel bir gereklilik olarak değerlendirilmektedir.

4. Özel Hastanelerin YZ Destekli Kişiselleştirme Uygulamalarının Karşılaştırmalı İncelemesi

4.1. Araştırmanın Amacı ve Önemi

Sağlık iletişiminde dijital teknolojiler, hasta ile sağlık kurumları arasındaki iletişimi daha erişilebilir ve etkileşimli hale getirmektedir. Bu bağlamda dijitalleşmeyle birlikte YZ teknolojileri sağlık sektöründe hasta deneyimini geliştiren önemli unsurlardan biri olarak öne çıkmaktadır.

YZ sağlık verilerini analiz ederek kişiselleştirilmiş hizmetlerin sunulmasına olanak sağlamaktadır (Juhn & Liu, 2020, s. 464). YZ temelli iletişim sistemlerinin hasta katılımını artırdığı ve sağlık iletişimini daha etkin hale getirdiği belirtilmektedir (Bickmore vd., 2013, s. 317). Bu araştırma, özel hastanelerin mobil uygulamalarını, çevrim içi randevu sistemlerini ve dijital iletişim hizmetleri aracılığıyla sundukları YZ destekli kişiselleştirme uygulamalarını sağlık iletişimi perspektifinden incelemeyi amaçlamaktadır. Çalışma, YZ destekli kişiselleştirmenin hasta deneyimi, güven inşası ve kurumsal iletişim açısından stratejik rolünü ortaya koyarak sağlık iletişimi literatürüne katkı sağlamayı hedeflemektedir.

4.2. Araştırmanın Sınırlılıkları ve Kapsamı

Araştırma, Türkiye’de sağlık hizmeti sunan özel hastanelerin dijital iletişim uygulamalarının incelenmesi ile sınırlandırılmıştır. Çalışma kapsamında Acıbadem ve Medical Park hastanelerinin mobil uygulamaları analiz edilmiş; özellikle çevrim içi randevu sistemleri, iletişim hizmetleri ve dijital hizmet sunumları değerlendirmeye alınmıştır. Bu doğrultuda, söz konusu dijital platformlarda sunulan YZ destekli kişiselleştirme uygulamaları sağlık iletişimi perspektifinden ele alınmıştır. Araştırma yalnızca kamuya açık dijital içeriklerin incelenmesine dayanmaktadır. Çalışma belirli özel hastaneler ile sınırlı olup bulguların genellenebilirliğini kısıtlamaktadır. Ayrıca araştırma dijital içerik analizine dayandığından, kullanılan YZ sistemlerinin teknik alt yapısı incelenmemiştir. Veriler, dijital platformların dinamik yapısı nedeniyle belirli bir zaman dilimi ile sınırlıdır.

4.3. Araştırmanın Evreni ve Örneklemi

Bu araştırmanın evrenini, Türkiye’de sağlık hizmeti sunan özel hastanelerin dijital iletişim platformları oluşturmaktadır. Sağlık sektöründe dijitalleşmenin artmasıyla birlikte mobil uygulamalar ve dijital iletişim sistemleri, hasta ile kurum arasındaki etkileşimin önemli bir parçası haline gelmiştir. Bu bağlamda özel hastanelerin dijital iletişim pratikleri, sağlık iletişiminin kurumsal boyutunu incelemek açısından önemli bir araştırma alanı sunmaktadır.

Araştırmanın örnekleme evrenden tesadüfi olarak çekilmemiş belli kriterler ölçütünde belirlenmiştir. Amaçlı örnekleme yöntemi doğrultusunda Acıbadem ve Medical Park hastaneleri seçilmiştir. Bu hastanelerin tercih edilmesinde öne çıkan kriterler; Türkiye’de yüksek marka bilinirliğine

sahip olmaları, gelişmiş dijital altyapıya ve mobil uygulamalara sahip bulunmaları etkili olmuştur. Bu özellikler, söz konusu hastanelerin dijital iletişim ve YZ destekli kişiselleştirme uygulamalarının karşılaştırmalı olarak incelenmesine uygun bir örneklem sunmaktadır.

4.4. Araştırmanın Yöntemi ve Araştırma Soruları

Bu araştırmada nitel araştırma yaklaşımı benimsenmiş; veri toplama sürecinde doküman analizi, veri analiz sürecinde ise betimsel içerik analizi yöntemi kullanılmıştır. Nitel araştırma, belirli bir olgunun kendi bağlamı içerisinde derinlemesine incelenmesine olanak sağlayan bir yöntem olarak tanımlanmaktadır (Yıldırım & Şimşek, 2018, s. 43). Doküman analizi, yazılı ve dijital materyallerin sistematik biçimde incelenmesini ifade etmektedir (Bowen, 2009, s. 27). İçerik analizi ise verilerin belirli temalar çerçevesinde sınıflandırılarak yorumlanmasına olanak sağlamaktadır (Krippendorff, 2018, s. 24). Bu kapsamda araştırmaya konu olan hastanelerin mobil uygulamaları incelenmiş; özellikle çevrim içi randevu sistemleri, iletişim hizmetleri ve dijital hizmet sunumları değerlendirmeye alınmıştır. Araştırma kapsamında Acıbadem ve Medical Park hastanelerinin mobil uygulamaları analiz edilmiştir. Elde edilen veriler; kişiselleştirme, dijital kolaylık, güven inşası ve etik/gizlilik vurgusu temaları doğrultusunda kodlanarak karşılaştırmalı biçimde analiz edilmiştir. Bu araştırmada yalnızca kamuya açık dijital veriler kullanılmış olup herhangi bir bireysel veri toplanmamıştır. Bu nedenle çalışma etik kurul izni gerektirmemektedir. Araştırmada cevap aranan sorular;

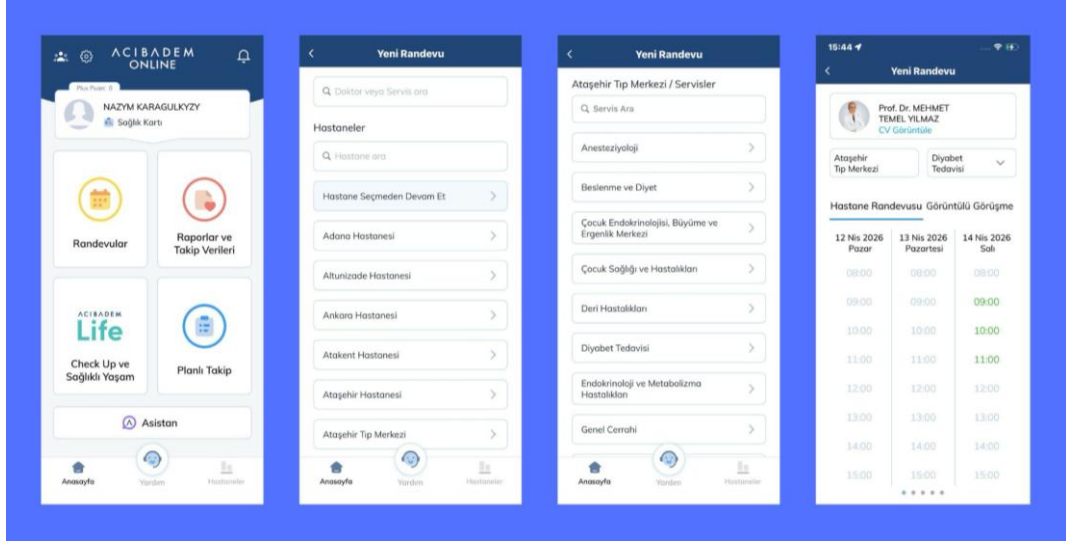
- Özel hastanelerin mobil uygulamalarında YZ destekli kişiselleştirme uygulamaları hangi biçimlerde sunulmaktadır?
- Dijital hizmetler ve randevu sistemleri hasta deneyimini kolaylaştırma açısından nasıl yapılandırılmaktadır?
- Dijital iletişim süreçlerinde güven inşası hangi unsurlar üzerinden sağlanmaktadır?
- Etik, gizlilik ve veri güvenliği unsurları dijital içeriklerde hangi bağlamda yer almaktadır?

4.5. Araştırmanın Bulgularının Değerlendirilmesi

Bu bölümde Acıbadem ve Medical Park hastanelerinin mobil uygulamaları, sağlık iletişimi bağlamında YZ destekli kişiselleştirme, dijital kolaylık, etkileşim düzeyi ve güven inşası açısından araştırma soruları doğrultusunda karşılaştırmalı olarak değerlendirilmiştir.

- Özel hastanelerin mobil uygulamalarında YZ destekli kişiselleştirme uygulamaları hangi biçimlerde sunulmaktadır?

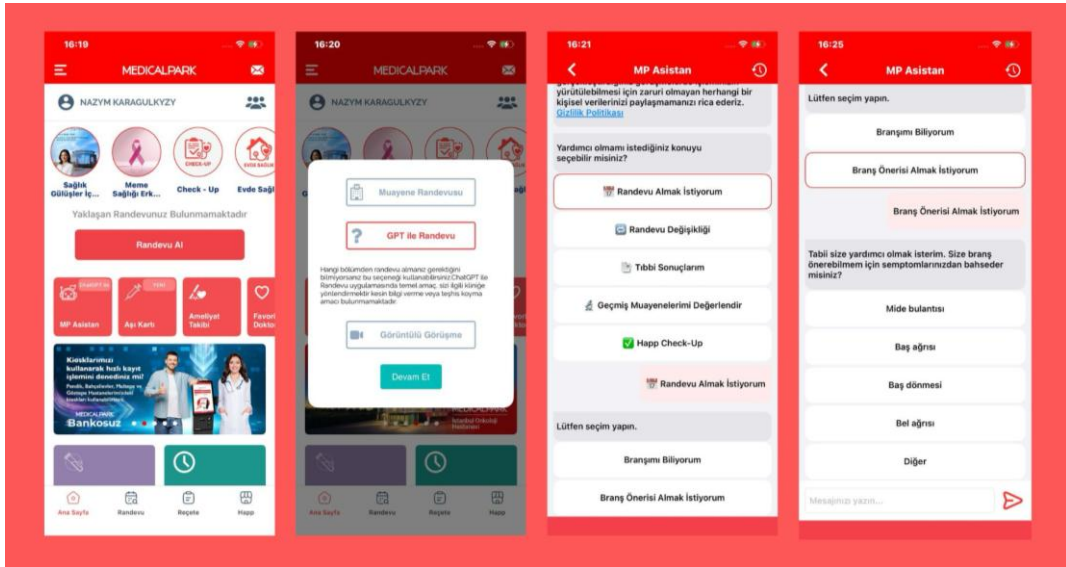
Elde edilen bulgular, iki hastane arasında YZ destekli kişiselleştirme uygulamaları bakımından belirgin farklılıklar olduğunu göstermektedir. Acıbadem hastanesinin mobil uygulaması incelendiğinde, kullanıcıya düzenli, modüler ve hizmet odaklı bir dijital yapı sunulduğu görülmektedir. Uygulama içerisinde randevular, rapor takibi, check-up, planlı sağlık hizmetleri ve çeşitli kullanıcı işlemleri tek bir arayüz altında toplanmıştır.

Şekil 1: Acıbadem Mobil Uygulama Ana Ekranı ve Randevu Akışı

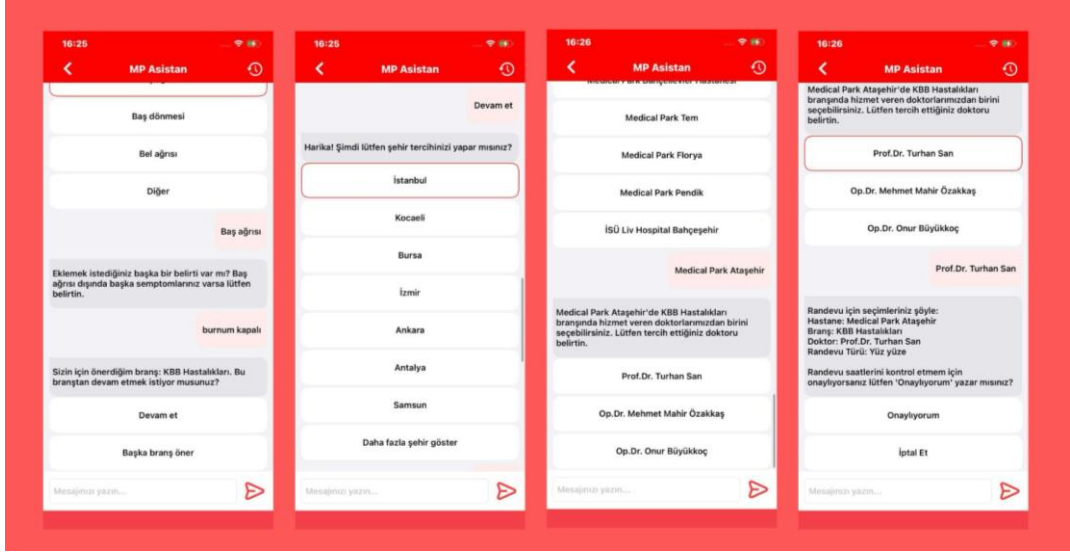
Bu yapı, kullanıcının sağlık hizmetlerine erişimini kolaylaştırmakta ve dijital işlem süreçlerini daha sistematik hale getirmektedir. Ancak bu süreçte yapay zekâya dayalı yönlendirme, öneri üretme ya da karar destek mekanizmalarının açık ve güçlü biçimde görünür olmadığı ifade edilebilir. Bu bağlamda Acıbadem’de kişiselleştirme, daha çok kullanıcıya seçenek sunma ve süreci düzenli biçimde yapılandırma düzeyinde kalmaktadır.

Buna karşılık Medical Park hastanesinin mobil uygulaması, YZ destekli kişiselleştirme uygulamalarının daha görünür olduğu bir yapı sunmaktadır. Uygulamada “MP Asistan” ve “GPT ile Randevu” gibi doğrudan YZ çağrışımı yaratan araçların yer aldığı görülmektedir.

Şekil 2: Medical Park Mobil Uygulama Ana Ekranı ve GPT ile Randevu Seçeneği

Bu sistem, kullanıcı ile etkileşim kuran, bilgi alan, yönlendirme yapan ve karar verme sürecine katılan bir dijital asistan modeli sunmaktadır. Kullanıcıdan semptom bilgisi alınması ve buna göre branş önerilmesi, kişiselleştirmenin daha ileri bir düzeyde gerçekleştirildiğini göstermektedir.

Şekil 3: MP Asistan ile Randevu Alma Adım Adım Süreç Ekranları

Dolayısıyla Medical Park örneğinde YZ destekli kişiselleştirmenin daha aktif, yönlendirici ve kullanıcı verisine dayalı bir biçimde sunulduğu görülmektedir.

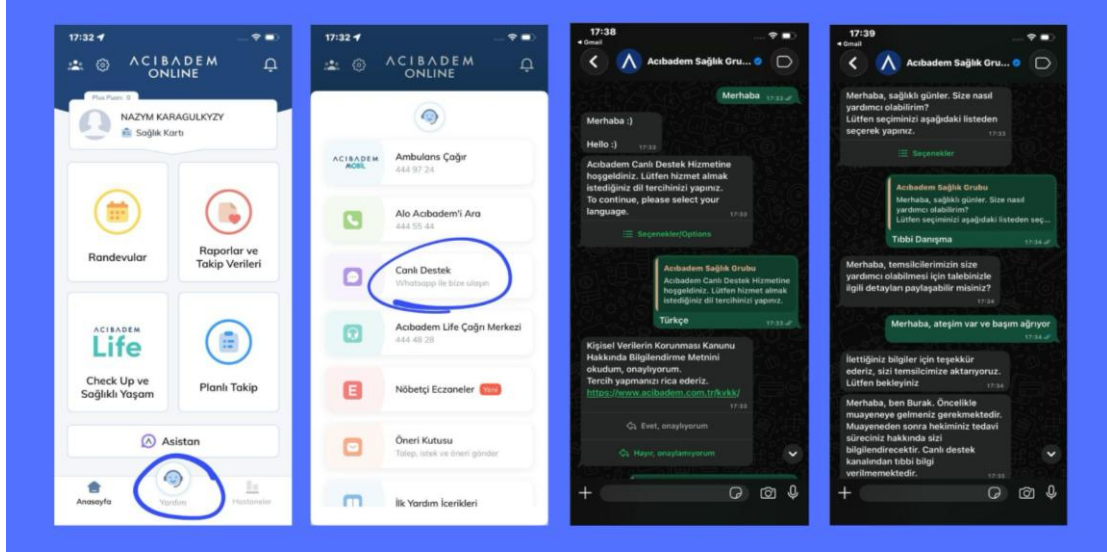
- Dijital hizmetler ve randevu sistemleri hasta deneyimini kolaylaştırma açısından nasıl yapılandırılmaktadır?

Her iki hastanenin mobil uygulamaları, hasta deneyimini kolaylaştırmaya yönelik dijital çözümler sunmaktadır. Acıbadem uygulamasında kullanıcı, randevu alma sürecini hastane, branş ve saat seçimi yaparak tamamlamakta ve süreci kendi tercihlerine göre yönetmektedir. Bu yapı, kullanıcıya kontrol hissi sunarak işlem kolaylığı sağlamaktadır.

Buna karşılık Medical Park uygulamasında randevu süreci yalnızca seçim temelli bir yapıdan ibaret değildir. Sistem, kullanıcıdan aldığı bilgilere göre yönlendirme yapmakta ve süreci daha etkileşimli hale getirmektedir. Bu durum hasta deneyimini yalnızca kolaylaştırmakla kalmayıp aynı zamanda daha rehberli bir iletişim süreci sunmaktadır. Bu bulgu, dijital sağlık iletişimde kullanıcı deneyiminin yalnızca işlem kolaylığı ile değil, aynı zamanda yönlendirme ve etkileşim düzeyi ile de şekillendiğini göstermektedir.

- **Dijital iletişim süreçlerinde güven inşası hangi unsurlar üzerinden sağlanmaktadır?**

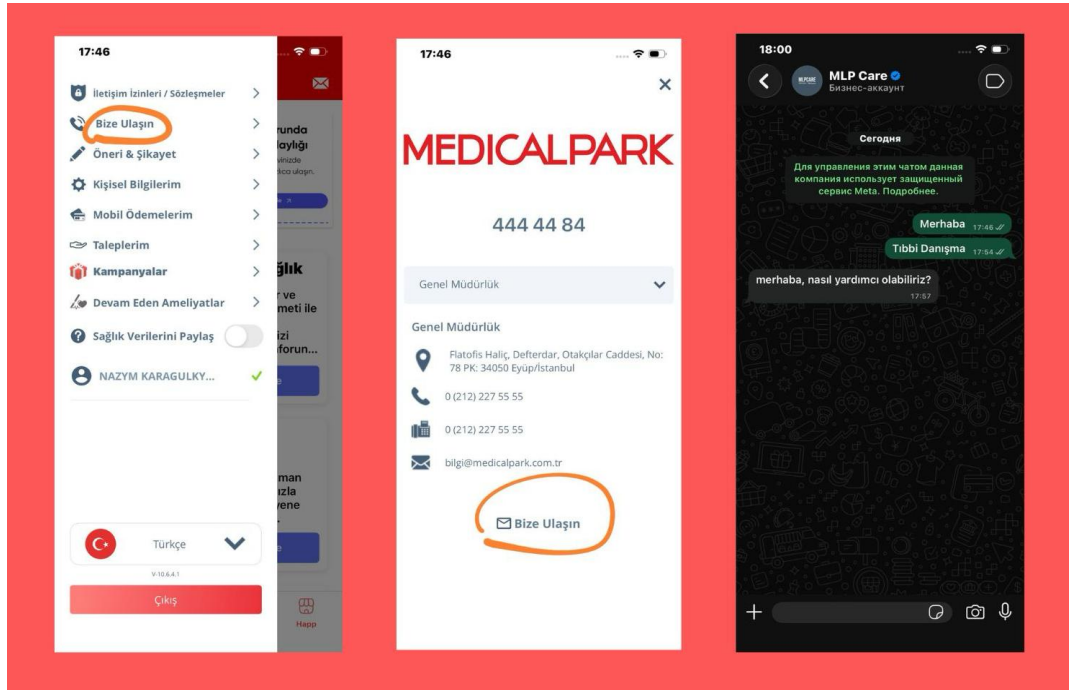
Dijital iletişim süreçlerinde güven inşasının her iki hastanede de farklı araçlar üzerinden sağlandığı görülmektedir. Acıbadem uygulamasında kullanıcı ile doğrudan iletişim kurulmasına imkân tanıyan canlı destek seçeneği bulunmaktadır. WhatsApp tabanlı bu iletişim kanalı, hasta ile kurum arasında hızlı temas kurulmasını sağlamaktadır.

Şekil 4: Acibadem Canlı Destek / Whatsapp İletişim Ekranları

Ancak bu iletişim yapısının büyük ölçüde standart ve önceden yapılandırılmış yanıt kalıpları üzerinden işlediği görülmektedir. Bu durum iletişimin hızını artırmakla birlikte, derin bir kişiselleştirme sunmamaktadır.

Medical Park uygulamasında ise iletişim kanalları daha çeşitlidir. Kullanıcılar “Bize Ulaşın” ve WhatsApp gibi seçenekler üzerinden kuruma erişebilmektedir.

Şekil 5: Medical Park İletişim ve Whatsapp Destek Ekranları

Bu yapı, kullanıcıya erişilebilirlik ve iletişim kolaylığı sunarak güven inşasına katkı sağlamaktadır. Ayrıca sistemin kullanıcıyı yönlendiren yapısı, dijital ortamda destek hissini güçlendirmektedir.

- Etik, gizlilik ve veri güvenliği unsurları dijital içeriklerde hangi bağlamda yer almaktadır?

Araştırma bulguları, her iki hastanenin mobil uygulamalarında etik, gizlilik ve veri güvenliği unsurlarının açık ve görünür bir şekilde vurgulanmadığını göstermektedir. Uygulamalar daha çok hizmet erişimi, kullanıcı deneyimi ve iletişim kolaylığı üzerine odaklanmaktadır. Bu durum, sağlık iletişimde önemli bir eksikliğe işaret etmektedir. Özellikle YZ destekli sistemlerin yaygınlaşmasıyla birlikte kullanıcı verilerinin nasıl işlendiği, hangi amaçlarla kullanıldığı ve ne şekilde korunduğu konularının daha açık biçimde sunulması gerekmektedir.

Elde edilen bulguların daha açık ve sistematik biçimde karşılaştırılabilmesi amacıyla aşağıda özet bir tablo sunulmuştur.

Tablo 2: Acıbadem ve Medical Park Hastanelerinin Dijital İletişim Uygulamalarının Karşılaştırılması

Özellik	Acıbadem	Medical Park
Randevu sistemi	Seçim temelli, klasik yapı	GPT destekli yönlendirme
Kişiselleştirme	Sınırlı (filtreleme)	Yüksek (asistan temelli yönlendirme)
Dijital etkileşim	Canlı destek (WhatsApp)	MP Asistan + WhatsApp
Kullanıcı yönlendirme	Kullanıcı odaklı seçim	Sistem tarafından yönlendirme
YZ kullanımı	Dolaylı	Açık ve görünür YZ kullanımı

Tablo 2’de iki hastane arasında dijital iletişim yaklaşımı ve YZ entegrasyonu bakımından belirgin farklılıklar bulunmaktadır. Acıbadem daha çok kullanıcı odaklı ve seçim temelli bir yapı sunarken, Medical Park YZ destekli yönlendirme ve asistan temelli iletişim modeliyle daha etkileşimli bir deneyim sağlamaktadır. Bu farklılık, yalnızca kullanılan dijital araçlardan değil, aynı zamanda iletişim stratejisinin nasıl kurgulandığından kaynaklanmaktadır. Acıbadem’de kullanıcı süreci büyük ölçüde kendi seçimleriyle yönetilirken, Medical Park’ta sistem kullanıcıyı aktif biçimde yönlendiren bir rol üstlenmektedir. YZ destekli uygulamaların sağlık iletişimde yalnızca teknik bir kolaylık sağlamadığı, aynı zamanda hasta ile kurum arasındaki etkileşim biçimini dönüştürdüğü görülmektedir.

SONUÇ

Sağlık iletişimi, bilgilendirme, güven inşası, hasta deneyimi, erişilebilirlik ve kurumsal itibar gibi unsurları da kapsayan çok katmanlı bir iletişim imkânı sunmaktadır. Özellikle dijitalleşme ile birlikte sağlık kurumları, hedef kitleleriyle daha hızlı, etkileşimli ve kişiselleştirilmiş biçimlerde iletişim kurabilmektedir. Mobil sağlık uygulamaları, çevrim içi randevu sistemleri, dijital asistanlar ve YZ destekli yönlendirme mekanizmaları, sağlık iletişiminin hasta odaklı ve veri temelli bir yapıya dönüşmesinde önemli araçlar olarak öne çıkmaktadır. Bununla birlikte literatürde yapay zekânın sağlık alanındaki kullanımına ilişkin çalışmalar çoğunlukla teknik ve klinik boyuta odaklanmakta; sağlık iletişimi, kurumsal temsil, hasta deneyimi ve dijital tanıtım stratejileri bağlamındaki değerlendirmelerin daha sınırlı kaldığı görülmektedir.

Bu çalışmada Acıbadem ve Medical Park hastanelerinin mobil uygulamaları sağlık iletişimi perspektifinden karşılaştırmalı olarak incelemiştir. Araştırma bulguları, her iki kurumun da dijital iletişim süreçlerini mobil uygulamalar üzerinden güçlendirdiğini; ancak YZ destekli kişiselleştirme düzeyi, kullanıcı yönlendirme biçimi ve etkileşim yapısı bakımından farklılaştığını göstermektedir. Acıbadem örneğinde dijital iletişim daha çok düzenli hizmet akışı, erişim kolaylığı ve kullanıcıya seçim

imkânı sunan modüler bir yapı üzerinden şekillenirken; Medical Park örneğinde sistemin kullanıcıdan bilgi alan, semptom temelli yönlendirme yapan ve karar sürecine daha görünür biçimde katılan bir dijital asistan mantığıyla işlediği görülmüştür. Bu farklılık, YZ destekli kişiselleştirmenin sağlık iletişimde yalnızca teknik bir yenilik değil, aynı zamanda hasta ile kurum arasındaki ilişkinin niteliğini dönüştüren stratejik bir unsur olduğunu göstermektedir.

Araştırma sonuçları, özel hastanelerin mobil uygulamalarının yalnızca randevu alma ya da hizmet erişim aracı olarak değil; aynı zamanda marka güveni, hizmet kalitesi algısı ve kullanıcı deneyimi üretimi açısından önemli bir iletişim platformu haline geldiğini ortaya koymaktadır. Özellikle yönlendirme mantığı güçlü, etkileşim düzeyi yüksek ve kullanıcı ihtiyaçlarına göre yapılandırılmış dijital sistemler, sağlık kurumlarının hedef kitle yönetimini güçlendirmekte ve dijital ortamda rekabet avantajı yaratmaktadır. Bu yönüyle YZ destekli kişiselleştirme, sağlık iletişimde reklam, tanıtım ve halkla ilişkiler boyutuyla da değerlendirilmesi gereken bir alan olarak öne çıkmaktadır. Bununla birlikte, araştırma bulguları dijital sağlık iletişimde etik ve güven boyutunun daha görünür biçimde ele alınması gerektiğini de göstermektedir. Kullanıcı verilerinin korunması, mahremiyetin açık biçimde güvence altına alınması, algoritmik yönlendirmenin şeffaflığı ve YZ sistemlerinin sınırlarının kullanıcıya anlaşılır biçimde sunulması, bu alandaki sürdürülebilirlik açısından temel öneme sahiptir. Özellikle sağlık gibi yüksek güven gerektiren bir alanda, teknolojik yeniliklerin kurumsal güveni desteklemesi için yalnızca işlevsel değil, aynı zamanda etik olarak da temellendirilmiş olması gerekmektedir.

Bu çerçevede özel hastanelere yönelik bazı öneriler geliştirilebilir. Öncelikle dijital iletişim sistemleri tasarlanırken yalnızca işlem kolaylığı değil, kullanıcıya açık, anlaşılır ve güven verici bir iletişim deneyimi sunulması hedeflenmelidir. YZ destekli asistan ve yönlendirme sistemlerinde veri kullanımı, gizlilik ilkeleri ve karar mekanizmaları daha görünür hale getirilmelidir. Ayrıca kişiselleştirme uygulamaları, yalnızca randevu süreçlerini hızlandıran teknik araçlar olarak değil; hasta memnuniyetini, kurumsal bağlılığı ve dijital marka değerini güçlendiren stratejik iletişim unsurları olarak ele alınmalıdır. Gelecek araştırmalarda daha fazla özel hastane örnekleme dahil edilerek karşılaştırma alanı genişletilebilir; ayrıca kullanıcı deneyimlerine dayalı görüşme ya da anket çalışmalarıyla hasta perspektifi de analize eklenebilir.

Bu çalışma, YZ destekli dijital sağlık uygulamalarını sağlık iletişimi ekseninde inceleyerek alana özgün bir katkı sunmaktadır. Çalışma, YZ temelli kişiselleştirmenin sağlık alanında yalnızca klinik verimlilik ya da teknolojik yenilik bağlamında değil; aynı zamanda kurumsal iletişim, güven inşası, hedef kitle yönetimi ve dijital tanıtım stratejileri açısından da değerlendirilmesi gerektiğini göstermektedir. Bu yönüyle araştırma, sağlık iletişimi alanında dijital sağlık ve YZ çalışmalarını bir araya getiren bütüncül bir çerçeve önermektedir. Özel hastanelerin dijital iletişim pratikleri, somut örnekler üzerinden artı ve eksileriyle ortaya konmaktadır.

Kaynakça

- Ali, Y., & Khan, H. U. (2023). A survey on harnessing the applications of mobile computing in healthcare during the COVID-19 pandemic: Challenges and solutions. *Computer Networks*, 223, 109605.
- Al-Shorbaji, N., & Al-Shorbaji, N. (2021). Improving healthcare access through digital health: The use of information and communication technologies. *Healthcare Access*.
- Balint, M. (1955). The doctor, his patient, and the illness. *The Lancet*, 265(6866), 683–688.
- Bennett, P., & Murphy, S. (1997). *Psychology and health promotion*. Open University Press.
- Berry, L. L., & Bendapudi, N. (2007). Health care: A fertile field for service research. *Journal of Service Research*, 10(2), 111–122.
- Bickmore, T. W., Pfeifer, L. M., & Paasche-Orlow, M. K. (2013). Health document explanation by virtual agents. *Patient Education and Counseling*, 92(3), 315–320.
- Bowen, G. A. (2009). Document analysis as a qualitative research method. *Qualitative Research Journal*, 9(2), 27–40.
- British Medical Association. (2021). *Ethics toolkit: The doctor–patient relationship*. British Medical Association.
- Celi, L. A., Cellini, J., Charpignon, M.-L., Dee, E. C., Dernoncourt, F., Eber, R., Mitchell, W. G., Moukheiber, L., Schirmer, J., Situ, J., & Paguio, J. (2022). Sources of bias in artificial intelligence that perpetuate healthcare disparities—A global review. *PLOS Digital Health*, 1(3), e0000022.
- Chou, W. Y. S., Oh, A., & Klein, W. M. P. (2018). Addressing health-related misinformation on social media. *JAMA*, 320(23), 2417–2418.
- Eze, N. D., Mateus, C., & Cravo Oliveira Hashiguchi, T. (2020). Telemedicine in the OECD: An umbrella review of clinical and cost-effectiveness, patient experience and implementation. *PLOS ONE*, 15(8).
- Farhud, D. D., & Zokaei, S. (2021). Ethical issues of artificial intelligence in medicine and healthcare. *Iranian Journal of Public Health*, 50(Ek 1), i–v.
- Ferguson, T., & Frydman, G. (2004). The first generation of e-patients. *BMJ*, 328(7449), 1148–1149.
- Fitzgerald, M., Kruschwitz, N., Bonnet, D., & Welch, M. (2013). Embracing digital technology: A new strategic imperative. *MIT Sloan Management Review*.
- French, J., & Adams, L. (1986). From analysis to synthesis: Theories of health education. *Health Education Journal*, 45(2), 71–73.
- Green, J., & Tones, K. (2010). *Health promotion: Planning and strategies* (5. baskı). Sage Publications.
- Harden, A., Peersman, G., Oliver, S., Mauthner, M., & Oakley, A. (1999). A systematic review of the effectiveness of health promotion interventions in the workplace. *Occupational Medicine*, 49(8), 540–548.

- Häyrinen, K., Saranto, K., & Nykänen, P. (2008). Definition, structure, content, use and impacts of electronic health records: A review of the research literature. *International Journal of Medical Informatics*, 77(5), 291–304.
- Hevelke, A., & Nida-Rümelin, J. (2015). Responsibility for crashes of autonomous vehicles: An ethical analysis. *Science and Engineering Ethics*, 21(3), 619–630.
- Juhn, Y., & Liu, H. (2020). Artificial intelligence approaches using natural language processing to advance EHR-based clinical research. *The Journal of Allergy and Clinical Immunology*, 145(2), 463–469.
- Kaplan, A. M., & Haenlein, M. (2010). Users of the world, unite! The challenges and opportunities of social media. *Business Horizons*, 53(1), 59–68.
- Kimiafar, K., Sarbaz, M., Tabatabaei, S. M., Ghaddaripouri, K., Mousavi, A. S., & Mehneh, M. R. (2023). Artificial intelligence literacy among healthcare professionals and students: A systematic review. *Frontiers in Health Informatics*, 12, 168.
- King, A. C., Bickmore, T. W., Campero, M. I., Pruitt, L. A., & Yin, J. L. (2013). Employing virtual advisors in preventive care for underserved communities: Results from the COMPASS study. *Journal of Health Communication*, 18(12), 1449–1464.
- Kraus, S., Jones, P., Kailer, N., Weinmann, A., Chaparro-Banegas, N., & Roig-Tierno, N. (2021). Digital transformation: An overview of the current state of the art of research. *SAGE Open*, 11(3), 1–15.
- Kreuter, M. W., & McClure, S. M. (2004). The role of culture in health communication. *Annual Review of Public Health*, 25, 439–455.
- Krippendorff, K. (2018). *Content analysis: An introduction to its methodology* (4. baskı). Sage Publications.
- Kumar, D., Mandal, N., & Kumar, Y. (2021). A novel approach for securing e-health application in a cloud environment. *Machine learning, big data, and IoT for medical informatics* içinde (ss. 349–364).
- Lasswell, H. D. (2007). The structure and function of communication in society. *İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi*, 24, 215–228. (Orijinal çalışmanın yayım tarihi 1948).
- Lister-Sharpe, D., Chapman, S., Stewart-Brown, S., & Sowden, A. (1999). Health promoting schools and health promotion in schools: Two systematic reviews. *Health Technology Assessment*, 3(22).
- Marks, D. F., Murray, M., Evans, B., & Willig, C. (2000). *Health psychology: Theory, research and practice*. Sage.
- Marques, I. C. P., & Ferreira, J. J. M. (2019). Digital transformation in the area of health: Systematic review of 45 years of evolution. *Health and Technology*.
- Martinez-Millana, A., Hartvigsen, G., & Traver Salcedo, V. (2022). Methods for app development in p-health. *Personalized health systems for cardiovascular disease* içinde (ss. 229–247).

- McCormick, J. (1996). Medical hubris and the public health: The ethical dimension. *Journal of Clinical Epidemiology*, 49(6), 619–621.
- McGuire, W. J. (1984). Public communication as a strategy for inducing health-promoting behavioral change. *Preventive Medicine*, 13, 299–319.
- Mesko, B., Drobni, Z., Bényei, É., Gergely, B., & Györffy, Z. (2017). Digital health is a cultural transformation of traditional healthcare. *mHealth*, 3, 38.
- Moorhead, S. A., Hazlett, D. E., Harrison, L., Carroll, J. K., Irwin, A., & Hoving, C. (2013). A new dimension of health care: Systematic review of the uses, benefits, and limitations of social media for health communication. *Journal of Medical Internet Research*, 15(4), e85.
- Murdoch, B. (2021). Privacy and artificial intelligence: Challenges for protecting health information in a new era. *BMC Medical Ethics*, 22, 122.
- Naidoo, J., & Wills, J. (2016). *Foundations for health promotion* (4. baskı). Elsevier.
- Neve, G., Fyfe, M., Hayhoe, B., & Kumar, S. (2020). Digital health in primary care: Risks and recommendations. *British Journal of General Practice*, 70(701), 609–610.
- Norman, C. D., & Skinner, H. A. (2006). eHealth literacy: Essential skills for consumer health in a networked world. *Journal of Medical Internet Research*, 8(2), e9.
- Pow, S., & Stanischisch, F. W. (2016). Ludwig Edelstein (1902–1965): A German historian of medicine in North American exile and the emergence of the modern Hippocratic Oath. *Journal of Medical Biography*, 24(4), 527–537.
- Price, W. N., & Cohen, I. G. (2019). Privacy in the age of medical big data. *Nature Medicine*, 25(1), 37–43.
- Saeed, S. A., & Masters, R. M. (2021). Disparities in health care and the digital divide. *Current Psychiatry Reports*, 23(9), 61.
- Schiavo, R. (2014). *Health communication: From theory to practice* (2. baskı). Jossey-Bass.
- Schiavo, R. (2023). Lessons learned from three years of the pandemic: Implications for communication and equity. *Journal of Communication in Healthcare*, 16(1), 1–6.
- Senbekov, M., Saliev, T., Bukeyeva, Z., Almabayeva, A., Zhanaliyeva, M., Tolegenova, N., Toishibekov, Y., & Fakhradiyev, I. (2020). The recent progress and applications of digital technologies in healthcare: A review. *International Journal of Telemedicine and Applications*, 2020, 1–18.
- Sørensen, K., Van den Broucke, S., Fullam, J., Doyle, G., Pelikan, J., Slonska, Z., & Brand, H. (2012). Health literacy and public health: A systematic review and integration of definitions and models. *BMC Public Health*, 12, 80.
- Szasz, T. S., & Hollender, M. H. (1956). A contribution to the philosophy of medicine: The basic models of the doctor–patient relationship. *Archives of Internal Medicine*, 97(5), 585–592.

- Szasz, T. S., Knoff, W. F., & Hollender, M. D. (1958, 12–16 Mayıs). *The doctor–patient relationship and its historical context* [Bildiri]. The American Psychiatric Association 114. Yıllık Toplantısı, San Francisco, CA, ABD, 522–528.
- Tan, T. F., Thirunavukarasu, A. J., Jin, L., Lim, J., Poh, S., Teo, Z. L., Ang, M., Chan, R. V. P., Ong, J., Turner, A., Karlström, J., Wong, T. Y., Stern, J., & Ting, D. S.-W. (2023). Artificial intelligence and digital health in global eye health: Opportunities and challenges. *The Lancet Global Health*, 11(9), e1432–e1443.
- Tortorella, G. L., Fogliatto, F. S., Vergara, A. M. C., Vassolo, R., & Sawhney, R. (2019). Healthcare 4.0: Trends, challenges and research directions. *Production Planning & Control*.
- Ventola, C. L. (2014). Social media and health care professionals: Benefits, risks, and best practices. *Pharmacy and Therapeutics*, 39(7), 491–520.
- Weingott, S., & Parkinson, J. (2024). Integrating artificial intelligence and communication constructs to enhance health communications: A scoping review. *Health Marketing Quarterly*.
- Wiljer, D., & Hakim, Z. (2019). Developing an artificial intelligence-enabled health care practice: Rewiring health care professions for better care. *Journal of Medical Imaging and Radiation Sciences*, 50(4), S8–S14.
- World Health Organization. (1986). *Ottawa charter for health promotion*. World Health Organization.
- World Health Organization. (2024). *Infodemic management: Protecting people from harmful health information in emergencies*. WHO Regional Office for Europe.
- Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2018). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri* (11. baskı). Seçkin Yayıncılık.

Dijital Aktivizm Bağlamında İsrail Ürünlerinin Boykotu The Boycott of Israeli Products in the Context of Digital Activism

Nevda Baytunç¹

Araştırma Makalesi Research Article

Geliş tarihi/Received:
17.03.2026

**Son revizyon teslimi/Last revision
received:**
24.05.2026

Kabul tarihi/Accepted:
31.05.2026

Yayın tarihi/Published:
31.05.2026

Atıf/Citation:

Baytunç, N. (2026). *Dijital aktivizm bağlamında İsrail ürünlerinin boykotu. TAM Akademi Dergisi*, 5(1), 64–86.

<https://doi.org/10.58239/tamde.2026.01.004.x>

DOI:

10.58239/tamde.2026.01.004.x

ÖZ

Bu çalışmada dijital aktivizm bağlamında İsrail ürünlerinin boykotuna yönelik Instagram paylaşımları incelenmektedir. Dijital aktivizm günümüzde kamuoyu oluşturmak yanında kolektif eylemi başlatmanın ve sürdürmenin en güçlü yollarından biridir. Araştırma, sosyal medya platformlarının ekonomik ve politik boykot hareketini nasıl şekillendirdiğini ve kullanıcıların platformlar üzerinden nasıl dijital dayanışma zemini oluşturduğunu incelemeyi hedeflemektedir. Çalışma kapsamında Türkiye’de en fazla kullanıcıya sahip olan Instagram platformundaki görsel içeriklerde ve metinlerde dayanışma ve boykot söylemlerinin nasıl kurulduğu ve gerekçelendirildiği içerik analizi yöntemiyle analiz edilmektedir. Çalışmada belirli hashtaglar ve boykot odaklı paylaşımlar incelenerek öncelikle boykot türlerine göre kategorize edilmekte, ardından içerik açısından tematik bir analize tabi tutulmaktadır. Araştırmada elde edilen veriler, 7 Ekim 2023 tarihinde Gazze’de yaşanan insani krizin dijital dayanışma hareketinin başlangıcı olduğunu göstermektedir. Instagram aracılığıyla yapılan boykot paylaşım ve çağrılarının, dini ve evrensel değerler üzerinden şekillendirildiği, ürün fotoğrafları, karikatürler ve illüstrasyonlar kullanılarak markalara politik sorumluluk yüklediği gözlenmektedir. Instagram içeriklerinde yaşananları tanımlamak için sıkça kullanılan “soykırım”, “katliam” ve “zulüm” gibi ifadeler, İsrail’e karşı “insana yakışır şekilde davranmayanların eylemlerinden hareketle insanlıktan dışlanması” olarak işleyen ötekileştirme temelli bir dijital aktivizm uygulandığı sonucuna ulaşılmaktadır. Bu çerçevede boykot insani bir sorumluluk olarak konumlandırılırken, Filistin halkı “Müslüman kardeşlerimiz” olarak nitelendirilmekte, tüketim tercihlerinin insani sorumluluğun yanı sıra dini ve ahlaki bir görev olarak şekillenmesi çağrısı yapılmaktadır. Araştırma sonucunda slaktivizm/klicktivizm, taraf olma, hashtag aktivizminin İsrail ürünlerinin boykotuna yönelik öne çıkan dijital eylem biçimleri olduğu gözlenmektedir.

Anahtar Kelimeler: Toplumsal Hareketler, Aktivizm, Dijital Aktivizm, Sosyal Medya, Ürün Boykotu.

¹ Yüksek Lisans Öğrencisi, Trabzon Üniversitesi, Gazetecilik Anabilim Dalı, nevdbaytunc@gmail.com, ORCID ID: 0009-0004-3144-9879

ABSTRACT

This study examines Instagram posts advocating the boycott of Israeli products within the context of digital activism. Digital activism today is one of the most powerful ways not only to shape public opinion but also to initiate and sustain collective action. The research aims to examine how social media platforms shape economic and political boycott movements and how users construct a ground for digital solidarity through these platforms. Within the scope of the study, how solidarity and boycott discourses are constructed and justified in visual content and texts on Instagram, which has the highest number of users in Turkey, is analyzed through the content analysis method. In the study, specific hashtags and boycott-oriented posts are examined, first categorized according to types of boycott, and then subjected to a thematic analysis in terms of content. The data obtained in the research indicate that the humanitarian crisis that occurred in Gaza on October 7, 2023, constitutes the starting point of the digital solidarity movement. It is observed that boycott posts and calls made through Instagram are shaped around religious and universal values, and that political responsibility is attributed to brands through the use of product photographs, cartoons, and illustrations. The frequent use of expressions such as “genocide” “massacre,” and “oppression” in Instagram content to describe the events leads to the conclusion that an othering-based digital activism is practiced against Israel, operating as the exclusion of those who do not act in a manner befitting human dignity from humanity. Within this framework, while the boycott is positioned as a humanitarian responsibility, the Palestinian people are characterized as “our Muslim brothers,” and a call is made for consumption preferences to be shaped not only as a humanitarian responsibility but also as a religious and moral duty. As a result of the research, slacktivism/clicktivism, partisanship, and hashtag activism are observed to be the prominent forms of digital action in the boycott of Israeli products.

Keywords: Social Movements; Activism; Digital Activism; Social Media; Product Boycott

Extended Abstract

Digital activism has become a new instrument of social transformation in the contemporary communication era. Developments in internet technologies and the widespread use of social media have enabled individuals to make their demands for rights, justice, and social change more visible. Social media has also facilitated the establishment of global networks of solidarity. The process of digitalization has transformed the strategies of social movements as well. Alongside traditional forms of activism, digital activism has added a new dimension to struggles for rights and justice. Through digital activism, digital boycott campaigns influence consumer behavior, exert pressure on policymakers for change, and create spaces for public debate by raising social awareness, thereby strengthening democratic participation. In this context, digital activism constitutes a field of struggle in rights-based pursuits while also allowing for the emergence of economic consequences.

Boycott movements organized through social media platforms function as effective tools for reaching broad audiences and drawing attention to global issues. For such movements to be effective in the long term, their organizational strategies must be sustainable and inclusive of diverse social groups. Boycott movements initiated and sustained on digital platforms play a significant role in achieving economic and political outcomes. This study examines how digital activism functions as a tool of social struggle within the context of boycott movements. The organizational forms of campaigns conducted on social media platforms are analyzed within the framework of digital activism strategies.

The primary aim of this research is to examine the impact of economic and political boycott movements carried out through online platforms on the rapid formation of public opinion, the creation of awareness, and the achievement of lasting outcomes in the long term. Within this framework, the ways in which digital activism differs from traditional forms of activism and how boycott movements are shaped and evolve are discussed through the case of the boycott of Israeli products.

The research questions are structured around three main axes: What are the organizational forms of online boycott movements? How do boycott actions affect consumer attitudes and behaviors as well as public opinion? In what ways does digital activism differ from traditional forms of activism and protest? The hypotheses developed in response to these questions suggest that boycott movements conducted through digital platforms spread more rapidly than those employing traditional methods; that online interaction enhances the visibility of the movement and that this visibility determines its success; and that international visibility both increases the effectiveness of digital activism and emerges as one of its outcomes. This study adopts a qualitative content analysis approach. Boycott-focused posts and hashtags were selected as the sample, and engagement metrics such as likes, comments, and shares were evaluated. In this way, digital boycotts carried out through digital activism were comprehensively analyzed in terms of both content and interaction.

The findings indicate that digital boycotts implemented through digital activism strategies are highly effective in generating visibility and awareness in a short period of time. However, achieving lasting outcomes in the long term requires that such actions not remain limited to online platforms but also be enacted in offline contexts. In conclusion, this study provides a comprehensive framework for understanding the interaction and social impact of boycott movements by examining the strategies of digital activism through digital boycotts. The boycott movement targeting Israeli products gained momentum following Israel's sanctions and actions toward the Palestinian people. The frequent use of expressions such as "genocide" "massacre," and "oppression" in posts and comments demonstrates that the boycott is not constructed merely as an economic action but as one carrying humanitarian and moral responsibility. Furthermore, the positioning of the Palestinian people as "our Muslim brothers and sisters" indicates that the boycott movement and related consumption choices are framed not only as a matter of conscience but also as a religious duty.

Giriş

Teknolojinin gündelik hayatın merkezine yerleşmesi, toplumsal hareketlerin örgütlenme biçimlerini de dönüştürmektedir. Dijital teknolojilerde yaşanan atılımlar sosyal medya platformlarının etkisini de artırmaktadır. Bu yeni iletişim teknolojileri sağladıkları olanaklar ile toplumsal olaylara dikkat çekerek kısa sürede yankı uyandırmakta, ulusal sınırları aşarak uluslararası boyuta ulaşmaktadır. Yeni medya araçları ile yerelde gerçekleşen protesto ve eylemleri küresel bağlama taşıyarak dünya genelinde bir kamuoyu oluşturulmasını sağlamaktadır. Bu çalışmada dijital aktivizmin günümüzdeki en görünür pratiklerinden biri olan tüketici boykotları İsrail ürünlerine yönelik kampanyaları dijital aktivizm stratejileri üzerinden incelenmektedir. Sosyal medya platformları ve çevrimiçi ağlar bireyin tutum ve davranışlarını şekillendirmenin yanı sıra bu davranışları görünür kılmaktadır. Böylece yerel düzeyde başlayan eylemler küresel ölçekte etkileşim yaratabilmektedir.

İsrail-Filistin arasında yaşanan savaş sonrasında İsrail ürünlerine yönelik başlatılan boykot hareketi dijital ortamda örgütlenen ve uluslararası kamuoyunda ses getiren aktivizm hareketi olarak öne çıkmaktadır. Dijital aktivizmin boykot hareketi üzerindeki rolünü incelemeyi amaçlayan çalışma,

kuramsal çerçevede dijital aktivizm, sosyal hareketler ve tüketici boykotları üzerinde alanyazını tartışmakta, yöntem bölümünde sosyal medya içeriklerinin boykot hareketinde kullanılan söylemlerin dijital platformlarda etkileşim biçimlerine odaklanmaktadır. Literatürde sıkça incelenen #MeToo., Chang.org imza kampanyaları, Black Lives Matter gibi hareketler ile karşılaştırıldığında İsrail ürünlerinin boykot hareketi ekonomik tüketim pratikleri ile politik sonuçlar amaçlaması ve bu yönde tavır geliştirmesi ile özgün bir örnek teşkil etmektedir. Çalışma, politik katılımın yalnızca sokak eylemleri gibi geleneksel protesto yöntemleri ile olmadığını, dijital çağın getirisi ile çevrimiçi platformlar aracılığıyla da tutum ve tavrın gösterilebileceğini, tüketici tercihleri üzerinden güçlü politik mesajlar üretilebildiğini göstermektedir. Bunun yanı sıra çalışma dijital platformlar ve çevrimiçi ağlar ile politik söylemlerin küresel ölçekte nasıl dolaşıma girdiğini ve bireylerin davranışlarını nasıl dönüştürdüğünü ortaya koymaktadır. Bu bağlamda araştırmanın temel problemi dijital platformlarda örgütlenen boykot hareketinin politik etkisinin ne olduğu ve bu hareketin kamusal tartışmaları yönlendirme, bireysel tercihleri şekillendirme ve politik baskı kurma biçimlerini nasıl şekillendirdiğidir. Çalışma, tartışma bölümünde dijital aktivizmin tanımı, geleneksel aktivizm ile ilişkisi, örgütlenme biçimi, dijital aktivizmin etkileri ve sınırlılıkları ele alınırken, bulgular bölümünde boykot hareketinin hangi söylemlerle desteklendiği ve hedef kitlelere nasıl ulaştığını ortaya koymayı hedeflemektedir. Sonuç bölümünde ise dijital aktivizmin bir basamağı olan dijital boykotların politik ve kültürel sonuçları değerlendirilecektir. Çalışma toplumsal hareketler ile dijital aktivizm arasındaki ilişkiyi, dijital aktivizmin tanımını ve stratejilerini inceleyerek boykot kavramını İsrail ürünlerinin boykotu üzerinden tartışarak literatüre kuramsal ve pratik düzeyde katkı sunmayı hedeflemektedir.

1. Toplumsal Hareketler ve Dijital Aktivizm

Toplumsal hareketler, eşitsizlik ve adaletsizliklerden kaynaklanan sorunların ortaya çıktığı ilk dönemlerden itibaren var olmuştur. Toplumsal yapılar değişim ve dönüşüme ihtiyaç duydukça, bireyler ekonomik, siyasi ve sosyal alanlarda rahatsız oldukları durumlarda değişim talep etmek için eylemde bulunmuş; bu eylemler de toplumsal hareketlerin başlangıcını oluşturmuştur (Turanlı & Tahiry, 2022, s. 118). Toplumsal hareketler, ulus-devletlerin şekillendiği 19. Yüzyıldan itibaren kolektif ve organize eylem biçimi olarak tanımlanmıştır (Kökalan Çımrın, 2009, s. 122). Liderler öncülüğünde gerçekleşen bu hareketler, 1960'lı yıllardan itibaren sivil haklar, ifade özgürlüğü, öğrenci hareketleri, feminist hareketler ve nükleer silahsızlanma gibi farklı alanlarda karşılık bulmuştur. Yayılan modernitenin farklı unsurlarının neden olduğu sorunlar karşısında çeşitli amaçlarla ortaya çıkan bu hareketler, yeni toplumsal hareketler olarak kavramsallaştırılmıştır (Bayhan, 2014, s. 28). Bu noktada toplumsal hareketler, eski ve yeni olarak ikiye ayrılmıştır. Eski toplumsal hareketler olarak adlandırılan eylemler, bir lider tarafından yönetilmekle beraber; ekonomik haksızlıklar, yoksulluk, adalet, işsizlik konuları etrafında şekillenmekte ve sanayi dönemi işçi sınıfı tarafından örgütlenmektedir. Bu hareketlerde asıl amaç, devlet yönetimini kontrol etmektir (Özüdoğru Erdoğan, 2021, s. 113). Yeni toplumsal hareketlerin, eski toplumsal hareketlerden farkı; sınıf temelli örgütlenmelere ve sınıfsal çelişkilere dayanmamasıdır. Yeni toplumsal hareketler, kimlik, özgürlük, barış, savaş karşıtlığı, demokrasi gibi konular etrafında şekillenmektedir. Etik konular üzerine yoğunlaşan bu eylemler sanayileşme sonrasında orta sınıf tarafından yapılan mücadeleler olarak açıklanmaktadır (Acar ve Uslu, 2016, s. 242-245). Yeni toplumsal hareketler, eski toplumsal hareketlerin aksine, devlet yönetimini değil; önyargıları, değerleri değiştirip dönüştürmeyi hedefleyen şiddet karşıtı hareketlerdir.

Teknolojik gelişmeler, toplumsal hareketlerde yeni bir dönemin başlangıcı olmuştur. 1990'lı yıllarda internetin hızla yayılması ve hayatın vazgeçilmez bir parçası haline gelmesi, bu hareketlerin de

evrilmesini sağlamıştır. İnternet, bilgiye erişimi kolaylaştırarak toplumsal olayları daha görünür kılmış; geçmiş dönemlere kıyasla demokratik ve çok sesli bir ortam sağlayarak bireylerin sorunların çözümüne katılımını sağlamıştır. İnternetin gündelik yaşama yeni dâhil olduğu 90'lı yıllarda insanlar pasif bir konumda olup sürece doğrudan katılamazken, Web 2.0 teknolojisi internet ve bilgisayar teknolojilerinin kullanımına yeni bir boyut kazandırmıştır. Bu bağlamda yeni toplumsal hareketler, eski hareketler ile bir anlamda bağlı olmasına rağmen onları aşan bir dönemin içinde yer almaktadır. Geçmişten günümüze uzanan süreçte yaşanan teknolojik gelişmeler, bireyleri McLuhan'ın "küresel köy" olarak tanımladığı iletişim merkezli toplumsal yapının ortasında konumlandırmaktadır.

Küreselleşme ve teknolojinin beraberinde getirdiği sürecin sonucu olarak, dünyanın teknolojik ağlar ile birbirine bağlanması, iletişimin de dönüşmesine, küresel bir mantığa bürünmesine sebep olmaktadır (Coşkun Tuna & Türkölmez, 2023, s. 212). İletişimin küreselleşmesinin bir sonucu olan yeni medya ve sosyal medya platformları, küresel iletişimin temelini oluşturmaktadır. Çevrimiçi ağlarda ortaya çıkan birliktelikler, sosyal medyanın etkileşim gücü sayesinde toplumsal hareketlere dönüşerek sınırları aşmaktadır. Çevrimiçi ağların ve sosyal medya platformlarının sunduğu olayları eşzamanlı izleyebilme ve anında tepki verebilme imkânı, mekândan bağımsız bir etkileşim alanı yaratmaktadır. Böylece dijital eylemler sokak eylemleri kadar ses getirebilir hale gelmektedir. Web tabanlı toplumsal hareket olan dijital aktivizm, bireylerin gelişen teknolojinin sunduğu imkânlardan yararlanarak tepki gösterdikleri konu veya destekledikleri görüşleri kamuoyuna duyurmak ve konu etrafında kamuoyu oluşturmak için merkezden bağımsız büyüyelebilen eylemler olarak ortaya çıkmaktadır (Çil, 2021, s. 99).

Aktivizm, toplumsal ya da politik yapı üzerinde değişim yaratmak, bu değişime destek olmak ya da karşı çıkmak amacıyla gösterilen bilinçli eylemlerdir. Bu eylemler, kurum ya da kişiler üzerinde bir baskı oluşturarak sorunlu olarak kabul ettikleri politikaları ve uygulamaları değiştirmeyi hedeflemektedir. Dijital aktivizm hareketleri, eski dönem aktivizm anlayışı üzerinde temellenen ve yeni dönem aktivizm hareketlerinin çeşitliliğinden beslenen niteliktedir (Gürel & Nazlı, 2019, s. 109). Dijital aktivizm kavramı ile yeni toplumsal hareketler, birbirini tamamlayan kavramlar olarak ortaya çıkmaktadır. Yeni toplumsal hareketler, yalnızca fiziksel olarak gerçekleştirilen eylemlerin yetersiz olduğunu vurgulayarak teknolojinin sunduğu imkânları sürece dâhil ederek eylemleri sanal ortama taşımaktadır. Böylece internet tabanlı hareketler ile iç içe geçen dijital aktivizm kavramı karşımıza çıkmaktadır.

Facebook, Twitter (X), Instagram ve YouTube gibi sosyal medya platformları, yeni toplumsal hareketin başlangıcından sonucuna kadar sürecin seyrini etkilemekte; örgütlenme, kitlelere duyurma ve demokratik tartışma ortamı yaratmada önemli rol üstlenmektedir. İnternetin hızı, kolay erişimi ve düşük maliyet avantajı, bireyleri geleneksel medyanın tek taraflı yapısından uzaklaştırmaktadır. Böylece bireyler tek taraflı iletişimi aşır çoklu iletişime geçmektedirler (Karagöz, 2013, s. 136). Bu sayede bireyler, iktidarın kontrol ve baskısından bağımsız olarak örgütlenebilmekte; yayın yapma, video paylaşma ve sosyal ilişkileri sanal ortamlara taşıma imkânı bulmaktadır. Yolsuzluktan ırkçılığa, dinden iklim sorunlarına kadar birçok konu aktivizmin çıkış noktası olabilmektedir. Dijital aktivistlerin dijital "çağrı yapma" uygulamaları toplumsal değişimin kritik bir parçası haline gelmektedir (Gedik, 2020, s. 129). Sosyal medyada görünür kılınan, farkındalık yaratılmaya çalışılan bu konulara tepkisiz kalmak neredeyse olanaksız hale gelmektedir. Sosyal platformlarda açılan hashtagler aracılığıyla günlük yaşamın içinde görünür olmayan sosyal, politik konular kamusal alana taşınarak görünür hale getirilmektedir. Aktivizm hareketlerinin dijital ortamda var olmaya başlamasıyla, yeni medya kullanıcılarının büyük bir kısmı dijital aktivist haline gelmektedir (Ürkmez, 2020, s. 121). Böylece

elektronik çağda aktivist ruh şekillenmeye başlamaktadır. İnsanların diğerleriyle aynı görüşü paylaşarak kitleye uyum sağlamaya çalışması ve davranışlarının da bu bağlamda değişmesi, pasif konumda yer alan kullanıcıların aktif kullanıcılara dönüşmesini sağlamaktadır.

Dijital aktivizm kavramını ele alırken iki kavrama vurgu yapılmaktadır. Dijital kavramı ile sosyal medya platformları ve dijital araçların kullanımına dikkat çekilmektedir. Bu gruba göre dijital aktivizm, normal aktivizm anlayışından bağımsız olarak yeni bir durum olarak karşımıza çıkmaktadır. Diğer grup ise aktivizm kavramına odaklanmakta, dijital aktivizmi yeni düzen ve imkânlardan yararlanılan aktivizm biçimi olarak değerlendirmekte ve geleneksel aktivizm ile dijital aktivizm arasında ciddi bir fark olmadığını ifade etmektedir (Joyce, 2010, s. 9). Dijital ortamlardaki örgütlenmeler, geleneksel aktivizm hareketleri ile desteklenebildiği gibi sadece dijital ortamlarda da devam edebilmektedir. Joyce (2010, s. 2) ise dijital aktivizmin araçsal yapısına dikkat çekmektedir. Joyce'a göre dijital aktivizm, belirli bir aktivizm kampanyasında kullanılan dijital teknolojiye, böyle bir teknolojinin kullanıldığı ekonomik, sosyal ve politik içeriğe atıfta bulunmaktadır. Joyce, bunun yanı sıra ekonomik, sosyal ve politik farklılıkların aktivistlerin bu teknolojiye ulaşma ve kullanma şeklini de belirlediğine vurgu yapmaktadır. "Aktivizm ve Yeni Medya" adlı çalışmasında Morozov (2007) aktivistlerin yeni medyadan yararlanma stratejilerini sekiz başlık altında toplamıştır.

- Ulaşılabilirlik ve doğru bilgi
- Belirli bir soruna karşı kamuoyu ilgisini çekmek
- Seçmenlere yardımcı olmak için verileri analiz etmek ve bir arada bulma kolaylığı sağlamak
- Politikacılar ve seçmenlerle doğrudan temas kurmak
- Yeni üyelere ulaşmak
- Eylemleri mobilize etmek ve lojistik destek sağlamaya yardımcı olmak
- Kolektif eylemler için yaratıcı yöntemler bulmak ve yenilikler üretmek
- Diğer sivil toplum örgütleri ve aktivistler arasında bilgi değişimi ve bunların basılmasını sağlama

Sosyal ve siyasal yapı, dijital aktivizmin seyrini belirleyen temel unsurlardan biridir. Demokratik ülkelerde dijital aktivizm, sosyal değişimi sağlamada bir araç olarak kabul görünürken, baskıcı yönetimlerde tehdit olarak görülüp kısıtlama yoluna gidilebilmektedir (Karagöz, 2013, s. 139). Az gelişmiş ya da gelişmekte olan ülkelerde internet bağlantısı çoğunlukla iktidar ve otoritenin kontrolünde olduğundan, internet erişiminin engellenmesi ve internetin yavaşlatılması söz konusu olabilmektedir. Müdahaleye açık olan bu toplumlarda değişim talebi tehdit olarak kabul edildiğinden, dijital aktivist hareketlerin varlığını zorlaştırmaktadır. Siyasi iktidarlar, dijital alan üzerindeki denetimlerini artırmak için yasal düzenlemelere başvurmakta; içerik takibi yaparak üreticilere sözde meşru gerekçelerle cezalar uygulayabilmektedir. Bu müdahaleler, toplumda korku kültürünü beslerken bireylerin dijital ortamdaki ifade ve eylem özgürlüğünü iktidarın çizdiği sınırlar içine hapsetmektedir. Böylece birey, otoriter yönetimlerin baskısı altında dijital ortamda dahi özgürce fikir beyan edememektedir.

İletişim teknolojilerinin çevrimiçi ağlarda etkileşimi kolaylaştırması ve ikna gücü, dünyanın farklı yerlerindeki bireyleri ortak amaç etrafında birleştirmektedir. Twitter, Facebook, YouTube ve kişisel bloglarda başlayan aktivizm hareketleri, etkileşimin boyutu ve hızı fark edilince ivme kazanmaktadır. Bu etkileşimin en çarpıcı örneklerinden birisi, Amyotrofik Lateral Skleroz (ALS) hastalığına farkındalık için yapılan "ALS Buz Kovası Mücadelesi"dir. 17 milyondan fazla kişinin katıldığı

kampanya, 155 milyon dolar bağış toplamıştır (als. org). Beklenilenden daha başarılı olan kampanya, sosyal platformların insanların hayatındaki yerini ve etkileşimin büyüklüğünü gözler önüne sermiştir. Dijital aktivizmin temelinde sosyal platformlarda yürütülen hareketlerin kısa zamanda geniş kitlelere ulaşması hedeflenmektedir. Geleneksel medyada yer bulamayan olayların sosyal medya aracılığıyla gündem oluşturması, iktidar üzerinde baskı yaratabilmektedir. Sosyal medyanın haberin kaynağı haline gelmesi de bu gücü pekiştirmektedir. Öyle ki, ABD'deki Siyaset, Demokrasi ve İnternet Enstitüsü'ne göre internet aktivistleri, karar verici mekanizmalar üzerinde sokaktaki aktivistlerden yedi kat daha fazla etki gücüne sahiptir (Savaş, 2013). Sosyal ağların temelinde yatan kitlesel kişilerarası ikna, insanların düşüncelerini ve davranışlarını değiştirmek üzerine odaklanmaktadır (Fogg, 2008, s. 4-5). Bunun en büyük örneklerinden biri, Tunus'ta başlayıp birçok ülkeye yayılan Arap Baharı'dır. Sosyal medyanın denetlenmesinin güçlüğü, Arap Baharı gibi politik aktivist hareketlere katılımın önünü açmış ve kısa sürede on binlerce kişinin örgütlenmesine imkân sağlamıştır.

Yeni bir kavram olan dijital aktivizmin sınırları net bir şekilde belirlenemediği için, etkileri de kesin olarak öngörülememektedir. Sivitanides (2013) bu durumu üç temel gruba ayırarak tanımlamaktadır: iyimserler, kötümserler ve tutarlılar. İyimser grupta yer alan aktivistler, dijital aktivizmin mevcut siyasi hiyerarşiyi değiştireceğine ve vatandaşın gücünü artıracığına inanmaktadır. Dijital aktivizme kötümser yaklaşanlar ise teknolojinin kaosu teşvik edebileceğine, baskıcı yönetimler, hackerlar ya da terör grupları tarafından kontrol aracı olarak kullanılabilmesine vurgu yapmaktadır. Tutarlı grupta yer alanlar ise dijital aktivizmin örgütlenme ve organizasyon eksikliklerini vurgularken, ağ teknolojilerinin aktivizmin pratiğini dönüştürdüğüne dikkat çekmektedir (Gürel & Nazlı, 2019, s. 191).

Dijital aktivizmin varlığı için ekonomik koşullar kritik önem taşımaktadır. Ekonomik olarak kalkınmış ülkelerde teknolojik altyapıya ve araçlara erişim daha kolayken, internete erişimin sınırlı olduğu ülkelerde aktivizm hareketleri daha zayıf kalmaktadır. Sınırsız internet, akıllı telefonlar, ünlü isimler ve aktivist gruplar ile kurulan iletişim, hareketin görünürlüğünü artırmaktadır. Bu nedenle ekonomik faktörler, dijital aktivist hareketlerin başarısında önemli bir rol üstlenmektedir (Turhan, 2017, s. 30).

Dijital aktivizmin türleri arasında yer alan "slacktivism" ve "klictivism" kavramları, yalnızca yorum, beğeni ya da paylaşım gibi birkaç tıklama ile harekete katılım sağlandığı için eleştirilmektedir. Burada dikkat çekilmek istenen esas nokta, kitlenin hareketin bilincine varmadan, çaba göstermeden tutum sergilemesi ve eylemlerin dijital ortamlar ile sınırlı kalmasıdır. Kullanıcıların sosyal platformlarda sadece bir tıkla gerçekleştirdikleri beğeni ya da yorumla harekete katılarak mesaj iletmesi mümkün olsa da birçok kişi bunu popüler olana uyum sağlamak için yapmaktadır. Bu nedenle birçok kullanıcı neyi neden desteklediğini bilmemekle beraber, beğeni, yorum gibi küçük adımlar ile vicdanlarını rahatlatmakta; tepkileri etkiye dönüşmeden uysallaşmaktadır (Karagöz, 2013, s. 145). Fiziksel harekete geçmeden sadece birkaç tık ile gerçekleşen eylemler, eski toplumsal hareketlere göre daha pasif kalmaktadır. Dijital aktivist hareketlerin popüler olması, genellikle sosyal medyada yürütülmesi, moda uymaktan öteye geçmemektedir. Bunun yanı sıra teknolojik araçların yaygınlaşması ve internet erişiminin kolaylığı, bireyleri enformasyon bombardımanına maruz bırakmaktadır. Bu durum, toplumsal olayların görünürlüğünü artırırken aynı zamanda bireyin duyarsızlaşmasına yol açmaktadır. Böylece bilgi çoğu zaman görmezden gelinmekte veya önemsenmemektedir.

2. Dijital Aktivizm Türleri

Dijital aktivizm aktivistlerin seçtiği yöntem ve amaçlara göre kendi içinde alt başlıklara ayrılmaktadır. Bu başlıklar slaktivizm/kliktivizm, taraf olma ve farkındalık aktivizmi, vatandaş gazeteciliği olarak sıralanmaktadır. Aktivistlerin amaçları gibi, seçtikleri yöntemler de farklılık göstermektedir.

2.1. Slaktivizm/Kliktivizm

İlk kez Dwight Ozard ve Fred Clark tarafından 1995 yılında kullanılan slaktivizm/kliktivizm, dijital eylemi durduğu yerden destekleme anlamına gelmektedir. Tembel (slacker) ve aktivizm kelimelerinin birleşimi olan bu kavram, eylem ya da protestolara fiziksel olarak katılmayan kişileri tanımlamak için kullanılmaktadır. Kliktivizm de İngilizce tıklama anlamına gelen “click” kelimesinden türetilmiştir. Bu iki kavram da dijital platformlarda pasif eylemde bulunan insanlar için kullanılmaktadır. “Miskin eylemcilik ya da pasif aktivizm” olarak da anılan bu kavrama göre insanlar toplumsal bir olayda sosyal medya üzerinden bir şey yapmış görünmek için yapmakta ve pasif eylemlerde bulunmaktadırlar. Slaktivistler sosyal platformlarında yorum yazarak, paylaşım veya retweet yaparak, trend olan hashtagleri kullanarak, profil resimlerini değiştirerek ve imza kampanyalarına destek vererek sürece elektronik biçimde dahil olmaktadır. Pasif aktivizmin eleştirildiği nokta, bireyleri aktif aktivizminden uzaklaştırarak pasifize etmesidir (Morozov, 2009). #Metoo Hareketleri, Black Lives Matter Hareketi, Change.org imza kampanyaları slaktivizme önemli örneklerden bazılarıdır. Türkiye’de ise 2013 yılında kurum tabelalarından “T.C.” ibaresinin kaldırılması halkın tepki göstermesine neden olmuştur. Bunun üzerine Facebook kullanıcıları, adlarının önüne “T.C.” ibaresini ekleyerek duruma tepki göstermişlerdir. Slaktivist ve kliktivistlerin vicdanı rahatlatmak adına yaptıkları eylemler tembel ve etkisiz olarak eleştirilse de yarattıkları etkinin boyutu göz ardı edilemeyecek derecede önemlidir.

2.2. Hacktivizm

Haktivizm, bilgisayar teknolojisinin veya programlama sistemlerinin toplumsal bir soruna yönelik tepki gösterme amaçlı kullanılmasıdır (Demirkıran, 2013, s. 28). Haktivizmin temelinde sosyal değişimi sağlama amacı vardır. Haktivist grupların ya da bireylerin hedefleri devlet kurumları, çok uluslu şirketlerdir. Bu eylemler yıkıcı olmaktan ziyade hedef alınan sistemi bir süreliğine erişilemez hale getirmektedir. Bu noktada haktivist hareketler ile siber terörizm kavramlarını birbirinden ayırmak gerekmektedir. Haktivist hareketlerin amacı bir olaya dikkat çekmek, sosyal değişim yaratmak iken siber terörizmin eylemleri tamamıyla yıkıcı zarar vermeye yönelik nitelikler taşımaktadır (Denning, 2001). Örneğin, yolsuzluğun ortaya çıkarılması amacıyla yapılan hack eylemi haktivizm olarak değerlendirilirken, kişisel bilgilerin paylaşılması veya şantaj amaçlı kullanılması bu kapsamda yer almamaktadır. Siber terörizm ve haktivizm kavramları sıklıkla birbiriyle karıştırılmakla birlikte, haktivist hareketlerin siber terörizme kolayca dönüşebileceği de göz ardı edilmemelidir. Haktivist eylemlerin sosyal değişim ve farkındalık oluşturma amacı meşru olsa da verilerin illegal yolla elde edilmesi ve bu bilgilerin paylaşılması suç teşkil etmektedir (Jardon & Taylor, 2004). Bu çerçevede haktivizm, toplumsal farkındalık yaratma amacı doğrultusunda dijital dünyada meşru görülmeye çalışılsa da yasal zeminde suç teşkil eden bir aktivizm türüdür.

2.3. Taraf Olma-Farkındalık Aktivizmi/Hashtag Aktivizmi

Dijital aktivizmin en popüler türlerinden biri olan hashtag aktivizmi, hashtagler ile toplumsal hareketlerin temel unsuru olarak ortaya çıkarak toplumsal hareketleri yönlendirmektedir (Dobrin, 2020). Hashtag aktivizmi, sosyal platformlarda halk desteği oluşturma amacıyla kalıp ifadeler kullanılarak ve etiket kullanılarak paylaşım yapılmasıdır. Bireyler fikirlerini duyurmak, görünür hale getirmek, haklarını savunmak ve farkındalık yaratmak için bu aktivizm türünü kullanmaktadır. Hashtagler geniş kitlelere ulaşarak kitleleri harekete geçirmede önemli bir rol oynamaktadır. Sosyal medya hesapları ve oluşturulan gruplar ile sosyal medya platformlarında en çok konuşulan konu olmak için yürütülen kampanyalar, hashtag aktivizminin önemli pratiklerindedir. Kısa sürede büyük etkiler yaratan hashtagler, sürecin takibini de kolaylaştırmaktadır. Hashtag aktivizmi, azınlıkların siyasi söylemlerini şekillendirmek ve toplumsal hareketleri ilerletmek için etkili bir araçtır (İli & Büyükbaykal, 2023, s. 904). Örneğin, Amerika’da cinsel saldırı ve şiddeti ifşa etmek için başlatılan #metoo hashtagi ile Birleşmiş Milletler tarafından kadın-erkek eşitliğine dikkat çekmek için yürütülen #heforshe kampanyası dünya çapında ses getirmiştir. Türkiye’de ise Şule Çet’in ölümü sonrası gündeme gelen #suleiçinadalet etiketi binlerce paylaşım olarak sosyal medyada oldukça geniş yankı uyandırmıştır.

2.4. Vatandaş Gazeteciliği

Vatandaş gazeteciliği, teknolojinin gelişmesiyle yaygınlaşan kameralar, akıllı telefonlar ve sosyal medya sayesinde sivil vatandaşların haber ve bilgi toplanmasında raporlanmasında etkin rol oynamasıdır (Browman & Willis, 2003). Akıllı telefonlar ile zaman mekân gözetmeksizin canlı yayınlar yapılabilmesi, anlık olarak fotoğraflar paylaşabilmeyi sağlayan teknolojik altyapı ile ortaya çıkan vatandaş gazeteciliği, dijital aktivizm hareketlerinde de önemli bir yere sahiptir. Sosyal platformlar üzerinden yapılan paylaşımların yanı sıra olaya dair bilgi ve görüntülerin medya kuruluşlarına gönderilmesi de vatandaş gazeteciliği olarak değerlendirilmektedir (Davulcu & Biçer, 2023, s. 109). Sokak eylemlerinde önemli rol üstlenen vatandaş gazeteciliği, Wall Street’i İşgal Et Hareketi, Mısır Devrimi ve Gezi Parkı olaylarında etkili bir şekilde kullanılmıştır. Ulusal ve uluslararası ajanslar da sosyal medya üzerinden paylaşılan bu görüntülere haberlerinde yer vermiştir. Vatandaş gazeteciliği, yanlış bilgilendirmeye ve provokasyona oldukça açık bir alan oluşturur; bu nedenle bilgilerin teyit edilmesi gerekmektedir.

3. Dijital Aktivizm Örneği Olarak İsrail Ürünlerinin Boykotu

3.1. Boykot

Boykot, belli bir hedefe ulaşmak için bir veya birden fazla grubun girişimde bulunarak tüketicilerin piyasada bulunan ve tanımlanmış ürün grubunu satın almasını kaçırdırması şeklinde açıklanmaktadır (Uysal & Cömert, 2017, s. 98). Türk Dil Kurumu ise boykotu, “bir işi yapmama kararı alma” ve “bir kimse, bir topluluk veya bir ülke ile amaca ulaşmak için her türlü ilişkiyi kesme” olarak tanımlamaktadır. Tüketicilerin işletme veya belli bir ülkenin ürettiği ürünleri satın almama eğilimi olarak tanımlanan boykot, var olan uygulamalar ve durumlar karşısında sorunun ortaya çıkmasına neden olan kuruluşu etkileme çabası ile bir ürünü satın almamak; satın alınmasına engel olan tüketici egemenliğinin örgütlü uygulaması olarak açıklanmaktadır. Friedman (1999) tüketici boykotunu: “bir ya da birden fazla grubun belli amaçlara ulaşmak için bireysel tüketicileri, bazı seçilmiş ürünleri satın almamaları için yönlendirmesidir” şeklinde tanımlamaktadır.

Boykot hareketinin amacı, ürün tercihlerinde etik, çevresel ve politik değerlere önem vererek bu değerler çerçevesinde satın alma tercihlerini düzenlemektir. Böylece tüketici, kendi değer ve yargılarına göre satın alma kararları ile işletmeleri ödüllendirmekte ya da cezalandırmaktadır. Tüketiciler, bu davranışlarıyla tüketimin pazardaki toplumsal sorunların çözümü için demokratik bir araç olduğunu da farkına varmışlardır. Tüketiciler, her gün verdikleri satın alma kararları ile pazarda görmek istedikleri ya da istemedikleri markaları bir anlamda oylamaktadır (Öztürk & Nart, 2021, s. 661). Tüketici boykotlarını sadece 'tek bir ülkenin ya da firmanın ürünlerini satın almamak' olarak dar bir kalıba sokmak, eksik bir yargı olacaktır. Boykot hareketi, birçok grup tarafından kendi sorunlarını çözebilmek ve konuyu geniş kitlelere ulaştırmak amacıyla kullanılmaktadır. Bunun yanı sıra boykot, geniş toplumsal hareketleri başlatmak ve bu hareketi devam ettirmek için de yapılmaktadır (Balıkcıoğlu vd., 2007, s. 81).

Günümüzde boykot eylemleri, ekonomik sebeplerin yanı sıra toplumsal, siyasal ve dini temellere dayanmaktadır. Bu eylemleri organize eden grupların temel amaçları, söz konusu kurumları zor duruma düşürmekten ziyade kamuoyu oluşturmak, sorunlara dikkat çekerek gündemde kalmasını sağlamak ve kendi söylemlerini güçlendirmektir (Balaban ve Yücel, 2019, s. 192). İşletme ve marka boykotları, tüketicilerin tepkilerini iletmede etkili mesaj rolünü üstlenmektedir. Doğrudan yönetim ya da iktidar sahipleri ile iletişime geçemeyen tüketiciler, tepkilerini markaların ürünlerini boykot ederek gösterebilmektedir. Bu tepkinin sosyal medya platformları üzerinden gösterilmesi süreci hızlandırmakta; sosyal platformlarda yapılan bireysel paylaşımlar süreci başlatarak ulusal ve uluslararası kampanyalara dönüşmektedir. Bu bağlamda öne çıkan örneklerden biri, İsrail ürünlerinin boykot edilmesidir. İsrail'in politikalarına yönelik eleştiri ve tepkiler, sosyal medya aracılığıyla görünür hale gelmiş ve çevrimiçi eyleme dönüşmüştür. Tüketiciler, İsrail-Filistin savaşında İsrail'in savaş politikalarına karşı tepkilerini İsrail ürünlerini boykot ederek göstermektedir.

3.2. İsrail-Filistin Savaşı

İsrail-Filistin Savaşı'nın başlangıcı, 19. Yüzyılın sonuna kadar götürülmektedir. İsrail Devleti kurulurken, 1947'de Birleşmiş Milletler (BM) Taksim Planı'yla Filistinlilere bırakılmış olan Batı Şeria Ürdün'e, Gazze Şeridi ise Mısır'a verilmiştir. Asıl dönüm noktası ise 1967 yılında gerçekleşen savaş ile İsrail'in Batı Şeria ve Gazze'yi işgal etmesiyle gerçekleşmiştir. İsrail'in bu hamlesiyle Filistin, tam anlamıyla İsrail Devleti'nin yetkisine girmiştir (Özkoç, 2009, s. 168).

7 Ekim 2023 tarihinde yaşanan İsrail-Filistin Savaşı, Filistin siyasi partisi olan Hamas taraftarlarının İsrail'e karşı "El Aksa Tufanı" adını verdikleri operasyonu gerçekleştirilmesiyle süreci başlatmıştır. Hamas hükümetinin beklenmedik hamlesi karşısında Netanyahu hükümeti, 7 Ekim 2023'te "Demirden Kılıçlar Operasyonu" adı verdiği hava ve kara harekâtını başlatmıştır. İsrail Başbakanı Binyamin Netanyahu'nun Gazze halkına yönelik aldığı kararlar ve uyguladığı yaptırımlar tüm dünyada yankı uyandırmıştır. Gazze Sağlık Bakanlığı'nın açıklamalarına göre çoğu çocuk ve kadın olmak üzere 70 bin Filistin vatandaşı hayatını kaybetmiştir. 2023 yılında başlayan savaş, İsrail'in sınırları kontrol altına alması, sivillere bir çıkış yolu bırakmaması ve sivil vatandaşların bulunduğu toplu alanlara saldırılar düzenlemesi, dünya basınında büyük yer edinmiştir. Geleneksel ve sosyal medyada yayımlanan savaş görüntülerine kayıtsız kalmayan insanlar, tepkilerini belli etmek için yürüyüşler ve protestolar düzenlerken İsrail ile ilişki olan tüm markaların boykot edilmesi için sosyal medyada bir çağrı kampanyası başlatmıştır.

4. Dijital Aktivizm Örneği Olarak İsrail Ürünlerinin Boykot Örneklerinin Analizi

Bu çalışmada dijital aktivizm bağlamında İsrail ürünlerinin boykotu incelenmiştir. Araştırmada nitel içerik analizi yöntemi kullanılmıştır. Çalışmanın odağını Instagram platformunda İsrail ürünlerinin boykotuna yönelik içerik ve paylaşımlar oluşturmaktadır. Araştırma kapsamında 7 Ekim 2023 sonrasında Gazze’de yaşanan insani kriz bağlamında öne çıkan hashtagler (#Boykotİsrail, #Boykotdevam) ve boykot odaklı içerikler örneklem olarak seçilmiştir. Instagram’da yer alan görsel materyaller (ürün fotoğrafları, karikatürler, boykot listeleri) ile metin açıklamaları sistematik biçimde toplanmış ve türlerine göre kategorize edilerek sınıflandırılmıştır. Bu kapsamda verilerin analizinde tematik kodlama temelli bir analiz gerçekleştirilmiştir. Kodlama sırasında görsel ve metin içeriklerinin birbirini nasıl tamamladığına, hangi söylem biçimlerinin öne çıktığına ve kullanıcıların dijital dayanışmayı hangi semboller üzerinden kurduklarına dikkat edilmiştir. Çalışma yalnızca Instagram platformu aracılığıyla yapılan içerik ve paylaşımlar ile sınırlı tutulmuştur. Bunun yanı sıra 7 Ekim 2023 sonrası üretilen içeriklere ve paylaşımlara odaklanılmış; bu tarihten önce yapılan paylaşımlar inceleme dışında bırakılmıştır. Slaktivizm/kliktivizm, vatandaş gazeteciliği, hashtag aktivizmi ve taraf olma gibi dijital eylem biçimleri analiz sürecinin bir parçası olarak değerlendirilmiştir. İçerik analizi yöntemi Instagram’da üretilen ve paylaşılan içeriklerin dijital aktivizm bağlamında nasıl bir zemin oluşturduğunu, boykot söylemlerini hangi ifadeler ve görseller üzerinden kurduğunu sistematik bir biçimde incelemeyi sağlamıştır.

Araştırma soruları üç temel ekseninde şekillenmiştir:

1. Sosyal medya boykotlarının örgütlenme biçimleri nelerdir?
2. Bu hareketler tüketici davranışlarını ve kamuoyu algısını nasıl etkiler?
3. Dijital aktivizm, geleneksel protesto biçimlerinden hangi yönleriyle ayrılır?

4.1. Slaktivizm/Kliktivizm Örnekleri

Kliktivizm, toplumsal kaygı ve farkındalık yaratma amacıyla yapılan çevrimiçi protestoları ve kampanyaları ifade etmektedir. Kliktivistler, belirledikleri hedef doğrultusunda konuyu gündemde tutmak için sürekli tekrar yaparak dijital görünürlüğü artırmaya çalışırlar. Eylemlere fiziksel katılım zorunluluğu olmadan özel internet sitelerinin veya sosyal medya sayfalarının açılması, imza kampanyalarının başlatılması gibi yöntemler ile hedefler ortaya konulmaktadır. Bu bağlamda İsrail ürünlerinin boykotu için sosyal medyada yapılan çağrı ve kampanyalar kliktivizmin en etkili örnekleri arasında yer almaktadır. Boykot ürünlerinin hangileri olduğunu, ürünlerin neden boykot edildiğini açıklayan sayfaların açılması, dijital aktivizmin alt başlıklarından biri olan kliktivizme karşılık gelmektedir. Fiziksel katılım gerektirmeden kitleleri sürece dâhil eden kliktivist hareketler, değişim için gerekli olan baskının oluşmasını sağlamaktadır.

4.1.1. Hashtag Aktivizmi

Kliktivizm ve slaktivizm, sosyal medya platformları üzerinden yapılan kolay, hızlı ve düşük maliyetli eylemleri tanımlamaktadır. Kullanıcılar arasındaki etkileşimi en üst seviyeye çıkaran etiketler, eylemin geniş kitlelere ulaşmasında önemli rol üstlenmektedir. Hashtag açmak, çeşitli konularda yazılar yazıp paylaşmak, amaca yönelik gruplar kurmak, slaktivizmin örneklerindedir. Slaktivizmde gruplar, çevrimiçi ortamlarda yaptıkları paylaşımlar aracılığıyla tepkilerini ortaya koymanın yanı sıra farkındalık yaratmayı amaçlamaktadır.

Görsel 1: #BoycottStarbucks Etiketiyle Paylaşılan Görsel

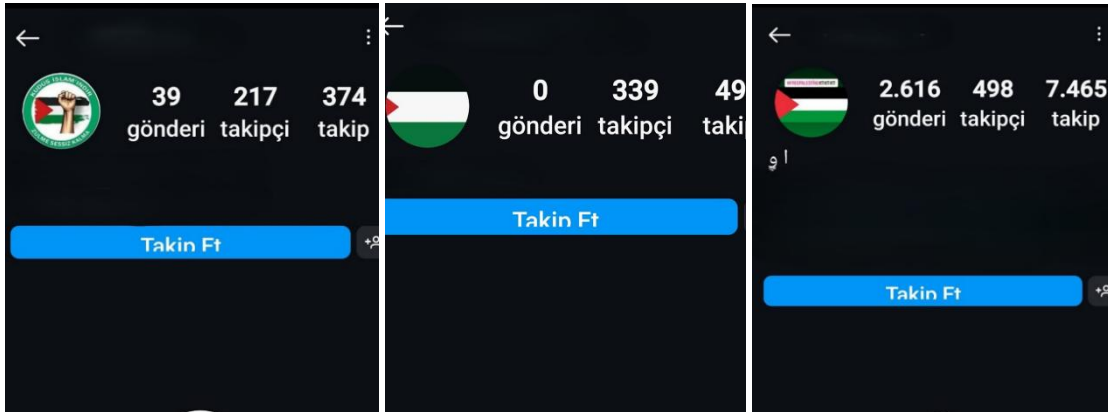
Görsel 2: Boykot Hareketi Resmi. (2024, Aralık 15)

Slaktivistlerin tweet atma, beğenme gibi sosyal eylemlerde bulunarak, fiziksel eyleme geçmeyip konfor alanlarında kalarak sosyal ağlardaki eylemlere katkıda bulunmaları eleştirilse de bu katılımları oldukça değerli olarak kabul edilmektedir. Kasım 2023 itibarıyla Instagram ve Twitter (X) platformlarında sıklıkla paylaşılan #boycottStarbucks etiketi ile Procter & Gamble'ı hedef alan çeşitli etiketler, İsrail'e yönelik toplumsal tepkinin dijital ortamda görünür kılınmasında önemli bir rol oynamıştır. Instagram verilerine göre #boycottStarbucks etiketi ile yaklaşık 17 bin paylaşım yapılmış olmakla birlikte, gönderi başına 49 beğeni ve 5 yorum elde edilmiştir (Best-Hashtags, 2023). Twitter (X) platformundaki paylaşımlara dair kesin paylaşım ve retweet sayıları raporlanmamıştır; fakat #boycottStarbucks etiketinin binlerce kez kullanıldığı ve etkileşim yarattığı bilinmektedir. Twitter (X) platformundaki paylaşımlar, etiketin toplumsal tepki yaratmasına ve diğer dijital platformlarda örgütlenmeye önemli ölçüde katkı sağlamaktadır. Bu mikro mesajlar, başlatılan sosyal hareketin başarılı ve kalıcı olması adına kilit bir rol üstlenmektedir. Dijital ortamlarda başlayan hareketler yine dijital ortamlarda hayat bulmakta ve ses getirmektedir. Bu nedenle, zemini dijital dünya olan eylemler bu ortamdaki dijital aktivistlere ihtiyaç duymaktadır (Karataş, 2023). Toplumsal hareketlerin en temel gereksinimi kitlesel destektir. İnternet teknolojileri ve sosyal medya, toplumsal hareketler için bu anlamda öncü rol üstlenmektedir. Eylem çağrısı yapmanın en yaygın yolu, sosyal medya platformlarında sıkça kullanılan 'hashtag'lerdir."

Hashtag aktivizmi, sosyal platformlarda halk desteği oluşturma amacı ile kalıp bir cümle kullanılarak ve etiketlenerek yapılan paylaşımları ifade etmektedir. Konu ile ilgili açılan hashtagler, sosyal platformların etkileşim gücü sayesinde kısa sürede binlerce kişiye ulaşarak bireyleri düşünmeye, eyleme geçmeye teşvik etmektedir. Hashtagler toplumsal hareketi tanımlamanın yanı sıra eylem çağrısı yapmak için de sıkça kullanılmaktadır. Sosyal medya ile yeni toplumsal hareketlerin ortak paydada bulunduğu dijital aktivizmin alt başlıklarından biri olan 'hashtag aktivizmi', bireylerin görüşlerini paylaşarak sanal kamusal alanda fikir ve isteklerini açıklamalarına imkân tanımaktadır (Karataş, 2023). İnsanlar, kendi fikirlerini duyurmak, görünür hale getirmek, haklarını korumak ve farkındalık yaratmak için bu aktivizm türünü kullanırlar. Kullanıcılar, belirlenen #hashtagler ile genel bilgilere ulaşabilmekte ve diğer kullanıcıların paylaştığı bilgilere kolaylıkla erişmektedir. Başlangıçta bilgilerin sıralaması için kullanılan hashtagler, aynı görüşte bireylerin bir araya gelmesine imkân sağlamıştır. Dijital aktivizm içinde popüler hale gelen eylemler, hashtaglerin kendi başlarına anlam kazanmasına ve öncülük ettikleri hareketleri yeniden şekillendirmesine yol açmıştır (Dobrin, 2020). Hashtag sembolü ve anahtar kelimeler ile yapılan aramalar, paylaşımları bağımsız gönderilerden ziyade eylemlerin bir parçasına dönüştürmektedir. Sosyal medya hesapları ve oluşturulan gruplar aracılığıyla yürütülen kampanyalar, bu türün önde gelen uygulamalarındandır. Bu yöntem, özellikle Twitter kullanılarak gerçekleştirilmektedir. Kısa sürede büyük etkiler yaratan hashtagler, sürecin takibini de kolaylaştırmaktadır.

4.1.2. Profil Resmi Değişirme

Slacktivizmde gruplar, çevrimiçi olarak yaptıkları etkileşim ve paylaşımlar ile tepkilerini göstermekte ve farkındalık yaratma amacı taşımaktadırlar. Slacktivizmin mikro hareketlerinden biri olan profil resmi değiştirme, kişinin politik duruşunu belli etmesi adına önemli bir göstergedir. Bu küçük değişiklikler fiziksel protestoların yerini tutmasa dahi çevrimiçi platformlarda farkındalık yaratmak ve duygusal birlikteliği güçlendirmek için önemli bir adımdır.

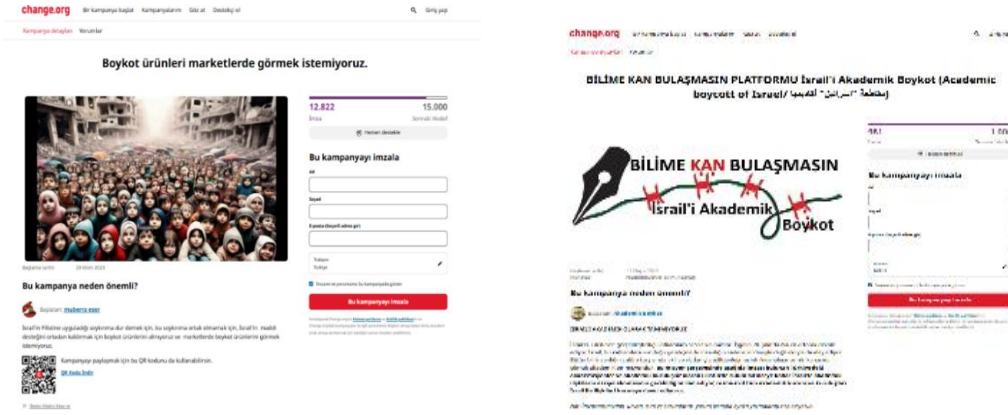
Görsel 3: Dijital Aktivizmin Sembolik Katılım Biçimlerinden Biri Olan Profil Resmi Değişikliği Örnekleri

4.1.3. Çevrimiçi Arama Motorları

Boycot hareketinin sürdürülebilir olması için atılan en önemli adımlardan biri, çevrimiçi arama sayfalarının kullanımınıdır. Bu sayfalarda marka adı girilerek arama yapılmakta; ilgili ürünün boykot kapsamında olup olmadığı teyit edilmektedir. Aranılan marka, boykot edilen markalardan biri ise tüketicilere alternatif ürün seçenekleri sunulmaktadır. Bunun yanı sıra boykot edilen markanın neden

Tüketicilerin alışveriş alışkanlıklarında kalıcı değişikliklerin gerçekleşmesini hedefleyen ürün listeleri boykot eylemlerinin sürdürülebilir olabilmesi adına önemlidir.

4.1.5. İmza Kampanyaları

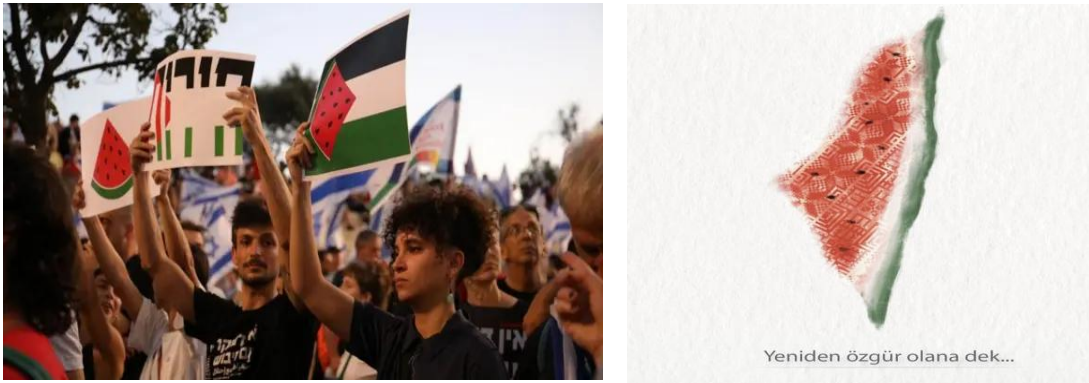

Görsel 9: Change.org “Boykot Ürünlerini Marketlerde Görmek İstemiyoruz” Kampanyası ve Change.org “Bilime Kan Bulaşmasının Platformu İsrail’i Akademik Boykot” Kampanyası

Dijital imza kampanyaları en sık kullanılan dijital aktivizm yöntemidir. Kitlelerin amaca yönelik hareket etmesini sağlamak, hareketi destekleyen kişileri bir araya getirmek adına etkili bir yöntemdir. Çevrimiçi platformlarda başlatılan imza kampanyaları, sosyal medya platformları üzerinden yürütülmektedir. İmza kampanyalarının istenilen hedefe ulaşması ile ürün, hizmet ve politikaya karşı gösterilen tepkinin karşılık bulması beklenmektedir. Burada amaç konuya dikkat çekerek toplumsal değişim için bir zemin hazırlamaktır.

4.1.6. Karpuz Simgesi

İsrail’in Filistin üzerindeki baskılarından biri de kamusal alanlarda Filistin bayrağı asmanın yasaklanmasıdır.

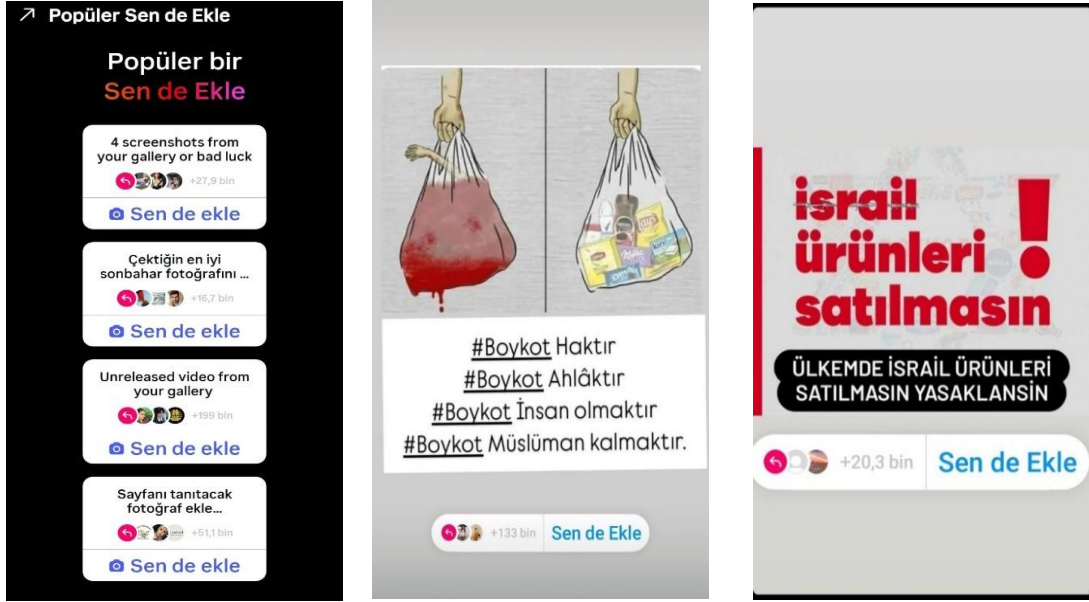

Görsel 10: Sami Boukhari’nin Dijital İllüstrasyonu ve Kudüs’te Yapılan Eylemlerde İsraili Eylemcilerin Taşıdıkları Filistin Bayrağını Temsil Eden Karpuz Simgesi

Filistin bayrağının yasaklanması, Filistin halkını ulusal kimliklerini ifade etmek adına yeni bir yol bulmaya sevk etmiştir. Filistin bayrağı ile aynı renklere sahip olan karpuz, alternatif bir direniş simgesi olarak öne çıkmıştır. Günümüzde İsrail-Filistin savaşının yeniden başlamasıyla sosyal medya platformlarında Filistin halkına destek için paylaşımlar yapılmaya, içerikler üretilmeye başlanmıştır. Başta Facebook ve Instagram olmak üzere birçok sosyal medya platformu tarafından Filistin’e destek

içerikleri 'riskli' olarak işaretlenmiş; içeriklerin görünürlüğü kısıtlanırken paylaşım yapan hesapların da erişimleri sınırlandırılmıştır. Sosyal medya platformlarında uygulanan bu dijital sansüre karşı kullanıcılar, Filistin için direnişin sembolü olan karpuz imgesini yeniden dolaşıma sokmuşlardır. Kullanıcıların profil fotoğraflarında yorumlarda ve paylaşımlarında sıkça kullandıkları karpuz simgesi, dijital sansürü aşmanın bir yolu olmakla birlikte sosyal medyada gerçekleşen kolektif dayanışma olarak karşımıza çıkmaktadır. Karpuz simgesi yalnızca Filistin bayrağının renklerini taşıyan bir meyve değil, görsel medya aracı haline gelmiştir.

4.1.7. Sen De Ekle Şablonları

Görsel 11: Instagram'daki "Sen de Ekle" Şablonları

"Sen de ekle" şablonları Instagram kullanıcıları arasındaki etkileşimi artırarak içeriklerin platform genelinde yayılmasını kolaylaştırmakta ve dijital eylemlerin geniş kitlelere ulaşmasını mümkün hale getirmektedir. Takipçi sınırlarının kolaylıkla aşılmasını sağlayan bu paylaşım biçimiyle eylem kamusal alana da yayılmaktadır.

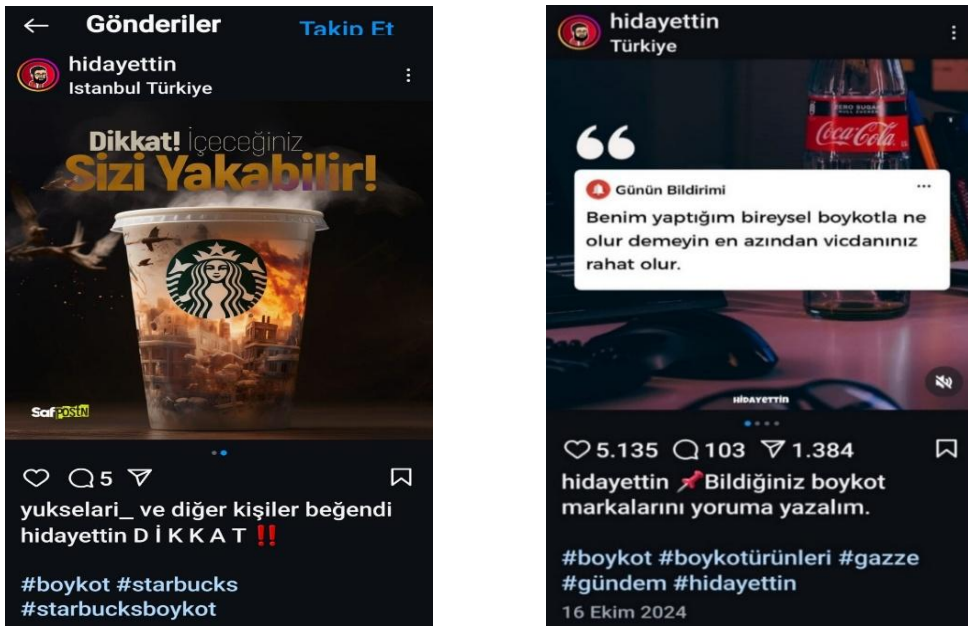
4.2. Hashtag Aktivizmi Örnekleri

Türkiye'de dijital aktivizmin en güçlü örneklerinden biri olan Gezi Parkı eylemlerinde açılan #geziparkı ve #direngezi, İstanbul Sözleşmesi'nden çekilme tartışmaları sırasında gündeme gelen #İstanbulSözleşmesiYaşatır hashtagleri hareketin seyrini değiştirerek sosyal medya aracılığıyla hızlı örgütlenmenin önünü açmıştır. Bu hashtagler aracılığıyla yapılan paylaşımlar, ulusal gündemi belirlemenin yanı sıra uluslararası dikkati de konuya çekmiştir. Hashtagler, gündem oluşturma ve değişen gündemlere farkındalık kazandırma açısından oldukça etkili bir biçimde kullanılmaktadır.

İsrail-Filistin Savaşı'nın yeniden başlaması ve savaşa dair görüntülerin sosyal medyada hızla yayılması, İsrail hükümetine yönelik tepkilerin artmasına yol açmıştır. İsrail'in Filistinli sivillere yönelik işlediği savaş suçlarına dair yapılan paylaşımlar ve açılan hashtagler sosyal medyanın gündemine taşınmıştır. İsrail menşeli hiçbir ürünün alınmaması konusundaki telkinlerin temelinde ise İsrail'i ekonomik açıdan baskı altına alarak zayıflatma amacı bulunmaktadır. Boykot bu anlamda öne çıkan uygulamalardan biridir. Savaşın başladığı tarihten günümüze kadar geçen sürede #boykot,

#boykotisrael, #boykotadevam hashtagleri ön plana çıkmakta ve hareketi gündemde tutmaktadır. Dijital aktivizmin alt başlıklarından biri olan hashtag aktivizmine denk gelen bu tutum, kısa sürede geniş kitlelere ulaşılması ve sürecin takip edilmesi anlamında oldukça önemli bir yere sahiptir. Açılan hashtagler hareketi tanımlayan bir anahtar sözcük haline gelmiştir. #boykotadevam etiketi ile 50 bin, #boykotisrael etiketi 14 bin, #boykot etiketi 157 bin paylaşım yapılmıştır.

Sıradan insanlar için olaya doğrudan müdahale etmenin mümkün olmadığı bu savaş durumunda İsrail'e karşı insana yakışır şekilde davranmayanların eylemlerinden hareketle insanlıktan dışlanması olarak işleyen ötekileştirme temelli bir dijital aktivizm uygulanmaktadır. Araştırmalar insanlıktan çıkarmanın özellikle soykırım ve etnik çatışma gibi aşırı düşmanlık ve çatışma ortamlarında meydana geldiğini ve şiddet içeren her tür saldırgan davranışı mümkün kılan, engellemeleri ortadan kaldıran ve meşrulaştıran bir yapısı olduğunu ortaya koymaktadır (Haslam vd., 2007, s. 410). Buradan hareketle, gönderilerin altına yapılan yorumlar incelendiğinde kullanıcıların politik tutumlarını belirtmenin yanında boykot eylemini dini bir görev ve insana yakışır şekilde davranmaya yönelik ahlaki bir sorumluluk olarak kabul ettiklerini ortaya koymaktadır.

Görsel 12: Hidayettin, 2024 Instagram Gönderileri

Instagram Kullanıcı Yorumu: “Oradakilerin zulmünü görmezden gelmek bırakın dini, hiçbir vicdana sığmazken keyif uğruna içtikleri zehir de olsun zıkkım da. Oh Allah’ım iyi ki cehennemi yaratmış.” (Instagram, 2024)

Instagram Kullanıcı Yorumu: “Boykot imani bir meseledir.” (Instagram, 2024)

Görsel 13: Boykot Dedektifi, 12 Şubat 2024 Instagram Gönderisi

Instagram Kullanıcı Yorumu: “Bilmeden şüursuzca bu markaları kullanıyorduk. Ama şimdi ölene kadar boykot!” (Instagram, 2024)

Instagram Kullanıcı Yorumu: ““Resmen Müslümanlara diyoruz ki: ‘Kardeşlerimizi katledenlere destek olmayın.’ Çoğu diyor ki: ‘Yerim, içerim.’ Bu nasıl Müslümanlık!” (Instagram, 2024)

Görsel 14: Boykot Dedektifi, 30 Temmuz 2024 Instagram Gönderisi

Instagram Kullanıcı Yorumu: “Boykot yaparak belki tek başına ürünü piyasadan kaldıramazsın, fakat kendi piyasandan, mutfağından ve evinden çıkarabilirsin. Allah seni zaferden değil; seferden sorumlu tutmuştur. Bugün boykot imtihanını geçemeyenlere, yarın sınavlar level atladığında zor gelecek. Belki bugün mal ile yarın can ile...” (Instagram, 2024).

4.2.1. Afiş ve İllüstrasyonlar

Yapılan illüstrasyonlar, afişler ve karikatürler ile boykot eylemine dikkat çekilmesi hedeflenmektedir. Dikkat çekici unsurlara yer verilen görsellerin altında yapılan uzun açıklamalar ürünlerin neden boykot edildiğini açıklamaktadır. Böylece yapılması istenen boykot gerekçelendirilmiş; boykot ürünlerine yer verilen gönderilerin paylaşılması ile de görülme oranlarının artırılması sağlanmıştır.

Görsel 14: Boykot Hareketi İçerisinde Sıkça Paylaşılan Afiş ve İllüstrasyonlar

Bireysel bir hareketin toplumsal eyleme dönebileceğine sıkça vurgu yapılması, kitleleri sürece dâhil etmekle kalmayıp sürecin parçası haline getirmiştir. Sıkça kullanılan “sen kullanırsın ama kardeşlerin ölür”, “almazsan ölmezsin, alırsan ölürler”, “yemezsen ölmezsin, yersen ölürler” gibi sloganlar, insanları bir anlamda suçlu hissettirirken boykotu etkileyici kılmayı amaçlamaktadır. #boykot, #boykotdevam hashtagleri ile yapılan paylaşımların yorumlarında da aynı etiketlerin kullanıcılar tarafından kullanılması, boykotun görünürlüğü ve devamlılığı açısından önemli bir yere sahiptir.

Sonuç

Bu çalışma, dijital aktivizmin boykot hareketleri bağlamında toplumsal karşılığını değerlendirerek bireyin tüketim tercihleri üzerindeki etkisini ortaya koymaktadır. Bulgular dijital ortamlarda yürütülen kampanyaların yalnızca çevrimiçi ağlar ile sınırlı kalmadığını; tüketim davranışlarını dönüştürmeyi hedefleyerek somut sonuçlar meydana getirdiğini göstermektedir. 2023-2025 tarihleri arasında yürütülen İsrail ürünlerinin boykot kampanyalarının incelendiği bu araştırma kapsamında ulaşılan veriler de sosyal medya platformları üzerinden yürütülen dijital aktivist eylemlerin tüketim davranışlarını dönüştürerek ekonomik ve politik sonuçlar meydana getirdiğini göstermektedir. Çalışma, dijital aktivizmin çevrimiçi etkileşimler ile tüketim tercihlerini ve politik katılım biçimlerini görünür kıldığını ve bireyin tüketim davranışlarını ahlaki, dini ve evrensel insani değerler bağlamında yeniden konumlandığını göstermektedir.

Araştırma İsrail menşeli ürün ve markaların boykot edilmesine yönelik sosyal medya çağrılarının geniş kitleleri harekete geçirdiğini, dijital aktivizmin slaktivizm/klktivizm, taraf olma ve hashtag aktivizmi türleri aracılığıyla toplumsal katılımı önemli rol üstlendiğini ortaya koymaktadır. Sonuç olarak, dijital aktivizm boykot kampanyaları ve çağrıları ile bireylerin toplumsal farkındalıklarını artırmakta, tüketim tercih ve davranışlarını dönüştürmektedir. Bunun yanı sıra, dijital aktivizm yapılan

çağrı ve kampanyalar ile küresel ölçekte dayanışma ağlarının oluşmasına katkı sağlamaktadır. Dijital aktivizm literatüründe çoğunlukla metin odaklı analizlere yer verilirken, bu çalışmanın Instagram platformundaki görsel ve metin içeriklerini birlikte incelemesi çalışmanın özgünlüğünü oluşturmaktadır. Boykot yöntemlerinin sınıflandırılması ve tematik kodlama yöntemi ile görsel ve metin bütünlüğünün ortaya konulması çalışması diğer araştırmalardan ayırt etmektedir. Bunun yanı sıra tüketim tercihlerinin politik sonuçlar meydana getirme imkânına odaklanması, boykot söylemlerinin insani ve dini değerler ile şekillendiğini ortaya koyması, dijital aktivizm bağlamında literatüre katkı sağlamaktadır. İleride yapılacak olan çalışmalarda dijital aktivizmin toplumsal farkındalık yaratma boyutunun yanı sıra dijital boykotların ekonomik sonuçlarının incelenmesi literatüre teorik ve pratik açıdan katkı sağlayacaktır.

Kaynakça

- Acar, F., & Uslu, H. F. (2016). *Siyaset sosyolojisi: Temel yaklaşımlar yeni tartışmalar* (1. baskı). Dipnot Yayınları.
- Alternatif Ürünler Platformu. (2023, Kasım 11). Kullanma! [Instagram gönderisi]. Instagram. <https://www.instagram.com/p/CzLxdcms3Sg/>
- Balaban, S., & Yücel, S. (2019). Tüketici boykotu ve tüketicilerin boykot katılımlarını etkileyen faktörler. *İzmir Democracy University Social Sciences Journal*, 2(2), 191–212.
- Balıkçoğlu, B., Koçak, D. A., & Özer, D. A. (2007). Şiddet içermeyen bir eylem olarak dolaylı tüketici boykotlarının oluşum süreci ve Türkiye için değerlendirme. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 62(3), 79–100.
- Bayhan, V. (2014). Yeni toplumsal hareketler ve Gezi Parkı direnişi. *Birey ve Toplum Sosyal Bilimler Dergisi*, 4(1), 23. <https://doi.org/10.20493/bt.15516>
- Best-Hashtags. (2023). #boycottstarbucks hashtag. Best-Hashtags.
- Billie, A. (2021). Karpuz Filistin direnişinin sembolü nasıl oldu? *Hyperallergic*. <https://hyperallergic.com/how-watermelon-became-a-symbol-of-palestinian-resistance/>
- Boycot Dedektifi. (2024, Şubat 12). Boycott [Instagram gönderisi]. Instagram.
- Boycot Dedektifi. (2024, Temmuz 30). Mc Donald's'a karşı neyi başardın? [Instagram gönderisi]. Instagram.
- Boycot Hareketi Resmi. (2024, Aralık 15). VICKS, sizin nefesinizi açarken kardeşlerinizin nefesini keser [Instagram gönderisi]. Instagram. <https://www.instagram.com/p/DDm411PMzRU/>
- Boycot Ürünleri Marketlerde görmek istemiyoruz. (t.y.). *Change.org*. <https://www.change.org/p/boycot-%C3%BCr%C3%BCnleri-marketlerde-g%C3%B6rmek-istemiyoruz>
- Boycot Ürünleri—Boycot listesi. (t.y.). *Boycot Ürünleri*. <https://boycoturunleri.com.tr>
- Boycot.co. (t.y.). *Boycot.co—Boycot sorgulama—İsrail malları boykot listesi*. <https://www.boycot.co/>
- Browman, S., & Willis, C. (2003). *We media: How audiences are shaping the future of news and information* (pp. 1–65).
- Coşkun Tuna, P., & Türkölmez, O. (2023). Yeni toplumsal hareketler ve dijital aktivizm. *Kamu Yönetimi ve Politikaları Dergisi*, 4(2), 211–240. <https://doi.org/10.58658/kaypod.1314396>
- Çil, S. (2022). Dijital aktivizm. A. Zinderen (Ed.), *Dijital sosyoloji çalışmaları* (ss. 93–121). Nobel Akademik Yayıncılık.
- Davulcu, E., & Biçer, A. (2023). Yerel basının yurttaş gazeteciliğini tanıma ve kullanma davranışları üzerine bir araştırma: Kayseri basını örneği. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*.
- Demirkıran, P., Keleş, A. R., & Sal, Y. (2013). Hacktivizm. İçinde *Hack kültürü ve hacktivizm: Yeni bir siyaset biçimi – Mustafa Akgül'e armağan* (ss. 27–35). Alternatif Bilişim Derneği.

- Denning, D. E. (2001). Activism, hacktivism, and cyberterrorism: The internet as a tool for influencing foreign policy.
- Dobrin, D. (2020). The hashtag in digital activism: A cultural revolution. *Journal of Cultural Analysis and Social Change*, 5(1), 3. <https://doi.org/10.20897/jcasc/8298>
- Fogg, B. J. (2008). Mass interpersonal persuasion: An early view of a new phenomenon. İçinde H. Oinas-Kukkonen, P. Hasle, M. Harjumaa, K. Segerstahl, & P. Øhrstrøm (Ed.), *Persuasive technology* (ss. 23–34). Springer Berlin Heidelberg.
- Friedman, M. (1999). *Consumer boycotts: Effecting change through the marketplace and the media*. New York & London: Routledge.
- Gedik, E. (t.y.). Dünyada ve Türkiye’de dijital feminizm incelemesi: Gençlerin dijital aktivizm deneyimleri. *Toplum ve Kültür Araştırmaları Dergisi*, (5), 123–136.
- Genç İskenderun. (2023, Kasım 11). Alternatifi var [Instagram gönderisi]. Instagram.
- Gürel, E., & Nazlı, A. (2019). Dijital aktivizm: Change.org kampanyaları üzerine bir analiz. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (4), 187–206.
- Haslam, N., Loughnan, S., Reynolds, C., & Wilson, S. (2007). Dehumanization: A new perspective. *Social and Personality Psychology Compass*, 1(1), 409–422. <https://doi.org/10.1111/j.1751-9004.2007.00030.x>
- Hidayettin. (2024, Ekim 16). Benim yaptığım bireysel boykot ile ne olur demeyin [Instagram gönderisi]. Instagram.
- <https://best-hashtags.com/hashtag/boycottstarbucks/>
- İli, B., & Büyükbaykal, G. N. (2023). Hashtag aktivizmi araştırmalarının bibliyometrik analizi. *Turkish Online Journal of Design Art and Communication*, 13(4), 900–915.
- İsrail-Filistin sorunu: Karpuz nasıl Filistinlilerin sembolü oldu? (2023, Kasım 15). *BBC News Türkçe*. <https://www.bbc.com/turkce/articles/cldp5q59r3zo>
- Jordan, T., & Taylor, P. (2004). *Hacktivism and cyberwars: Rebels with a cause?* Routledge. <https://doi.org/10.4324/9780203490037>
- Joyce, M. (2010). *Digital activism decoded: The new mechanics of change*. International Debate Education Association.
- Kampanya · Bilime Kan Bulaşmasının Platformu İsrail’i Akademik Boykot—Türkiye. (t.y.). *Change.org*. <https://www.change.org/p/akademisyenler-bilim-insanlar%C4%B1-bilime-kan-bula%C5%9Fmasin-israil-e-akademik-boykot>
- Karagöz, K. (2013). Yeni medya çağında dönüşen toplumsal hareketler ve dijital aktivizm hareketleri. *İletişim ve Diplomasi*, 1, 131–156.
- Karataş, S. (2023). *Sosyal medyada dijital aktivizm: Twitter örneğinde hashtag aktivizmi ve kültürü* (Yayımlanmamış doktora tezi). Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

- Kökalan Çımrın, F. (2009). *Küreselleşme sürecinde sosyal bir hareket olarak karşı küreselleşme hareketleri: Türkiye sosyal forumu örneği* (Yayımlanmamış doktora tezi). Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyoloji Anabilim Dalı.
- Marka Boykot Kontrolü. (t.y.). *Boykot Hareketi*. <https://boykothareketi.com/>
- Morozov, E. (2007, Mayıs). New media essentials [Conference presentation]. Transitions Online, Prague, Czech Republic.
- Morozov, E. (2009, Mayıs 19). The brave new world of slacktivism. *Foreign Policy*. <https://foreignpolicy.com/2009/05/19/the-brave-new-world-of-slacktivism/>
- Özkoç, Ö. (2009). Savaş ve barış: Doksanlı yıllarda Filistin-İsrail sorunu. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 64(3), 167–195.
- Öztürk, A., & Nart, S. (2021). Tüketici boykot davranışının belirleyicileri üzerine bir araştırma: Ağızdan ağıza iletişimin aracılık rolü. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 20(78), 660–687.
- Özüdoğru Erdoğan, H. N. (2021). Yeni toplumsal hareketler bağlamında kadın hareketleri: Dijital aktivizm. *Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 12(2), 112–119. <https://doi.org/10.33537/sobild.2021.12.2.11>
- Savaş, A. (2013, Ocak 6). *Klavye delikanlılığı mı, devrimin anahtarı mı?* Pazar Sabah Haberleri. Sabah. <https://www.sabah.com.tr/pazar/2013/01/06/klavye-delikanliligi-mi-devrimin-anahtari-mi>
- Shah, V., Sivitanides, M., & Mehta, M. (2013). The era of digital activism. *International Journal of Information Technology, Communications and Convergence*, 2(4), 295–307.
- The ALS Ice Bucket Challenge | The ALS Association*. (2026, Şubat 28). <https://www.als.org/ibc>
- Turanlı, E., & Tahiry, M. K. (2022). *Yeni toplumsal hareketler bağlamında bir dijital aktivizm örneği: Afganistan kadın hareketi Myredline*. *Kocaeli Üniversitesi İletişim Fakültesi Araştırma Dergisi*, 19, 116–143.
- Turhan, D. G. (2017). Dijital aktivizm. *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (26), 26–44.
- Uysal, A., & Cömert, Y. (2017). Tüketici boykotu katılım güdüleri: Muş ili örneği. *Akademik Yaklaşımlar Dergisi*, 8(1), 97–125.
- Ürkmez, D. (2020). Dijital aktivizm olarak sosyal medyada boykot çağrıları: Watsons krizi örneği. *İstanbul Gelişim Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 7(1), 106–118.

Sesin Platformlaşması: Podcast Gazeteciliğinde Anlatı ve Yapısal Dinamikler The Platformization of Sound: Narrative and Structural Dynamics in Podcast Journalism

Özgür Can Yolcu ¹

Derleme Makale Review Article

Geliş tarihi/Received:
27.02.2026

Son revizyon teslimi/Last revision
received:
22.05.2026

Kabul tarihi/Accepted:
24.05.2026

Yayın tarihi/Published:
31.05.2026

Atıf/Citation:

Yolcu, Ö. C. (2026). *Sesin platformlaşması: Podcast gazeteciliğinde anlatı ve yapısal dinamikler*. TAM Akademi Dergisi, 5(1), 87-97.
<https://doi.org/10.58239/tamde.2026.01.005.x>

DOI:

10.58239/tamde.2026.01.005.x

ÖZ

Bu çalışma, dijital medya ekosistemi içinde popülerliğini her geçen gün artıran podcast mecrasını, gazetecilik pratikleri ve medya dönüşümü bağlamında ele almaktadır. Podcast mecrası, radyo yayıncılığına kıyasla doğrusal yapı içinde değildir. Podcastlerin kitlelere sunduğu yatay ve zaman-mekân sınırlaması olmaksızın erişilebilen yeni iletişim modeli analiz edilmektedir. Çalışma, podcastin 2000'li yılların ortasındaki teknolojik başlangıcından günümüzdeki ticarileşme ve ana akımlaşma sürecine kadar olan tarihsel gelişimini üç ana evrede incelemektedir. Türkiye bağlamında ise podcast gazeteciliğinin; ana akım medya sahiplik yapısındaki yoğunlaşma ve artan denetim mekanizmalarına karşı, bağımsız gazeteciler için alternatif ve daha özerk bir kamusal alan sunduğu saptanmıştır. Makalede ayrıca, podcastlerin araştırmacı ve tematik gazetecilik için sunduğu derinlemesine hikâye anlatımı olanakları ile gazetecilik etik normları ve nesnellik ilkesinin "yorumlayıcı habercilik" yönünde geçirdiği dönüşüm tartışılmaktadır. Sonuç olarak, podcasting yalnızca teknik bir dağıtım aracı değil, aynı zamanda özgün içerik üretimi ve yeni gazetecilik modelleri için kritik bir veri kaynağı ve uygulama alanı olarak tanımlanmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Yeni Medya Haberciliği, Dijital Medya, Podcast, Podcast Haberciliği, Podcast Yayıncılığı

¹ Dr., Bağımsız Araştırmacı, ozgurcanyolcu@gmail.com, ORCID ID: 0000-0002-9425-1155

ABSTRACT

This study examines the podcast medium, which is increasingly gaining popularity within the digital media ecosystem, in the context of journalism practices and media transformation. Unlike radio broadcasting, the podcast medium does not operate within a linear structure. This research analyzes the new communication model offered by podcasts, characterized by a horizontal structure and access free from the constraints of time and space. The study investigates the historical development of podcasting in three main stages, from its technological emergence in the mid-2000s to its current process of commercialization and mainstreaming. In the context of Türkiye, it is observed that podcast journalism offers an alternative and more autonomous public communication space for independent journalists against the concentration of mainstream media ownership and increasing censorship mechanisms. Furthermore, the article discusses the opportunities for in-depth storytelling that podcasts provide for investigative and thematic journalism, alongside the transformation of journalistic ethical norms and the principle of objectivity toward "interpretative journalism". Consequently, podcasting is defined not merely as a technical distribution tool but also as a critical data source and application area for original content production and new journalism models.

Keywords: New Media Journalism, Digital Media, Podcast, Podcast Journalism, Podcasting

Extended Abstract

This study approaches podcasts not merely as a new digital content format, but as a distinctive media form with the potential to transform journalistic practices. It examines the historical development of podcasts, their production and consumption processes, and the trajectory of their development in Turkey. Furthermore, it discusses their position within the media ecosystem and the opportunities they offer in terms of thematic journalism. Podcasting emerged in the mid-2000s and rapidly expanded due to its low-cost production structure and the possibility of on-demand listening. After 2014, it gained mainstream visibility through examples such as *Serial* and entered a process of commercialization with investments from platforms such as Spotify. Its RSS-based distribution infrastructure and platform subscription models provide content creators with a relatively independent publishing space, while offering audiences time- and location-independent consumption opportunities. The study analyzes the historical development of the podcast medium in three main stages: Establishment (2003–2006), Growth (2007–2013), and Mainstreaming/Commercialization (2014–2020). During this process, Apple's system updates and investigative journalism examples such as *Serial* have constituted turning points in the global success of the medium.

In the context of Türkiye, podcast journalism provides an alternative and more autonomous public sphere for independent journalists against the concentration of mainstream media ownership and increasing censorship mechanisms. The study discusses the opportunities podcasts offer for investigative and thematic journalism, alongside the transformation of ethical norms toward "interpretative journalism". Consequently, podcasting is defined not merely as a technical distribution tool but as a critical application area for quality content production and new journalism models. The article further emphasizes that the "screenless" nature of podcasts eliminates visual distractions, allowing the audience to focus more intensely on the content and creating new opportunities in thematic journalism—such as literature, culture-arts, and documentaries—through "audio alchemy". This format offers a viable path for quality and investigative journalism against superficial practices like "clickbait journalism" and "SEO-oriented" reporting. However, analyses indicate that in this new

format, journalists tend to deviate from traditional objectivity norms, shifting toward "interpretative journalism," where hosts emerge as "characters" or "experts" rather than focusing solely on the content. Consequently, podcasting is identified not merely as a technical distribution tool within the digital media industry, but as a critical application area for original content production and new journalistic models.

Giriş

Haber ekosistemi içinde podcastler giderek daha fazla başarı kazanmakta ve dinleyicileri küresel düzeyde katlanarak artmaktadır. Ses içeriğinin dağıtımı son yıllarda kişisel, medya ve iş düzeyinde büyük bir ivme kazanmaktadır. Haber podcastlerinin sayısı ve popülaritesi arttıkça, bu sesli gazetecilik biçiminin geniş kitleleri nasıl etkilediğine dair araştırmaların sayısı da alanda çoğalmaktadır. Podcast üretimi, tüketimi ve dağıtımı ile ilgili araştırmaların hacmi artmış olsa da (Berry 2016a; Spinelli & Dann, 2019) özellikle haber ve gazetecilik içeriğine odaklanan çalışmalar yeni yeni ortaya çıkmaktadır. Newman & Gallo'nun (2019; 2020) beş ülkedeki haber podcastlerini haritalandırmaya yönelik çalışmaları, büyüyen podcast ekosistemine ilişkin ilk kapsamlı analizlerden birini sunmaktadır. Basılı ve dijital kökenli yayıncılar ise hedef kitlelerini genişletmek, marka bağlılığını güçlendirmek ve sürdürülebilir gelir modelleri geliştirmek amacıyla podcast yayıncılığına yönelmektedir. Podcasting, 2000'li yılların ortalarında, kullanıcıların dijital ses dosyalarını internet üzerinden kaydetmelerini ve dağıtmalarını sağlayan "niş" bir teknoloji olarak ortaya çıkmıştır (Quinones, 2016). Sang, Lee ve Park'ın (2023), küresel podcast eğilimlerinin incelenmesine yönelik araştırması, Japonya ve Kore'deki haber tüketicilerinin uygun ve eğlenceli bir haber biçimi olarak podcast yayınlarına yöneldiğini, İngilizce konuşulan ülkelerde haber tüketicilerinin, mevcut medyada bulunmayan konuların ve bakış açılarının çeşitliliği ve derinliği için podcast yayınlarını tercih ettiklerini bulgulamaktadır.

Yayın programlarından bağımsız ve isteğe bağlı olarak akıllı cihazlar aracılığıyla kolayca erişilebilen podcast gazeteciliği, değişen gazetecilik pratiklerini incelemek için önemli bir alan sunmaktadır. Podcastler gibi dijital medya ortamları, coğrafi sınırlamalardan daha az etkilenmekte ve daha düşük sermaye gereksinimi ile çalışabilmektedir. Podcast terimi genellikle özel olarak üretilmiş sesli şovları ifade etmekle birlikte, bazı durumlarda kaydedilmiş televizyon veya radyo programları, dersler veya alan uzmanlarıyla gerçekleştirilen canlı diyaloglar şeklinde de ortaya çıkabilmektedir (MacKenzie, 2019). Podcastlerin, radyo yayıncılığından farklı olarak, dinleyicilere hangi içeriğin tüketileceği konusunda aktif karar alma olanağı sunmasıdır. Ayrıca "podcast" kavramı, kültürel, teknolojik, politik ve ekonomik boyutlarıyla çok katmanlı bir medya olgusunu temsil etmektedir (Berry, 2020). Podcastlerin teknik temeli, Really Simple Syndication (RSS) web beslemeleri, dijital platformlar üzerinden yapılan abonelikler (örneğin Spotify ve Apple Podcasts) veya MP3 dosyalarının indirilmesi üzerine kuruludur (Sellas & Solà, 2019). Bu yapısı sayesinde podcastler, ücretsiz ve bağımsız olarak küresel ölçekte iletişim sağlama imkânı sunmakta ve halkın özel ilgi alanlarını karşılamak amacıyla dinleyicilerle doğrudan ve sınırsız bir etkileşim olanağı yaratmaktadır (Picardi & Regina, 2008). Ekonomik ve nispeten basit üretim süreci, geniş kitlelere içerik üreticisi olma fırsatı tanımaktadır. Podcastler genellikle konuya bağlı olarak spontan değişiklikler içermekte ve bu durum daha az yapılandırılmış ya da önceden hazırlanmış bir konseptin ortaya çıkmasına yol açmaktadır. Özellikle hikâye anlatımı, haber ya da farklı içerik biçimlerini deneyimlemeyi tercih eden genç dinleyici kitlesi için bu özellikler podcastleri son derece çekici kılmaktadır (Berry, 2020).

Haber endüstrisi bağlamında ise, içerik ürünlerinin çeşitlendirilmesi ve gazetecilerin dijital ile çevrimiçi araçları etkin biçimde kullanmaya teşvik edilmesi gibi alanlarda büyük beklentiler yaratmaktadır (Bossio & Nelson, 2021, s. 1377). Gazetecilikteki yenilikler söz konusu olduğunda, teknolojiyi göz ardı etmek neredeyse imkânsızdır. Zelizer (2019), gazeteciliği teknolojiden ayırmanın güç olduğunu, çünkü gazeteciliğin tanımı gereği mesajlarını oluşturmak ve halkla paylaşmak için bir tür teknolojiye dayandığını vurgulamaktadır (s. 343). Medya ekosisteminin ayrılmaz bir parçası hâline gelen podcastlerin gazetecilik üzerindeki etkisini ve karşılaştığı zorlukları anlamak için, teknolojinin gazetecilikteki rolünü sosyal ve kültürel değişimlerle birlikte değerlendiren geniş bir perspektif benimsemek gerekmektedir. Tıpkı gazeteciliğin diğer alanlarında olduğu gibi, podcast haberciliğinde de etik normlara bağlı kalınması, ideolojik önyargılardan ve kutuplaştırıcı söylemlerden kaçınılması, etik gazeteciliğin sürdürülebilirliği açısından büyük önem taşımaktadır.

Bu makale, podcastlerin medyanın ve gazeteciliğin tarihsel gelişimine ilişkin yeni analitik yaklaşımlar sunan özgün bir dijital metin türü olduğu temel varsayımından hareketle, haber podcastlerine odaklanmaktadır. Türkiye özelinde podcast gazeteciliğine atıfta bulunan çalışma, podcast mecrasının tarihsel gelişimini, üretim ve tüketim süreçlerini, gelecekteki potansiyellerini ve sınırlılıklarını analiz etmeyi amaçlamaktadır. Bu amaç doğrultusunda çalışma, podcast mecrasının gazetecilik pratiklerinde yarattığı dönüşümü inceleyen bir literatür taraması olarak tasarlanmıştır. Podcast gazeteciliğine ilişkin bilimsel çalışmaların Türkiye bağlamında sınırlı olmasının bir problem teşkil ettiği düşüncesiyle, çalışma şu soruları gündeme getirmektedir: Podcast ekosistemi, gazetecilik mesleği açısından hangi öneme sahiptir? Türkiye’de podcast haberciliği nasıl bir gelişim seyri izlemektedir? sorularına yanıt aranmıştır.

1. Geleneksel Yayından Podcast Kültürüne Dönüşüm

Sesli anlatı yayıncılığı, son yıllarda dijital uygulamaların gelişmesi ve çeşitlenmesiyle birlikte köklü bir dönüşüm sürecine girmiştir. Bu teknolojik değişim yalnızca üretim araçlarını değil, aynı zamanda toplumların sesli içerikleri takip etme alışkanlıklarını ve içerik üretim biçimlerini de dönüştürmüştür. Ana akım iletişim araçlarından biri olan radyo, doğrusal bir yayın yapısına sahiptir. Radyo dinleyicileri yayın akışına ve zamana bağlı olarak içerik tüketmektedir. Richard Berry’e (2006) göre podcast, yalnızca taşınabilir medya araçlarının bir uzantısı değil, aynı zamanda radyonun doğrusal yapısına karşı gelişen yatay bir iletişim modeli olarak ortaya çıkmaktadır. Podcast, zaman ve mekân sınırlaması olmaksızın içerik üretimi ve tüketimine olanak tanımaktadır (Espinosa & San Miguel, 2020; Mutlu, 2024).

Radyo yayıncılığı yüksek maliyet gerektiren ekipmanlar, frekans lisansları ve sıkı denetim mekanizmaları gerektirirken, podcast bu engelleri büyük ölçüde ortadan kaldırmıştır. Düşük maliyetli üretim imkânları ve mobil cihazların yaygınlığı, podcast içeriklerinin hızlı biçimde yayılmasını sağlamıştır (Semiz Türkoğlu & Ağca, 2021). Bunun dışında geleneksel radyo yayıncılığında yeterince yer bulamayan tematik konular, podcast mecrasında kendine geniş bir dinleyici kitlesi oluşturabilmektedir. Podcastler, dinleyici ile kurulan ilişkiyi de yeniden tanımlamaktadır. Radyo dinleyicisi görece pasif bir konumdayken, podcast dinleyicisi içerik seçimi, dinleme zamanı ve platform tercihi açısından daha aktif bir rol üstlenmektedir. Bu durum, medya tüketiminde bireyselleşmenin arttığını ve kullanıcı odaklı iletişim modelinin güçlendiğini göstermektedir. Ayrıca podcastlerin bölümlere ayrılmış yapısı, hikâye anlatımı ve derinlemesine içerik üretimi açısından radyoya kıyasla daha esnek bir alan sunmaktadır (Berry, 2016b; McHugh, 2016).

2. Podcast Mecrasının Tarihsel Gelişimi

Podcast mecrası teknolojik gelişmelerinde katkısıyla dijital medya ortamına yeni eklenen ve popülerliğini arttıran bir araç olarak tanımlanmaktadır. Podcasting terimi iPod ve Broadcasting (yayıncılık) kelimelerinin birleşiminden ortaya çıkmıştır (Yücel, 2020, s. 1305). Orhan Şener podcast tarihini üç temel başlık altında toplamaktadır.

- 2003-2006 Kuruluş,
- 2007-2013 Büyüme,
- 2014- 2020 Ana-Akım ve Ticarileşme (Şener, 2020).

Şener tarafından kuruluş olarak nitelendirilen 2003-2004 yıllarında; Dave Winer ve Adam Curry geliştirdikleri yazılım sayesinde yeni bir mecra olarak podcast'in kullanılmasını sağlamışlardır. Dave Winer, Open Source radyosunda RSS yazılımları ve MP3 formatlı sesleri bir araya getirerek ilk podcast yayını dinleyicilere sunmuştur. Habercilik alanında üretilen ilk podcast olması yayını daha ayrıcalıklı hale getirmiştir (Şener, 2020, s. 247). Ben Hammersley, The Guardian gazetesinde 12 Şubat 2004 yılında yayımladığı "Sesli Devrim"¹ başlıklı makalesinde "podcasting" kelimesini kullanarak alana katkı sağlarken, (Hammersley, 2004), Apple, Haziran 2005'te iTunes 4.9 güncellemesiyle mor simgeli "Podcast'ler" yazılımını kendi sistemine eklemiştir. Apple bu güncellemesinden iki gün sonra 1 milyonuncu podcast aboneliğini ilan etmiştir. 2006 yılına gelindiğinde ise iPod'lara 4.8 milyon podcast yayını indirilmiştir (Friess, 2015).

2007-2013 yıllarında popüler kişilerin podcast üzerinden yayın yapması podcast mecrasının tanıtılmasına ve yayılmasına dolaylı olarak katkı sağlamıştır. Bu dönemde Amerikalı komedyen Adam Carolla, 59 milyon indirme sayısına ulaşarak rekor kırmıştır. Apple 2013 yılında 1 milyar abone sayısına ulaşmıştır (Şener, 2020, s. 248). 2014 yılında kurgusal olmayan araştırmacı gazetecilik podcast'i "Serial" yayınlandığı ilk ayında 5 milyon indirme sayısına ulaşmış, Apple iTunes listesinde ise üç ay boyunca birinci olmuştur. Serial podcast, Peabody Ödülü kazanan ilk podcast programı olarak tarihe geçmiştir (Hancock & McMurtry, 2018). 2020 yılında Amerikalı komedyen Joe Rogan, YouTube üzerinden başlattığı daha sonra podcast platformuna aktardığı "The Joe Rogan Experience" adlı programa Spotify, 100 milyon dolar ödeme yaparak Joe Rogan'ın programını satın aldığını duyurmuştur (dünya.com)². Podcast tüm bu gelişim evresi dışında teknolojik gelişmelerle bağlantılı olarak dinleyiciye ve yayıncıya yeni fırsatlar sunmaktadır. Podcast içeriklerinin zaman ve mekân gözetmeksizin takip edilmesi dinleyicilerin bu alana yönelik ilgisini arttıran etken olarak görülmektedir (Arslan, 2021 s. 28-29). Podcastler, diğer ülkelerde olduğu gibi Türkiye'de de yoğun biçimde dinlenmekte ve her geçen gün giderek daha popüler hâle gelmektedir. Bu eğilim, podcast haberciliğine yönelik uygulamaların yanı sıra bilimsel araştırmaların ve akademik çalışmaların sayısının artmasına yol açmakta ve podcasti bir gazetecilik pratiği olarak ele alarak geleceğini tartışmaya açmaktadır.

3. Türkiye'de Podcast Haberciliğinin Gelişimi

Türkiye'de podcast mecrası; devlet kurumları, özel gazete ve televizyon kuruluşları ile bağımsız gazeteciler ve yurttaş gazeteciler tarafından yoğun olarak kullanılan bir alan hâline gelmiştir.

¹ Ben Hammersley'in makalesini okumak için bkz. <https://www.theguardian.com/media/2004/feb/12/broadcasting.digitalmedia>

² www.dünya.com ilgili bölüm için bkz. <https://www.dunya.com/hafta/spotifyda-joe-rogan-kavgasi-haberi-648905>

Podcastlerin özel veya kamuya ait yasal ya da teknik denetim mekanizmalarına tabi olmaması, ana akım medya kuruluşlarının yanı sıra bağımsız gazetecilerin de bu mecraya aktif içerik üreticisi olarak katılımını mümkün kılmıştır. Podcasti diğer iletişim araçlarından ayıran en temel özellik, radyo ve televizyon gibi yayın içeriklerini canlı olarak takip etme zorunluluğunu ortadan kaldırmış olmasıdır (Brown & Green, 2007, s. 5). Türkiye’de kamusal podcast yayınlarına örnek olarak Anadolu Ajansı ve TRT tarafından hazırlanan içerikler verilebilir; bu kurumlar genel olarak haber içeriklerini podcast formatına dönüştürmektedir (Budak, 2022, s. 262). Kamusal yayıncılığın dışında, birçok gazete ve televizyon kanalı da podcast mecrasında özgün içerikler üretmektedir. Günlük yaşamın yoğunluğu nedeniyle gazete, dergi ve internet yayınlarını düzenli olarak takip edemeyen kitleler, sesli anlatıcılar aracılığıyla haber içeriklerini ve köşe yazılarını podcast üzerinden erişebilir hâle gelmektedir. Bağımsız ve amatör (yurttaş) yayınlar yapan gazeteciler için de podcast mecrası önemli bir konumda yer almaktadır.

Türkiye’de podcast haberciliğinin gelişimi, geleneksel medya alanlarında meydana gelen yapısal dönüşümlerle yakından ilişkilidir. Medya sahiplik yapısının yoğunlaşması ve haber üretiminin artan ölçüde ticarileşmesi bağlamında, haber podcastlerinin; görece daha sınırlı işleyen sansür ve denetim mekanizmaları sayesinde hem içerik üreticisi olarak gazeteciler hem de içerik tüketicisi olarak dinleyiciler açısından alternatif ve daha özerk bir kamusal iletişim alanı sunduğu değerlendirilmektedir. Yenituna ve Kurt’a göre gazeteciler, haber podcastleri aracılığıyla geleneksel medya kanallarına kıyasla daha serbest ve bağımsız bir biçimde haber içeriği üreterek dinleyicilere ulaşabilmektedir. Türkiye’de de giderek yaygınlaşan podcast haberciliğinin, özellikle ana akım medyanın dışına itilen ya da ana akım medya yapıları içinde çalışmak istemeyen gazeteciler açısından önemli bir mecra niteliği taşıdığı ifade edilebilir (2022, s. 16).

Bağımsız gazetecilerin yaptığı yayınlar genellikle ana akım medyada yer alamayan haber konularını sesli anlatılarla derinlemesine ele almaktadır. Çeşitli mecralarda bağımsız olarak gazetecilik mesleğini sürdüren Ozan Gündoğdu, Eray Özer, Ruşen Çakır ve Kemal Göktaş gibi birçok gazeteci podcast üzerinden yayınlar yapmaktadır. Gazeteci Ruşen Çakır tarafından 2015 yılında kurulan Medyascope adlı medya platformu YouTube aracılığıyla yayınlanan programları MP3 ses dosyalarına çevirerek podcast dinleyicilerine sunmaktadır. Gazeteci Kemal Göktaş’ın kurucusu olduğu Kısa Dalga medya platformu da podcast haberciliği üzerine programlar yapmaktadır. Gazetecilerin bu alana yönelmesi podcast haberciliğinin ilerleme kaydetmesine sebep olmaktadır.

4. Podcastlerin İşitsel İletişimdeki Rolü ve Tematik Habercilikteki Fırsatları

“Son dönemde yoğun bir takipçi kitlesine sahip olan podcast uygulamaları neden tercih edilmektedir?” sorusunun yanıtı, Amerika Birleşik Devletleri’nde gerçekleştirilen büyük ölçekli bir anket çalışmasıyla ortaya konmuştur. Araştırma, podcast kullanıcılarının motivasyonlarının ve kullanım alışkanlıklarının ağırlıklı olarak eğlence, bilgi edinme ve ses platformlarının sunduğu avantajlar nedeniyle podcasti tercih ettiklerini göstermektedir. Ayrıca, podcastlerin dinleme ayarlarının özelleştirilebilmesi, içerik genişliği ve derinliği ile dinleme rutinine uygunluğu, normal radyo, çevrimiçi radyo ve müzik akışı gibi diğer işitsel medya alternatiflerinin kullanım özellikleriyle birlikte mevcut dinleme davranışlarını motive eden önemli faktörler olarak öne çıkmaktadır (Chan-Olmsted & Wang, 2022). Diğer taraftan, podcasterler ve gazeteciler açısından anlatı formundaki podcastler, çok sayıda farklı içerik üretimine olanak tanınması ve birden fazla alanda kullanılabilmesi nedeniyle tercih edilmektedir. Bu özellikleriyle podcastler, özgür ve esnek bir üretim alanı sunarak gazeteciler ve

podcasterler için hem yeni fırsatlar yaratmakta hem de alternatif bir iş modeli olarak işlev görmektedir. Görüntüye değil, sese dayalı podcast haberciliği, dinleyicinin aktif katılımını gerektirmektedir. Son yılların en hızlı büyüyen içerik formatlarından biri olan podcast haberciliğinde, bazı habercilik türlerinin diğerlerine göre daha avantajlı konumlandığı görülmektedir. Nitelikli araştırmacı gazetecilik için podcastler hem özgür bir yayın alanı sağlamakta hem de ilgili hedef kitleye ulaşmak açısından etkili bir araç olarak değerlendirilebilir.

Ekransız podcasting modunda, görsel dikkat dağıtıcı unsurların bulunmaması, içeriğin daha çekici hâle gelmesini sağlamakta; seslerin ustalıkla şekillendirilmesi ise özellikle tematik gazetecilik uygulamalarında başarıyı artıran iki kritik unsur olarak öne çıkmaktadır. Dinleyiciyi içine çekebilecek bu “ses simyası”, yaratıcı enerjiyi motive etmenin yanı sıra podcast haberciliğinin yayılmasına da katkı sağlayabilir. Örneğin, Porlezza ve arkadaşlarının (2018) *Podcast Serial* üzerine gerçekleştirdikleri çalışma, transmedya gazeteciliği kapsamında araştırmacı gazeteciliğin podcast aracılığıyla yapılabileceğini göstermektedir. Bu iletişim aracı, gazetecilik arşivleri ile halihazırda yayımlanmış haberler ve üzerinden zaman geçmiş olaylar üzerinden yeniden hikayeler kurgulamaya olanak tanımaktadır. Nitelikli ve derinlemesine araştırmaya dayanan bu içerikler, gerçek bilginin ilgili dinleyici kitlesine ulaşmasını sağlayarak, gazetecilikte “kalite” olgusu üzerine tartışmalar için de yeni bir kapı aralayabilir. Bu süreç, podcast uygulamasını tematik haber üretimi bağlamında yalnızca yeni bir mecra olarak değil, aynı zamanda özgün içerik ve veri kaynağı yaratacak bir araç olarak da ön plana çıkarmaktadır.

Medyanın dijital alana uyum sağlamasına yardımcı olan podcastler yerel medya markaları tarafından da kullanıldığından bilgilendirici ve ifade edici potansiyellerinden dolayı gazeteciliğe dayalı ürün ve hizmetlerinin bir parçası olarak görülmektedir. Özellikle dijital medya endüstrisi içinde “tık haberciliği”, “seo haberciliği” gibi öne çıkan ancak etik açıdan tartışılan haber uygulamalarına karşı profesyonel gazeteciyi ön plana çıkartıp nitelikli ve içeriği zengin haberlerin hedef kitleye ulaşılmasında daha ucuz bu teknolojiyi kullandığı içinde giderek daha çekici hale gelmektedir. Örneğin, İspanya’da web sitesinde yayımlanan seri hale getirilmiş hem sesli hem de görüntülü konuşma biçimlerini kullanan ve güncel olayları ele alan podcast yayıncılık örnekleri mevcuttur (Martínez-Costa vd., 2022). Ancak Covid 19 pandemisiyle ilgili 40 haber podcasti üzerinden analiz yapan araştırmacılar Nee ve Santana gazetecilerin gazetecilik nesnellik normlarından genel olarak uzaklaşıp bu ortaya çıkan formatta yorumlayıcı haberciliğe doğru bir kayma eğiliminde olduğunu tespit etmişlerdir. Muhabirler ve sunucular genellikle bölümlerde hem karakter hem de uzman olarak görünmekte ve anlatı unsurları, içerikten çok hikâye anlatımını vurgulamaya hizmet etmektedir (Nee & Santana, 2021). Bu nedenle podcast haberciliğinde bu olgunun dikkate alınması gereklidir.

Sonuç

Bu araştırma, dijital medya ekosisteminin en dinamik unsurlarından biri haline gelen podcast mecrasını; gazetecilik pratikleri, teknolojik dönüşüm ve toplumsal yansımaları çerçevesinde kapsamlı bir şekilde analiz etmiştir. Elde edilen bulgular, podcasting’in radyo yayıncılığının geleneksel ve doğrusal yapısına karşı, zaman ve mekândan bağımsız, yatay bir iletişim modeli olarak köklü bir paradigma değişimini temsil ettiğini ortaya koymaktadır. Mecranın 2000’li yılların ortasındaki teknolojik doğumundan günümüzdeki küresel ticarileşme evresine kadar süregelen gelişimi; Apple’ın altyapı güncellemeleri ve *Serial* gibi araştırmacı gazetecilik başyapıtları ile önem kazanmasına neden

olmuştur. Türkiye özelinde gerçekleştirilen incelemeler, podcast gazeteciliğinin yalnızca teknik bir yenilik değil, aynı zamanda yapısal bir direnç alanı olduğunu göstermektedir. Ana akım medya yapısındaki tekelleşme olgusu, artan sansür mekanizmaları ve ekonomik kısıtlamaların dışında kalan podcastler; bağımsız gazeteciler ve yurttaş gazeteciler için özerk, alternatif ve demokratik bir kamusal alan oluşturmuştur. Düşük maliyetli üretim imkânları ve doğrudan hedef kitleye ulaşma kapasitesi, bu mecraı ana akım medyanın dışında kalan veya bu yapılar içinde çalışmayı tercih etmeyen gazeteciler için alternatif bir alan haline getirmiştir.

Podcastlerin ekransız ve sese dayalı doğası, günümüzün dikkat ekonomisi içinde benzersiz bir konum arz etmektedir. Görsel uyaranların ortadan kalkması, dinleyicinin içeriğe olan odaklanma düzeyini artırarak "ses simyası" yoluyla derinlemesine bir bağ kurulmasına olanak tanımaktadır. Bu karakteristik özellik; özellikle kültür-sanat, felsefe, edebiyat ve uzun soluklu araştırmacı gazetecilik dosyaları için dijital medyadaki yüzeysel "tık haberciliği" ve "SEO odaklı" içerik üretimine karşı nitelikli bir alternatif sunmaktadır. Ancak mecranın sunduğu bu esneklik, gazetecilik etiği ve nesnellik normlarında da belirgin bir dönüşümü tetiklemektedir. Araştırmalar, podcast formatında gazetecilerin geleneksel mesafeli duruşlarından sıyrılarak daha "yorumlayıcı" bir habercilik diline yöneldiklerini, sunucuların ise içerikten ziyade birer "karakter" veya "alan uzmanı" olarak ön plana çıktığını göstermektedir. Bu durum, haberin anlatı gücünü ve samimiyetini artırsa da nesnellik ilkelerinin dijital çağda yeniden tanımlanması gerekliliğini ortaya koymaktadır.

Sonuç olarak podcasting, basit bir ses dosyası dağıtım aracı olmanın ötesine geçerek gazeteciler için özgün içerik üretimi, yeni iş modelleri ve katılımcı bir dinleyici kültürü için kritik bir uygulama alanı haline gelmiştir. Türkiye’de hem kamusal yayıncılık hem de bağımsız platformlar aracılığıyla gelişmeye devam eden bu ekosistem, gazetecilik mesleğinin dijital dönüşümündeki en etkili araçlardan biri olarak yerini sağlamlaştırmıştır. Gelecekte, podcastlerin sunduğu derinlemesine hikâye anlatıcılığı ve özerk yayıncılık olanaklarının, medyanın demokratikleşme süreçlerine ve nitelikli bilgi üretiminin sürdürülebilirliğine katkı sunmaya devam edeceği öngörülmektedir.

Kaynakça

- Arslan, G. G. (2021). Türkiye’de podcast yayıncılığı: Üretici odaklı bir inceleme [Yayınlanmamış yüksek lisans tezi]. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Berry, R. (2006). Will the iPod kill the radio star? Profiling podcasting as radio. *Convergence: The International Journal of Research into New Media Technologies*, 12(2), 143-162.
- Berry, R. (2016a). Part of the establishment: Reflecting on 10 years of podcasting as an audio medium. *Convergence: The International Journal of Research into New Media Technologies*, 22(6), 661–671. <https://doi.org/10.1177/1354856516632105>
- Berry, R. (2016b). *Podcasting: Considering the evolution of the medium and its association with the word “radio”*. *Radio Journal: International Studies in Broadcast & Audio Media*, 14(1), 7–22.
- Berry, R. (2020). Radio, music, podcasts – BBC Sounds: Public service radio and podcasts in a platform world. *Radio Journal: International Studies in Broadcast & Audio Media*, 18(1), 63–78. https://doi.org/10.1386/rjao_00016_1
- Bossio, D., & Nelson, L. (2021). Reconsidering innovation: Situating and evaluating change in journalism. *Journalism Studies*, 22(11), 1377–1381. <https://doi.org/10.1080/1461670X.2021.1972328>
- Brown, A., & Green, T. D. (2007). Video podcasting in perspective: The history, technology, aesthetics, and instructional uses of a new medium. *Journal of Educational Technology Systems*, 36(1), 3–17.
- Budak, E. (2022). Teknolojik yeniliklerin yarattığı yeni habercilik formları üzerine bir inceleme: Türkiye’de podcast haberciliği. *Türkiye İletişim Araştırmaları Dergisi*, 40, 257–276. <https://doi.org/10.17829/turcom.1048581>
- Chan-Olmsted, S. , & Wang, R. (2022). Understanding podcast users: Consumption motives and behaviors. *New Media & Society*, 24(3), 684–704. <https://doi.org/10.1177/1461444820963776>
- Dünya Gazetesi. (2022, 14 Şubat). Spotify’da Joe Rogan kavgası. <https://www.dunya.com/hafta/spotifyda-joe-rogan-kavgasi-haberi-648905>
- Espinosa, P. M. & San Miguel, A. R. (2020) Podcasting and Journalism: From Radio Journalism of Immediacy to Quality Radio Information. *Estudios Sobre el Mensaje Periodístico*, 26(1), 241-252
- Friess, S. (2015, 1 Temmuz). The media milestone the media (fittingly) forgot. *Columbia Journalism Review*. http://www.cjr.org/analysis/podcast_milestone.php
- Hammersley, B. (2004, 12 Şubat). Audible revolution. *The Guardian*. <https://www.theguardian.com/media/2004/feb/12/broadcasting.digitalmedia>

- Hancock, D., & McMurtry, L. (2018). 'I know what a podcast is': Post-serial fiction and podcast media identity. D. Llinares, N. Fox, & R. Berry (Ed.), *Podcasting: New aural cultures and digital media* (ss. 81–105). Palgrave Macmillan. <https://doi.org/10.1007/978-3-319-90056-8>
- MacKenzie, L. E. (2019). Science podcasts: Analysis of global production and output from 2004 to 2018. *Royal Society Open Science*, 6(1), 1–18. <https://doi.org/10.1098/rsos.180932>
- McHugh, S. (2016). How podcasting is changing the audio storytelling genre. *Radio Journal International Studies in Broadcast & Audio Media*, 14(1), 65-82.
- Martínez-Costa, M.-P., Amoedo-Casais, A., & Moreno-Moreno, E. (2022). The value of podcasts to journalism: Analysis of digital native media brands' offerings, production and publishing in Spain. *Profesional de la Información*, 31(5). <https://doi.org/10.3145/epi.2022.sep.03>
- Mutlu, M. (2024). Radyodan Podcaste Türkiye'de Felsefe Yayıncılığı. TRT Akademi, 9(21), 460- 487. <https://doi.org/10.37679/trta.1468086>
- Nee, R. C., & Santana, A. D. (2021). Podcasting the pandemic: Exploring storytelling formats and shifting journalistic norms in news podcasts related to the coronavirus. *Journalism Practice*. <https://doi.org/10.1080/17512786.2021.1882874>
- Newman, N., & Gallo, N. (2019). *News podcasts and the opportunities for publishers*. Reuters Institute for the Study of Journalism.
- Newman, N., & Gallo, N. (2020). *Daily news podcasts: Building new habits in the shadow of coronavirus*. Reuters Institute for the Study of Journalism.
- Picardi, I., & Regina, S. (2008). Science via podcast. *Journal of Science Communication*, 7(2), 1–4. <https://doi.org/10.22323/2.07020305>
- Porlezza, C., Benecchi, E., & Colapinto, C. (2018). The transmedia revitalization of investigative journalism: Opportunities and challenges of the serial podcast.
- Quinones, M. A. (2016). The use of podcasting in mental health. S. Goss (Ed.), *Technology in mental health: Applications in practice, supervision and training* (ss. 180–186). Charles C. Thomas Publisher.
- Sang, Y., Lee, J. Y., & Park, S. (2023). The production and consumption of news podcasts. *Media International Australia*, 187(1), 3-7. <https://doi.org/10.1177/1329878X231159423>
- Sellas, T., & Solà, S. (2019). Podium podcast and the freedom of podcasting: Beyond the limits of radio programming and production constraints. *Radio Journal: International Studies in Broadcast & Audio Media*, 17(1), 63–81. https://doi.org/10.1386/rjao.17.1.63_1
- Spinelli, M., & Dann, L. (2019). *Podcasting: The audio media revolution*. Bloomsbury Academic.
- Semiz Türkoğlu, H., & Ağca, M. E. (2021). Dijital Dönüşümle Radyoda Podcast İçeriklerin Üretilmesi ve İncelenmesi: 'Ntv Radyo' Örneği. *Selçuk İletişim*, 14(4), 1673-1695. <https://doi.org/10.18094/josc.982279>
- Şener, O. (2020). Gazeteciler için podcast. T. Durna (Ed.), *Sivil toplum kuruluşları hak temelli gazetecilik kılavuzu* (ss. 215–252). Um:Ag Vakfı Yayınları.

- Yenituna, B., & Kurt, G. (2022). "Türkiye'de Haber Podcasti Dinleme Pratiklerine Yönelik Niteliksel Bir Araştırma." *İstanbul Kent Üniversitesi İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi*, 1(1), 1-20.
- Yücel, R. (2020). Podcast'in kısa tarihi: Doğuşu, yükselişi, monetizasyonu. *Erciyes İletişim Dergisi*, 7(2), 1303–1319.
- Zelizer, B. (2019). Why journalism is about more than digital technology. *Digital Journalism*, 7(3), 343–350.

Don Ihde'nin Postfenomenolojik Teknoloji Yaklaşımında Ontolojik, Etik ve Sosyopolitik Sınırların Yeniden Değerlendirilmesi*

Reassessing the Ontological, Ethical, and Sociopolitical Boundaries in Don Ihde's Postphenomenological Approach to Technology

Alp Eren Erbay¹

Celalettin Aktaş²

Araştırma Makalesi Research Article

Geliş tarihi/Received:
16.03.2026

Son revizyon teslimi/Last revision
received:
29.04.2026

Kabul tarihi/Accepted:
15.05.2026

Yayın tarihi/Published:
31.05.2026

Atıf/Citation:

Erbay, A. E. & Aktaş, C. (2026). Don Ihde'nin postfenomenolojik teknoloji yaklaşımında ontolojik, etik ve sosyopolitik sınırların yeniden değerlendirilmesi. *TAM Akademi Dergisi*, 5(1), 98-113.
<https://doi.org/10.58239/tamde.2026.01.006.x>

DOI:

10.58239/tamde.2026.01.006.x

ÖZ

Bu çalışma, teknolojiyi insan deneyiminin ayrılmaz bir dolayımı olarak konumlandıran postfenomenolojik yaklaşımın kavramsal sınırlarını, yaklaşıma yöneltile eleştiriler ışığında sorunsallaştırmayı amaçlamaktadır. Don Ihde'nin temellerini attığı düşünsel çerçevenin özgün bir yeniden değerlendirmesini sunan çalışmada, argüman analizi ve diyalektik sentez yöntemi kullanılmıştır. Bu doğrultuda, Ihde'nin postfenomenolojiye dair temel kavramları ve insan-dünya etkileşimindeki ilişki tipolojileri; Donna Haraway'ın ontolojik, Peter-Paul Verbeek'in etik ve Andrew Feenberg'in sosyopolitik itirazlarıyla diyalektik bir etkileşime sokulmuştur. Analizler sonucunda Ihde'nin insanın konumunu teknolojik nesnelere karşısında eşit tutmadığı, bu asimetric tutumun da onun aşmaya çalıştığı özne-nesne ikiliğini örtük biçimde yeniden ürettiği görülmüştür. Etik düzlemde ise Verbeek'in müdahalesiyle teknolojilerin ahlaki dolayımdayıcılar olarak konumlandırıldığı ve postfenomenoloji yaklaşımının, etik failliği salt insan bilinciyle sınırlandırmayan normatif bir genişlemeye ulaştığı tespit edilmiştir. Sosyopolitik bağlamda ise Feenberg'in edilgen beden eleştirisi üzerinden, yaklaşımın makro düzeydeki kurumsal çözümlenmelerde yapısal olarak yetersiz kaldığı saptanmıştır. Sonuç itibarıyla postfenomenolojinin güçlü bir analitik dil sunmakla birlikte; insan ve makine arasındaki hiyerarşiyi koruma çabasında felsefi bir açmaz, etik düzlemde ahlaki faillik sınırlarında bir genişleme ve sosyopolitik çözümlenmelerde makro düzeyde yetersizlikler barındırdığı değerlendirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Postfenomenoloji, Don Ihde, Teknolojik Dolayım, İnsan-Teknoloji İlişkileri, Teknoloji Felsefesi

* Bu çalışma yazarın doktora tezinden türetilmiştir.

¹ Öğr. Gör., İstanbul Ticaret Üniversitesi, İletişim Fakültesi, Görsel İletişim Tasarımı Bölümü, aerbay@ticaret.edu.tr, ORCID ID: 0000-0001-7424-759X

² Prof. Dr., İstanbul Ticaret Üniversitesi, İletişim Fakültesi, Medya ve İletişim Bölümü, caktas@ticaret.edu.tr, ORCID ID: 0000-0001-5460-887X

ABSTRACT

This study problematizes the conceptual boundaries of the postphenomenological approach, which positions technology as an integral mediation of human experience. Employing philosophical argument analysis and dialectical synthesis, the study presents an original re-evaluation of Don Ihde's intellectual framework. Accordingly, Ihde's foundational concepts are brought into a dialectical engagement with the ontological objections of Donna Haraway, the ethical critiques of Peter-Paul Verbeek, and the sociopolitical interventions of Andrew Feenberg. The analyses reveal that Ihde's asymmetrical stance—denying equal standing to humans and technological objects—implicitly reproduces the subject-object dichotomy he sought to overcome. On the ethical plane, however, Verbeek's intervention positions technologies as moral mediators, leading to a normative expansion that extends ethical agency beyond human consciousness. In the sociopolitical context, drawing on Feenberg's critique of the passive body, the approach is structurally inadequate for macro-level institutional analyses. Ultimately, despite offering a robust analytical language, postphenomenology harbors a philosophical impasse in its effort to preserve the human-machine hierarchy, an expansion in the boundaries of moral agency on the ethical plane, and macro-level inadequacies in sociopolitical analyses.

Keywords: Postphenomenology, Don Ihde, Technological Mediation, Human–Technology Relations, Philosophy of Technology

Extended Abstract

This study aims to problematize the conceptual boundaries of the postphenomenological approach, which positions technology as an inseparable mediation of human experience, in light of contemporary philosophical critiques. While technology was historically viewed as a neutral tool, it has transformed into a constitutive element that deeply structures how humans perceive, experience, and make sense of the world. Addressing the inadequacies of both instrumentalist and deterministic perspectives, Don Ihde's postphenomenological framework offers a pragmatic lens by reconstructing intentionality as a technological mediation, transforming the human-world relationship into an active practice. Despite its theoretical potential, the postphenomenological approach has been the subject of very limited studies in the accessible Turkish literature within the philosophy of technology and communication studies. Therefore, this research seeks to fill this analytical gap by systematically re-evaluating the foundational boundaries and conceptual assumptions of Ihde's framework rather than merely presenting it as an application method.

Methodologically, the study employs philosophical argument analysis and dialectical synthesis. Initially, Ihde's fundamental premises and his human-technology relationship typologies—specifically embodiment, hermeneutic, alterity, and background relations—are subjected to argument analysis to understand how technology shapes existential practice. Subsequently, this theoretical framework is dialectically engaged with the ontological objections of Donna Haraway, the ethical interventions of Peter-Paul Verbeek, and the sociopolitical critiques of Andrew Feenberg. By bringing these theses and antitheses into dialectical tension, the study tests the conceptual flexibility and limitations of postphenomenology, revealing that its boundaries become visible primarily through external critical interventions rather than its internal architecture.

The dialectical analysis yields three primary findings regarding the approach's limitations and expansions. First, in the ontological domain, Donna Haraway's concept of "implosion" challenges Ihde's use of the "interface" metaphor, revealing that Ihde implicitly preserves the subject-object duality he initially sought to overcome. Although Ihde accepts a relational ontology, he rejects a radical symmetry between humans and non-human entities, maintaining a hierarchical asymmetry that leads to a philosophical dilemma regarding how an independent subject can be assumed if entities gain their identities solely through interaction. Second, regarding ethical boundaries, Peter-Paul Verbeek argues that technological objects possess implicit scripts and act as moral agents within a distributed, hybrid network. Through this dialectical engagement, it is established that technologies are positioned as moral mediators, leading the approach to a normative expansion that no longer restricts ethical agency solely to human consciousness. Third, in the sociopolitical context, Andrew Feenberg critiques Ihde's focus on the active, acting body, drawing attention to the "dependent body" and the passive objectification of individuals within technological and institutional power structures. The inclusion of this passive dynamic shifts the approach from a micro-level theory of perception to a broader sociopolitical inquiry.

In conclusion, the study determines that while postphenomenology continues to offer a powerful analytical language for understanding human-technology relations beyond instrumentalist or determinist views, it harbors unresolved structural tensions. These include an ontological dilemma in its effort to preserve the human-machine hierarchy, an expansion in the boundaries of moral agency on the ethical plane, and macro-level inadequacies in conducting sociopolitical analyses, which require external critical frameworks to resolve.

Giriş

İnsanın tarih boyunca ayrılmaz bir yol arkadaşı konumundaki teknoloji, yüzyıllar boyunca gündelik yaşamı kolaylaştıran ve insanın fiziksel sınırlarını aşmasına yardım eden nötr bir araç olarak kavranmıştır. Ancak günümüzün karmaşık yapısında teknoloji, sadece bir araç olmanın çok ötesine geçmiş; dünyayı algılama, deneyimleme ve anlamlandırma biçimlerimizi derinden yapılandıran kurucu bir unsura dönüşmüştür (Hayles, 1999, s. 289; Latour, 2005, s. 44-46; McLuhan, 1964, s. 7; Virilio, 1994, s. 22-23). Bu dönüşüm yalnızca teknolojinin işlevsel kapasitesinin artmasını değil, insanın dünyayla kurduğu ilişkinin epistemolojik ve fenomenolojik düzeyde teknoloji aracılığıyla yeniden örgütlenmesini ifade etmektedir.

İşte bu noktada Don Ihde, insan ve teknoloji arasındaki çok katmanlı etkileşimi salt araçsalcı ya da deterministik yaklaşımlarla açıklamanın yetersiz kaldığını savunmaktadır (Ihde, 1990, s. 140). Bu tıkanıklığa bir yanıt olarak Ihde'nin temellerini attığı postfenomenolojik yaklaşım (Ihde, 2020, s. 26), teknolojiyi insan deneyiminin ayrılmaz bir dolayımı olarak konumlandırarak alana yeni ve pragmatik bir pencere açmaktadır. Geleneksel fenomenolojinin soyut ve teknolojinin gündelik doğasını göz ardı eden yapısından uzaklaşan Ihde, niyetlilik kavramını teknolojik bir dolayım olarak yeniden inşa etmektedir. İnsanın dünyaya doğrudan değil, ancak teknolojiler aracılığıyla yöneldiğini vurgulayan bu yaklaşım, dünyayla kurulan ilişkinin sadece zihinsel bir temsil olmaktan çıkıp, eylem halindeki bir pratiğe, yani praksise dönüştüğünü savunmaktadır (Ihde, 2018, s. viii-ix). Böylece Ihde, teknolojik dolayım aracılığıyla algılanan dünyanın insan deneyiminde nasıl somutlaştığını açıkça ortaya koymaktadır.

Ihde'nin inşa ettiği teorik çerçevenin kökenleri, fenomenolojiye uzanmaktadır. Fenomenoloji, dünyayı açıklamaktan ziyade betimlemeye odaklanır; bu anlayışta bilginin ve nesnelere nesnel ve sabit

özellikleri yoktur; bunlar ancak varoluşsal deneyim anlarında belirginleşir. Postfenomenoloji, hakikati bağlamda arayan bu yorumsamacı anlayışı miras almakla birlikte, öncelikle yönünü teknolojiye çevirerek fenomenolojiden ayrılmaktadır (Flores, 2014, s. 2-4). Bu ayrışmanın ve postfenomenolojik eleştirilerin başlangıç noktasını ise geleneksel fenomenolojinin teknolojiye dair kurduğu özcü yaklaşım oluşturur. Örneğin klasik fenomenolojinin önemli ismi Martin Heidegger, teknolojinin özünü tüm farklı teknolojileri kapsayacak şekilde tek boyutlu olarak ele alır; ancak bu özcü bakış açısı teknolojinin insanla kurduğu ilişkide gerçekte ne yaptığına odaklanmayı zorlaştırır. Oysa postfenomenolojide teknoloji devasa tek bir nesne olarak ele alınmamakta, insan ve dünyası arasındaki ilişkiye pratik olarak dolayım eden, bağlamına göre birden fazla kimliğe ve işleve bürünebilen bir yapı olarak incelenmektedir (Zwier, Blok, & Lemmens, 2016, s. 317-320). Böylece postfenomenoloji teknolojiyle iç içe geçmiş günümüz insanının dünyayı anlamlandırması için de önemli bir teorik açılım sağlamaktadır; çünkü yaşamın hemen her alanına nüfuz eden teknolojinin dışarıda bırakıldığı bir analizin, çağdaş insanın dünyayla kurduğu ilişkiyi bütünüyle kavramada eksik kalma riski bulunmaktadır.

Postfenomenolojinin insan-teknoloji ilişkilerini somut bağlamlar üzerinden okumaya imkan tanıyan bu teorik potansiyeline ve uluslararası alandaki zengin tartışmalara¹ rağmen, teknoloji felsefesi ve iletişim çalışmaları ekseninde ulaşılabilen Türkçe literatür incelendiğinde postfenomenolojik yaklaşımın henüz oldukça sınırlı sayıda çalışmaya konu olduğu görülmektedir. Bu alandaki yazarlardan Umut (2020), postfenomenolojiyi bilim ve teknoloji çalışmaları için esnek bir yöntem rehberi olarak konumlandırmakta ve yaklaşımın pratik, metodolojik işlevselliğine odaklanmaktadır. Öte yandan Ihde'nin "Tekniklerin Fenomenolojisi" başlıklı kitap bölümü, Ümitcan Öngören tarafından yapılan salt bir çeviri makalesi aracılığıyla Türkçe literatüre kazandırılmıştır. Yazıcı Yakın (2020) ise kaleme aldığı editoryal sunuş yazısında, postfenomenolojiyi Dördüncü Endüstri Devrimi ve pazarlama dili ekseninde ele almaktadır. Ancak bu metin formatı itibarıyla, yaklaşımın sınırlarını sorunsallaştırmaktan çok güncel kullanım alanlarına dair bir çerçeve çizmektedir. Böylece Ihde'nin düşünsel yaklaşımını Haraway, Verbeek ve Feenberg eksenindeki ontolojik, etik ve sosyopolitik eleştiriler üzerinden teorik bir yeniden değerlendirmeye tabi tutan özgün bir çalışmanın eksikliği dikkat çekmektedir.

Bu doğrultuda çalışma, postfenomenolojinin kurucu sınırlarını ve kavramsal varsayımlarını eleştiriler ışığında sorunsallaştırmayı amaçlamaktadır. Çalışmanın temel savı, postfenomenolojinin ontolojik, etik ve sosyopolitik düzlemlerde karşılaştığı sınırlılıkların kuramın kendi iç dinamiklerinden ziyade dışarıdan yöneltilen eleştirel müdahaleler aracılığıyla görünür hale geldiğidir. Bu bağlamda postfenomenolojinin açıklama gücünün hangi noktalarda güçlü olduğu ve hangi alanlarda yetersiz kaldığı, ancak bu dış eleştirel perspektiflerin devreye girmesiyle daha açık biçimde ortaya konulabilmektedir.

Çalışma, felsefi argüman analizi ve diyalektik sentez yöntemiyle kurgulanmıştır. Baggini ve Fosl'un kavramsal çerçevesine (Baggini & Fosl, 2010) göre felsefi argüman analizi, bir düşüncenin öncüllerinden yola çıkarak ulaştığı sonuçların mantıksal çıkarsama sürecini inceler (Baggini & Fosl, 2010, s. 2). Diyalektik yöntem ise, bir tarafın ortaya koyduğu iddiaların, öteki tarafın sunduğu eleştirel analizler ve karşıt savlarla çarpıştırılarak meselenin daha sofistike, rafine ve üst düzey bir kavrayışına ulaşıldığı felsefi bir diyalog sürecidir (Baggini & Fosl, 2010, s. 49-51). Bu metodolojik yapıya sadık

¹ Postfenomenolojik araştırma yaklaşımının Ihde sonrasında farklı ampirik vakalara ve metodolojik tartışmalara nasıl evrildiğine dair kapsalı bir güncel derleme için bkz. (Rosenberger & Verbeek, 2015)

kalınarak çalışmanın ilk aşamasında Don Ihde'nin postfenomenolojik yaklaşımına dair temel öncüller ve ilişki tipolojileri incelenmiştir. İkinci aşamada ise söz konusu kuramsal çerçeve; Donna Haraway, Peter-Paul Verbeek ve Andrew Feenberg'in itirazlarıyla diyalektik bir etkileşime sokulmuştur. Nihayetinde postfenomenolojinin ontolojik, etik ve sosyopolitik sınırları yeniden değerlendirilerek yaklaşımın tartışmalar karşısındaki kavramsal esnekliği ve sınırlılıkları tespit edilmiştir.

1. İnsan-Dünya Etkileşiminde Teknolojik Dolayım ve İlişki Biçimleri

Çağdaş teknoloji felsefesinin önemli figürlerinden ve postfenomenoloji akımının kurucusu Amerikalı filozof Don Ihde, yaklaşımını gündelik yaşamdaki somut teknolojiler üzerine kurmakta ve insan ile teknoloji ilişkisini farklı tipolojilere ayırmaktadır. Bu yöntemdeki amacını, karmaşık ilişkilerin yapısal özelliklerini keşfetmek ve teknolojinin dünyadaki varoluşsal pratiği nasıl şekillendirdiğini somutlaştırmak olarak açıklamaktadır (Ihde, 1990, s. 72). Ona göre insan dünyayı algımlarken teknolojiyle tek ve sabit bir ilişki kurmaz; bu yüzden de “bedenleşme, yorumsamacı, ötekilik ve arka plan ilişkileri” olarak isimlendirdiği dört temel ilişki tipi sunmaktadır. Bu ilişki tiplerini insan, teknoloji ve dünya öğelerinin yer aldığı bir denklem ile formüleştirmiştir. Teknolojiyle kurulan ilişkide her deneyim biçimi, teknolojik nesnelerin bu denklemin neresinde durduğuna, ne kadar şeffaflaştığına ya da odakta olduğuna göre değişiklik göstermektedir.

Ihde'nin tipolojisindeki ilk ilişki, “bedenlenme ilişkisi (embodiment relation)” olarak ifade edilmektedir. Bu ilişki tipinde teknoloji insanın kendi deneyim alanına katılmakta ve adeta beden bir uzantısı haline gelmektedir. Kişi çevresini dolaysız değil, teknolojinin dolayımıyla deneyimler ve bu süreç, insanın dünyayı algılayışını ve bedensel hislerini dönüştüren bir etkiye sahiptir (Ihde, 1990, s. 72). Bedenlenme ilişkisinin başarılı sayılabilmesi için teknolojinin kendini unutturması gerekmektedir; Ihde bunu teknolojinin şeffaflaşması, saydamlaşması olarak kavramlaştırır. Teleskop ya da gözlük örneklerinde olduğu üzere, bu araçları kullanan kişi gözlem yaparken gözlüğün kendisi saydamlaşır ve sunduğu işlev sanki insanın kendi özelliklerinden kaynaklanıyormuş gibi hissedilir (Ihde, 1990, s. 73). Öte yandan Ihde, teknolojik determinist bir yaklaşımdan kaçınarak, insan bedeninin vazgeçilmez bir başlangıç noktası olduğunun altını çizmektedir. Teknoloji gelişip insan hayatına giderek daha fazla dahil olsa bile, dünyayı yalın ve teknolojisiz beden ile algılama biçimi her zaman için önceliklidir (Ihde, 1990, s. 72-75). Ihde'nin teknolojinin mutlak bir güç ve çözüm olmadığına dair bir başka vurgusu ise, teknolojilerin her deneyimi eşzamanlı olarak hem zenginleştirdiği hem de sınırladığı yönündedir. İnsanların teknolojinin sağladığı işlevlere bir nevi büyülenerek kapılmasının bir körlüğe yol açacağını, olumsuz etkilerinin de göz önünde bulundurulması gerektiğini savunarak (Ihde, 1990, s. 76-78) salt teknoloji indirgemeci bir yaklaşım içinde olmadığını belirtir.

Ihde'nin tanımladığı bir diğer ilişki türü, “yorumsamacı ilişkiler (hermeneutic relations)” olarak kavramlaştırılmıştır. Bu ilişkideki teknolojiler dünyayı sadece algılamayı değil, onu teknolojik bir metin gibi okuyup yorumlamayı gerektirmektedir (Ihde, 1990, s. 80). Bedenlenme ilişkisinde teknoloji aradan çekilip şeffaflaşırken; harita veya termometre gibi yorumsamacı araçlarda algının odak noktası bizzat teknolojinin kendisidir. Örneğin termometreye bakıldığında soğuk bedensel olarak hissedilmez; araç dünyayla ilgili yarı saydam bir referans sunar ve insan bu veriyi okur (Ihde, 1990, s. 81-86). Bu ilişkinin en gelişmiş hali ise dijital teknolojilerdir. Dijital bir fotoğraf makinesi gerçeği doğrudan yansıtmak yerine dünyayı önce sayısal verilere dönüştürür, ardından da kullanıcının okuyabileceği görsel bir formata çevirir (Ihde, 1990, s. 92). Yorumsamacı ilişkiler kurulan teknolojiler, dünyayı yanlış ya da eksik yansıtabilir, Ihde bu durumu opaklık olarak kavramlaştırmaktadır; aracın sunduğu veriyle gerçek dünya

arasındaki bağ kopar ya da belirsiz hale gelirse, ilişki sorunlu hale gelir (Ihde, 1990, s. 85-86). Bu ilişki tipindeki teknolojik araçlar, temsil ettikleri gerçekliğin nasıl yorumlanacağını etkileyen, aktif araçlardır (Ihde, 1990, s. 83). Yorumsamacı araçlar, insan ile dünya arasına girerek algıyı bedensel bir hissetme halinden ziyade, teknolojinin dilini çözmeyi gerektiren bilişsel bir okuma eylemine dönüştürmektedir.

Teknolojiyle kurulan bedenlenme ve yorumsamacı türündeki ilişkiler birbirinden tamamen bağımsız değildir, aralarında melez geçişler bulunur. Ihde bu karmaşık yapıyı yatay ve dikey yönelim ifadeleriyle anlatmaktadır (Ihde, 1990, s. 90): Zaten var olan görme algısını güçlendiren teleskop yatay bir etki yaratırken, algıyı doğrudan dönüştürerek çıplak gözden farklı bir gerçeklik sunan polarize gözlükler dikey bir etki yaratmaktadır. Yani yatay yönelim mevcut algıyı büyütürken, dikey yönelim bu algının yapısını dönüştürerek sürece yeni anlamlar eklemektedir.

İnsan ve teknoloji etkileşimindeki üçüncü aşama olan “ötekilik ilişkileri (alterity relations)”, teknolojinin bir uzantı veya okunacak bir metin olmaktan çıkıp, insanın muhatap aldığı başlı başına bir “öteki” konumuna gelmesidir. Ihde bu durumu, insanların cansız nesnelere insani özellikler yüklemeye (antropomorfizm) eğilimiyle açıklamaktadır (Ihde, 1990, s. 97-98). İnsanların arabalarıyla duygusal bir bağ kurması veya yapay zekayı zeki bir insan gibi görmesi, teknolojinin adeta bir öteki olduğu örneklerdir. Bu noktada teknoloji sadece işe yarayan bir alet olmaktan çıkar ve bireyin ana odak noktası haline gelir; dış dünya ise sadece bir arka plana dönüşür (Ihde, 1990, s. 107). Bu ilişki biçiminde teknolojik nesne, dünyayı deneyimlemenin bir vasıtası olmak yerine bizzat deneyimin kendisine dönüşerek adeta kısmi bir canlı statüsü edinmektedir.

İnsan ve teknoloji arasındaki bu üç farklı deneyim, bazen tek bir cihazda iç içe geçebilir; Ihde bu duruma örnek olarak video oyunlarını işaret etmektedir (Ihde, 1990, s. 100): Oyun kumandası bedeninin bir uzantısı (bedenlenme), oyunun sunduğu dünya okunacak bir metin (yorumsamacı) ve oyunun kendisi muhatap alınan dijital bir rakip (ötekilik) olarak insanla ilişki kurmaktadır.

Ihde'nin dördüncü kategorisi olan “arka plan ilişkileri (background relations)”, ısıtma veya altyapı sistemleri gibi doğrudan dikkat gerektirmeden arka planda çalışan teknolojileri kapsamaktadır. Ihde'nin “teknolojik doku” adını verdiği bu yapı insanın çevresini sarar ve bu araçların varlığı ancak bozulduklarında veya yokluklarında fark edilir (Ihde, 1990, s. 108-109). Bu durumun en uç noktası ise “teknolojik koza” kavramıyla ifade edilir. Bu kavram, modern insanın dış dünyadan kopuk, kapalı ve otonom bir yaşam alanı kurmasını ifade etmektedir (Ihde, 1990, s. 110-111). Bireylerin etrafını saran bu kozaya bağımlılığı o kadar yüksektir ki, sistemler çöktüğünde insanın ne kadar kırılğan ve savunmasız olduğu açıkça ortaya çıkar.

İnsan ve makine etkileşiminin sınırlarını belirleyen temel ilişki biçimlerinin ilk üçü, Ihde tarafından formüllerle somutlaştırılmıştır (Ihde, 1990, s. 107). Dördüncü ilişki tipi olan arka plan ilişkileri ise, Ihde'nin formülizasyonunu kullanan Peter Paul Verbeek tarafından formülleştirilmiştir (Verbeek, 2005, s. 128). Söz konusu formüller Tablo 1'de görülebilir. Bu formüllerdeki oklar insanın yönelimini; parantezler birleşen, iç içe geçen unsurları; tire işaretleri ise etkileşim, illişi anlamlarını içermektedir.

Tablo 1: Don Ihde ve Peter Paul Verbeek'in İnsan ve Teknoloji İlişkileri Tipleri Formülleri

İlişki Tipi	Formül	Açıklama
Bedenlenme ilişkileri	(İnsan – Teknoloji) → Dünya	Teknoloji şeffaflaşır ve adeta bedeninin bir uzantısı olur. İnsan ve teknoloji tek bir eylemde birleşir, odak noktası doğrudan dış dünyadır.
Yorumsamacı ilişkiler	İnsan → (Teknoloji – Dünya)	Teknoloji şeffaflaşmaz, tam aksine algının merkezindedir. İnsan dünyayı doğrudan değil, teknolojinin sunduğu verileri (metni) okuyarak anlar.
Ötekilik ilişkileri	İnsan → Teknoloji (– Dünya)	Dünya tamamen arka planda kalır. İnsan dünyadan koparak doğrudan teknolojinin kendisine odaklanır ve onu bir öteki olarak muhatap alır.
Arka Plan ilişkileri	İnsan → (Teknoloji / Dünya)	Teknolojiye doğrudan odaklanılmaz. Teknoloji tıpkı çalışan bir klima veya buzdolabı gibi arka planda kalarak insanın içinde bulunduğu çevreyi şekillendirir.

Ihde'nin kurduğu bu güçlü kavramsal çerçeve, teknolojinin tüm boyutlarını kapsamakta yetersiz kaldığı yönünde çeşitli eleştirilere konu olmuştur. Bu çalışmanın sonraki bölümünde bu çerçevenin sınırları; Donna Haraway'ın ontolojik, Peter-Paul Verbeek'in ahlaki ve Andrew Feenberg'in sosyopolitik eksenindeki eleştirileri merkeze alınarak tartışmaya açılacaktır.

2. Postfenomenolojinin Sınırları: Ontolojik, Etik ve Sosyopolitik Eleştiriler

Don Ihde, "Instrumental Realism (1991)" adlı eserinde tarihsel olarak birbirinden kopuk ilerleyen bilim felsefesi ile teknoloji felsefesini bir araya getirmeyi hedeflemiştir. Burada teknolojinin bilimsel pratik içindeki kurucu rolünü analiz ederken, modern bilimi eski bilimden ayıran en önemli unsurun teknolojik araçlar olduğunu öne sürmektedir. Ona göre bilimsel gözlem nötr ve doğrudan değil, bu araçlar aracılığıyla dolayımlanmış bir deneyimdir. Böylece Ihde, bilimsel bilginin üretim sürecini fenomenolojiden köken alan bir praksis algısıyla yeniden yorumlayarak araçsal realizm kavramını düşünmeyi önermektedir (Ihde, 1991, s. ix-xii). Bu düşüncelerde teknoloji yani bilimsel araçlar dünyanın algılanmasını ve pratik eylemleri doğrudan şekillendiren temel unsurlardır; Ihde bu araçları dünyaya dolaylı bir erişim sağlayan "arayüz" olarak tanımlamaktadır (Ihde, 1991, s. 96-97).

Ihde'nin teknolojiyi dünyaya erişim sağlayan bir aracı olarak konumlandıran bu yaklaşımı, Posthümanizmin önde gelen isimlerinden Donna Haraway tarafından eleştirilmiştir çünkü Haraway, Ihde'nin başvurduğu arayüz kavramını yetersiz bulmaktadır. Ona göre arayüz kelimesi, örneğin parmak ucu ve telefon ekranı gibi yüzeylerin basitçe yan yana gelmesini çağrıştırır ve teknolojiyi şeffaf, tarafsız bir pencere konumuna indirger. Yani bu metafor insan ile teknolojiyi önce birbirinden bağımsız iki varlık olarak kurar ve ardından bunların bir temas noktasında buluştuğunu ima eder. Haraway arayüz yerine insanların, makinelerin ve hayvanların karmaşık, hareketli ve maddi bir şekilde birbirine kenetlendiği "içe katlanma" kavramını önermektedir (Haraway, 2006, s. 175-176). Bu noktada Haraway'ın varlıkların ontolojik sınırlarıyla ilgili bir eleştiride bulunduğu görülmektedir. Ihde her ne kadar teknolojinin insanın dünyayı algılayışında kurucu bir unsur olduğunu kabul etse de en nihayetinde insan, araç ve dünya kavramlarının sınırları hala mevcuttur. Oysa Haraway'ın içe katlanma kavramı; insan, hayvan ve teknolojinin etkileşimden önce tamamlanmış, bağımsız varlıklar olmadığını vurgulamaktadır. Dolayısıyla Haraway, posthümanist anlayışın insan ve insan olmayan varlıkların sınırlarının bulanıklaştığı argümanından yola çıkarak ontolojik bir melezleşmeye işaret etmektedir.

Haraway söz konusu melezleşme argümanını somutlaştırmak ve arayüz yanılışmasını kırmak için, bilimsel keşifler maksadıyla hayvanların üzerine yerleştirilen kameraları örnek vermektedir (Haraway, 2006, s. 176). Bu araştırmalarda Ihde'nin varsayabileceği gibi süreci sadece araştırmacı ve onun kullandığı teknolojik cihaz belirlememektedir; o teknolojiyi taşıyan hayvanın bedeni ve çevresel koşullar da eyleme yön vermektedir. Zira kambur balinalar üzerine yerleştirilen kameralarla yapılan araştırmalarda, hayvanların beden hareketleri ve okyanusun kaotik yapısı sebebiyle baştaki onlarca deneme bir sonuç vermemiştir; beklenen bilimsel veri ancak hayvanın eylemi ve teknolojinin uyumu sağlandığında yakalanmıştır (Haraway, 2006, s. 184). Bu somut örneğin de gösterdiği üzere insanın niyeti, teknolojinin dolayımı ve hayvan ile doğanın uyumu çok boyutlu bir ağ kurmaktadır.

Sonuç olarak posthümanizmden beslenen yaklaşımıyla Haraway, Ihde'yi, insan, makine ve doğa ilişkilerini yeterince bütüncül ve yatay bir düzlemde okuyamamakla eleştirmektedir. Ona göre Ihde'nin kurduğu zemin, insanı merkeze alan ve aktif failliği insan dışı varlıklara ancak sınırlı biçimde açan bir perspektif sunmaktadır. Haraway'ın arayüz yerine içe katlanma kavramı, insan, makine ve doğayı sürekli birbirini şekillendiren bütün olarak ele alınması gerektiğini öneren, ontolojik bir düzeltme girişimi olarak yorumlanabilir.

Ihde'nin yaklaşımına yönelik bir diğer temel itiraz, çağdaş teknoloji felsefesi ve postfenomenolojinin önde gelen isimlerinden Hollandalı düşünür Peter-Paul Verbeek'ten gelmiştir. Verbeek, düşüncelerinde Ihde'nin postfenomenolojik ve teknolojik dolayımına yaklaşımını temel alsada, Ihde'nin analizlerini ağırlıklı olarak betimleyici düzeyde bulmaktadır. Verbeek'e göre teknolojinin insan deneyimini ve gerçeklik algısını nasıl dönüştürdüğünü analiz etmenin yanı sıra, bu durumun neyin doğru, neyin yanlış olduğunu belirleyen normatif bir etik zemine taşınması da gerekmektedir (Verbeek, 2006, s. 119). Dolayısıyla Verbeek'in asıl amacı, Ihde'yi reddetmek değil; onun kurduğu teorik iskeleti alıp, yazarın kendi eserlerinde ihmal ettiği bir alana, yani ahlak felsefesine doğru genişletmek olarak yorumlanabilir.

Verbeek bu etik genişlemeyi yaparken, ahlaki salt insan niyetinden çıkarıp insan ve teknoloji birlikteliğinde arayan yaklaşımını teorik olarak temellendirmek için Bruno Latour'dan ilham almaktadır. Latour'un Aktör-Ağ Teorisine göre eylemlilik, yalnızca bilinçli insan özneye ait bir ayrıcalık değil; insan ve insan-olmayan varlıkların oluşturduğu hibrit ağlara dağılmış bir kapasitedir (Latour, 2005, s. 44-46). Bir kapı kilidi gibi basit bir araçtan, algoritmalar gibi gelişmiş teknolojilere kadar pek çok insan olmayan varlık, insanın eylemini mümkün kılabilir, güçlendirebilir ya da eyleme engel olabilir (Latour, 2005, s. 71-72). Verbeek, Latour'un bu "dağıtılmış faillik" düşüncesini postfenomenolojiye entegre ederek nesnelere ahlaki araçlar statüsüne yükseltmektedir. Ona göre teknolojiler insanın önceden belirlenmiş niyetlerini hayata geçirdiği nötr araçlar değil; insan eylemlerini, algılarını ve kararlarını belirli yönlere doğru yönlendiren ve pasif olmayan araçlardır (Verbeek, 2011, s. 53-54). Teknolojik nesnelere kullanıcılarına belirli eylemleri reçete eden veya öngören örtük "senaryolara" sahiptir ve bu durum, ahlaki failliğin sadece insanlara özgü kalamayacağını, aksine insanlar ve teknolojiler arasında dağıtıldığını göstermektedir (Verbeek, 2011, s. 38). Böylece Verbeek, Ihde'nin kuramında merkeze alınan tekil ve ayrıcalıklı insan niyetliliğini sarsarak; ahlaki eylemin yükünü teknolojik nesnelere paylaşan hibrit bir fail anlayışını işaret etmektedir.

Ahlaki aracılık ve nesnelere içkin senaryo kavramlarının pratikteki karşılığını tıbbi ultrason cihazı üzerinden tartışan Verbeek'e göre bu teknoloji, fetüsü basitçe ekrana yansıtan şeffaf bir pencere

değildir. Aksine, doğmamış bebeğin tecrübe edilme biçimine aktif olarak müdahale etmektedir. Ultrason canlıyı tıbbi normların süzgecinden geçirip potansiyel bir teşhis nesnesine dönüştürürken; ebeveynleri de bu yeni tıbbi gerçeklik karşısında çocuğun yaşamına dair ağır ahlaki seçimler yapmak zorunda kalan öznel konumuna itmektedir (Verbeek, 2011, s. 16). Böylece cihaz salt bir veri sunmakla kalmayıp neyin sağlıklı veya kabul edilebilir olduğuna dair normatif bir çerçeve dayatarak ahlaki eylemin sınırlarını üretmektedir.

Verbeek'in Ihde'ye yönelttiği eleştiriler, fenomenolojik bir teorinin eksik kalan etik ayağını tamamlayan basit bir eklenti olmanın ötesine geçerek; Ihde'nin insan merkezli failik anlayışı ile ahlaki dolayım kavramı arasında teorik gerilim yaratmaktadır. Ihde, teknolojik araçları insanın dünyayı okuma ve deneyimleme kapasitesini dönüştüren dolayımdayıcılar olarak sınırlandırırken; Verbeek bu araçları dünyanın nasıl yaşanması ve hangi değerlerle yargılanması gerektiğini dikte eden normatif aktörler statüsüne yükseltmiştir. Ihde'nin çerçevesinde insan, algısı teknolojiyle ne kadar değişirse değişsin, nihai ahlaki kararı veren bir özne olarak kalmaktadır. Oysa Verbeek, nesnelere gerçekçi inşa etme gücündeki o örtük gücünü açığa çıkararak ahlaki insan zihninin tekelden çıkarmakta; böylece ahlaki eylemin merkezine tekil insan bilincini değil, insan-makine hibrit ağını yerleştirerek yaklaşım içinde postfenomenolojik özne tasarımını dönüşüme zorlamaktadır.

Öte yandan Verbeek, nesnelere dünyayı ve ahlaki kurmadaki bu derin etkilerini göz önünde bulundurarak, Ihde'nin insanın teknolojiyle kurduğu mevcut ilişki tiplerinin yetersiz kaldığını öne sürmektedir. Bu doğrultuda, Ihde'nin denklem ve formülizasyon tekniğini kullanarak "kompozit" (Verbeek, 2011, s. 142-143) ve "siborg" ilişkiler (Verbeek, 2011, s. 144-145) gibi insan-makine sınırlarının bulanıklaştığı yeni modeller önermektedir. Söz konusu modelleri Tablo 2'de görmek mümkündür.

Tablo 2: Peter Paul Verbeek'in İnsan ve Teknoloji İlişkilerine Dair Eklediği Modeller

İlişki Tipi	Formül	Açıklama
Kompozit ilişkiler	İnsan → (Teknoloji → Dünya)	Teknoloji dünyayı sadece tercüme etmez, kendi niyetliliğini de devreye sokar. İnsan doğrudan dünyaya değil, teknolojinin dünyayı nasıl yorumladığına ve şekillendirdiğine yönelir.
Siborg ilişkileri	(İnsan/Teknoloji) → Dünya	Teknoloji insan bedeniyle fiziksel olarak birleşerek aradaki sınırları ortadan kaldırır. İnsan ve teknoloji eriyerek, dünyayla etkileşime giren yepyeni ve hibrit bir varlık oluşturur.

Tablo 2'de sunulan bu yeni formüller basit birer eklenti olmanın ötesinde, Ihde'nin yaklaşımına yöneltilen bir ontolojik itirazı temsil etmektedir. Ihde'nin bedenlenme ilişkisinde teknoloji yalnızca şeffaflaşan araçsal bir uzantıyken; Verbeek'in siborg ilişkisinde insan ile teknoloji arasındaki tire işareti yerini eğik çizgiye bırakarak insan ve makine arasındaki ontolojik sınırın eridiği hibrit bir varoluş durumuna işaret etmektedir. Benzer şekilde kompozit ilişkide yer alan çift ok, teknolojinin dünyayı sadece yansıtan yarı saydam bir metin olmadığını; aksine kendi niyetliliğini üreterek dünyaya aktif olarak yönelen bağımsız bir fail olduğunu göstermektedir.

Don Ihde'nin postfenomenolojisine yönelik bir diğer itiraz, eleştirel teknoloji teorisinin önemli isimlerinden Andrew Feenberg'den gelmektedir. Esasen teknolojinin taşıdığı hegemonik kodların ifşasına ve demokratik rasyonelleşme talebine odaklanan Feenberg, Ihde'nin "teknolojinin ancak bir

kullanım bağlamı içinde anlaşılabilirliği" fikrini önemli bir teorik zemin olarak değerlendirmektedir (Feenberg, 2001, s. xiii). Ancak Feenberg'e göre Ihde'nin analizleri, teknolojik araçlarla dünyaya müdahale eden eyleyici, aktif özneye odaklandığı için oldukça tek taraflı kalmaktadır (Feenberg, 2006, s. 189). İnsanın yalnızca eyleyen bir varlık olmadığını, aynı zamanda nesnelere kendi üzerinde eylemde bulunmasına maruz kalan pasif bir boyutu da taşıdığını savunan Feenberg; bu noktada Ihde'nin çerçevesini yetersiz bulmaktadır. Böylece tartışmayı sadece teknolojiyi kullanan aktif bedenden çıkararak; insanın teknoloji karşısındaki edilgen konumuna, toplumsal nesneleşmeye ve en nihayetinde meselenin sosyopolitik boyutlarına doğru genişletmektedir.

Feenberg'in sosyopolitik itirazlarının teorik zeminini tam olarak kavrayabilmek için öncelikle bu eleştirinin kaynağını oluşturan Ihde'nin "Bodies in Technology" eserindeki beden tipolojilerine kısaca değinmek gerekmektedir. Bu beden tiplerinin ilki, Ihde'nin fenomenolojik geleneğe ve Merleau-Ponty'ye dayanarak ifade ettiği birinci bedendir: Bu dünyayı doğrudan algılayan, hareketli, duygusal ve aktif bir dünyada olma halidir (Ihde, 2002, s. xi-xiv). Öte yandan ikinci beden, salt biyolojik bir varlıktan ziyade sosyal ve kültürel olarak inşa edilmiş bir anlam ve deneyim alanıdır (Ihde, 2002, s. xi). İkinci beden, aslında birinci bedenin kültürel anlamlarla şekillendirilmiş hali olarak nitelendirilmektedir. Ihde, her iki bedeni de aşan üçüncü bir boyuttan söz etmektedir; bu da doğrudan teknolojinin kendisidir ve insan bu teknolojilerle en basit düzeyde bedenleşme ilişkisi yaşamaktadır, yani insan dünyayı teknoloji aracılığıyla deneyimlemektedir (Ihde, 2002, s. xi). Ancak Ihde'ye göre teknolojinin bedene nüfuz etmesi yalnızca fiziksel yetilere yapılan mekanik bir eklentiyle sınırlı kalmamaktadır; insanın kim olduğuna dair arzuları ve hayal gücüyle de derinden kesişmektedir. İşte bu kesişim noktası da tekno fantezidir: İnsanın hem birinci hem de ikinci bedeninin teknolojiyle buluştuğu alanlardır. Bu alanda teknoloji, gözlük gibi basit optik araçlarla algıyı düzeltmekten, sanal gerçeklik ve akıllı makineler aracılığıyla bedenin fiziksel sınırlarını aşmaya yönelik ütopyik hayallere kadar uzanan, beden deneyimini kökten dönüştüren aktif bir üçüncü boyut olarak tanımlanmaktadır (Ihde, 2002, s. xii-xiii). Teknolojinin bedensel sınırları aşan bu dönüştürücü kapasitesi, Ihde'nin çerçevesinde nihai olarak "genişletilmiş beden" olgusunu inşa etmektedir.

Bu kategorizasyondan yola çıkan Feenberg, Ihde'nin ikinci beden tanımındaki kültürel inşayı kabul etmekle birlikte, bu inşanın sosyopolitik ilişkilerden bağımsız, salt algısal ve aktif bir özneyi anlatmasını yetersiz bir değerlendirme olarak görür. Bunun üzerine, insanın pasif konumuna değinmek üzere "bağımlı beden" kavramını öne sürer. Bu kavramı temellendirirken; bedensel varoluşumuzun yalnızca dünyaya müdahale eden aktif bir failikten ibaret olmadığını, aynı zamanda ötekilerin ve teknolojik nesnelere eylemlerine maruz kaldığımız edilgen bir boyutu da içerdiğini vurgular (Feenberg, 2006, s. 190). Bu durum, kişinin ötekinin dünyasında bir şeye dönüştüğü bir edilgenlik halidir; birey bu pasiflik içinde kendi araçsallaştırılmış statüsünü bizzat içeriden deneyimlemektedir. Bu teorik çerçevenin somutlaştığı en net örneğin hastanelerdeki tıbbi araçlarda görüldüğünü belirten Feenberg, bir hastanın makinelere bağlandığında artık aktif özne olmaktan çıkıp, bizzat o cihazların üzerinde işlem yaptığı bir nesneye dönüştüğünü belirtmektedir. İşte bu noktada Feenberg'in eleştirisi sosyopolitik bir derinlik kazanmaktadır; zira bu nesneleşme sadece fiziksel bir hareketsizlik değildir. Beden devasa bir tıbbi bürokrasinin ve iktidar ilişkilerinin tahakkümü altına girerek pasifleşmiştir. Böylece Ihde'nin teknolojiyi kendi amaçları doğrultusunda kullanan muktedir öznesi yerini sistemin otoritesine tabi olan ve sınırlandırılmış, bağımlı bir özneye bırakmaktadır.

Feenberg, bu pasiflik ve nesneleşme durumunu Ihde'nin genişletilmiş beden olgusu üzerinden gündelik bir sosyolojik düzleme taşımaktadır. Ihde'nin analizlerinde sıklıkla başvurduğu baston veya gözlük gibi teknolojik dolaylılamalar, bedeninin eylem kapasitesini artıran araçsal uzantılar olmalarının yanı sıra; bireyi ötekilerin gözünde toplumsal bir nesne olarak işaretleyen ve örneğin “çalışkan” ya da “kırılgan” olarak tanımlayan pasif süreçlerdir (Feenberg, 2006, s. 191-192). Feenberg'e göre aynı dışsal yargı ve nesneleşme sürecini çevrimiçi iletişim pratiklerde görmek de mümkündür; internet ortamında sanıldığı gibi bedensizleşme gerçekleşmez, aksine yazılı ifadeler insanı bir nevi metinsel bir siborg olarak yeniden bedenselleştirerek ötekinin bakışına ve yargısına sunar (Feenberg, 2006, s. 193).

Sonuç itibarıyla Feenberg'in Ihde'ye yönelttiği bu eleştiri, salt bir kavramsal eksiklik tespiti değil; teknoloji felsefesinin merkezini bireysel algıdan toplumsal ilişkilere ve bireyin nesneleşmesine kaydıran bir müdahale olarak yorumlanabilir. Ihde için teknoloji, öznenin dünyayı nasıl okuduğu ve deneyimlediğiyle ilgiliyken; Feenberg için teknoloji, öznenin toplum tarafından nasıl okunduğu, yargılandığı ve konumlandırıldığıyla ilgilidir. Feenberg postfenomenolojik özneyi dünyayı tek başına deneyimleyen yalıtılmış halinden ayırarak onu teknolojik ağlar, toplumsal algılar ve ötekinin bakışı altında yeniden kurulan, edilgen ve politik bir nesneye dönüştürmektedir.

3. Postfenomenolojik Sınırların Yeniden Değerlendirilmesi: Simetri Problemi ve Bağımlı Beden Genişlemesi

İkinci bölümde ele alınan ontolojik, etik ve sosyopolitik itirazlar, postfenomenolojinin sınırlarını genişletme çabası olarak değerlendirilebilir. Bu bölümde ise söz konusu eleştiriler ışığında Ihde'nin postfenomenolojik yaklaşımının ne ölçüde yeniden yapılandırılabilirdiği tartışılmakta; aynı zamanda bu yeniden yapılandırma çabalarının hangi noktalarda kendi içsel gerilimleri ve yapısal sınırlılıklarıyla karşılaştığı incelenmektedir.

Söz konusu yeniden yapılandırmanın bir yönü, insan ve teknoloji arasındaki ontolojik sınırların nerede başlayıp nerede bittiği sorusu ekseninde olmuştur. Donna Haraway'ın vurguladığı ontolojik sınırların yıkılması gerektiğine dair eleştiri, Ihde tarafından “göreceli/ilişkisel ontolojiler” çatısı altında değerlendirilmektedir; Ihde bu kavramla insan, makine ve doğanın yalıtılmış ve sabit özlere sahip olmadığını, aksine tüm bu varlıkların ancak birbirleriyle kurdukları etkileşim ve bağlam içinde karşılıklı olarak ve tarafsız olmayan bir biçimde şekillendiğini vurgulamaktadır (Ihde, 2006, s. 275-276). Böylece Haraway'ın eleştirilerini dikkate alarak teknolojilerin basit bir arayüz ya da dolayım olmaktan çıktığını kabullenmektedir. Haraway ile temelde aynı ontolojik zemini paylaştığını; “*Bir teknolojiyi kullandığım ölçüde, o teknoloji tarafından ben de kullanılırım... Bizler teknolojiler içindeki bedenlerimiz* (Ihde, 2006, s. 276)” sözleriyle ifade etmektedir. Ancak Ihde'nin itirazı, bir çeşit “simetri problemi” yönündedir: Haraway, insan ve insan olmayan varlıklar arasında eyleycilik bakımından tam bir simetri kurmayı ve varlık hiyerarşisini bütünüyle paralel hale getirmeyi hedeflerken; Ihde bu radikal eşitlikçi ontolojiyi reddetmektedir. Ona göre postfenomenolojinin en güçlü yanlarından biri de işte bu ayırt edebilme kapasitesidir. Teknoloji insana derinden nüfuz edip onu dönüştürse de, Ihde'nin postfenomenolojik yaklaşımında insan ile makine arasındaki farklılıkları eriten ve insanı nesneyle eşdeğer bir faile indirgeyen tam simetrik bir anlayışa karşı sınırlar muhafaza edilmektedir. Tam burada, Haraway'ın insan, hayvan ve makine sınırlarını kaldıran radikal posthümanist vizyonu ile postfenomenolojinin analitik çerçevesinin net bir şekilde ayrıştığı görülmektedir.

Bu noktada bu çalışmada metodolojik olarak benimsenen felsefi argüman analizi, şu soruyu kaçınılmaz kılmaktadır: Ihde'nin simetri problemi yönündeki argümanı, Haraway'ın itirazını felsefi

olarak çürütmekte midir; yoksa yalnızca insan merkezli bir sınırı yeniden ilan mı etmektedir? Ihde, insan niyeti ve teknolojinin kaynaştığı çok yönlü ağ yapısını kabul etmekle birlikte, bu kabulü yaklaşımının merkezine taşımaktan imtina etmekte ve insanı merkezde tutmaya devam etmektedir. Ihde bu durumu, "ilişkisel bir ontolojiyi kabul etmenin, varlıklar arasındaki hiyerarşiyi kaldırmak anlamına gelmeyeceği" argümanı ile savunabilir. Ancak burada, çözüme kavuşturulmamış bir gerilim göze çarpmaktadır: varlıklar kimliklerini birbirleriyle kurdukları etkileşim içinde kazanıyorsa, insanın hiyerarşik üstünlüğünü koruma çabası bu etkileşimle nasıl bağdaştırılacaktır? Bu soruyu yanıtlamak adına etkileşimden bağımsız ve ayrıcalıklı bir özne konumuna başvurulması; Ihde'nin temel hedeflerinden biri olan geleneksel özne-nesne ikiliğini aşma iddiasıyla (Ihde, 2018, s. vii) teorik düzeyde çelişme riski barındırmaktadır.

Postfenomenolojik çerçevenin yeniden yapılandırılmasındaki bir diğer eşik, ahlaki failliğin konumlandırılması yönünde olmuştur. Peter-Paul Verbeek'in teknolojilere ahlaki bir statü kazandırma ve postfenomenolojiyi nesnelere ahlaki yönünde genişletme çabası, Ihde tarafından yaklaşımın etik boyutunu derinleştiren bir adım olarak dikkate alınmıştır (Ihde, 2006, s. 275). Ancak tıpkı ontolojik tartışmada olduğu gibi, etik sınırlar konusunda radikal bir simetri problemi olduğunu düşünen Ihde, ahlaki kavramların ve failliğin insan dışı varlıklara tam bir eşitlikte dağıtılması fikrine karşı çıkmaktadır; ona göre ahlaki sorumluluk, rıza ve onam gibi kavramlar doğaları gereği yalnızca bilinçli insan failliğine içkindir (Ihde, 2006, s. 276). Dolayısıyla teknolojik nesnelere ahlaki süreçlere dolayım eden çok güçlü aktörler olsalar da; postfenomenolojinin güncellenmiş yapısında nesnelere, insana eşdeğer ahlaki failer statüsüne yerleştirilmekten ziyade, ahlaki eylemin koşullarını üreten kurucu araçlar olarak sınırlandırılmaktadır.

Böylece iki düşünce arasındaki gerilim şu temel soruda düğümlenmektedir: Eğer teknoloji ahlaki eylemleri bu kadar derinden şekillendiriyorsa, tüm ahlaki sorumluluğu yalnızca insana yüklemek ne kadar tutarlıdır? Bu gerilimden doğan sentez, teknolojileri insanla eşdeğer ahlaki failer yapmak değildir. Aksine, onları ahlaki eylemin koşullarını belirleyen ve bu yüzden etik değerlendirmeye tabi tutulması gereken maddi araçlar olarak konumlandırmaktır. Verbeek'in postfenomenolojiye katkısı tam bu noktada netleşmektedir: Teknolojiler yalnızca işlevleri betimlenen nötr araçlar değildir; ahlaki kararlara yön verdikleri için tasarım ve dağıtım süreçlerinde ciddi bir etik hesap verebilirlik gerektiren normatif aktörlerdir. Bu bakış açısı, Ihde'nin ahlaki sorumluluğu insanda bırakan çerçevesini korurken; Verbeek'in nesnelere ahlaki gücüne dikkat çeken müdahalesini de postfenomenolojiye entegre etmektedir.

Ontolojik ve etik sınırların ardından, postfenomenolojik yaklaşımın yeniden değerlendirildiği üçüncü tartışma eksenini, teknolojinin sosyopolitik boyutları ve bedeninin edilgenliği üzerinde yoğunlaşmıştır. Feenberg'in, postfenomenolojinin bu politik ve toplumsal yapıları yeterince kapsamadığına yönelik eleştirisi, Ihde tarafından yaklaşımı tamamlayan önemli bir müdahale olarak kabul edilmiştir. Bu diyalog sayesinde Ihde'nin düşünce alanı; yalnızca eyleyen aktif bedeni değil, aynı zamanda yaşlanma, hastalanma veya toplumsal yargılara maruz kalma gibi edilgen durumları da içselleştirecek şekilde genişlemiştir (Ihde, 2006, s. 283-284). Bu görüşler ışığında yalıtılmış, eyleyen ve muktedir özne; teknolojik ağlar ve ötekilerin bakışı altında bir yandan sürekli yeniden kurulan karmaşık ve sosyal bir özneye evrilmiştir.

Fakat tam da bu noktada diyalektik analiz, postfenomenolojinin yapısal bir açmazını görünür kılmaktadır: Ihde'nin yaklaşımının temel argümanlarından biri, beden teknoloji aracılığıyla dünyaya aktif yönelimini ifade eden niyetliliğe sahip olmasıdır. Feenberg'in müdahalesi ise bunun tam aksine; teknik aygıtların ve kurumsal iktidarın dışarıdan özneye doğru yöneldiği pasif bir nesneleşme sürecini, yani bağımlı bedeni merkeze almaktadır. Bedenin hem dünyaya eyleyen hem de tahakküme maruz kalan bu çift yönlü dinamiği bir arada düşünüldüğünde, Ihde'nin bu politik eleştiriyi basit bir kuramsal genişleme olarak kabul etmesi teorik olarak problemliliği gözükmemektedir. Zira bu durum, postfenomenolojinin kendi mevcut mimarisi içinde esas olarak bireysel algı ve deneyimin mikro düzeydeki dönüşümlerini analiz edebildiğinin net göstergesidir. Dolayısıyla sosyopolitik ve kurumsal boyutlara uzanan makro çözümler, postfenomenolojinin içkin imkanlarından ziyade; Feenberg'inki gibi dışarıdan taşınan eleştirel müdahaleler aracılığıyla mümkün hale gelmektedir.

Sonuç

Bu çalışma, Don Ihde'nin postfenomenolojik yaklaşımını salt bir betimleme ya da uygulama rehberi olarak değil; felsefi argüman analizine ve diyalektik bir sınıma sürecine tabi tutulması gereken bir yapı olarak ele almıştır. Bu doğrultuda Ihde'nin postfenomenolojik yaklaşımındaki temel görüşleri ve insan-teknoloji ilişki tipolojileri, Donna Haraway'in ontolojik, Peter-Paul Verbeek'in etik ve Andrew Feenberg'in sosyopolitik itirazlarıyla karşılaştırılmış; her üç eleştirinin postfenomenolojide açtığı düşünsel gerilimler ortaya konmaya çalışılmıştır.

Çalışmada, Ihde'nin postfenomenolojik yaklaşımının yöneltile eleştiriler karşısında esneklik ve sınır koruma bağlamında bir denge arayışında olduğu görülmüştür. Diyalektik sürecin vardığı ilk sonuç, postfenomenolojinin ontolojik sınırlarına ilişkindir. Haraway'in içe katlanma kavramı, Ihde'nin arayüz metaforunda saklı kalan ve aslında bizzat aşmaya çalıştığı özne-nesne ikiliğini görünür kılmıştır. Ihde ilişkisel bir ontoloji benimsediğini öne sürerek bu eleştiriyi kısmen kabul etmiş; ancak insan ve makine arasındaki tam simetriyi reddederek kendine özgü asimetrik bir ilişkisellik tutumunu sürdürmüştür. Ne var ki bu tutumun, kendi içinde felsefi bir açmaz barındırdığı anlaşılmaktadır: Varlıklar kimliklerini ancak etkileşim içinde kazanıyorsa, insanın hiyerarşik önceliğini korumak, etkileşimden bağımsız bir öznenin varlığını örtük biçimde varsaymayı gerektirmektedir. Bu durum, Ihde'nin postfenomenolojik yaklaşımıyla aşmayı hedeflediği klasik özne-nesne ikiliğinin kurama yeniden dahil edilmesi anlamına gelmektedir.

İkinci sonuç, ahlaki failliğin konumlandırılmasıyla ilgilidir. Verbeek, teknolojilerin ahlaki süreçlere aktif biçimde katıldığını ve bu nedenle normatif değerlendirmeye konu olması gerektiğini savunmaktadır. Bu, Ihde'nin betimleyici çerçevesini etik bir boyuta taşıyan verimli bir genişlemedir. İki düşünür arasındaki asıl gerilim ise şuradadır: Verbeek için ahlaki faillik insan ile teknoloji arasında dağıtılmış hibrit bir kapasiteyken; Ihde için sorumluluk, rıza ve yükümlülük gibi kavramlar yalnızca bilinçli insan failliğine içkindir ve bu sınır korunmalıdır. Bu gerilimden doğan diyalektik sentez, ahlaki sorumluluğu yalıtılmış bir özneye hapsedmenin yetersizliğini ortaya koymuş; teknolojileri ahlaki eylemin kurucu maddi araçları olarak kabul ederek postfenomenolojik etiğin sınırlarını tasarım ve hesap verebilirlik süreçlerini kapsayacak şekilde genişletmiştir.

Üçüncü sonuç ise Feenberg'in müdahalesinden türemektedir. Feenberg'in bağımlı beden kavramında dünyaya aktif olarak yönelen beden, aynı zamanda teknolojik aygıtların, kurumsal yapıların ve toplumsal bakışın üzerine yöneldiği edilgen bir nesneye dönüşebilmektedir. Bu dinamiğin kabulü, postfenomenolojiyi yalnızca bir algı teorisi olmaktan çıkarıp bedenin sosyopolitik olarak nasıl yeniden

üretildiğine dair bir yaklaşım haline taşımaktadır. Ancak tam da burada postfenomenolojinin yapısal bir sınırı açığa çıkmaktadır: Yaklaşım bireysel algı ve deneyimin mikro düzeydeki dönüşümlerini çözümlmek için güçlü araçlar sunmakta; ancak sosyopolitik ve kurumsal boyutlardaki makro çözümlmeler bu yaklaşımın organik bir ürünü olarak değil, dışarıdan taşınan eleştirel müdahaleler sayesinde mümkün hale gelmektedir. Haraway, Verbeek ve Feenberg'in katkıları bu anlamda yalnızca Ihde'yi zenginleştirmemekte; postfenomenolojinin neyi analiz etmeye uygun, neyi analiz etmeye yapısal olarak yetersiz olduğunu da dolaylı biçimde göstermektedir.

Sonuç itibarıyla postfenomenoloji, insan-teknoloji ilişkisini ne salt araçsalıcı ne de determinist bir perspektifle ele almanın ötesinde, güçlü bir analitik dil sunmaya devam etmektedir. Bununla birlikte ontolojik simetriden kaçma çabasında içsel bir gerilim; etik boyutta insan merkezliliği zorunlu kılan normatif bir kısıt ve makro düzeyde yapısal bir çözümlme yetersizliği barındırmaktadır.

Kaynakça

- Baggini, J., & Fosl, P. S. (2010). *The philosopher's toolkit*. Wiley-Blackwell.
- Feenberg, A. (2001). *Questioning technology*. Routledge.
- Feenberg, A. (2006). Active and passive bodies: Don Ihde's phenomenology of the body. E. Selinger (Dü.) içinde, *Postphenomenology: A critical companion to Ihde* (s. 189-197). State University of New York Press.
- Flores, F. (2014). Postphenomenology vs postpositivism: Don Ihde vs Bruno Latour. *Broken technologies, a postphenomenological approach to anthropology and social sciences* (s. 1-16). Madrid.
- Haraway, D. J. (2006). Crittercam: Compounding eyes in NatureCultures. E. Selinger (Dü.) içinde, *Postphenomenology: A critical companion to Ihde* (s. 175-189). State University of New York Press.
- Hayles, N. K. (1999). *How we became posthuman: Virtual bodies in cybernetics, literature, and informatics*. The University of Chicago Press.
- Ihde, D. (1990). *Technology and the lifeworld: From garden to earth*. Indiana University Press.
- Ihde, D. (1991). *Instrumental realism*. Indiana University Press.
- Ihde, D. (2002). *Bodies in technology*. University of Minnesota Press.
- Ihde, D. (2006). Forty years in the wilderness. E. Selinger (Dü.) içinde, *Postphenomenology: A critical companion to Ihde* (s. 267-291). State University of New York Press.
- Ihde, D. (2018). Foreword. J. Aagard & J. K. Friis (Dü.) içinde, *Postphenomenological methodologies* (s. vii-xi). Lexington Books.
- Ihde, D. (2020). Tekniklerin Fenomenolojisi (U. Öngören, çev.). *ViraVerita E-Dergi*, 12, 26-68. <https://izlik.org/JA97EJ45HT>
- Latour, B. (2005). *Reassembling the social: An introduction to actor-network-theory*. Oxford University Press.
- McLuhan, M. (1964). The medium is the message. *Understanding media: The extensions of man* içinde. McGraw-Hill.
- Rosenberger, R., & Verbeek, P.-P. (Dü.). (2015). *Postphenomenological investigations: Essays on human-technology relations*. Lexington Books.
- Umut, T. N. (2020). STS alanına metodoloji sunan felsefi bir yaklaşım: Postfenomenoloji. A. Turanlı, A. U. Aydınoglu, & M. Şahinol (Dü.) içinde, *Türkiye'de STS: Bilim ve teknoloji çalışmalarına giriş* (s. 189-203). İstanbul Teknik Üniversitesi.
- Verbeek, P. P. (2005). *What things to do*. The Pennsylvania State University Press.
- Verbeek, P. P. (2006). The morality of things: A postphenomenological inquiry. E. Selinger (Dü.) içinde, *Postphenomenology: A critical companion to Ihde* (s. 117-131). State University of New York Press.
- Verbeek, P. P. (2011). *Moralizing technology: Understanding and designing the morality of things*. The University of Chicago Press.
- Virilio, P. (1994). *The vision machine*. British Film Institute.

- Yazıcı Yakın, A. (2020). Editörden: "Sweet dreams are made of this". *ViraVerita E-Dergi: Disiplinlerarası Karşılaşmalar*(12), 1-25.
- Zwier, J., Blok, V., & Lemmens, P. (2016). Phenomenology and the empirical turn: A phenomenological analysis of postphenomenology. *Philosophy & Technology*, 29, 313-333. <https://doi.org/10.1007/s13347-016-0221-7>

Şehir İmajı Algısında Yerleşiklik ve Eğitim Süresi Etkisi: Somut ve Soyut İmaj Faktörlerinin Analizi

The Effect of Residential Status and Duration of Education on City Image Perception: An Analysis of Tangible and Intangible Image Factors

Mesud Uzun ¹

Ahmet Talha Ağca ²

Araştırma Makalesi Research Article

Geliş tarihi/Received:
06.04.2026

Son revizyon teslimi/Last revision
received:
18.05.2026

Kabul tarihi/Accepted:
15.04.2026

Yayın tarihi/Published:
31.05.2026

Atıf/Citation:

Uzun, M., & Ağca, A. T. (2026). *Şehir imajı algısında yerleşiklik ve eğitim süresi etkisi: Somut ve soyut imaj faktörlerinin analizi*. TAM Akademi Dergisi, 5(1), 114–136.
<https://doi.org/10.58239/tamde.2026.01.007.x>

DOI:

10.58239/tamde.2026.01.007.x

ÖZ

Bu araştırma, üniversite öğrencilerinin şehir imajı algılarını demografik değişkenler bağlamında incelemeyi amaçlamaktadır. Kocaeli’nde üniversite öğrencilerinden oluşan 386 kişilik bir örneklemden anket yöntemiyle toplanan veriler, IBM SPSS 22 ve LISREL 8.8 programları kullanılarak analiz edilmiştir. Çalışmada şehir imajı kavramı, somut imaj, soyut imaj ve yerel halk algısı olmak üzere üç temel boyutta değerlendirilmiştir. Araştırma bulguları, cinsiyetin şehir imajı algısı üzerinde istatistiksel olarak anlamlı bir etkisi olmadığını ortaya koymuştur. Buna karşın, öğrencilerin ikamet durumları ve şehirde geçirdikleri eğitim sürelerinin algılar üzerinde belirleyici bir rol oynadığı tespit edilmiştir. Kocaeli’nde ikamet eden öğrenciler ve üniversite eğitimine yeni başlayan birinci sınıf öğrencileri şehri hem somut hem de soyut boyutlarda daha olumlu değerlendirmektedir. Ancak, eğitim süresi ilerledikçe öğrencilerin şehir imajına yönelik bu olumlu algılarının azaldığı ve daha eleştirel bir yaklaşım sergiledikleri gözlemlenmiştir. Çalışma, şehir imajı algısını şekillendiren demografik faktörleri detaylandırarak literatüre katkı sağlamanın yanı sıra, yerel yöneticilere şehir pazarlaması ve öğrenci odaklı kent politikaları geliştirme konusunda stratejik öneriler sunmaktadır. Özellikle öğrencilerin şehirde geçirdiği süreye bağlı olarak algılarında meydana gelen değişimi ve yerel halka yönelik bakış açılarını ortaya koyması, araştırmanın özgün yönünü oluşturmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Şehir İmajı, Soyut İmaj, Somut İmaj, Üniversite Öğrencisi, Demografik Özellikler

- ¹ Dr., Bağımsız Araştırmacı, mesuduzun@gmail.com, ORCID ID: 0000-0002-8094-425X
- ² Arş. Gör., Kocaeli Üniversitesi İletişim Fakültesi, Halkla İlişkiler ve Tanıtım Bölümü, talha_agca@hotmail.com, ORCID ID: 0000-0001-9268-4769

ABSTRACT

This study aims to examine university students' perceptions of city image within the context of demographic variables. The data were collected through a survey from a sample of 386 university students in Kocaeli and analyzed using IBM SPSS 22 and LISREL 8.8 software. In the study, the concept of city image was evaluated across three main dimensions: tangible image, intangible image, and perception of local residents. The findings revealed that gender does not have a statistically significant effect on city image perception. However, students' residence status and the length of time they have spent studying in the city were found to play a determining role in shaping their perceptions. Students residing in Kocaeli and first-year students who had just begun their university education evaluated the city more positively in both tangible and intangible dimensions. Nevertheless, as the duration of education increases, these positive perceptions tend to decline, and students begin to adopt a more critical perspective toward the city image. By detailing the demographic factors that shape city image perception, the study contributes to the existing literature and provides strategic recommendations for local administrators in developing city marketing strategies and student-oriented urban policies. In particular, the changes in students' perceptions depending on the length of time spent in the city highlight the importance of sustainable and experience-oriented urban planning approaches.

Keywords: City Image, Tangible Image, Intangible Image, University Student, Demographic Characteristics

Extended Abstract

Today, the concept of city image is addressed not merely through physical structures but as a holistic construct encompassing economic, social, cultural, and political dynamics. Cities' efforts to position themselves as brands in order to enhance their competitiveness are increasingly intersect with objectives such as strengthening tourism potential and improving urban quality of life. In this context, university students are regarded as natural ambassadors who disseminate the cultural heritage of the cities in which they reside and as critical stakeholders in local development.

Within the conceptual framework, image is defined as the sum of thoughts, ideas, and impressions formed in the mind about a person, brand, or city. One of the earliest systematic studies on city image was conducted by Kevin Lynch (1960), who argued that individuals perceive cities through five fundamental elements: paths, edges, districts, nodes, and landmarks. Over time, the concept has expanded beyond physical components to encompass multidimensional aspects such as history, culture, and lifestyle. The model developed by Muzaffer Baloglu and Ken W. McCleary (1999) conceptualizes city image as comprising cognitive/perceptual and affective components shaped by information sources, prior experiences, and demographic characteristics.

Focusing on students of Kocaeli University, this study aims to examine how city image perceptions differ across demographic variables particularly residential status and duration of education and how these perceptions evolve over time. The study evaluates city image across three dimensions: tangible image, intangible image, and perceptions of the local community. By identifying students' perspectives, the research seeks to provide strategic insights into urban branding and local governance.

The study is based on quantitative research design. Data were collected through a survey administered to 386 students studying at the Umuttepe Campus of Kocaeli University. The

questionnaire consisted of: Demographic questions, 28-item concrete image scale, 7-item abstract image scale, 12-item scale evaluating perceptions of the local population. All measurement items were adapted from widely accepted instruments in the literature. Data were analyzed using IBM SPSS 22 and LISREL 8.8. The internal consistency of the measurement instrument was high, with a Cronbach's Alpha coefficient of 0.933. A first-order Confirmatory Factor Analysis (CFA) was conducted to test construct validity. After model modifications, the goodness-of-fit indices (GFI = 0.93; RMSEA = 0.06) indicated acceptable model fit.

The sample consisted of 70.5% female and 29.5% male students, the majority of whom were between the ages of 17 and 21. While 32.4% resided in Kocaeli, 67.6% had moved to the city for educational purposes. No statistically significant gender differences were found in either the concrete or abstract dimensions of city image perception, leading to the rejection of gender-based hypotheses. In contrast, residential status emerged as a significant determinant. Students living in Kocaeli reported higher concrete image scores (3.02) than those residing outside the city (2.74) and demonstrated more positive abstract image perceptions. This difference may be attributed to stronger feelings of belonging, greater familiarity, and more frequent interaction with the local community, whereas non-resident students tended to adopt a more critical perspective.

Duration of education also played a notable role in shaping city image perceptions. First-year students reported significantly higher concrete image evaluations (3.24) compared to second year (2.87) and third year-and-above students (2.87), indicating a decline over time. A similar downward trend was observed in abstract image perceptions, although this difference was marginally significant ($p = 0.051$). Perceptions of the local community were generally moderate, with residents most often described as "hardworking" and "honest." However, students residing in Kocaeli and first-year students expressed more positive evaluations particularly regarding sincerity, warmth, politeness, and generosity, suggesting that favorable perceptions diminish as students spend more time in the city.

The study demonstrates that university students' perceptions of city image are dynamic rather than static. Residential status and duration of education significantly influence both concrete and abstract dimensions of city image, as well as perceptions of the local population. Students who reside in the city exhibit stronger positive perceptions, likely due to belonging and familiarity effects. Conversely, the decline in image perceptions over time suggests that initial expectations may not be fully met as students lived experiences accumulate. For Kocaeli to successfully position itself as a "student city," policymakers should focus on reversing the downward trend in satisfaction observed among upper-year students. Improving tangible aspects such as transportation infrastructure, urban facilities, and physical environment, alongside creating social platforms that foster meaningful interaction between students and the local community, may contribute to a more sustainable and positive city image. By providing data-driven, context-specific analysis, this study contributes to the city marketing and urban branding literature and offers a foundation for future research exploring variations across academic departments, regional backgrounds, and broader student subgroups.

Giriş

Günümüzde şehir imajı, yalnızca şehirlerin fiziksel özellikleriyle sınırlı bir kavram olarak değerlendirilmemekte, ekonomik, sosyal, kültürel ve politik unsurlarla birlikte çok boyutlu bir yapı olarak ele alınmaktadır. Şehir imajı üzerine yapılan ilk çalışmalar, daha çok şehirlerin fiziksel çevresi, mekânsal düzeni ve görsel algısı üzerinde yoğunlaşmıştır. Ancak zaman içerisinde şehir imajının,

bireylerin şehirle kurduğu deneyimsel, duygusal ve sembolik ilişkilerle de şekillendiği anlaşılmıştır. Şehir imajı literatüründe öne çıkan çalışma alanlarından biri şehir markalaşmasıdır. Bu kapsamda şehirlerin bir marka gibi konumlandırılması, pazarlanması ve rekabet avantajı elde etmesi üzerine çeşitli araştırmalar yapılmıştır. Şehirlerin kendilerine özgü kimliklerini görünür kılmaları, hedef kitleler nezdinde ayırt edici bir algı oluşturmaları ve bu algıyı sürdürülebilir bir marka değerine dönüştürmeleri şehir markalaşması bağlamında önem taşımaktadır (Heath, 2001; Hollands & Chatterton, 2002; Young, vd., 2006; McKendry & Janos, 2015; Eglins-Eglitis & Lusena-Ezera, 2016).

Şehir imajı aynı zamanda turizm potansiyelinin geliştirilmesi ve kentsel yaşam kalitesinin artırılması açısından da önemli bir araç olarak görülmektedir. Bu doğrultuda yapılan araştırmalarda şehir imajının turistlerin destinasyon tercihleri, seyahat deneyimleri, memnuniyet düzeyleri ve tekrar ziyaret niyetleri üzerindeki etkisi ele alınmaktadır (Chon, 1990; Echtner & Ritchie, 1993; Bramwell & Rawding, 1996; Jenkins, 1999; Hankinson, 2005; Tasci & Kozak, 2006; Cherifi vd., 2014; Matos vd., 2015; Liu, 2016; Tan, 2017; Stylidis & Cherifi, 2018; Almeida-García vd., 2020; Stylidis, 2020; Nuryakin & Fatmawati, 2021; Rasoolimanesh vd., 2021). Bununla birlikte şehirlerin fiziksel çevresinin, kentsel tasarım unsurlarının ve mekânsal düzenlemelerin şehir imajını olumlu yönde etkileyebileceği de literatürde vurgulanan konular arasındadır (Lynch, 1990; Kotler vd., 1993; Çetintahra, 2011; Lynch, 2014; Kiper & Alan, 2020).

Şehir imajı araştırmalarında yerel halk, turistler ve şehirde geçici ya da kalıcı olarak bulunan farklı grupların algıları sıklıkla incelenmektedir. Bu kapsamda özellikle yerel halkın ve turistlerin şehir imajına ilişkin algılarını ölçmeye yönelik çalışmaların öne çıktığı görülmektedir (Ap, 1992; Andriotis & Vaughan, 2003; Merrilees vd., 2009; Cassia vd., 2018; Stylidis, 2018, 2020). Bu çalışmalar, şehir imajının yalnızca dışarıdan gelen ziyaretçiler açısından değil, şehirde yaşayan bireyler açısından da değerlendirilmesi gereken bir kavram olduğunu göstermektedir.

Bunların yanı sıra şehir imajına yönelik araştırmalarda üniversite öğrencilerinin örneklem grubu olarak sıklıkla tercih edildiği görülmektedir. Öğrencilerin kolay ulaşılabilir bir örneklem grubu olması, farklı demografik özelliklere sahip bulunmaları ve öğrenim gördükleri şehir hakkında deneyime dayalı değerlendirme yapabilmeleri bu tercihin temel nedenleri arasında gösterilebilir. Şehir imajı literatüründe, şehirde eğitim gören üniversite öğrencilerinin şehir imajı algılarını inceleyen çeşitli çalışmalar bulunmaktadır (Demirel, 2014; Sağdıç, 2014; Olcay & Doğan, 2015; Yıldırğan vd., 2015; Duğan & Akıncı, 2017; Bilgeoğlu & Alagöz, 2019; Siyavuş, 2020). Bu çalışmalarda öğrencilerin kültürel etkinlikler, tarihi ve doğal çekicilikler, ulaşım olanakları, güvenlik algısı, sosyal yaşam, gece hayatı ve genel yaşam kalitesi gibi unsurlara ilişkin değerlendirmeleri ele alınmaktadır. Öğrenci örneklemini üzerinden yürütülen araştırmalarda ayrıca şehir imajının oluşumunda etkili olan aile, arkadaş çevresi, geleneksel medya, sosyal medya ve bireysel seyahat deneyimleri gibi faktörler de incelenmektedir. Bunun yanında öğrencilerin şehir markalaşma çabalarını nasıl algıladıkları, şehrin kendine özgü kimliğini nasıl tanımladıkları, hangi markalaşma stratejilerini daha etkili buldukları ve şehir imajının üniversite ya da şehir tercihleri üzerindeki rolü de önemli araştırma alanları arasında yer almaktadır.

Bu araştırmada üniversite öğrencilerinin Kocaeli şehir imajına yönelik algılarını ölçmek ve demografik özelliklerine göre şehir imajı algılarının farklılaşp farklılaşmadığını belirlemek amaçlanmıştır. Üniversite öğrencileri, buldukları şehirlerin tanıtımında, kültürel mirasının yayılmasında doğal köprü görevi üstlenmekte ve öğrenim gördükleri şehirlerin doğal kültür elçileri olarak değerlendirilmektedir (Duğan & Akıncı, 2017; Özdemir Yılmaz & Bostan, 2024). Bu nedenle,

şehirlerin tanıtımı, pazarlama stratejileri ve yerel kalkınma hedefleri açısından üniversite öğrencilerinin şehir imaj algıları kritik öneme sahiptir. Olumlu şehir imajı, kültürel çekicilik yaratmanın yanı sıra, sosyal bütünleşme, ekonomik kalkınma ve turistik çekiciliği artırmada önemli rol oynamaktadır. Bu bağlamda, Kocaeli'nin şehir imajına ilişkin algıların tespit edilmesi, şehrin güçlü, zayıf ve eksik yönlerinin ortaya çıkarılmasına katkı sağlayarak, şehir imajının geliştirilmesine yönelik stratejilerin oluşturulmasına ışık tutacaktır.

Araştırma kapsamında ele alınan araştırma problemi ise *“Kocaeli Üniversitesi öğrencilerinin Kocaeli şehir imajına yönelik algıları, demografik faktörler (şehirden geçirilen süre, ikamet durumu ve cinsiyet) bağlamında farklılaşır mı? Farklılaşma hangi faktörlerde gerçekleşmektedir?”* olarak tanımlanmıştır.

1. İmaj ve Şehir İmajı

İmaj, en genel anlatımıyla kişi, marka, ürün, kurum, şehir ya da ülke hakkında başkalarının zihninde oluşan düşünce, kanaat ve izlenimler bütünü olarak tanımlanabilir. Başka bir deyişle imaj, bir olguya, kişiye ya da kuruma ilişkin algıların toplamıdır. İmaj yalnızca fiziksel görünüşle sınırlı değildir, davranışlar, değerler, geçmiş deneyimler ve duygusal çağrışımlar gibi pek çok unsurdan etkilenir (Hunt, 1975; Crompton, 1979; Gartner & Hunt, 1987; Lynch, 1990, 2014). Somut ya da soyut herhangi bir olguya ilişkin imaj algısı oluşabileceği gibi; kişiler, markalar, ülkeler, şehirler ve destinasyonlar da belirli bir imaj algısına sahiptir (Echtner & Ritchie, 1991, 1993; Kotler & Gertner, 2002). İmaj, itibarı artırma, karar alma süreçlerini etkileme, ilişkileri güçlendirme ve kriz yönetimini kolaylaştırma gibi önemli işlevlere sahiptir. Türk Dil Kurumu'nda imaj kavramı “imge” sözcüğüyle karşılanmaktadır. İmge ise zihinde tasarlanan ve gerçekleşmesi özlenen şey ya da genel görünüm anlamlarında kullanılmaktadır.

Şehir imajı üzerine yapılan sistematik çalışmaların 20. yüzyılın ortalarından itibaren yoğunlaştığı kabul edilmektedir (Avcılar & Kara, 2015). Bu alandaki en etkili çalışmalardan biri, Kevin Lynch'in (1960) *The Image of the City* adlı eseridir. Lynch, çalışmasında bireylerin şehirleri nasıl algıladığını ve şehirlerin zihinsel haritalarının nasıl oluştuğunu incelemiştir. Lynch (1960)'e göre şehir imajı, yollar, sınırlar/kenarlar, bölgeler, düğüm noktaları ve işaret öğeleri olmak üzere beş temel unsur etrafında şekillenmektedir. Öte yandan İngiliz coğrafya okulu, şehirlerin kültürel ve sosyal yönlerinin şehir imajı üzerindeki etkilerine odaklanmıştır. Bu yaklaşım, şehirlerin tarihi, kültürel mirası ve yaşam tarzı gibi unsurların şehir imajını nasıl biçimlendirdiğini ortaya koymaktadır (Siyavuş, 2020).

Şehir imajını bağımsız bir kavram olarak ele alan çok sayıda çalışma bulunmakla birlikte, destinasyon imajı üzerine yapılan bazı araştırmalarda şehirler, ziyaretçiler açısından başlı başına birer destinasyon olarak değerlendirilmektedir (Kim & Lee, 2015). Şehir/destinasyon imajına yönelik Baloglu ve McCleary'nin (1999) çalışması, genel bir imaj modeli sunması bakımından önem taşımaktadır. Baloglu ve McCleary'ye (1999) göre destinasyon/şehir imajı; algısal/bilişsel imaj, duygusal imaj ve genel imaj olmak üzere üç temel yapı etrafında şekillenmektedir. Araştırmacılar, imajın uyarıcı ve kişisel faktörlerden etkilendiğini ortaya koymuştur. Uyarıcı faktörler; bilgi kaynaklarının miktarı ve türü, önceki deneyimler ile dağıtım/pazarlama faaliyetlerinden oluşmaktadır. Kişisel faktörler ise psikolojik ve sosyal faktörler olmak üzere iki başlık altında ele alınmaktadır. Psikolojik faktörler bireyin değerleri, motivasyon unsurları ve kişilik özelliklerini kapsarken; sosyal faktörler yaş, eğitim düzeyi ve medeni durum gibi demografik özellikleri içermektedir.

2. Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın temel amacı, kent pazarlamasının stratejik bir paydaşı olan üniversite öğrencilerinin Kocaeli şehri üzerindeki somut (bilişsel) ve soyut (duygusal) imaj algılarını, bu algıların dinamik yapısını belirleyen demografik değişkenler ekseninde analiz etmektir. Çalışma, kentsel imajın durağan bir olgu olduğu varsayımını sorgulayarak kentin fiziksel altyapısından yerel halkın karakteristiğine kadar uzanan geniş bir yelpazedeki algıların, öğrencilerin kentle kurduğu aidiyet bağı (yerleşiklik/ikamet durumu) ve kentteki deneyim yoğunluğu (eğitim süresi) bağlamında nasıl bir anlamlı farklılık gösterdiğini nicel yöntemlerle ortaya koymayı hedeflemektedir.

3. Araştırma Yöntemi

3.1. Veri Toplama Tekniğinde Kullanılan Ölçekler

Araştırma kapsamında veri toplama aracı olarak anket tekniği kullanılmıştır. Araştırma verilerinin toplanmasında kullanılan anket formu 4 bölümden oluşmaktadır. Anket formunun ilk bölümünde katılımcılara araştırma amacından ve anket formunun içeriğinden bahsedilmiş, demografik bilgilerin belirlenmesini sağlayan sorular sorulmuş ve üniversite eğitimi için şehir dışından gelip gelmediklerini tespit eden soruya yer verilmiştir. İkinci bölümde Kocaeli şehrinin somut imajını ölçmeye yönelik 28 ifade; Üçüncü bölümde ise Kocaeli şehrinin soyut imaj algısını ölçmeye yönelik 7 ifade yer almaktadır. Dördüncü bölümde ise yerel halka yönelik 12 adet değerlendirme ifadesine yer verilmiştir. Anket formunda kullanılan ifadeler 5'li Likert tipi ölçek şeklinde oluşturulmuştur. Araştırmada kullanılan ölçüm araçları için Bilgeoğlu ve Alagöz'nun (2019) "Marka Şehir ve Marka İmajının Ölçümü: Konya Şehir İmajı Üzerine Bir Araştırma" isimli çalışmasından ölçüm ifadeleri kullanılmıştır. Bilgeoğlu ve Alagöz'nun (2019) çalışmasında kullandığı ölçüm aracı, ilgili literatürde genel kabul görmüş araştırmacılar olan Dolnicar, vd. (2000), Echtner ve Ritchie (2003) tarafından yapılan çalışmalardan uyarlanmıştır.

3.2. Araştırmanın Evreni ve Örneklemi

Araştırmanın evrenini Kocaeli Üniversitesi'nde öğrenim gören öğrenciler oluşturmaktadır. Evreni temsil etme yeterliliği bakımından gerekli en az örneklem büyüklüğü, ilgili literatürde yer alan öneriler doğrultusunda 384 olarak kabul edilmiştir (Kurtuluş, 2010; Gegez, 2015; Kavak, 2017; Yükselen, 2017). Kolayda örnekleme yöntemiyle yürütülen anket çalışması kapsamında toplam 390 anket formu elde edilmiştir. Eksik ve hatalı doldurulan 4 anket formu analiz kapsamı dışında bırakılmış, bu doğrultuda 386 anket formu analiz edilmiştir.

Veri toplama süreci, Mayıs-Ağustos 2025 tarihleri arasında Kocaeli Üniversitesi Umuttepe Yerleşkesinde gerçekleştirilmiştir. Anketler, Google Forms üzerinden çevrimiçi olarak hazırlanmış ve öğrencilere anket bağlantısına erişim sağlayan karekod aracılığıyla birebir ulaştırılmıştır. Araştırmaya katılım gönüllülük esasına dayalı olarak gerçekleştirilmiş, katılımcılara anket formunun giriş bölümünde araştırmanın amacı, verilerin bilimsel amaçlarla kullanılacağı ve kişisel bilgilerin gizli tutulacağı açıklanmıştır. Bu bilgilendirme sonrasında çevrimiçi onam veren katılımcılar anketi yanıtlamıştır.

Bu çalışma, Kocaeli Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Etik Kurulunun 06.05.2025 tarihli ve 2025/06-2 sayılı onayı doğrultusunda etik ilkelere uygun olarak yürütülmüştür. Anket formunun Google Forms üzerinden hazırlanmasının temel nedenleri; veri toplama sürecinde zaman ve maliyet

açısından avantaj sağlaması, örneklem grubuna erişimi kolaylaştırması ve elde edilen verilerin IBM SPSS programına kolay ve güvenilir biçimde aktarılabilmesidir.

3.3. Araştırmanın Hipotezleri

Araştırma sorusuna dayalı olarak geliştirilen hipotezler aşağıda listelenmiştir:

H1a: Öğrencilerin cinsiyetlerine göre şehrin somut imaj algısında istatistiksel olarak anlamlı farklılık vardır.

H1b: Öğrencilerin cinsiyetlerine göre şehrin soyut imaj algısında istatistiksel olarak anlamlı farklılık vardır.

H2a: Öğrencilerin ikametlerine göre (Kocaeli / Kocaeli dışı) şehrin somut imaj algısında istatistiksel olarak anlamlı farklılık vardır.

H2b: Öğrencilerin ikametlerine göre (Kocaeli / Kocaeli dışı) şehrin soyut imaj algısında istatistiksel olarak anlamlı farklılık vardır.

H3a: Öğrencilerin şehirde geçirdikleri eğitim süresine göre şehrin somut imaj algısında istatistiksel olarak anlamlı farklılık vardır.

H3b: Öğrencilerin şehirde geçirdikleri eğitim süresine göre şehrin soyut imaj algısında istatistiksel olarak anlamlı farklılık vardır.

H4: Öğrencilerin ikamet durumlarına göre (Kocaeli / Kocaeli dışı) yerel halka yönelik algılarında istatistiksel olarak anlamlı farklılık vardır.

H5: Öğrencilerin eğitim sürelerine göre yerel halka yönelik algılarında istatistiksel olarak anlamlı farklılık vardır.

4. Veri Analizi ve Bulgular

4.1. Şehir İmajı Ölçüm Aracının Güvenilirlik Analizi

Veri analizi için IBM SPSS 22 ve Lisrel 8.80 veri analiz yazılım programları kullanılmıştır. Kullanılan ölçeklerin güvenilirliği için ön çalışma yürütülmüştür. Ön çalışmada 55 adet anket toplanmıştır. Tablo 1’de ölçüm aracının iç tutarlılık analiz (Cronbach’s Alpha) sonuçları gösterilmektedir.

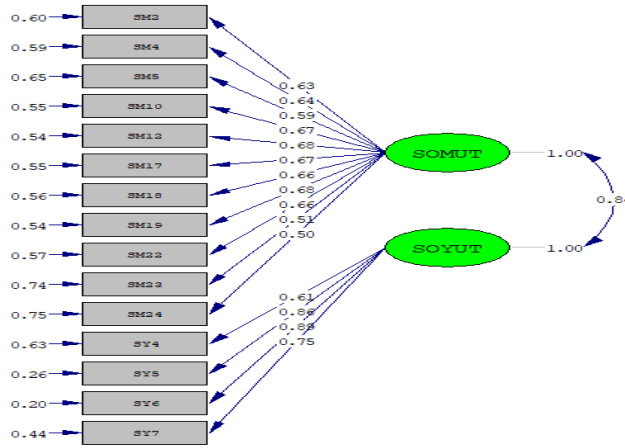
Tablo 1: Şehir İmajı Ölçüm Aracının Güvenirlik Analizi Sonuçları

Cronbach's Alpha	Standartlaştırılmış Cronbach's Alpha	İfade Sayısı
,933	,933	35

4.2. Şehir İmajı Ölçüm Modelinin Geçerlilik Analizi

Hipotez testlerine geçmeden önce, iki faktörlü şehir imajı ölçeğinin madde geçerliliğini değerlendirmek amacıyla birinci düzey doğrulayıcı faktör analizi (DFA) uygulanmıştır. Şekil 1’de, LISREL programıyla oluşturulan ölçüm modelinin yol analizi yer almaktadır. Şehir imajını oluşturan boyutlar, ilgili ifadeler, madde yükleri, hata varyansları ve boyutlar arası korelasyon katsayısı gösterilmiştir. Analiz sonucunda, somut ve soyut imaj alt boyutları arasında 0,84 düzeyinde pozitif bir korelasyon

tespit edilmiştir. Bu durum, şehrin fiziksel özelliklerine yönelik olumlu algıların, soyut yönlerine dair olumlu algılarla birlikte ortaya çıkabileceğini göstermektedir. Başka bir ifadeyle, şehir görünümünü olumlu değerlendiren bireyler, atmosfer ve kültür gibi soyut unsurları da olumlu algılaya eğilimindedir.

Şekil 1: Ölçüm Modelinin DFA Sonuçları

Tablo 2: Somut ve Soyut İmaj Boyutları Arasındaki Korelasyon Matrisi

	Somut İmaj	Soyut İmaj	p Değeri	t Değeri
Somut İmaj	1,00			
Soyut İmaj	0,84	1,00	0,02*	38,27

*P<0,05 düzeyinde anlamlıdır

Tablo 2 incelendiğinde istatistiksel anlamlılık değeri olan p değeri 0,02'dir. Bu sonuç, somut ve soyut imaj arasındaki korelasyonun istatistiksel olarak anlamlı olduğunu ifade etmektedir. Ölçüm modeline yönelik birinci düzey doğrulayıcı faktör analizi uygulanmıştır. Analiz sonrasında ölçüm modeli maddelerinin modifikasyon öncesi ve sonrası model uyumunu gösteren parametrelerin istatistik değerleri Tablo 3'te gösterilmektedir.

4.3. Ölçüm Modelinin Doğrulayıcı Faktör Analizi

Tablo 3: Ölçüm Modelinin Modifikasyon Öncesi ve Sonrası Model Uyum Değerleri

Model Uyum Parametreleri	Modifikasyon Öncesi	Modifikasyon Sonrası	Kabul Edilebilir Referans Değerler
	Mutlak Uyumluluk Değeri		
Ki-Kare	4061,61	232,86	
Serbestlik Derecesi (SD)	559	89	
Ki kare / (SD)	7,26	2,61	1 < Ki Kare / SD < 5
GFI	0,62	0,93	0,90 - 0,95
AGFI	0,58	0,90	0,85 - 0,90
SRMR	0,08	0,04	0,05 - 0,08
RMSEA	0,128	0,06	0,05 - 0,08
Artan Uyumluluk Değeri			
CFI	0,91	0,98	0,90 - 0,99
NFI	0,90	0,97	0,90 - 0,99
NNFI	0,91	0,98	0,90 - 0,99

Tablo 3'te yer alan birinci düzey doğrulayıcı faktör analizi sonuçlarına göre 35 maddeden oluşan şehir imajı ölçüm modelinin uyum istatistik değerlerinin istenilen referans değerler arasında olmadığı tespit edilmiştir. Analiz sonucunda önerilen modifikasyonlar yapılmıştır. İstatistiksel olarak ölçüm modeli ile tutarlılık göstermeyen 20 madde ölçüm modelinden çıkarılmıştır. Böylece, RMSEA, GFI, AGFI, SRMR değerleri kabul edilebilir referans değerler arasında oluşmuştur (Hair vd., 2009).

Şehir imajı faktörlerinin ilgili literatürde genel kabul gören Baloglu ve McCleary'nin (1999) çalışmalarıyla tutarlı sonuç elde edildiği ve şehir imajının iki faktörlü bir yapı (bilişsel/somut – duygusal/soyut) etrafında şekillendiği ortaya konulmuştur. İki farklı yapıyı ölçümlendiği ve model doğrulamasının yapıldığı tespit edilmiştir.

Tablo 4: Ölçüm Aracının Modifikasyon Sonrası Kalan Değişkenlerinin Faktör Yükleri (Standart Değer), Hata Varyansları, t-değerleri ve İfade-Faktör Korelasyon Katsayıları

Kod	İfadeler	Standart Değer	R ²	Hata	t değeri
Somut İmaj Boyutunun Ölçüm İfadeleri					
SM2	Kocaeli sahip olduğu kültürel değerler açısından zengin ve çekicidir.	0,63	0,40	0,60	13,30
SM4	Kocaeli diğer şehirlerden farklı / özgün bir şehirdir.	0,64	0,41	0,59	13,44
SM5	Kocaeli'ndeki konaklama tesisleri yeterli sayıda ve kalitelidir.	0,59	0,35	0,65	12,29
SM10	Kocaeli, çok sayıda sportif faaliyetlere ve etkinliklere yer veren şehirdir.	0,67	0,45	0,55	14,26
SM12	Diğer şehirlerden Kocaeli'ne seyahat ve gezi yapılabilecek şehirdir.	0,68	0,46	0,54	14,48
SM17	Kocaeli, misafirperver şehirdir.	0,67	0,45	0,55	14,42
SM18	Kocaeli'ndeki iş yerleri alanıyla ilgili olarak yeterli bilgiye ve eğitime sahiptir.	0,66	0,44	0,56	14,07
SM19	Kocaeli, uluslararası alanda iyi temsil edilen şehirdir.	0,68	0,46	0,54	14,63
SM22	Kocaeli, iklimi ve bitki örtüsü ile hem ziyaret hem de yaşamak için uygun şehirdir.	0,66	0,43	0,57	13,91
SM23	Kocaeli mutfağında başka yerde bulunmayan ve deneyimlenemeyecek yemeklere sahiptir.	0,51	0,26	0,74	10,31
SM24	Kocaeli, birçok ünlü ismin (sanatçı, iş insanı, sporcu, bilim insanı, siyasetçi vb. gibi) yetiştirmiştir.	0,50	0,25	0,75	10,11
Soyut İmaj Boyutunun Ölçüm İfadeleri					
SY4	Güvenlidir	0,61	0,37	0,63	12,73
SY5	Gelişmiştir	0,86	0,74	0,26	20,56
SY6	Moderndir	0,89	0,80	0,20	21,82
SY7	Dışa açık şehirdir	0,75	0,56	0,44	16,77

Tablo 4, "Somut İmaj" ve "Soyut İmaj" olmak üzere iki ana boyuta ayrılan ölçüm aracının yapı geçerliğini destekleyen bulgular elde edilmiştir. Analiz sonuçlarına bakıldığında, Somut İmaj boyutundaki ifadelerin faktör yükleri (standart değerler) 0,50 ile 0,68 arasında, istatistiksel anlamlılığı gösteren t-değerleri ise 10,11 ile 14,63 arasında değişmektedir. Soyut İmaj boyutunda ise maddelerin

gücü daha da yüksektir, bu boyuttaki faktör yükleri 0,61 ile 0,89 (özellikle "Modern" ifadesi 0,89 faktör yükü ve 21,82 t-değeri ile en yüksek ölçüm gücüne sahiptir) arasında değişmektedir. Tablodaki tüm t-değerlerinin yüksek ve faktör yüklerinin yeterli seviyede olması, bu anket sorularının Kocaeli'nin imajını ölçmek için istatistiksel açıdan anlamlı, tutarlı ve güvenilir olduğunu göstermektedir.

4.4. Demografik Faktörlerin Bağımlı Değişkenlere Yönelik Varyans Analizi (ANOVA), T-testleri ve Hipotez Testleri

Bu bölümde, demografik değişkenlerin grup ortalamaları, standart sapmaları, ortalamaların standart hatası gibi merkezi eğilim ölçülerine ve imaj faktörlerine yönelik farklılıklarının belirlenmesi için yapılan bağımsız örneklem t-testi ve varyans analizlerine yer verilmiştir. Ayrıca Katılımcı profili ve demografik değişkenlerin tanımlayıcı istatistikleri bu bölümde yer almaktadır. Tablo 5'te frekans ve yüzde analizi yer almaktadır.

Tablo 5: Katılımcıların Frekans ve Yüzde Analizi

Kategori (N=386)	Frekans	Yüzde (%)	Eğitim Düzeyi	Frekans	Yüzde (%)
Cinsiyet			Ön Lisans	35	9,1
Erkek	114	29,5	Lisans	342	88,6
Kadın	272	70,5	Lisans Üstü	9	2,3
Yaş			Eğitim Süresi		
17-21	231	59,9	1 Sene	130	34,0
22-27	126	32,6	2 Sene	101	26,0
27 Ve Üstü	29	7,5	3 Ve Üstü Sene	155	40,0
			Asıl İkamet		
			Kocaeli	125	32,4
			Kocaeli Dışı	261	67,6

Tablo 5 incelendiğinde erkek katılımcıların sayısı 114, kadın katılımcıların sayısı 272'dir. Katılımcıların çoğunluğunun 17-21 yaş aralığında olduğu görülmektedir. Eğitim düzeyi çoğunlukla lisans olduğu tespit edilmiştir. Eğitim süreleri açısından çoğunluğun 3 ve üzeri (155) olduğu tespit edilmiştir. Kocaeli dışından gelen anket katılımcısı öğrenci sayısı 261, Kocaeli içinden gelen anket katılımcısı öğrenci sayısının ise 125 olduğu tespit edilmiştir.

Tablo 6: İmaj Faktörlerine Yönelik Cinsiyet Bağımsız Örneklemelerin Grup İstatistikleri

Boyut	Cinsiyet	N	Ortalama	Standart Sapma	Hata
Somut İmaj	Erkek	114	2,86	0,80	0,07
	Kadın	272	2,82	0,72	0,04
Soyut İmaj	Erkek	114	3,00	1,04	0,09
	Kadın	272	3,01	0,88	0,05

Tablo 6'ya göre, erkek öğrencilerin somut imaj algısı ortalaması 2,86, kadın öğrencilerin ise 2,82'dir. Erkek öğrencilerin algısı biraz daha yüksektir. Soyut imajda ise ortalamalar oldukça benzerdir: erkeklerde 3,00, kadınlarda 3,01. Bu sonuçlar, cinsiyetin özellikle soyut imaj algısı üzerinde belirgin bir etkisi olmadığını göstermektedir.

Tablo 7: İmaj Faktörlerine Yönelik Cinsiyet Değişkeninin Bağımsız Örneklem T-Testi Sonuçları

Boyut	Ortalama farkı	Hata	t değeri	P değeri
Somut imaj	0,04201	0,08	0,50	0,61
Soyut imaj	0,00353	0,11	-0,03	0,97

P<0,05 düzeyinde anlamlıdır

Tablo 7’de, imaj faktörlerine ilişkin cinsiyet değişkeninin bağımsız örneklem t-testi sonuçları yer almaktadır. Somut imaj boyutuna ilişkin satır incelendiğinde, elde edilen p değeri çalışmada kabul edilen anlamlılık düzeyi olan 0,05’in üzerindedir. Bu durum, öğrencilerin cinsiyetlerine göre şehrin somut imaj algılarında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmadığını göstermektedir. Benzer şekilde, soyut imaj boyutuna ilişkin p değeri de 0,05’ten oldukça büyüktür. Bu sonuç, cinsiyete göre soyut imaj algılarında da anlamlı bir farklılık olmadığını ortaya koymaktadır. Genel olarak, cinsiyet değişkeninin hem somut hem de soyut imaj algıları üzerinde istatistiksel olarak anlamlı bir etkisinin olmadığı tespit edilmiştir. Ortalamalar arasında küçük farklar olsa da istatistiksel olarak anlamlı olmadığı ve genellenebilir sonuçlar sunmadığı anlaşılmaktadır. Bu nedenle, H1 hipotezine bağlı olarak oluşturulan alt hipotezler reddedilmiştir.

Tablo 8: Öğrencilerin İkametlerine Göre Bağımsız Örneklem Grup İstatistikleri

Boyut	İkamet	N	Ortalama	Standart Sapma	Hata
Somut İmaj	Kocaeli	125	3,02	0,83	0,07
	Kocaeli Dışı	261	2,74	0,68	0,04
Soyut İmaj	Kocaeli	125	3,15	0,98	0,08
	Kocaeli Dışı	261	2,93	0,90	0,05

Tablo 8’de Kocaeli’de ikamet eden öğrencilerin somut imaj algısı ortalamalarının, Kocaeli dışında ikamet eden öğrencilere kıyasla belirgin şekilde daha yüksek olduğu görülmektedir. Benzer şekilde, soyut imaj algısı açısından da Kocaeli’de yaşayan öğrencilerin ortalama değerleri daha yüksektir. Her iki imaj boyutunda da Kocaeli’de ikamet eden öğrenciler lehine bir fark söz konusudur. Ancak bu farkların istatistiksel olarak anlamlı olup olmadığını belirleyebilmek için bağımsız örneklem t-testi sonuçlarına başvurulması gerekmektedir. Tablo 8’de yer alan bağımsız örneklem t-testi sonuçları, H2a ve H2b hipotezlerinin test edilmesine olanak sağlamaktadır.

Tablo 9: Öğrencilerin İkametlerine Göre Anlamlılık Sonuçları

Boyut	Ortalama farkı	Hata	T değeri	P değeri
Somut imaj	0,27	0,08	3,46	0,00*
Soyut imaj	0,21	0,10	2,15	0,03*

*P < 0,05 Anlamlıdır

Tablo 9’da yer alan somut imaj boyutuna ilişkin satır incelendiğinde, elde edilen p değeri kabul edilen anlamlılık düzeyi olan 0,05’in altında bulunmuştur. Bu sonuç, öğrencilerin ikamet ettikleri yere göre şehrin somut imaj algılarında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olduğunu göstermektedir. Kocaeli’de ikamet eden öğrencilerin somut imaj algısı, Kocaeli dışında ikamet eden öğrencilere göre daha olumlu yöndedir. Benzer şekilde, soyut imaj boyutuna ilişkin p değeri de 0,05’in altındadır. Bu durum, ikamet değişkeninin soyut imaj algısı üzerinde de anlamlı bir etkisi olduğunu ortaya koymaktadır. Her iki imaj boyutunda da Kocaeli’de yaşayan öğrencilerin ortalama puanları, Kocaeli dışında ikamet eden öğrencilere kıyasla istatistiksel olarak anlamlı düzeyde daha yüksektir. Bu

doğrultuda, öğrencilerin ikamet ettikleri yerin şehir imajı algıları üzerinde etkili olduğu sonucuna ulaşılmış ve H2 hipotezi kabul edilmiştir.

Tablo 10: Öğrenim Sürelerinin İmaj Faktörlerine Yönelik Grup İstatistikleri

Boyut	Eğitimde Geçen Süre	N	Ortalama	Standart Sapma	Hata
Somut İmaj	1 sene	130	3,24	0,835	0,073
	2 sene	101	2,87	0,945	0,094
	3 ve üstü sene	155	2,87	0,956	0,076
Soyut İmaj	1 sene	130	2,96	0,715	0,062
	2 sene	101	2,75	0,748	0,074
	3 ve üstü sene	155	2,77	0,755	0,060

Tablo 10'da yer alan veriler, H3a ve H3b hipotezlerinin değerlendirilmesine olanak sağlamaktadır. Tabloya bakıldığında, üniversitede geçirilen süre arttıkça öğrencilerin hem somut hem de soyut imaj algılarında genel bir düşüş eğilimi gözlemlenmektedir. Özellikle birinci sınıf öğrencilerinin şehir imajına yönelik algıları, diğer sınıf düzeylerine göre daha olumlu görünmektedir. Gruplar arasındaki ortalama farkların istatistiksel olarak anlamlı olup olmadığını belirlemek amacıyla tek yönlü varyans analizi (ANOVA) uygulanmıştır. ANOVA analizinden önce, varyansların homojenliğini test etmek için Levene's testi gerçekleştirilmiştir. Bu test, gruplar arasındaki varyansların birbirine eşit olup olmadığını belirlemeye yönelik olup, elde edilecek ANOVA sonuçlarının güvenilirliğini değerlendirmek açısından önem taşımaktadır (Yükselen, 2017).

Tablo 11: Öğrenim Sürelerinin İmaj Faktörlerine Yönelik Anlamlılık Sonuçları

Boyut	Levene İstatistiği	df1	df2	P değeri
Somut İmaj	1,711	2	383	0,18
Soyut İmaj	0,280	2	383	0,75

P > 0,05 anlamsızdır

Tablo 11'e göre hem somut hem de soyut imaj boyutlarına ilişkin elde edilen p değerleri, kabul edilen anlamlılık düzeyi olan 0,05'in üzerindedir. Bu durum, her iki değişken açısından varyansların homojen olduğunu, yani farklı eğitim sürelerine sahip öğrenci gruplarının varyansları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmadığını göstermektedir. Dolayısıyla, ANOVA analizinin temel varsayımlarından biri karşılanmış ve analiz güvenle sürdürülebilmiştir. ANOVA testi, grup ortalamaları arasında anlamlı fark olup olmadığını değerlendirmeye yöneliktir (Kurtuluş, 2010).

Tablo 12: Öğrenim Sürelerinin İmaj Faktörlerine Yönelik Grup İçi ve Gruplar Arası Anlamlılık Sonuçları

		Kareler Toplamı	Serbestlik Derecesi(SD)	Ortalamaların Karesi	F İstatistiği	P değeri
Somut İmaj	Gruplar arası	11,938	2	5,969	7,134	0,000
	Gruplar içi	320,437	383	0,837		
	Toplam	332,374	385			
Soyut İmaj	Gruplar arası	3,290	2	1,645	3,002	0,051
	Gruplar içi	209,872	383	0,548		
	Toplam	213,162	385			

Tablo 12 incelendiğinde, somut imaj boyutu için anlamlılık değeri $p < 0,001$ olarak tespit edilmiştir. Böylece, üniversitede geçirilen süreye göre öğrencilerin somut imaj algıları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olduğu tespit edilmiştir. Öte yandan, soyut imaj boyutu için anlamlılık değeri 0,051 olup, istatistiksel teorik p değeri 0,05'in biraz üzerindedir. Bu nedenle, öğrencilerin soyut imaj algıları açısından eğitim süresine bağlı anlamlı bir farklılık bulunmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Soyut imaj için elde edilen p değeri anlamlılık düzeyi 0,05'e çok yakındır; bu durum eğitim süresine göre marjinal bir anlamlılık eğilimi olduğunu göstermektedir (Olsson-Collentine vd., 2019; Pritschet vd., 2016). Tablo 12'de, 1. sınıf öğrencilerinin somut imaj algısı ortalaması diğer gruplardan daha yüksektir. Bu, yeni öğrencilerin şehre dair olumlu ilk izlenimlere sahip olabileceğini ya da algılarının zamanla değiştiğini düşündürmektedir. Soyut imajda da benzer bir eğilim gözlenmekle birlikte anlamlılık sınırındadır. Eğitim süresi grupları arasındaki farkları belirlemek için post-hoc testi uygulanmıştır. Levene's testi, somut ve soyut imajda varyansların homojen olduğunu göstermiştir. Bu nedenle, varyans eşitliği varsayımına dayanan ve yaygın olarak kullanılan Tukey's HSD testi yapılmıştır (Gegez, 2015; Yükselen, 2017). Soyut imajda anlamlı fark bulunmadığından post-hoc testi uygulanmamıştır.

Tablo 13: Somut İmaj Faktörüne Yönelik Gruplar Arası Çoklu Karşılaştırma Testi (Tukey HSD)

(I) sınıf	(J) sınıf	Ortalama Farkları (I-J)	Hata	P değeri	95% Güven Aralığı	
					Alt Sınır	Üst Sınır
1 sene	2 sene	0,37184*	0,121	0,00	,0864	,6573
	3 ve üstü sene	0,37227*	0,108	0,00	,1163	,6282
2 sene	1 sene	-0,37184*	0,121	0,00	-,6573	-,0864
	3 ve üstü sene	0,00043	0,116	1,00	-,2748	,2756
3 ve üstü sene	1 sene	-0,37227*	0,108	0,00	-,6282	-,1163
	2 sene	-0,00043	0,116	1,00	-,2756	,2748

*. 0,05 düzeyinde anlamlıdır.

Tablo 13'e göre, somut imaj algısında 1. sınıf öğrencileri ile 2. sınıf öğrencileri arasındaki ortalama fark 0,37 ($p < 0,00$), 1. sınıf ile 3 ve üstü sınıf öğrencileri arasındaki fark da 0,37 ($p < 0,001$). Bu sonuçlar, 1. sınıf öğrencilerinin somut imaj algısının diğer gruplara göre anlamlı şekilde daha olumlu olduğunu göstermektedir. Tukey HSD testi, somut imaj algısındaki anlamlı farklılığın temel olarak 1. sınıf ile daha uzun süredir okuyan öğrenciler arasında olduğunu ortaya koymaktadır. Üniversiteye yeni başlayan öğrenciler, Kocaeli'nin somut özelliklerini (ulaşım, fiziksel görünüm, altyapı vb.) daha olumlu algılamaktadır. 2. ve 3 ve üstü sınıf öğrencileri arasında anlamlı fark bulunmamaktadır. Bu bulgular, üniversitede geçirilen süre arttıkça somut imaj algısının azaldığını göstermekte olup, H3 hipotezi kısmen kabul edilmiştir.

Tablo 14: Öğrencilerin İkamet Durumlarına Göre Yerel Halk Algılarına İlişkin Bağımsız Örneklem T-Testi Sonuçları

İfade	İkamet Durumu	N	Ortalama	Standart Sapma	Hata	P Değeri
Dindardır.	Kocaeli	125	3,50	0,988	0,088	0,87
	Kocaeli Dışı	261	3,52	1,017	0,062	
Gelenekseldir.	Kocaeli	125	3,45	1,004	0,089	0,74
	Kocaeli Dışı	261	3,42	0,971	0,060	
Sakindir.	Kocaeli	125	2,53	1,125	0,100	0,83
	Kocaeli Dışı	261	2,55	1,023	0,063	
Çalışkandır.	Kocaeli	125	3,17	1,032	0,092	0,20
	Kocaeli Dışı	261	3,04	0,906	0,056	

Dürüştür.	Kocaeli	125	2,68	1,154	0,103	0,25
	Kocaeli Dışı	261	2,55	0,933	0,057	
Samimidir.	Kocaeli	125	3,20	1,198	0,107	0,01*
	Kocaeli Dışı	261	2,89	1,020	0,063	
Sıcakkanlıdır.	Kocaeli	125	3,20	1,198	0,107	0,01*
	Kocaeli Dışı	261	2,87	1,015	0,062	
Sıkıcıdır.	Kocaeli	125	2,92	1,241	0,111	0,01*
	Kocaeli Dışı	261	3,22	1,059	0,065	
Girişimcidir.	Kocaeli	125	3,19	1,052	0,094	0,22
	Kocaeli Dışı	261	3,05	0,899	0,055	
Cömerttir.	Kocaeli	125	3,00	1,066	0,095	0,00*
	Kocaeli Dışı	261	2,72	0,907	0,056	
Naziktir.	Kocaeli	125	2,86	1,095	0,097	0,06
	Kocaeli Dışı	261	2,65	0,966	0,059	
Yenilikçidir.	Kocaeli	125	2,76	1,152	0,103	0,38
	Kocaeli Dışı	261	2,65	1,038	0,064	

* p < 0,05 düzeyinde anlamlıdır

Tablo 14'teki bağımsız örneklem t-testi sonuçları, H4 hipotezinin değerlendirilmesine olanak sağlamaktadır. Buna göre, "samimidir", "sıcakkanlıdır" ve "cömerttir" ifadelerinde Kocaeli'nde ikamet eden öğrencilerin ortalamaları, Kocaeli dışında ikamet eden öğrencilerden anlamlı düzeyde daha yüksektir. "Sıkıcıdır" ifadesinde ise Kocaeli'nde yaşayan öğrencilerin ortalaması anlamlı düzeyde daha düşüktür. Bu bulgular, şehirde ikamet eden öğrencilerin yerel halkı daha samimi, sıcakkanlı ve cömert; daha az sıkıcı olarak algıladıklarını göstermektedir. Buna karşın, "dindar", "gelenekselci", "sakin", "çalışkan", "dürüst", "girişimci", "nazik" ve "yenilikçi" gibi diğer ifadelerle ilişkin algılarda iki grup arasında anlamlı fark bulunmamıştır. Sonuç olarak, öğrencilerin ikamet durumları yerel halka yönelik bazı algılar üzerinde istatistiksel olarak anlamlı fark yaratmakta; bu doğrultuda H4 hipotezi kısmen kabul edilmektedir.

Tablo 15: Öğrenim Sürelerine Göre Yerel Halk Algısı Grup Ortalamaları

İfade	1 Sene	2 Sene	3 + Sene	İfade	1 Sene	2 Sene	3 + Sene
Dindardır	3,40	3,65	3,52	Sıcakkanlıdır	3,09	2,91	2,92
Gelenekselcidir	3,34	3,47	3,46	Sıkıcıdır	2,95	3,26	3,19
Sakindir	2,64	2,41	2,55	Girişimcidir	3,21	3,12	3,00
Çalışkandır	3,12	3,08	3,07	Cömerttir	3,01	2,79	2,66
Dürüştür	2,71	2,50	2,56	Naziktir	2,72	2,56	2,60
Samimidir	3,13	2,93	2,91	Yenilikçidir	2,88	2,59	2,68

Tablo 15, öğrenim süresine göre yerel halk algısı ortalamalarını göstermektedir. "Dindardır" ifadesinde en yüksek ortalama 2. sınıf öğrencilerine aittir; "Sakindir" ifadesinde ise bu grubun ortalaması en düşüktür. "Cömerttir" ve "Girişimcidir" ifadelerinde 1. sınıf öğrencilerinin, "Sıkıcıdır" ifadesinde ise daha üst sınıf öğrencilerinin ortalamaları daha yüksektir. ANOVA analizinden önce Levene testiyle varyans homojenliği değerlendirilmiştir. Sonuçlara göre "Dindardır", "Gelenekselcidir", "Sakindir", "Çalışkandır", "Samimidir", "Sıcakkanlıdır", "Sıkıcıdır", "Girişimcidir" ve "Yenilikçidir" ifadelerinde varyanslar homojendir. Bu, ANOVA sonuçlarının güvenilirliğini artırmaktadır. Ancak "Dürüştür" (p=0,04), "Cömerttir" (p=0,02) ve "Naziktir" (p=0,05) ifadelerinde varyans homojenliği sağlanamamıştır. Genel olarak, öğrenim süresine göre yerel halk algısında anlamlı farklar sınırlıdır.

Ancak varyans homojenliği sağlanmayan “Cömerttir” ve “Naziktir” ifadelerinde, öğrenim süresine bağlı istatistiksel olarak anlamlı farklılıklar tespit edilmiştir (her ikisi için $p=0,01$).

Tablo 16: Öğrenim Sürelerinin Yerel Halka Yönelik Algılarının ANOVA Sonuçları

İfade		Kareler Toplamı	SD	F	P değeri
Cömerttir	Gruplar arası	8,691	2	4,776	0,01*
	Gruplar içi	348,503	383		
	Toplam	357,194	385		
Naziktir	Gruplar arası	8,94	2	4,49	0,01*
	Gruplar içi	381,28	383		
	Toplam	390,22	385		
Yenilikçidir	Gruplar arası	7,55	2	3,314	0,03*
	Gruplar içi	436,256	383		
	Toplam	443,806	385		

* $p<0,05$ düzeyinde anlamlıdır

Tablo 16, yapılan ANOVA analizi sonuçlarına göre öğrencilerin öğrenim sürelerine göre yerel halkı “cömert”, “nazik” ve “yenilikçi” olarak algılamalarında anlamlı farklılıklar olduğunu göstermektedir. Özellikle 1. sınıf öğrencilerinin yerel halkı bu özellikler açısından daha olumlu değerlendirdiği görülmekte olup, bu durum grup ortalamalarıyla da uyumludur. Tablo 16’da yer alan ANOVA sonuçlarına göre, bu üç ifade dışında yerel halk algısında öğrenim süresine bağlı anlamlı bir farklılık bulunmamıştır. “Sıkıcıdır” ifadesinde p değeri 0,088 olup, anlamlılık sınırına yakın bir eğilim göstermektedir. Bu durum, daha büyük bir örnekleme anlamlı sonuçlara ulaşılabileceğine işaret etmektedir. Anlamlı farkların hangi gruplar arasında olduğunu belirlemek amacıyla post-hoc testleri uygulanmıştır. Varyans homojenliği sağlanan “Yenilikçidir” ifadesi için Tukey HSD testi, homojen olmayan “Cömerttir” ve “Naziktir” ifadeleri için ise Games-Howell testi tercih edilmiştir.

Tablo 17: Eğitim Sürelerinin Post Hoc Test Sonuçları

İfade	Test	I Sınıf	J Sınıf	Ortalama Farkı (I-J)	Hata	P Değeri
Cömerttir	Games-Howell	1 sene	2 sene	0,21	0,12	0,17
			3 ve üstü sene	0,34	0,11	0,00*
		2 sene	1 sene	-0,21	0,12	0,17
			3 ve üstü sene	0,13	0,12	0,50
		3 ve üstü sene	1 sene	-0,34	0,11	0,00*
			2 sene	-0,13	0,12	0,50
Naziktir	Games-Howell	1 sene	2 sene	0,30	0,12	0,04*
			3 ve üstü sene	0,33	0,11	0,01*
		2 sene	1 sene	-0,30	0,12	0,04*
			3 ve üstü sene	0,02	0,12	0,98
		3 ve üstü sene	1 sene	-0,33	0,11	0,01*
			2 sene	-0,02	0,12	0,98
Yenilikçidir	Tukey HSD	1 sene	2 sene	0,31	0,14	0,07
			3 ve üstü sene	0,28	0,12	0,06
		2 sene	1 sene	-0,31	0,14	0,07
			3 ve üstü sene	-0,02	0,13	0,97
		3 ve üstü sene	1 sene	-0,28	0,12	0,06
			2 sene	0,02	0,13	0,97

* $p<0,05$ düzeyinde anlamlıdır.

Tablo 17’de yer alan Games-Howell testi sonuçlarına göre, yerel halkın “cömertliği” algısında 1. sınıf öğrencileri ile 3. sınıf ve üzeri öğrenciler arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmaktadır. 1. sınıf öğrencileri, yerel halkı daha cömert algılamaktadır. Diğer grup çiftleri arasında anlamlı farklılık gözlenmemiştir. “Nezaket” algısında ise 1. sınıf öğrencileri, hem 2. sınıf hem de 3. sınıf ve üzeri öğrencilere kıyasla yerel halkı anlamlı biçimde daha nazik değerlendirmiştir; ancak 2. ve 3. sınıf öğrencileri arasında anlamlı bir fark yoktur. Tukey HSD testi sonuçları, “yenilikçilik” algısı açısından gruplar arasında anlamlı bir farklılık olmadığını göstermektedir. Bununla birlikte, 1. sınıf öğrencilerinin bu boyutta da daha olumlu eğilim gösterdiği dikkat çekmektedir. Post-hoc analizler, yerel halk algısındaki anlamlı farkların esas olarak 1. sınıf öğrencileri ile daha uzun süredir üniversite öğrenimi gören öğrenciler arasında yoğunlaştığını ortaya koymuştur. Bu bulgular, üniversiteye yeni başlayan öğrencilerin yerel halka dair algılarının daha olumlu düzeyde olduğunu, öğrenim süresi arttıkça ise bu algıların daha düşük düzeyde seyrettiğini göstermektedir.

Sonuç

Bu araştırma, Kocaeli Üniversitesi Umuttepe Yerleşkesinde öğrenim gören öğrencilerin Kocaeli şehir imajına yönelik algılarının demografik değişkenler bağlamında farklılaşıp farklılaşmadığını incelemeyi amaçlamıştır. Araştırma bulguları, şehir imajı algısında cinsiyet değişkeninin anlamlı bir farklılık oluşturmadığını, buna karşılık ikamet durumu ve öğrenim süresinin bazı boyutlarda belirleyici olduğunu ortaya koymuştur.

Kocaeli Üniversitesi öğrencilerinin Kocaeli şehir imajına yönelik algılarını inceleyen bu araştırma, ilgili literatürdeki diğer araştırmalarla hem benzerlikler hem de farklılıklar göstermektedir:

İkamet Durumunun Etkisi: Kocaeli’nde ikamet eden öğrencilerin şehir imajını ve yerel halkı daha olumlu algılaması bulgusu Yıldız vd. (2015) ve Siyavuş (2020)’un çalışmalarındaki “yerel öğrencilerin kendi şehirlerine yönelik daha olumlu algıları” yönündeki bulgularla paralellik göstermektedir. Bu durum öğrencilerin aşına oldukları ve aidiyet hissettikleri yerlere karşı daha pozitif önyargıya sahip olabileceğini düşündürmektedir. Daha belirgin olarak, Siyavuş (2020)’un çalışmasında Tekirdağ dışından gelen öğrencilerin yerel halk hakkındaki algılarının biraz daha olumsuz olması, çalışmadaki “Kocaeli’nde ikamet etmeyen öğrencilerin yerel halkı daha az samimi, sıcakkanlı, cömert algılaması ve daha sıkıcı bulması” şeklindeki daha belirgin farklılıkla örtüşmektedir.

Cinsiyetin Etkisi: Cinsiyetin şehir imajı algısında anlamlı farklılık yaratmaması, Siyavuş (2020)’un çalışmasının Tekirdağ örneğinde benzer sonuç bulmasıyla örtüşmektedir. Ancak, Olcay ve Doğan (2015)’in Gaziantep çalışmasında sanayi ile ilgili değerlendirmelerde cinsiyetler arasında anlamlı farklılık bulması ve Fırat ve Kömürcüoğlu (2015)’nin Muğla çalışmasında kadın ve erkek öğrencilerin şehri farklı açılardan (tarih/kültür, doğa vb.) değerlendirmesi, şehir imajının belirli boyutlarında cinsiyetin etkili olabileceğini göstermektedir. Sonuç olarak bu araştırmanın bulgusunda şehre yönelik genel imaj algısında cinsiyet farkı bulunmaması, Kocaeli’nin imajının kadın ve erkek öğrenciler tarafından benzer şekilde algılandığını düşündürmektedir.

Eğitim Süresinin Etkisi: Üniversitede geçirilen süre arttıkça somut imaj algısının düşmesi, diğer çalışmalarda doğrudan bu boyutu ele alan bir bulgu olmamasına rağmen, öğrencilerin şehirdeki deneyimleri arttıkça beklentilerinin değişebileceği ve daha eleştirel bir bakış açısı geliştirebileceği fikriyle uyumlu olabilir. Özellikle ilk kez bir şehre gelen öğrencilerin ilk izlenimleri daha olumlu olabilirken, zamanla şehrin eksikliklerini daha fazla fark edebilirler. Koçer (2019)’in bulgusu, mevcut

araştırmada cömertlik ve nezaket algılarında gözlemlenen eğilimlerle paralellik göstermektedir. Bulgularımızda Kocaeli'nde daha uzun süre kalan öğrencilerin yerel halkı daha az cömert ve daha az nazik olarak algılama eğilimi vardı. Bu da zamanla yerel halka yönelik algılarda bir miktar olumsuzlaşma olabileceğine işaret etmektedir.

Yerel Halk Algısı: Kocaeli dışından gelen öğrencilerin yerel halkı daha sıkıcı bulması ve daha az samimi, sıcakkanlı ve cömert algılaması, Yıldırğan vd. (2015) çalışmasındaki "Sapanca halkının dışarıdan gelenlere karşı yeterince sıcak olmadığı" yönündeki öğrenci görüşleriyle benzerlik göstermektedir. Bu bulgular, farklı şehirlerdeki öğrencilerin, yerel halkın misafirperverliği konusunda benzer endişeler taşıyabileceğini düşündürmektedir. Aliağaoğlu ve Uzun (2017)'un çalışmasındaki "Balıkesir halkının girişimci ve yenilikçi olmadığı" yönündeki öğrenci algısı ise yerel halka yönelik algıların şehre özgü sosyo-kültürel özelliklere göre farklılaşabileceğini göstermektedir. Dindarlık ve muhafazakarlık algılarında ikamet durumuna göre anlamlı fark olmaması, bu özelliklerin Kocaeli özelinde daha genel öğrenci kanısı olduğunu düşündürmektedir. Aydoğdu ve Boyraz (2022) tarafından yapılan çalışmada Malatyalıların geleneksel ve muhafazakar olarak algılanması da şehirlerin kültürel kodlarının öğrenci algıları üzerindeki etkisini örneklemektedir.

Öğrenci Profillerinin Etkisi: Olcay ve Doğan (2015)'in çalışmasında sosyal ve fen bilimleri öğrencilerinin şehri farklı yönlerden değerlendirmesi ve Fırat ve Kömürcüoğlu (2015)'nin çalışmasında memleket gibi demografik değişkenlere göre algıların farklılaşması, öğrenci örneklerinin çeşitliliğinin şehir imajı algısını etkileyebileceğini göstermektedir. Bu araştırmada bu tür bölümlenme yapılmamış olsa da gelecekteki araştırmalar için dikkate alınabilecek bir boyuttur.

Kocaeli örneği, şehir imajı literatüründeki genel bulgularla büyük ölçüde tutarlılık göstermekle birlikte, kente özgü bazı dinamikleri de ortaya koymaktadır. Özellikle ikamet durumunun öğrencilerin şehir imajı ve yerel halk algısı üzerindeki belirgin etkisi, kentle kurulan gündelik temasın ve aidiyet duygusunun algıları şekillendirdiğini göstermektedir. Öğrenim süresi arttıkça somut imaj algısının görece düşmesi ise öğrencilerin şehir deneyimlerinin zaman içinde daha eleştirel bir bakış açısına dönüşebileceğine işaret etmektedir. Buna karşılık cinsiyet değişkeninin genel imaj algısında anlamlı bir farklılık oluşturmaması, Kocaeli şehir imajının kadın ve erkek öğrenciler tarafından benzer biçimde algılandığını düşündürmektedir. Yerel halka yönelik algılardaki farklılıklar ise öğrencilerin kültürel arka planlarının, önceki yaşam deneyimlerinin ve kent içindeki etkileşim biçimlerinin şehir imajı algısında önemli bir rol oynadığını göstermektedir.

Bu çalışmanın akademik açıdan temel katkısı, Kocaeli şehir imajını üniversite öğrencileri örneklerinde ve demografik değişkenler bağlamında incelemesidir. Literatürde şehir imajı çalışmaları çoğunlukla yerel halk, turistler veya ziyaretçiler üzerinden ele alınırken, bu araştırma üniversite öğrencilerini şehir imajının önemli bir paydaş grubu olarak değerlendirmektedir. Özellikle ikamet durumu ve öğrenim süresi değişkenlerinin somut imaj, soyut imaj ve yerel halk algısı üzerindeki etkisini ortaya koyması, öğrenci deneyiminin şehir imajı çalışmalarında dikkate alınması gereken önemli bir unsur olduğunu göstermektedir. Bu yönüyle araştırma, şehir imajının yalnızca kentsel göstergelerle değil, aynı zamanda bireylerin şehirle kurduğu sosyal, kültürel, gündelik ilişkilerle ve yerel halk ile olan etkileşimiyle şekillendiğini ortaya koyarak literatüre katkı sunmaktadır.

Araştırmanın pratik çıkarımları ise özellikle yerel yönetimler, üniversite yönetimleri ve şehir markalaşmasıyla ilgilenen paydaşlar açısından önem taşımaktadır. Bulgular, Kocaeli'nin öğrenci dostu bir şehir olarak konumlandırılabilmesi için öğrencilerin kentle daha güçlü bağlar kurmasını sağlayacak

uygulamalara ihtiyaç olduğunu göstermektedir. Bu kapsamda üniversiteye yeni başlayan öğrencilere yönelik kent tanıtım programları, şehir oryantasyon gezileri, kültürel ve sosyal etkinlikler, yerel halkla etkileşimi artıracak gönüllülük projeleri ve öğrenci-şehir bütünleşmesini destekleyecek iletişim çalışmaları geliştirilebilir. Ayrıca Kocaeli dışından gelen öğrencilerin yerel halka ilişkin daha eleştirel algıları dikkate alınarak, öğrencilerin şehir yaşamına uyumunu kolaylaştıracak sosyal destek mekanizmaları ve kampüs-kent etkileşimini güçlendiren projeler hayata geçirilebilir. Bu tür uygulamalar, öğrencilerin şehirle kurdukları ilişkiyi güçlendirerek Kocaeli'nin şehir imajı algısına olumlu katkı sağlayabilir.

Bu araştırmanın sınırlılıkları göz önüne alındığında, öncelikle araştırma yalnızca Kocaeli Üniversitesi Umuttepe Yerleşkesinde öğrenim gören öğrencilerle sınırlıdır. Bu nedenle bulgular Kocaeli Üniversitesi'nin tüm yerleşkelerine, Kocaeli'ndeki diğer yükseköğretim kurumlarına ya da farklı şehirlerdeki üniversite öğrencilerine genellenemez. İkinci olarak, araştırmada kolayda örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Bu durum, örneklemin evreni temsil etme gücünü sınırlayan bir unsur olarak değerlendirilmelidir. Üçüncü olarak, araştırma kesitsel niteliktedir ve veriler öğrencilerin belirli bir zaman dilimindeki algılarına dayanmaktadır. Dördüncü olarak, araştırma nicel veri toplama tekniğiyle yürütülmüş, öğrencilerin şehir imajına ilişkin algılarının arka planındaki deneyimler, beklentiler ve duygusal değerlendirmeler derinlemesine incelenmemiştir.

Gelecek araştırmalarda Kocaeli Üniversitesi'nin farklı yerleşkelerinde öğrenim gören öğrenciler araştırmaya dâhil edilebilir ve farklı üniversiteler arasında karşılaştırmalı analizler yapılabilir. Bunun yanında öğrencilerin fakülte, bölüm, memleket, sosyoekonomik durum ve şehirde kalma biçimi gibi değişkenler açısından daha ayrıntılı biçimde incelenmesi şehir imajı algısının daha kapsamlı değerlendirilmesini sağlayabilir. Ayrıca nicel bulguları derinleştirmek amacıyla odak grup görüşmeleri, derinlemesine mülakatlar ya da karma yöntem araştırmaları tercih edilebilir. Boylamsal çalışmalar ise öğrencilerin şehir imajına yönelik algılarının öğrenim süreci boyunca nasıl değiştiğini daha güvenilir biçimde ortaya koyabilir.

Kaynakça

- Aliğaoğlu, A., & Uzun, A. (2017). Üniversite öğrencilerinin şehir imajlarına yönelik bir araştırma: Balıkesir Üniversitesi örneği. *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 19(1), 39-58. <https://izlik.org/JA99AS62JM>
- Almeida-García, F., Domínguez-Azcue, J., Mercadé-Melé, P., & Pérez-Tapia, G. (2020). Can a destination really change its image? The roles of information sources, motivations, and visits. *Tourism Management Perspectives*, 34, 100662. <https://doi.org/10.1016/j.tmp.2020.100662>
- Andriotis, K., & Vaughan, R. D. (2003). Urban residents' attitudes toward tourism development: The case of Crete. *Journal of Travel Research*, 42(2), 172-185. <https://doi.org/10.1177/0047287503257488>
- Ap, J. (1992). Residents' perceptions on tourism impacts. *Annals of Tourism Research*, 19(4), 665-690. [https://doi.org/10.1016/0160-7383\(92\)90060-3](https://doi.org/10.1016/0160-7383(92)90060-3)
- Avcılar, M. Y., & Kara, E. (2015). Şehir markası kavramı ve marka şehir yaratma stratejilerine yönelik literatür incelemesi. *Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 16(34), 76-94.
- Aydoğdu, M., & Boyraz, Z. (2022). Marka şehir olma sürecinde üniversite öğrencilerinin şehir imajı ve algısı: Malatya şehri örneği. *Zeitschrift für die Welt der Türken / Journal of World of Turks*, 14(3), 213-232. <https://doi.org/10.46291/ZfWT/140314>
- Baloglu, S., & McCleary, K. W. (1999). A model of destination image formation. *Annals of Tourism Research*, 26(4), 868-897. [https://doi.org/10.1016/S0160-7383\(99\)00030-4](https://doi.org/10.1016/S0160-7383(99)00030-4)
- Bilgeoğlu, S., & Alagöz, S. B. (2019). Marka şehir ve marka imajının ölçümü: Konya şehir imajı üzerine bir araştırma. *Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 21(37), 82-100.
- Bramwell, B., & Rawding, L. (1996). Tourism marketing images of industrial cities. *Annals of Tourism Research*, 23(1), 201-221. [https://doi.org/10.1016/0160-7383\(95\)00061-5](https://doi.org/10.1016/0160-7383(95)00061-5)
- Cassia, F., Vigolo, V., Ugolini, M. M., & Baratta, R. (2018). Exploring city image: Residents' versus tourists' perceptions. *TQM Journal*, 30(5), 476-489. <https://doi.org/10.1108/TQM-11-2017-0161>
- Cherifi, B., Smith, A., Maitland, R., & Stevenson, N. (2014). Destination images of non-visitors. *Annals of Tourism Research*, 49, 190-202. <https://doi.org/10.1016/j.annals.2014.09.008>
- Chon, K. (1990). The role of destination image in tourism: A review and discussion. *The Tourist Review*, 45(2), 2-9. <https://doi.org/10.1108/eb058040>
- Crompton, J. L. (1979). An assessment of the image of Mexico as a vacation destination and the influence of geographical location upon that image. *Journal of Travel Research*, 17(4), 18-23. <https://doi.org/10.1177/004728757901700404>
- Çetintahra, G. E. (2011). Kent imajı yaratma sürecinde kentsel tasarım ve planlamanın sorgulanması. *İdealkent*, 2(3), 158-171. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/idealkent/issue/36633/417068>

- Demirel, M. (2014). Burdur kent imajı: Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi öğrencileri üzerine bir alan araştırması - Burdur city image: A case study on Mehmet Akif Ersoy University students. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 6(10), 230-241. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/181837>
- Dolnicar, S., Grabler, K., & Mazanec, J. A. (2000). Analyzing destination images: A perceptual charting approach. *Journal of Travel & Tourism Marketing*, 8(4), 43-57.
- Duğan, Ö., & Akıncı, S. (2017). Marka imajı açısından Uşak şehir algısı: Üniversite öğrencileri üzerine bir saha araştırması. *Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 10(3), 385-408. <https://doi.org/10.28965/usaksosbil.33379>
- Duğan, Ö., & Akıncı, S. (2017). Marka İmajı Açısından Uşak Şehir Algısı: Üniversite Öğrencileri Üzerine Bir Saha Araştırması. *Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 10(3), 385-408. <https://doi.org/10.12780/usaksosbil.346925>
- Echtner, C. M., & Ritchie, J. B. (2003). The meaning and measurement of destination image: [Reprint of original article published in v. 2, no. 2, 1991: 2-12.]. *Journal of Tourism Studies*, 14(1), 37-48.
- Echtner, C. M., & Ritchie, J. R. B. (1991). The meaning and measurement of destination image. *Journal of Tourism Studies*, 2(2), 2-12.
- Echtner, C. M., & Ritchie, J. R. B. (1993). The measurement of destination image: An empirical assessment. *Journal of Travel Research*, 31(4), 3-13. <https://doi.org/10.1177/004728759303100402>
- Eglins-Eglitis, A., & Lusena-Ezera, I. (2016). From industrial city to the creative city: Development policy challenges and Liepaja case. *Procedia Economics and Finance*, 39, 122-130. [https://doi.org/10.1016/S2212-5671\(16\)30256-8](https://doi.org/10.1016/S2212-5671(16)30256-8)
- Fırat, A., & Kömürcüoğlu, F. (2015). Muğla şehir markası ve imaj algısı: Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi öğrencileri üzerine bir alan araştırması. *Yönetim Bilimleri Dergisi*, 13(26), 285-304. <https://izlik.org/JA72FF97MZ>
- Gartner, W. C., & Hunt, J. D. (1987). An analysis of state image change over a twelve-year period (Utah 1971-1983). *Journal of Travel Research*, 26(2), 15-19. <https://doi.org/10.1177/004728758702600204>
- Gegez, A. E. (2015). *Pazarlama araştırmaları* (5. baskı). Beta Basım Yayın Dağıtım.
- Hair, J. F., Black, W. C., Babin, B. J., & Anderson, R. E. (2009). *Multivariate data analysis* (7th ed.). Pearson Prentice Hall.
- Hankinson, G. (2005). Destination brand images: A business tourism perspective. *Journal of Services Marketing*, 19(1), 24-32. <https://doi.org/10.1108/08876040510579361>
- Heath, T. (2001). Revitalizing cities: Attitudes toward city-center living in the United Kingdom. *Journal of Planning Education and Research*, 20(4), 464-475. <https://doi.org/10.1177/0739456X0102000410>

- Hollands, R., & Chatterton, P. (2002). Changing times for an old industrial city: Hard times, hedonism and corporate power in Newcastle's nightlife. *City*, 6(3), 291-315. <https://doi.org/10.1080/1360481022000037742>
- Hunt, J. D. (1975). Image as a factor in tourism development. *Journal of Travel Research*, 13(3), 1-7. <https://doi.org/10.1177/004728757501300301>
- Jenkins, O. H. (1999). Understanding and measuring tourist destination images. *International Journal of Tourism Research*, 1(1), 1-15. [https://doi.org/10.1002/\(SICI\)1522-1970\(199901/02\)1:1](https://doi.org/10.1002/(SICI)1522-1970(199901/02)1:1)
- Kavak, B. (2017). *Pazarlama ve pazar araştırmaları (Tasarım ve analiz)* (2. baskı). Detay Yayıncılık.
- Kim, H., & Lee, S. (2015). Impacts of city personality and image on revisit intention. *International Journal of Tourism Cities*, 1(1), 50-69. <https://doi.org/10.1108/ijtc-08-2014-0004>
- Kiper, T., & Alan, O. (2020). Kentsel imaj ve estetiği güçlendirecek tasarım kararları geliştirme: Edirne İli Merkez İlçesi I. Murat Mahallesi. *Akademia Doğa ve İnsan Bilimleri Dergisi*, 6(1), 72-92. <https://dergipark.org.tr/en/pub/adibd/issue/56994/821981>
- Koçer, S. (2019). Şehir pazarlaması: Üniversite öğrencilerinin Kocaeli şehrine yönelik algılarının ölçülmesi. M. Cinman & E. Dinçerden (Ed.), *İletişim bilimleri çalışmaları I* içinde (ss. 111-126). Akademisyen Kitabevi.
- Kotler, P., & Gertner, D. (2002). Country as brand, product, and beyond: A place marketing and brand management perspective. *Journal of Brand Management*, 9(4), 249-261. <https://doi.org/10.1057/palgrave.bm.2540076>
- Kotler, P., Haider, D., & Rein, I. (1993). *Marketing places: Attracting investment, industry, and tourism to cities, states, and nations*. Free Press.
- Kurtuluş, K. (2010). *Araştırma yöntemleri*. Türkmen Kitabevi.
- Liu, Y. D. (2016). Event branding, image reconstruction and urban regeneration: A case study of Liverpool as the 2008 European Capital of Culture. *Journal of Urban Regeneration and Renewal*, 9(4), 381-392. <https://www.ingentaconnect.com/content/hsp/jurr/2016/00000009/00000004/art00006>
- Lynch, K. (1960). *The image of the city*. The MIT Press.
- Lynch, K. (1990). *The image of the city*. The MIT Press. <https://doi.org/10.2307/427643>
- Lynch, K. (2014). The city image and its elements (1960). *The people, place, and space reader* içinde (ss. 50-55). Routledge. <https://doi.org/10.4324/9781315816852>
- Matos, N., Mendes, J., & Pinto, P. (2015). The role of imagery and experiences in the construction of a tourism destination image. *Journal of Spatial and Organizational Dynamics*, 3(2), 135-154. <https://doi.org/10.14583/jsod.v3i2.77>
- McKendry, C., & Janos, N. (2015). Greening the industrial city: Equity, environment, and economic growth in Seattle and Chicago. *International Environmental Agreements: Politics, Law and Economics*, 15(1), 45-60. <https://doi.org/10.1007/s10784-014-9267-0>

- Merrilees, B., Miller, D., & Herington, C. (2009). Antecedents of residents' city brand attitudes. *Journal of Business Research*, 62(3), 362-367. <https://doi.org/10.1016/j.jbusres.2008.05.011>
- Nuryakin, H. J., & Fatmawati, I. (2021). The influence of heritage image, destination image, and experiential quality on behavioural intentions of foreign tourists. *Jurnal Dinamika Manajemen*, 12(1), 29-40. <https://doi.org/10.15294/jdm.v10i1.17359>
- Olca, A., & Doğan, G. (2015). Bir destinasyon olarak Gaziantep şehir imajına yönelik öğrenci görüşleri. *Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 15(2), 235-268. <https://doi.org/10.17238/abantsh.86765>
- Olsson-Collentine, A., van Assen, M. A. L. M., & Hartgerink, C. H. J. (2019). The prevalence of marginally significant results in psychology over time. *Psychological Science*. <https://doi.org/10.1177/0956797619830326>
- Özdemir Yılmaz, G., & Bostan, D. (2024). *Balıkesir ilinin kültürel miras değerlerinin bilinirliğine yönelik lisans düzeyinde turizm eğitimi alan öğrenciler üzerine bir araştırma*. *Türk Turizm Araştırmaları Dergisi*, 8(2), 134-149.
- Pritschet, L., Powell, D., & Horne, Z. (2016). Marginally significant effects as evidence for hypotheses: Changing attitudes over four decades. *Psychological Science*, 27(7), 1036-1042. <https://doi.org/10.1177/0956797616645672>
- Rasoolimanesh, S. M., Seyfi, S., Rastegar, R., & Hall, C. M. (2021). Destination image during the COVID-19 pandemic and future travel behavior: The moderating role of past experience. *Journal of Destination Marketing & Management*, 21, 100620. <https://doi.org/10.1016/j.jdmm.2021.100620>
- Sağdıç, M. (2014). Üniversite öğrencilerinin İstanbul'a ilişkin algılarının şehir imajı açısından analizi. *Electronic Turkish Studies*, 9(2). <https://doi.org/10.7827/TurkishStudies.6697>
- Siyavuş, A. E. (2020). Üniversite öğrencilerinin şehir imajlarına yönelik bir araştırma: Tekirdağ şehir imajı. *International Journal of Geography and Geography Education*, 42, 400-412. <https://doi.org/10.32003/igge.738382>
- Stylidis, D. (2018). Residents' place image: A cluster analysis and its links to place attachment and support for tourism. *Journal of Sustainable Tourism*, 26(6), 1007-1026. <https://doi.org/10.1080/09669582.2018.1435668>
- Stylidis, D. (2020). Residents' destination image: A perspective article. *Tourism Review*, 75(1), 228-231. <https://doi.org/10.1108/Tr-05-2019-0191>
- Stylidis, D., & Cherifi, B. (2018). Characteristics of destination image: Visitors and non-visitors' images of London. *Tourism Review*, 73(1), 55-67. <https://doi.org/10.1108/Tr-05-2017-0090>
- Tan, W.-K. (2017). Repeat visitation: A study from the perspective of leisure constraint, tourist experience, destination images, and experiential familiarity. *Journal of Destination Marketing & Management*, 6(3), 233-242. <https://doi.org/10.1016/j.jdmm.2016>

- Tasci, A. D. A., & Kozak, M. (2006). Destination brands vs destination images: Do we know what we mean? *Journal of Vacation Marketing*, 12(4), 299-317. <https://doi.org/10.1177/1356766706067603>
- Yıldırđan, R., Batman, O., & Sarıışık, M. (2015). Sapanca'nın turistik destinasyon imajı üzerine bir alan araştırması. *İşletme Bilimi Dergisi*, 3(2), 109-125. <https://doi.org/10.12713/ibad.2015.3.2.0005>
- Young, C., Diep, M., & Drabble, S. (2006). Living with difference? The "cosmopolitan city" and urban reimagining in Manchester, UK. *Urban Studies*, 43(10), 1687-1714. <https://doi.org/10.1080/00420980600888486>
- Yükselen, C. (2017). *Pazarlama araştırmaları* (7. baskı). Detay Yayıncılık.

In the Shadow of Gender: The Construction of Masculine Domination and Violence Through the Conflict Between Hegemonic and Fragile Masculinities in the Films “Black Night” and “Burning Days”

Toplumsal Cinsiyetin Gölgesinde: “Karanlık Gece” ve “Kurak Günler” Filmlerinde Hegemonik ve Kırılgan Erkeklikler Arasındaki Çatışma Üzerinden Eril Tahakküm ve Şiddetin İnşası

Gamze Yetkin Cılızoğlu¹

Aysel Çetinkaya²

Zeynep Benan Dondurucu³

Emel Ateşçi⁴

Araştırma Makalesi Research Article

Geliş tarihi/Received:
27.02.2026

Son revizyon teslimi/Last revision
received:
11.04.2026

Kabul tarihi/Accepted:
15.04.2026

Yayın tarihi/Published:
31.05.2026

Atıf/Citation:

Yetkin Cılızoğlu, G., Çetinkaya, A., Dondurucu, Z. B., & Ateşçi, E. (2026). *In the shadow of gender: The construction of masculine domination and violence through the conflict between hegemonic and fragile masculinities in the films “Black Night” and “Burning Days”*. TAM Akademi Dergisi, 5(1), 137-163.

<https://doi.org/10.58239/tamde.2026.01.008.x>

DOI:

10.58239/tamde.2026.01.008.x

ABSTRACT

This study aims to examine how patterns of hegemonic and fragile masculinity are constructed and represented in two Turkish films, *Black Night* and *Burning Days*. Through thematic analysis, it reveals how masculine hegemony transforms into symbolic and physical violence and how fragile masculinities are punished. Although both films have different cinematic narratives, they share a common universe in legitimizing and reproducing male domination. While *Black Night* focuses on physical violence, *Burning Days* depicts symbolic violence through institutional structures. The findings demonstrate that symbolic and physical violence function as main instruments in maintaining and reproducing masculine hegemony in everyday practices. By focusing on cinematic representations, this analysis makes visible the manifestations of gender inequality as reflected in Turkish cinema.

Keyword: Turkish Cinema, Gender Representation, Hegemonic Masculinity, Fragile masculinity, Symbolic Violence

1. Doç. Dr., Kocaeli Üniversitesi, İletişim Fakültesi, Halkla İlişkiler ve Tanıtım Bölümü, yetkingamzec@yahoo.com, ORCID ID: 0000-0003-0149-034X
2. Doç. Dr., Kocaeli Üniversitesi, İletişim Fakültesi, Gazetecilik Bölümü, ayselctnky@gmail.com, ORCID ID: 0000-0003-2526-323X
3. Doç. Dr., Kocaeli Üniversitesi, İletişim Fakültesi, Halkla İlişkiler ve Tanıtım Bölümü, benan.dondurucu@kocaeli.edu.tr, ORCID ID: 0000-0002-2634-1001
4. Arş. Gör. Dr., Kocaeli Üniversitesi, İletişim Fakültesi, Radyo, Televizyon ve Sinema Bölümü, emelatesci@gmail.com, ORCID ID: 0000-0002-4170-7745

ÖZ

Bu çalışma, iki Türk filmi olan Karanlık Gece ve Kurak Günler üzerinden hegemonik ve kırılğan erkeklik örüntülerinin nasıl inşa edildiğini ve temsil edildiğini incelemeyi amaçlamaktadır. Tematik analiz yoluyla, eril hegemonyanın nasıl sembolik ve fiziksel şiddete dönüştüğü ve kırılğan erkeklik biçimlerinin nasıl cezalandırıldığı ortaya konulmaktadır. Her iki film farklı sinemasal anlatılara sahip olmakla birlikte, erkek egemenliğini meşrulaştıran ve yeniden üreten ortak bir evreni paylaşmaktadır. Karanlık Gece fiziksel şiddete odaklanırken, Kurak Günler kurumsal yapılar aracılığıyla sembolik şiddeti betimlemektedir. Bulgular, sembolik ve fiziksel şiddetin, gündelik pratikler içerisinde eril hegemonyanın sürdürülmesi ve yeniden üretilmesinde temel araçlar olarak işlev gördüğünü göstermektedir. Sinemasal temsillere odaklanan bu analiz, toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin Türk sinemasına yansıyan görünümünü görünür kılmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Türk Sineması, Toplumsal Cinsiyet Temsili, Hegemonik Erkeklik, Kırılğan Erkeklik, Sembolik Şiddet

Introduction

Gender is a complex socio-cultural and historical construct that cannot be reduced to biological differences between men and women. One of the most visible expressions of this construct is hegemonic masculinity as a dominant, idealized form of masculinity that reinforces power not only over women but also over men perceived as “others” (R. Connell, 1995). Cinema can both reinforce and challenge patriarchal structures. As a cultural narrative, it constructs a social lens that redefines the fiction-reality relations, revealing everyday contradictions and enabling the representation of alternative perspectives, offering a critical space for interrogating gender and masculine domination (Diken & Laustsen, 2005; Sever & Açıklan, 2025; Smelik, 1998). Since the 2000s, scholarly interest in representations of hegemonic masculinity and masculinity crises in Turkish cinema has expanded (Aydoğan, 2020). A growing body of scholarly work has sought to illuminate this critical potential of cinema, particularly by examining patterns of patriarchal domination and gender through diverse analytical lenses.

In the literature, studies on what is masculinity crisis and hegemonic masculinity in Turkish cinema have gained momentum since the 2000s. Koçer & Ulucan, (2021) in their analysis of *On Board (Gemide)*, discuss the representation of masculinity and observe the emergence of fragile and dislocated male figures in 1990s cinema. Oktan, (2008) in his sociological analysis of *Toss-Up (Yazı Tura)*, argues that the film reveals a tension between patriarchal identity and postmodern sexual identities through its characters, shaped by political and economic conflicts. Birer (2013), in the study on *Everything's Gonna Be Great (Her Şey Çok Güzel Olacak)*, examines how the crisis of capitalism transforms definitions of “ideal” masculinity by introducing the concept of “childish” masculinity through a conflict between brothers. Yüksel (2013) in the analysis of *Breath (Nefes: Vatan Sağolsun)* in the context of the masculinity crisis and hegemonic masculinity patterns, argues that although the film questions hegemonic masculinity, it also reproduces masculine domination through performances of hypermasculinity within its militaristic structure. Kabadayı (2016), focusing on three films from the 2000s-*Janjan (Janjan)*, *Toss-Up (Yazı Tura)*, and *For Love and Honor (Kabadayı)* finds that portrayals of male characters with physical and mental deficiencies erode the image of the strong, authoritative, and emotionally and physically healthy man. Lastly, İri (2016) in his study on Turkish films released

between 2011 and 2015, concludes that lower-middle-class men are portrayed as insecure and vulnerable within an ambiguous and chaotic socio-political environment.

Becerikli & Kalamam (2019) in their study of *Love, Bitter (Acı Aşk)*, examine the masculinity crisis and find that the male character, portrayed as relatively “modern” and “educated” structures his relationship with the opposite sex within traditional codes, thereby reconstructing masculinity through his domination over the woman. Karadaş (2020) focusing on *Yellow Heat (Sarı Sıcak)*, discusses how male identity within the feudal family structure is shaped according to traditional and hegemonic norms. The study concludes that, despite the emergence of different forms of masculinity in Turkish cinema, men are predominantly presented within traditional patriarchal structures and normative frameworks in feudal systems. Kara (2021), drawing on Connell and Foucault's concepts of power, analyses *Butterflies (Kelebekler)* and *Remember Us (Bizi Hatırla)*, concluding that hegemonic masculinity operates as an omnipresent form of power, transforming both male and female characters into carriers of hegemonic masculinity. Başar (2024) within the framework of fragile masculinity theory, examines the father figure in *The Wild Pear Tree (Ahlat Ağacı)* and determines that the erosion of traditional teachings under neoliberalism diminishes the dominance of the traditional male stereotype, which constructs its identity through fatherhood and authority, due to transformations in the economic system.

Özküralpli (2021) critiques Connell's theory from a feminist standpoint, calling for new conceptual approaches to masculinity studies in Turkey. Aligning with Ozkuralpli's critique, this study acknowledges the limits of hegemonic masculinity as a conceptual framework. It therefore analyzes *Black Night (Karanlık Gece, 2022)* and *Burning Days (Kurak Gunler, 2022)* through both (R. Connell, 1995) theory and the “fragile masculinity” perspective developed by (Kimmel, 2008). This study argues that hegemonic and fragile masculinities mutually reinforcing constructs that uphold male dominance. Both films examine rural masculinity, highlighting the isolation of male protagonists by peers who conform to heteronormative norms. Through thematic analysis, this study examines how masculinity is constructed through characters' dialogue, behavior, and social roles, offering a lens to understand gender inequality in cinematic narratives.

1. Masculinity and Its Transformation in the Context of Gender Patterns

According to Oakley (2018) gender comprises socially learned and culturally reproduced roles rooted in biological sex. Masculinity and femininity, therefore, reflect not only physical traits but also historically, culturally, and structurally shaped social norms. Butler (1990), theory of gender performativity supports this view, arguing that gender is not innate but enacted through repeated behaviors shaped by social norms. Within this framework, femininity and masculinity reflect not only biological differences but also social norms shaped by cultural, historical, and structural factors. From this perspective, it can be argued that gender inequality exists and is reinforced through cultural transmission. The fact that women and men possess different physical characteristics also plays a role in determining their life skills, responsibilities, and constraints. Whether a society adheres to a traditional or modern paradigm influences how gender differences are perceived and whether such differences are interpreted as equality or inequality. Expressions such as “acting like a woman” or “being a man” reflect the society's perspective on gender roles and serve to define concepts such as

superiority and weakness through gender, while also prescribing what is considered appropriate or inappropriate behaviour for each gender (Bourdieu, 2001).

In defining masculine identity, the idea that identity is constructed through binary oppositions is especially relevant-particularly in the notion that the question "Who is a man?" is often answered by stating "A man is someone who is not like a woman." Within this dichotomy, not only is masculinity defined in contrast to femininity, but the characteristics attributed to women are also constructed in relation to the dominant, powerful male figure. The field of masculinity studies began to emerge in the 1960s, in parallel with the growing momentum of feminist movements. During the 1970s, masculinity studies started to gain greater visibility within feminist theory. Early academic discussions on the crisis of masculinity were initiated by scholars such as James R. McGovern (1966), John Higham (1970), and Gerald Franklin Roberts (1970). McGovern (1966) analysed the obsession with masculine power in the life and work of journalist David Graham Phillips. Higham (1970) discussed the concept of "muscular Christianity" in late 19th-century American culture, focusing on widespread interest in the male body and physical exercise. Roberts (1970) argued that a "cult of masculinity" emerged during the Progressive Era as a response to modernization. In 1976, Brannon categorized masculine norms into four dominant themes to explain how the ideology of masculinity was constructed in American culture: "No Sissy Stuff" (rejection of anything feminine), "The Big Wheel" (emphasis on success and status), "The Sturdy Oak" (emotional restraint and toughness), and "Give 'em Hell" (aggressiveness and boldness). Feminist theorist Ann Douglas (1977) also contributed to the academic debates on the masculinity crisis by arguing that with the onset of modernism, masculinity became engulfed by a process of feminization. This line of inquiry became more prominent in the late 1970s and early 1980s through the work of Joe Dubbert (1974, 1979) and David Pugh (1983), laying the groundwork for historical readings of the masculinity crisis (Winter, 2003). As a result of these studies, men were, in a sense, compelled to confront their own masculinity (Akça & Tönel, 2011). In the 1980s, masculinity began to be examined through more systematic and theoretical approaches. Harry Brod's edited volume *The Making of Masculinities: The New Men's Studies* (1987) introduced masculinity studies as an emerging academic discipline. Connell, (1995) introduced the foundational concept of hegemonic masculinity. In the 2000s,(Hearn & Pringle, 2006) and (Kimmel, 2008) expanded the field across disciplines. Their studies demonstrate that masculinity is not a single identity but is shaped by cultural, political, and structural forces. Rather than a fixed essence, masculinity is constructed through social and power relations (Connell, 1995; Connell & Messerschmidt, 2005; Hearn, 1996; Kimmel, 1996)

Hegemonic masculinity-characterized by strength, heterosexuality, and dominance is a socially idealized form. It asserts power over women and over subordinate men (Connell, 1987; Connell & Messerschmidt, 2005). It is commonly constructed through binary oppositions, chiefly by rejecting femininity, and is marked by strength, success, economic power, and traits such as aggression, homophobia, and emotional restraint. Normalized through social norms and power discourses, it legitimizes violence as a means of dominance and sustains hierarchies both among men and over women (Connell, 1987; Hanke, 1992; Real, 1998). Bourdieu (2001)'s concept of symbolic violence describes how dominance operates subtly through norms, language, and social institutions. It shapes perceptions unconsciously, leading individuals- both men and women-to accept male dominance as natural. Education, media, and language reproduce these norms, reinforcing patriarchal structures (Chambers, 2005; McLeod, 2005; Schinkel, 2003).

Binary oppositions also play a defining role in the construction of hegemonic masculinity. Masculinity is often understood in narrow terms as everything that is not feminine. Power structures within masculine domination are built through hegemonies imposed upon “others” and are associated with concepts such as strength, endurance, physical ability, and success. Accordingly, the construction of hegemonic masculinity relies on characteristics such as avoidance of femininity, achievement, economic self-sufficiency, homophobia, aggression, and violence, all of which are transmitted to men and gradually normalized (Connell, 1995; Real, 1998). Hegemonic masculinity operates within the social structure in two keyways. First, it asserts dominance through the subjugation of those who are considered “weak,” “powerless,” or who do not represent the “natural” masculine ideal. Second, it becomes dominant through the language and discourse of those men who hold and seek to maintain power (Demetriou, 2001). As Connell (1995) emphasizes, hegemonic masculinity provides a useful framework for understanding the true motivations behind homophobic and domestic violence, and for examining how and why violence manifests on a cultural level. Masculine hegemony legitimizes men’s pursuit of power and control, while violence is instrumentalized as a tool for shaping power dynamics (Kaufman, 1999). Hegemonic masculinity not only reinforces male domination over women but also regulates the power relations and hierarchies among different groups of men. In this regard, hegemonic masculinity constitutes the dominant position of manhood, constructed not only to women but also in opposition to subordinate or “non-normative” masculinities (Hanke, 1992). Binary oppositions such as “inside/outside” and “home/work” define which spaces and practices are considered appropriate for men and women, thereby reinforcing what is seen as “normal” and “natural” for each gender. In the construction of male dominance, the physical strength of men is positioned against the perceived weakness of women, and gender patterns are shaped through behavioural and attitudinal differences. The hegemonic status of men’s physical and financial power is further reinforced by the continuous reproduction of dominant masculine ideals in media, advertising, television, news, and cinema, which infiltrate daily life and normalize male authority (Bainbridge & Yates, 2005; Cuklanz & Erol, 2021; Ricciardelli et al., 2010).

Connell (1995)’s theory of multiple masculinities highlights alternative forms of masculinity. Complicit masculinity aligns with patriarchal norms without embodying dominance. Subordinated masculinities are linked to traits deemed “feminine” (e.g., homosexuality, effeminacy) and are placed lower in gender hierarchies. Marginalized masculinities refer to those excluded due to race, class, or disability. Meanwhile, alternative masculinities encouraged by feminist ideals emphasize empathy, equality, and caregiving (Hearn, 1996). Newer perspectives, especially those by (Kimmel, 1996) introduce the concept of fragile masculinity. When viewed through the lens of Connell (1995)’s theory of hegemonic masculinity, this fragile structure reveals how men engage in performative behaviours to prove themselves as “real” men according to culturally coded ideals of strength. The need to perform and continually reproduce hegemonic masculinity fosters exclusionary mechanisms. This constant demand for masculine validation facilitates the marginalization of those who are perceived as insufficiently masculine-particularly women and subordinated men-while legitimizing patriarchal domination over them. Popular culture products such as advertisements, television series, and films reinforce hegemonic forms of masculinity, while simultaneously erasing alternative masculinities and normalizing processes of othering (Vandello & Bosson, 2013).

2. The Representation and Transformation of Masculinity in Turkish Cinema

Cinema is one of the key cultural domains in which male power is visibly enacted on a social level. The relationship established between the viewer and the film can also be examined in terms of patterns of pleasure and power. The representation of masculinity in cinema extends beyond the depiction of individual characters or events; rather, it functions as a site for the reproduction of gender patterns and masculine domination. Throughout film history, representations of masculinity have undergone significant transformations across different social periods, shaped largely by the socio-cultural and political context of each era (Bainbridge & Yates, 2005)

Early Hollywood and global cinema portrayed men as embodiments of hegemonic ideals—strong, rational, dominant—while women occupied passive, supportive roles. Postmodern cinema, however, introduced more complex, contradictory, and fluid representations of masculinity (Jeffords, 1994; Kaplan, 2003; Oktan, 2008; Ryan & Kellner, 1988). The transformation of traditional forms of masculinity represented in cinema has also been shaped by broader social changes accompanying the transition into the postmodern era. These include the questioning of the dominant ideals associated with the "acceptable" male identity that formed the core narrative of modernity; the erosion of men's financial power as a result of women's increased participation in the labor force; the disruption of the traditional division of labor between "men" and "women"; and the transformation of the family structure. Additional contributing factors include men's fear of losing power over women, the anxiety and insecurity caused by unemployment and uncertain futures—often framed as the "loss of masculinity"—the declining authority of the father figure within traditional family structures among younger generations, and the growing visibility of homosexuality as a subculture in Western societies (Bozok, 2009, p.34; Demez, 2005, pp.39-40; Onur & Koyuncu, 2004, p.36; Sancar, 2009, pp.102-126).

In the Yesilcam era of Turkish cinema, masculinity was typically constructed within traditional frameworks, echoing classical Hollywood's star-centered narratives. With the emergence of "women's films" in the 1980s and especially from the 1990s onward, Turkish cinema began to interrogate masculinity more critically. Modernization disrupted conventional gender roles, leading to portrayals of men as emotionally repressed, violent, or morally conflicted figures. Urbanization, feminist movements, and changing family structures contributed to the blurring of gender roles, challenging the hegemonic model of masculinity. The destabilization of male identity because of modernization has led to a rise in representations of male characters as anti-heroes, emotionally repressed figures, or men inclined toward violence. These portrayals reflect a masculinity in crisis, prompting the emergence of alternative masculine myths and signalling a shift in the construction of hegemonic masculinity. During this period, the stereotypical patriarchal male figures of earlier decades were gradually replaced by more fragile, introspective characters who question traditional gender roles. The crisis of masculinity reflected in cinematic narratives fundamentally stems from the tension between traditional norms and the uncertainties of fluid modernity. The cinematic representation of masculinity in crisis is closely tied to the challenges that patriarchal ideology faces in articulating a coherent narrative amid processes of urbanization associated with modernity. In particular, the blurring of rigid gender roles in urban life, the rise of feminist movements, and broader societal transformation have increasingly problematized the construction of male identity based on hegemonic masculinity. As a result, Turkish cinema has become a significant site for examining shifting representations of masculinity. Consequently, cinema became a key medium for examining and redefining male identity

in Turkey (Aydoğan, 2020, pp. 8-9; Oktan, 2008, p.153; Ulusay, 2004; Uluyağcı, 2001, pp. 35-36; Yılmaz & Zinderen, 2023)

Since the late 1990s, Turkish cinema has increasingly focused on diverse representations of masculinity. Within the context of the emerging neoliberal world order, these films explore the economic, social, and identity crises experienced by male characters, along with transformations in modes of relationships. Representative examples include *Block C* (C Blok, 1994), *The Night, Angel and Our Gang* (Gece, Melek ve Bizim ocuklar, 1994), *The Bandit* (Eşkiya, 1996), *Innocence* (Masumiyet, 1997), *Cholera Street* (Ağır Roman, 1997), *On Board* (Gemide, 1998), *Everything's Gonna Be Great* (Her Şey ok Güzel Olacak, 1998), *A Madonna in Laleli* (Laleli'de Bir Azize, 1998), *The Trial* (Duruşma, 1999), *Hemşo* (Hemşo, 2000), *Offside* (Dar Alanda Kısa Paslaşmalar, 2000), *Where's Firuze?* (Nerdesin Firuze, 2003), *Everything About Mustafa* (Mustafa Hakkında Herşey, 2004), *Toss-Up* (Yazı Tura, 2004), *My Father and My Son* (Babam ve Oğlum, 2005), *Magic Carpet Ride* (Organize İşler, 2005), *Takva: A Man's Fear of God* (Takva, 2005), *The Magician* (Hokkabaz, 2006), *At the Bar* (Barda, 2006), *Jan Jan* (Jan Jan, 2007), *For Love and Honor* (Kabadayı, 2007), *Alone* (Issız Adam, 2008), *Breath: Long Live the Homeland* (Nefes: Vatan Sağolsun, 2009), *Losers' Club* (Kaybedenler Kulübü, 2011), and *the Egg* (Yumurta, 2007), *Milk* (Süt, 2008), *Honey* (Bal, 2010) trilogy. Across these films, spanning a wide range of genres male characters are portrayed in both hegemonic and fragile roles. Within the context of the emerging neoliberal order, many films explore men's experiences of economic, social, and identity crises, as well as evolving relationship dynamics. These films portray male characters across a spectrum from hegemonic to fragile masculinities. The men are often emotionally repressed, lacking a paternal figure, and socially disconnected. Some engage in unrealistic schemes for money, isolate themselves in male-only environments, or wrestle with patriarchal values like honor, tradition, homeland, and masculinity. Throughout both urban and rural settings, these men are depicted as conflicted and alienated from traditional masculine norms. Characters who are effeminate, homosexual, or transgender individuals begin to appear in supporting roles, reflecting a broader crisis of masculinity. Rather than a single dominant form, Turkish cinema of the 1990s presents masculinity as multifaceted (Becerikli & Kalamam, 2019; Gürbüz, 2016; Kabadayı, 2016; Oktan, 2008; Ulusay, 2004; Yüksel, 2019). Since 2010, this transformation in the representation of masculinity has continued in films such as *Once Upon a Time in Anatolia* (Bir Zamanlar Anadolu'da, 2011), *Beyond the Hill* (Tepenin Ardı, 2012), *Nobody's Home* (Köksüz, 2013), *Sivas* (Sivas, 2014), *Frenzy* (Abluka, 2015), *The Wild Pear Tree* (Ahlat Ağacı, 2018), and *Butterflies* (Kelebekler, 2018). These films feature not only traditional portrayals of masculine authority, strength, and dominance, but also emotionally fragile, marginalized male characters experiencing identity crises and challenging dominant gender norms. The representations of power dynamics between characters and the patterns of relationships constructed around authority contribute to the continuous reproduction of the hegemonic/fragile masculinity cycle within the quest for social validation of manhood. In this period, narratives in Turkish cinema increasingly highlight the erosion of male dominance, the questioning of hegemonic masculinity patterns, and the growing visibility of alternative forms of masculinity. Based on this cinematic shift, the following section of this study examines two award-winning contemporary Turkish films *Black Night* (Karanlık Gece, 2022) and *Burning Days* (Kurak Günler, 2022) in the context of the transformation of masculinity.

3. Methodology

This analysis aims to examine how patterns of hegemonic and fragile masculinity are constructed and represented in contemporary Turkish cinema, particularly focusing on the associated gender roles, forms of masculine domination, and types of violence portrayed in Turkish cinema. Studies on representations of masculinity in Turkish cinema have mainly focused on the crisis of hegemonic masculinity, diverse masculinities, and patriarchal structures. However, the literature does not adequately address how the conflict between hegemonic and fragile masculinities is constructed within cinematic narratives, how it is rendered visible through symbolic and physical violence, and how it contributes to the reproduction of masculine domination. In contemporary Turkish cinema, fragile masculinities are not only represented but are positioned within an oppositional framework that reinforces hegemonic masculinity through exclusion, stigmatization, and suppression. Accordingly, this study approaches cinema not merely as a reflective medium but as an ideological field that legitimizes hegemonic masculinity while marginalizing fragile masculinities. Despite extensive studies on hegemonic masculinity, the relational positioning of fragile masculinities, particularly along the axes of violence, space, social pressure, and institutional power, remains underexplored in contemporary Turkish cinema. Addressing this gap, the study examines how the tension between hegemonic and fragile masculinities is constructed in *Black Night* and *Burning Days*, how violence operates within this tension, and how these narratives reproduce gender inequality and masculine domination.

Within the scope of this study, the films *Black Night* (*Karanlık Gece*, directed by Özcan Alper) and *Burning Days* (*Kurak Günler*, directed by Emin Alper), which were released in 2022 and gained significant acclaim at national and international festivals, were selected through purposive sampling due to their critical engagement with gender representations and their problematization of the construction of masculinity. The preference for purposive sampling stems from the fact that each film contains a similar narrative that allows for an in-depth analysis of the conflict between hegemonic and fragile masculinities, patterns of violence, and the tension between rurality and modernity. From this point, a comparative lens allows for a more nuanced understanding of how these shared themes are differently constructed across narrative, spatial, and socio-cultural contexts. Despite focusing on different geographies and forms of masculinity, both expose the enduring nature of masculine hegemony and its entanglement with violence. The thematic and narrative features include the conflict between hegemonic and fragile masculinities, patterns of violence, the exclusion of fragile male identities, implicit gender roles, and the tension between rurality and modernity. Releasing in the same year and receiving awards at various film festivals enables a comparative analysis. While the socio-cultural contexts differ, both construct their narratives around the social reproduction of masculinity. *Black Night* focuses on a lynching in a provincial Anatolian town, addressing masculine violence, silence, social pressure, and exclusion. *Burning Days*, meanwhile, follows the alienation of a newly appointed prosecutor in a rural town, highlighting modernity and feudal order. While the films differ thematically, share key elements particularly the tension between hegemonic and fragile masculinities, spatial dynamics, and the narrative construction of violence and masculinity. These commonalities make them well-suited for a comparative analysis within the gender studies framework selected for this study.

In this study, the thematic analysis technique, a qualitative research method widely used in media studies, was employed. The six-phase model of thematic analysis proposed by Braun & Clarke

(2006) was followed. During the familiarization phase, both films were viewed twice. Observational notes were taken regarding the characters, settings, and instances of symbolic and physical violence, followed by preliminary coding. In the second phase, coding was conducted scene by scene, including representations of violence against women, intra-male dynamics, male-female relationships, and rural power structures. In the third phase, potential themes were constructed based on scenes and codes including modern and traditional masculinity conflicts, the denigration of femininity, and patterns of physical, verbal, symbolic, and spatial violence. During the fourth phase, overlapping themes were merged and their alignment of relevant scenes were evaluated. In the fifth phase, five main themes related to hegemonic and fragile masculinity were identified. In the final phase, relevant scenes from each film were examined in relation to these themes, and the results were interpreted; accordingly, these themes were constructed and defined based on the existing literature as shown in Table 1.

Table 1: Themes Identified in *Black Night* and *Burning Days*

Theme	Definition
Normalization and Enactment of Violence	The performance of masculinity through physical, verbal, or symbolic violence, and the transformation violence normalization within social contexts (Connell, 1995; Kaufman, 1999) as well as how these performances are constructed through scenes and dialogues.
Reconstruction of Traditional Gender Patterns	The naturalization of patriarchal norms in the narrative, and the stereotypical portrayal of men and women (Butler, 1990; Connell, 1987; Hanke, 1992; Real, 1998) as well as how these performances are constructed through scenes and dialogues.
Performative Masculinity and Exclusion of Alternative Masculinities	The performance of masculinity driven by fear of exclusion and continuously reconstruction through social/group validation, and the marginalization “others” (Connell, 1995; Hanke, 1992; Vandello & Bosson, 2013) as well as how these performances are constructed through scenes and dialogues.
Conflict Between Hegemonic and Fragile Masculinity	The conflict between representations of hegemonic and fragile masculinities, often expressed through violence, exclusion, or ridicule (Bourdieu, 2001; R. Connell, 1995; Kimmel, 2008; Vandello & Bosson, 2013) as well as how these performances are constructed through scenes and dialogues.
Punishment of the “Othered/Fragile” Masculinity	The suppression or elimination of male characters who do deviate traditional gender roles, frequently through various violence forms (Becerikli & Kalamani, 2019; R. Connell, 1995; Kimmel, 2008; Vandello & Bosson, 2013) as well as how these performances are constructed through scenes and dialogues.

To ensure reliability, the coding process was conducted by multiple researchers. A subset of the data was independently coded, and the results were compared to establish inter-coder agreement. Discrepancies were discussed and resolved through consensus, and a shared codebook with clearly defined themes was used to maintain consistency throughout the analysis. Validity was supported by following the systematic six-phase thematic analysis approach proposed by Braun & Clarke (2006). The films were viewed multiple times to ensure data familiarization, and themes were continuously

reviewed in relation to the data and the theoretical framework. The use of established concepts such as hegemonic and fragile masculinity further strengthened the theoretical grounding of the analysis.

4. Findings

The findings of the thematic analysis conducted on the films Black Night and Burning Days are presented below. The analysis was carried out within the framework of themes identified through scene descriptions, dialogues, and character representations.

4.1. The Naturalization and Enactment of Violence

This theme encompasses scenes in both films where masculine performance is manifested physically, verbally, or symbolically, and normalized through its transformation into a recurring behavioral pattern.

Table 2: Scene Analyses in the Context of the Naturalization and Enactment of Violence

<p>Black Night- Armed Men in the Truck Scene Time Duration:01.05-01.30</p> <p>In a rural setting, men ride in pickup trucks wielding rifles and clubs. Before the hunt, they fire their guns into the air and shout with excitement to boost their motivation.</p>	<p>This depiction symbolizes masculinity as a collective performance of power, normalizes violence, and frames it as a socially sanctioned expression of manhood. Objects like guns and clubs emerge as legitimized instruments in constructing hegemonic masculinity in the scenes.</p>
<p>Black Night – Riverside Conversation Between Ali and Ishak Scene Time Duration: 49.50-51.00</p> <p>By the river, Ali and Ishak talk as Ishak recalls his childhood shaped by his father’s violence. Dialogue- Ishak: “I’d come home after dark, and then, oh boy, is it really you coming home this late, Ishak? My father would beat me... In our family, no one escaped beatings, my mother, my sister, me...”</p>	<p>The scene reveals how patriarchal violence is internalized and normalized, illustrating how patriarchy maintains power through acceptance and voluntary submission. Because in the scenes, Ishak speaks of it as if it were an ordinary memory.</p>

<p>Burning Days-Armed Men on a Boar Hunt Scene Time Duration: 02.43-03.40</p> <p>Men head out for a wild boar hunt, armed with rifles, traveling in pickup trucks and cars and on foot in the middle of the rural village as Emre arrives as a prosecutor in the scene.</p>	<p>In the scene, Guns, vehicles, and the hunt function as markers of masculinity. Violence becomes a collective, legitimized masculine practice embedded in rural culture.</p>
<p>Burning Days- Abused Disabled Girl Hospital Scene Time Duration: 47.30-49.30</p> <p>These scenes depict a mentally disabled Romani girl who has been sexually assaulted. When questioned by the prosecutor and police, she remains silent.</p>	<p>In the scene, while the violence is visible, it also carries symbolic and discursive dimensions through the silencing of the victim. Her silence and the superficial investigation reveal how male violence is legitimized by the underlying social structures and mechanisms of control.</p>

In both movies, violence is legitimized through masculine elements such as stones, clubs, firearms, and hunting. It is reproduced and naturalized through performative displays of masculinity by local men. However, *Black Night* foregrounds the internal dynamics of the local community, revealing how discursive forms of masculine hegemony are reproduced by victims themselves. In contrast, *Burning Days* highlights broader control mechanisms such as the police and politicians in legitimization of violence.

When evaluated within the framework of R. W. Connell's (1995) concept of hegemonic masculinity, it becomes evident that masculinity is constructed through power, control, and domination. In particular, the hunting scenes and the use of firearms in the films *Karanlık Gece* and *Kurak Günler* emerge as rituals through which masculinity is collectively performed. This suggests that masculinity is not merely an individual identity, but also a socially staged performance. On the other hand, the normalization of domestic violence in İshak's childhood memories can be explained through Pierre Bourdieu's (2001) concept of "symbolic violence." In this context, violence becomes invisible and normalized and is internalized by individuals without being questioned. Similarly, in *Kurak Günler*, the invisibilization of violence against the disabled woman by institutional mechanisms demonstrates, as noted by Michael Kaufman (1999), that masculinity is reproduced through violence. Therefore, in both films, violence functions not only as a physical act but also as a cultural and discursive tool that sustains hegemonic masculinity. Moreover, it normalizes physical and sexual violence against women through their objectification and silencing, reinforcing subjugation through mechanisms of male control.

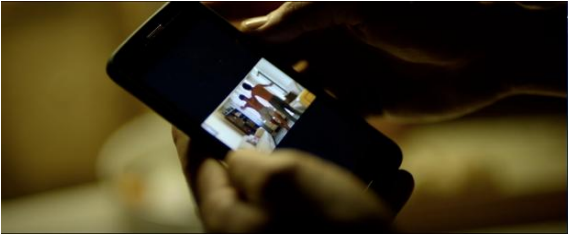
4.2. The Reconstruction of Traditional Gender Patterns

This theme encompasses scenes in both films where male and female characters are portrayed within predefined gender roles and reproducing of gender patterns in alignment with normative ideals of masculinity and femininity.

Table 3: Scene Analyses in the Context of the Reconstruction of Traditional Gender Patterns

<p>Black Night-Nightclub Scene Time Duration:03.00-03.47</p> <p>In this scene, Ishak plays the saz in a brothel-like nightclub as a woman in a revealing outfit sing on stage, observed closely by men.</p>	<p>The setting in the scene highlights hegemonic masculinity, where the female body is objectified for the male gaze. The nightclub reinforces the binary view of women as either “respectable” or “sensual,” positioning the singer in the latter role.</p>
<p>Black Night-Ishak and His Mother Scene Time Duration:06.42-07.42</p> <p>In this scene, returning to his hometown, Ishak talks with his ailing mother in the garden.</p> <p>Dialogue - Mother: “You’re not getting any younger. You should find a suitable girl and start a family. Your father insisted that poor orphan Sultan wasn’t good enough for you, and I foolishly went along. By now, you’d have children of your own.”</p> <p>Ishak does not answer his mother and quietly leaves.</p>	<p>The scene reveals how hegemonic masculinity is discursively reproduced and how symbolic violence is imposed on men through expectations of marriage and procreation, reinforced by the maternal figure. Her remarks reflect the intergenerational transmission of patriarchal norms.</p>
<p>Black Night- Ali & Sultan Intimate Moment Scene Time Duration: 1.12-1.16</p> <p>In the scene, Ali and Sultan meet Ali’s house to study. After drinking coffee, they become intimate, but when Ali refuses to continue, Sultan reacts with anger and then leaves.</p> <p>Dialogue - Sultan (angrily): “So, it’s true what they’re saying around town?”</p> <p>Ali: “What are they saying?”</p> <p>Sultan: “That you’re... like that. Is it true?”</p>	<p>In the scene, Sultan’s expectation reinforces patriarchal codes, while Ali’s refusal marks him as embodying subordinate masculinity. The scene illustrates how deviations from heteronormative roles are socially punished; while women also take part in sustaining these very norms through their reactions and expectations.</p>

<p>Black Night – Ishak, Sultan, and Her Husband Scene Time Duration: 1.17-1.18</p> <p>In this scene, Ishak visits Sultan at her home. During their argument about the past, her husband arrives. Sultan immediately ends the conversation.</p>	<p>This scene illustrates how gender norms and male authority silence women. By ceasing interaction, Sultan conforms to the expected role of a “proper woman,” reflecting her internalized submission to patriarchal control.</p>
<p>Burning Days – Sexual Abuse of the Mentally Disabled Girl Scene Time Duration: 51.57-52.03</p> <p>In this scene, Pekmez, a mentally disabled Romani girl, is sexually and physically abused by town’s prominent men during a drinking gathering attended by Prosecutor Emre.</p>	<p>The abuse scene illustrates a gendered structure in which women are blamed and silenced, their bodies and sexuality rendered available for hegemonic male use without consent.</p>
<p>Burning Days - Prosecutor and Female Judge, Her Husband Dinner Scene Time Duration:1.17-1.19</p> <p>The prosecutor is dining at the home of the female judge and her husband. They talk about the femininity of housework and cooking. When the couple learn that he is single and not considering marriage, they highlight the challenges of living alone.</p> <p>Dialogue -Prosecutor: “This is delicious, thank you.” Judge: “Being single is hard...” Judge’s husband: “If I were single, I’d never cook at home.”</p>	<p>In the scene housework is defined as “women’s work,” reinforcing gendered divisions within marriage. The scene illustrates how symbolic violence is embedded in daily routines, sustaining hegemonic masculinity. Moreover, the prosecutor is indirectly encouraged to marry, and his reluctance is perceived as suspicious within the framework of traditional gender patterns.</p>
<p>Burning Days- Teenage Townsman and the Prosecutor Scene Time Duration:1.35-1.37</p>	<p>In this scene, the young man’s accusation against the journalist functions as a form of moral exclusion rooted in the town’s collective memory. His speech implies a violation of traditional gender norms, marking the journalist as deviant due to his perceived orientation. The scene reveals how symbolic violence operates through language and</p>

	<p>gossip, policing non-normative masculinities and female sexuality.</p>
<p>In the scene, a teenage townsman comes to the prosecutor’s house. The young man accuses the journalist of immorality because he believes the journalist is an opponent of the mayor, whom he thinks will solve the town’s water problem. Dialogue - Young man: <i>“That immoral guy? He tricked all kinds of people—men and women... Even seduced Uncle Selim’s ex-wife... Everyone around here knows. That’s why Selim divorced her.”</i></p>	<p>In the narrative, despite the journalist’s role in exposing political corruption in the town, his perceived sexuality becomes a sign of intimidation. The video functions as a warning, reinforcing heteronormative masculinity and reflecting the persistence of traditional gender patterns that regulate social behavior.</p>
<p>Burning Days- Prosecutor’ Inappropriate Videos Receiving Scene Time Duration:1.08.12-1.08.54</p> <p>In this scene, anonymous videos targeting the journalist’s sexual identity are sent to the prosecutor. Emre sees journalist is dancing half naked with another man in video.</p>	

In both films, female characters are primarily portrayed as passive. In *Black Night*, figures like the nightclub singer, Sultan, and Ishak’s mother are objectified to reinforce patriarchal norms through their speech and actions. In *Burning Days*, the young girl subjected to sexual violence symbolizes women’s powerlessness under hegemonic masculinity. Authoritative figures like the female judge contribute to maintain male dominance. While *Black Night* reinforces gender norms mostly through male-female dynamics, *Burning Days* more directly explores the fear of homosexuality and society’s enforcement of “acceptable” gender roles, using this fear to exclude what is perceived as different.

Within the framework of Judith Butler’s theory of gender performativity, femininity and masculinity are understood not as fixed identities, but as constructs continuously produced through repeated practices. In the nightclub scene, the objectification of the female body functions as an extension of the “male gaze,” thereby reproducing hegemonic masculinity.

In the scenes involving Ishak and his mother, it becomes evident that patriarchy is reproduced not only by men but also through women’s actions and roles. As R. W. Connell (1987) emphasizes, this illustrates how hegemonic masculinity is sustained through social consent. In the film *Kurak Günler*, the attribution of domestic labor to women represents a form of inequality embedded in everyday life, which can be explained through Pierre Bourdieu’s (2001) concept of symbolic violence. Moreover, the silencing of women in the face of sexual violence reveals how patriarchal structures operate at both

institutional and cultural levels. In this context, it can be argued that gender norms are not merely represented in both films but actively reproduced.

4.3. The Performance of Masculinity and the Exclusion of Alternative Masculinities

This theme encompasses scenes in both films that depict the fear of social exclusion or expectations imposed on men by gender norms scenes where certain forms of masculinity are privileged while others are marginalized. It also includes scenes where masculinity is performatively constructed through specific attitudes and behaviors expected of men.

Table 4: Scene Analyses in the Context of the Performance of Masculinity and the Exclusion of Alternative Masculinities

<p>Black Night- Ali’s Father and the Gendarmerie Scene Time Duration:12.30-12.55</p> <p>Ali’s disappearance prompts a search by the gendarmerie. Upon learning that Ali’s father was a literature teacher, the commander mocks the profession.</p> <p>Dialogue - Gendarmerie Commander to Ali’s father: <i>"What do you do for a living?"</i> Father: <i>"I’m a retired teacher. I used to teach literature."</i> Commander: <i>"Like father, like son, huh?"</i></p>	<p>In the scene, the gendarmerie embody state power and hegemonic masculinity. Their humiliating behavior subtly attributes the son’s non-conforming masculinity to paternal influence. Instead of addressing structural factors, the scene illustrates how hegemonic masculinity is reinforced through gender policing and the devaluation of alternative masculinities.</p>
<p>Black Night- Ishak and His Friends’ Hunt Invitation Scene Time Duration:56.00-57.00</p> <p>In the scene Ishak is invited to the hunt by his friends from the town. He refuses, but his friends insist.</p> <p>Dialogue - Ishak: <i>"I’m not coming."</i> Friends: <i>"What’s your excuse this time? Sitting around the house like a woman!"</i></p>	<p>In the scene friends’ response reveals how hegemonic masculinity is policed through gendered language. The comment symbolically excludes Ishak for deviating from normative masculine behavior and illustrates how peer groups enforce conformity through symbolic violence.</p>

<p>Black Night- Townsmen and Ishak at Raki Table Scene Time Duration:57.00-1.01</p> <p>In the scene, Ishak joins his male friends on a wild goat hunt. He does not react much to their conversations and sits by the fire instead of at the table. Among the men, occasional verbal tensions and swearing occur.</p> <p>Dialogue - One of the men at the table (referring to a woman): <i>"We went to the woman, but when I put this on [condom], she went cold... You don't see mine, though—she's begging for it!"</i></p>	<p>In the scene, a typical "masculine conversation" emerges. The dialogue reinforces male bonding through gendered and objectifying talk about women. Masculinity is performed and affirmed here through the sexual objectification of women. Ishak's refusal to engage in the group's masculine acts symbolizes the exclusion of alternative masculinity within a hegemonic social order.</p>
<p>Black Night- Ishak and His Friends Okey Playing Scene Time Duration:1.26-1.28</p> <p>Ishak and his friends are playing okey in a traditional coffeehouse. They start to argue about Ishak's friendship with Ali, then fight.</p> <p>Dialogue - One of the men at the table: <i>"Yours has moved into the watchtower."</i> Ishak: <i>"Mine? Who's mine?"</i> Man: <i>"The one you hang out with by the stream, your rose's nightingale."</i> Another man during the altercation: <i>"While you're bickering here, that city slicker already sealed the deal with Sultan."</i></p>	<p>The coffeehouse is a space reinforcing male solidarity and hierarchical masculinity in the scene. Ishak's emotional closeness to Ali is ridiculed through feminizing language, positioning emotional intimacy as incompatible with normative masculinity. Ali is further marginalized as a "city slicker", symbolizing outsider status. As the teasing escalates into physical conflict, the scene reveals how hegemonic masculinity is performatively enforced.</p>
<p>Burning Days: The Lawyer and the Dentist's Visiting of Prosecutor's Office Scene Time Duration: 08.01-13.14</p> <p>The lawyer and the dentist visit the prosecutor, to welcome him to the town. They talk about hunting,</p>	<p>The visit scene, reinforce local masculine ideals tied to nature, dominance, and violence. Hunting is framed as central to manhood, with phrases like "when we shoot, we hit" asserting male authority. The alliance between the hegemonic lawyer and the complicit dentist contrasts with the prosecutor's subtle exclusion, illustrating how hegemonic masculinity is upheld through inclusion and marginalization.</p>

<p>firing and its legal aspects. In response to the prosecutor’s critical attitude, they naturalize masculine rituals subtly belittling the prosecutor.</p> <p>Dialogue - Lawyer: <i>“So, Prosecutor, did we scare you off?”(referring to the wild boar chase and hunting scene in town)</i></p> <p>Lawyer: <i>“As soon as we entered town, we were right behind the boar.”</i></p> <p>Dentist: <i>“Oh, it’s nothing, just fun for the kids. Our people are used to this from our ancestors. Nothing to worry about... We know where we shoot, and when we shoot, we hit. Around here, nobody’s shocked by guns. They’re used to animal carcasses too...”</i></p>	
<p>Burning Days – The Prosecutor, the Lawyer, the Dentist and the Mayor Evening Gathering Scene Time Duration:19.00-22.00</p> <p>In this scene, the prosecutor drinks raki with the town’s influential men in the mayor’s garden. Mayor joins them for while in raki table.</p> <p>Dialogue- Mayor (to his son): <i>“Well done, I wouldn’t have expected you to think of that—before I even said a word...”</i></p>	<p>The mayor praises his son “the lawyer” for visiting the prosecutor, showing how approval shapes acceptable behavior in a patriarchal system. Here, the raki table becomes more than a social setting; it acts as a symbolic space where masculine norms are performed and reinforced. The lawyer, by earning his father’s approval, is portrayed as complicit in the dominant order and closer to hegemonic masculinity. Meanwhile, the prosecutor remains an outsider whose masculinity still questioned and not yet accepted.</p>
<p>Burning Days- The Prosecutor, the Lawyer, the Dentist Evening Gathering Scene Time Duration: 33.30-37.50</p> <p>At the beginning of the scene, the men talk about sex workers, guns, and hunting. Afterwards, they start arguing about the prosecutor’s refusal of their masculine rituals offers.</p> <p>Dialogue – Lawyer: <i>“Come on, don’t tell me knowing the language is a problem, nema problema.”</i></p> <p>Prosecutor: <i>“Is this decent?”</i></p> <p>Lawyer: <i>“Why not, what’s wrong with it? It’s not forbidden or anything, we’re men, after all.”</i></p> <p>Prosecutor: <i>“What about our respectability in society?”</i></p> <p>Lawyer: <i>“So what? We’ve done this before with other prosecutors, and no one reacted like this.”</i></p> <p>Prosecutor: <i>“When you say other prosecutors</i></p>	<p>The sex workers, guns, hunting, alcohol, and sexuality at the raki table bringing together core elements of hegemonic masculinity in the scene. The prosecutor, who does not conform to these expectations, becomes the subject of symbolic exclusion. The lawyer’s remark, “we have done this before with other prosecutors” highlights masculinity as a performance of conformity. The prosecutor’s appeal to “reputation in society” suggests an alternative masculinity grounded in ethics and responsibility, revealing the tension between conflicting models of masculinity.</p>

<p><i>accepted it and I don't what exactly are you implying?"</i></p>	
<p>Burning Days – The Prosecutor and the Journalist Home Talking Scene Time Duration: 1.26-1.29</p> <p>In the scene, the journalist visits Prosecutor Emre with evidence of environmental misconduct. They begin to talk about the night when Emre was drunk. Emre recalls the event only in fragments but feels uncomfortable.</p> <p>Dialogue- Journalist: <i>“You were outside crying and shouting in the middle of the night. I brought you upstairs, took you to the bathroom, took off your shirt, took off your pants, poured some water on you only then did you come to your senses.”</i> Prosecutor: <i>“Is that so?”</i></p>	<p>In the scene, the journalist’s reminder of his physical support during a previous crisis unsettles Emre, who amid rumors about his sexuality and interprets this intimacy as a threat to his masculinity and institutional authority. The scene highlights how emotional closeness is perceived as undermining hegemonic male identity.</p>

In both films, masculinity is constructed through performative elements such as hunting, alcohol, and sexuality. Black Night reinforces these through slang, misogyny, and male surveillance, with conflict centered among local men and open exclusion of non-conforming behaviors. In Burning Days, similar traits are shaped by institutional authority and heteronormativity. Masculinity is affirmed by disparaging others and resisting deviation, with exclusion enforced through systemic pressure as the conflict extends. According to R. W. Connell’s (1995) theory of hegemonic masculinity, masculinity is a status that must be constantly reasserted and proven. This is particularly evident in exclusionary discourses such as accusations of “acting like a woman,” which reveal that masculinity is constructed in opposition to femininity. Michael Kimmel’s (2008) concept of fragile masculinity further deepens this perspective. The perception that masculinity is always under threat drives men to validate themselves by excluding other men. In the dinner with raki scenes, the objectification of women and the sexually charged language function as key mechanisms in the construction of homosocial bonds among men. Similarly, the marginalization of the prosecutor and the perception of his emotional closeness with the journalist as a threat demonstrate how hegemonic masculinity excludes alternative forms of masculinity into the political realm, revealing subtler forms of control.

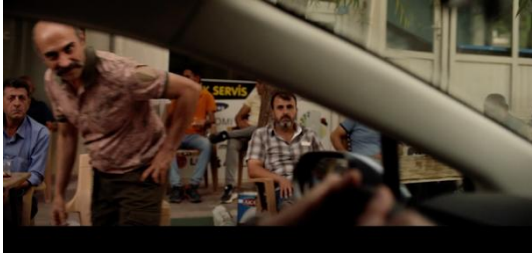
4.4. The Conflict Between Hegemonic and Fragile Masculinities

This theme encompasses scenes from both films that depict tensions between hegemonic and fragile masculinities, manifested through forms of verbal and symbolic violence. These conflicts are expressed both directly and indirectly throughout the narratives.

Table 5: Analysis of Scenes within the Context of the Conflict Between Hegemonic and Fragile Masculinities

<p>Black Night – Ali and the Men of the Town Scene Time Duration: 14.35-17.00</p> <p>At a local venue, a group of men are drinking when Ali, the outsider, enters. The men inside mock Ali for his appearance and behaviors. Dialogue-A local man: <i>“Brother, what is this? Some kind of cannibal music?”</i></p>	<p>His unconventional ringtone draws mockery, marking him as embodying fragile masculinity. Through his clothing style and the ringtone, Ali is positioned as “the other.” Their mockery of Ali’s ringtone illustrates even subtle deviations from normative masculine codes are ridiculed and used to reaffirm their own masculine identity and dominance.</p>
<p>Black Night- Townsman and Ali Argument Scene Time Duration:1.09-1.10</p> <p>Ali, as a forest ranger argues with a townsman and his father about the collection of traps and the enforcement of the hunting ban. Dialogue- Townsman: <i>“Are you the one messing with our traps?”</i> Ali: <i>“There are laws, sir. There’s a wildlife protection act.”</i> Townsman: <i>“Get lost. Don’t start with your laws”</i> he says angrily. Elderly Townsman: <i>“Listen, son, you won’t last long around here. You’ll be wasted.”</i></p>	<p>In the scene, the townsman’s hostility targets not only Ali but also what he represents modernity, education, and legal order. By mocking Ali and the laws, he upholds, the townsman asserts masculine dominance and resists outside control. Through coded, patronizing language, the elder man reinforces traditional gender norms, portraying Ali’s youth and idealism as weakness. Calling him “son” and warning him functions as a threat, symbolically excluding alternative masculinities.</p>
<p>Burning Days- Prosecutor and Teenage Neighbor Scene Time Duration:1.35.22-1.35.42</p> <p>In the scene, the teenage neighbor brings rat poison to Prosecutor Emre’s house, and they talk about the rats. Dialogue - Prosecutor: <i>“Are there a lot of rats?”</i> Teenage Neighbor: <i>“Old houses-of course there are.”</i></p>	<p>The “rat” metaphor exposes the contrast between urban and rural masculinities in the scene. While the prosecutor’s concern signals fragility, the local man’s dismissiveness asserts, place-based masculinity. The scene subtly undermines bureaucratic masculinity by framing it as disconnected from rural norms.</p>

Burning Days: The Prosecutor and the Lawyer Town Square Confrontation Scene
Time Duration: 1.46-1.47

As Prosecutor Emre drives through the town square, he encounters the lawyer he has been investigating for the sexual abuse of Pekmez. He feels disturbed by the lawyer's threatening looks and gestures.

In the scene, the lawyer and his male supporters use bodily gestures and spatial dominance to reject Emre's association with law and justice, portraying it as weak. Emre's authority is symbolically eroded, revealing how hegemonic masculinity exerts control not through direct violence, but through public intimidation and the marginalization of institutional masculinities.

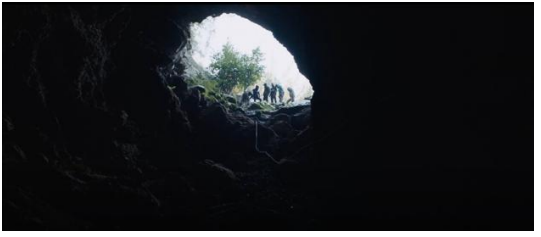

In both films, the tension between hegemonic and fragile masculinities is clearly evident. In *Black Night*, hegemonic masculinity is constructed by marginalizing Ali, whose appearance, behavior, and profession reflect a deeper conflict between tradition and modernity. Male figures form alliances to suppress Ali, who is portrayed as the "other", to reaffirm their masculine identity. As a result, Ali becomes the direct target of exclusion and confrontation. R. W. Connell's (1995) concept of multiple masculinities provides a powerful framework for understanding this conflict. The character of Ali is positioned as the "other" and marginalized because he does not conform to hegemonic masculinity norms. This exclusion emerges not merely as an individual reaction, but as a form of collective masculine defense.

In *Burning Days*, Prosecutor Emre is constantly tested in terms of his masculinity by Local power figures such as the lawyer, the doctor, and the mayor. Although Emre is not directly excluded, he occupies a vulnerable position where he must continually defend himself, thus being indirectly othered. Both the townspeople and local authorities reinforce this tension, maintaining this conflict at social and institutional levels. The contrast established between the prosecutor, who represents modernity, and traditional local masculinity demonstrates that masculinity is produced differently across spatial and cultural contexts. Within the framework of Pierre Bourdieu's (2001) theory of power and field, this conflict can also be interpreted as a struggle for dominance between different social fields. Therefore, this portrayal reveals that masculinity is not a singular or fixed structure, but rather one that is continuously negotiated and reconstructed through conflict.

4.5. The Punishment of Othered/Fragile Masculinity

This theme encompasses scenes from both films in which male characters perceived as "fragile" or "othered" are suppressed/eliminated due to their incompatibility with the hegemonic masculine order.

Table 6: Analysis of Scenes within the Context of the Punishment of Othered/Fragile Masculinity

<p>Black Night-Stones Thrown at Ali’s House Scene Time Duration:1.11-1.12</p> <p>In this scene, local men throw stones at Ali’s house in an act of intimidation intended to punish him for disrupting the town’s patriarchal social order.</p>	<p>The stone becomes a symbolic warning, an effort to silence or erase Ali’s alternative masculinity, marking him as the target of collective violence. This moment marks the first physical attempt to eliminate the values he represents, illustrating how hegemonic masculinity suppresses differing male identities.</p>
<p>Black Night- Ali’s Lynching by the Townsman Scene Time Duration:1.42-1.45</p> <p>In this scene, Ishak witnesses a group of men beating Ali to death with sticks as an act of punishment because they see him as a threat.</p>	<p>Ali’s beating to death in the scene symbolizes masculine power. Though hesitant, Ishak is drawn into the violence, revealing his conflict between moral conscience and conformity. Ali, representing fragile masculinity, is lynched for defying dominant norms. The scene illustrates how collective aggression uphold hegemonic masculinity.</p>
<p>Black Night- The Townsman Cutting Rope of Ishak’s into the Sinkhole Scene Time Duration:1.47-1.49</p> <p>Following his conscience, Ishak continues to search for Ali’s body. As Ishak descends into the sinkhole to find Ali’s body, the townsman, fearing that their crime will be exposed, cut the rope, causing Ishak to fall and die.</p>	<p>The sinkhole becomes a powerful symbol of how patriarchal violence is sustained, not just a space of death, but a metaphor for how masculine dominance is reproduced. Violence is reinforced by complicity and the suppression of dissent. Ishak, the only man who challenges hegemonic masculinity, is also eliminated, his pursuit of justice places him outside masculine norms.</p>
<p>Burning Days- The Prosecutor and the Journalist’s Car Assault Scene Time Duration:1.45-1.46</p> <p>In this scene, the prosecutor and the journalist drive through a crowd waiting for water. Suddenly, someone throws a water container at their car. The two men reacts but could not find out who did it.</p>	<p>This assault symbolizes the town’s collective punishment, triggered by rumors of a homosexual relationship between the two men in the scene. The two characters are made scapegoats not only for their perceived nonconformity but also for the town’s water crisis, even though they are not responsible. Gender norms and social frustrations intersect to justify symbolic and physical violence against those seen as “deviant.”</p>

<p>Burning Days- The Prosecutor’s House Attack Scene Time Duration:1.57-2.02</p> <p>In this scene, townsmen surround the prosecutor’s house at night with torches and slogans, enacting collective intimidation. They throw stones at the windows, while the prosecutor and the journalist panic but could not find any legal help.</p> <p>Dialogue (Townsmen):“What are you doing out so late? This is Yanıklar (name of the village)—there’s no way out. What’s the rush? Heading to the water again? Did your little gathering end too soon?” “Down with the deviants!” “Don’t touch Yanıklar! Don’t test our patience!”</p>	<p>Institutional silence renders the home a symbolic site of isolation and control in the scene. Accusations of homosexuality provoke linguistic and physical violence, reinforcing heteronormative masculinity through panic and public shaming. The retreat of the prosecutor and the journalist marks the successful enforcement of hegemonic gender norms.</p>
<p>Burning Days- Chase and Sinkhole Scene Time Duration: 2.02-2.06</p> <p>In this scene, the prosecutor and journalist attempt to flee, they are pursued by armed men. When they reach the outskirts of the town, a sinkhole appears between them and their pursuers.</p>	<p>In this scene, the townsmen, as extensions of patriarchal domination, take on the role of hunters, while the prosecutor and the journalist embodying fragile masculinity become the hunted. Their escape through the sinkhole symbolizes a rupture between dominant and marginalized masculinities. Although spared physical harm, the protagonists are symbolically excluded from hegemonic masculinity.</p>

In both movies, fragile or othered male characters are punished. In Black Night, Ali and Ishak, who are portrayed as deviant or fragile, face escalating threats that culminate in their deaths. Violence begins with acts of intimidation, such as house attacks. Eventually, Ali is lynched by a group, and Ishak is killed when his rope is cut while descending into a sinkhole. In Burning Days, the fragile or deviant characters Prosecutor Emre and journalist Murat are also similarly targeted through staged attacks on their car, their houses, while state institutions remain passive. Ultimately, Emre and Murat are hunted by local power figures and forced to flee the town. In the film Burning Days, the fact that the prosecutor and the journalist are not physically killed but instead socially excluded serves as an example of symbolic violence. According to R. W. Connell (1995), hegemonic masculinity not only establishes dominance but also sustains itself by suppressing alternative masculinities. The lynching of Ali and the killing of Ishak represent the most extreme manifestations of this mechanism of suppression. Michael Kimmel’s (2008) concept of fragile masculinity helps explain the underlying motivation behind such violence. When men perceive their masculinity to be under threat, they tend to become more aggressive and exclusionary. In this sense, violence operates not merely as a tool of control, but also

as a “defense mechanism” of masculinity. As noted by Pierre Bourdieu (2001), symbolic exclusion can function as a mechanism of control that is as powerful as physical violence.

Both films feature recurring symbols of punishment, such as stones and sticks. However, the violence is more direct and fatal in *Black Night*, where both fragile characters are killed. In *Burning Days*, while the protagonists narrowly escape death, they are symbolically exiled from the community.

Conclusion

Discussions of hegemonic masculinity often focus on its effects on women. However, patriarchal dominance also targets men who deviate from dominant gender norms, those perceived as "non-normative" or fragile. Cinema can be transformative for normalizing non-heteronormative masculinities. Therefore, a critical analysis of how cinema represents gender roles is crucial. This study examined *Black Night* and *Burning Days* to show how Turkish cinema portrays patriarchal hegemony and the intersection of symbolic and physical violence with masculinity. In both films, hegemonic masculinity dominates not only women but also men who deviate from traditional norms such as Ali and Emre who subsequently face exclusion or violence.

The thematic analysis indicates that hegemonic masculinity is not just about asserting power but maintaining control. Connell (1995)'s theory of “multiple masculinities” is evident in both films, particularly in *Burning Days*, where the prosecutor, the journalist, and the mayor's son represent subordinate, fragile, and complicit masculinities, respectively.

Both films are grounded in representations of rural space and small-town atmospheres. However, the social structures shaping rural masculinity constructs differ. *Black Night* presents a more traditional and people-centered narrative structure, while *Burning Days* emphasizes provincial bureaucracy and local power relations. Female characters play secondary roles in both films and are positioned as either carriers or victims of patriarchal domination. Scenes involving symbolic or physical violence such as hunting, weapons, alcohol, profanity, stones, sticks, and sexuality visibly accompany moments of hegemonic masculinity assertion.

Hegemonic masculinity is clearly represented in both films. *Black Night* presents a narrative in which physical violence is portrayed more explicitly, whereas *Burning Days* focuses on symbolic violence. Despite their differing tones, both films share a common theme: the reproduction of patriarchal order through othering, repression, and violence. In both narratives, women and non-normative men are othered, while networks of male solidarity play a legitimizing and sustaining role in this exclusion. The pressure exerted by hegemonic masculinity on fragile masculinity is initially expressed through symbolic violence verbal forms of humiliation and mockery which later escalate into physical violence in the movies. Symbolic violence, introduced as a warning or a form of suppressive control, gradually intensifies and evolves into physical violence, underscoring the power embedded in the hegemonic structure. The punishment of the main characters Ishak and Ali in *Black Night*, and Prosecutor Emre and Journalist Murat in *Burning Days* demonstrate the increasing severity of hegemonic violence and the power mechanisms aiming the “other” elimination. However, the emergence of solidarity between the fragile/othered male characters in both films is also crucial, indicating that the “othered” is not entirely alone and retains the potential to assert identity and agency in the face of hegemonic structures.

These films portray internal male hierarchies and external gender-based oppression. Bourdieu (2001)’s concept of symbolic violence helps explain how domination is expressed not only through actions but also through language, gaze, and social expectations. While the two films differ stylistically, both legitimize male dominance. This study concludes that hegemonic masculinity is not merely a gender identity, but a system of domination sustained by cinema and internalized by audiences. Challenging these portrayals is vital for gender equality, as patriarchal power often appear “natural”. Cinema, therefore, is not just a narrative form but a key site of ideological struggle.

This study makes an original contribution to the literature by analyzing how the relationship between hegemonic and fragile masculinities in Turkish cinema is constructed not only at the level of representation but also along the axes of violence, space, social pressure, and institutional power. While existing studies have mainly focused on the crisis of hegemonic masculinity and patriarchal domination over women, this analysis centers on the positioning of fragile masculinities in relation to hegemonic masculinity within the selected films. Furthermore, the study demonstrates how the conflict between hegemonic and fragile masculinities is produced through mechanisms of exclusion, stigmatization, and suppression within narrative structures. By showing that symbolic and physical violence function as key instruments that render this conflict visible and sustain it, the analysis contributes conceptual depth to masculinity studies. Additionally, by approaching cinema not merely as a reflection of social reality but as an ideological field that legitimizes hegemonic masculinity while punishing fragile masculinities, the study offers another significant contribution to the literature. In this respect, the analysis of *Black Night* and *Burning Days* within the framework of hegemonic vs. fragile masculinity conflict fills a vital gap by explaining how hierarchies among masculinities are reproduced in contemporary Turkish cinema.

In line with this study's findings, it is recommended that future research expand its analysis of masculinity representations across different contexts. In this regard, longitudinal analyses of Turkish films produced in different periods may reveal the transformation of hegemonic and fragile masculinities over time. Additionally, medium-centered comparative studies focusing on digital platform content and television series could be conducted to examine how constructions of masculinity evolve across these media. Furthermore, audience-centered research can be conducted to explore variations in the reception of hegemonic and fragile masculinity representations. Finally, cross-cultural comparative studies encompassing diverse cultural contexts could contribute to the literature by identifying similarities and differences between masculinity representations in Turkish and global cinema.

REFERENCES

- Akça, E. B., & Tönel, E. (2011). Erkek (lik) çalışmalarına teorik bir çerçeve: feminist çalışmalardan hegemonik erkeklığe. In İ. Erdoğan (Ed.), *Medyada hegemonik erkek (lik) ve temsil* (pp. 11–39). Kalkedon.
- Aydoğan, D. (2020). Hegemonik erkeklik krizi ve yeni Türk sineması'nda erkeklik halleri. *Erciyes İletişim Dergisi*, 7(1), 1–24. <https://doi.org/https://doi.org/10.17680/erciyesiletisim.543218>
- Bainbridge, C., & Yates, C. (2005). Cinematic symptoms of masculinity in transition: Memory, history and mythology in contemporary film. *Psychoanalysis, Culture & Society*, 10(3), 299–318.
- Başar, I. (2024). "Ahlat Ağacı" film incelemesi: Baba Figürü ve kırılğan erkeklik. *Ege Sosyal Bilimler Dergisi*, 5, 81–101.
- Becerikli, R., & Kalaman, S. (2019). Acı Aşk filminin "erkeklik krizi" bağlamında incelenmesi. *Akdeniz Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, (31), 512–536. <https://doi.org/https://doi.org/10.31123/akil.529913>
- Birer, B. (2013). Sinemada erkeklik krizi: Her Şey Çok Güzel Olacak ve "ocuk (Su) erkeklığe dönüş." *Kadın Araştırmaları Dergisi*, (13).
- Bourdieu, P. (2001). *Masculine domination*. Stanford University Press.
- Bozok, M. (2009). Feminizmin erkekler cephesindeki yankısı: Erkekler ve erkeklik üzerine eleştirel incelemeler. *Cogito*, 58, 269–284.
- Braun, V., & Clarke, V. (2006). Using thematic analysis in psychology. *Qualitative Research in Psychology*, 3(2), 77–101. <https://doi.org/https://doi.org/10.1191/1478088706qp063oa>
- Butler, J. (1990). Gender trouble feminism and the subversion of identity. In *Gender trouble* (Number 1). Routledge.
- Chambers, C. (2005). Masculine domination, radical feminism and change. *Feminist Theory*, 6(3), 325–346. <https://doi.org/https://doi.org/10.1177/1464700105057367>
- Connell, R. (1987). *Gender and power: Society, the person and sexual politics*. Polity Press.
- Connell, R. (1995). *Masculinities*. Polity Press.
- Connell, R. W., & Messerschmidt, J. W. (2005). Hegemonic masculinity: Rethinking the concept. *Gender & Society*, 19(6), 829–859. <https://doi.org/https://doi.org/10.1177/0891243205278639>
- Cuklanz, L., & Erol, A. (2021). New feminist studies in audiovisual industries. The shifting image of hegemonic masculinity in contemporary television series. *International Journal of Communication*, 15, 18.
- Demetriou, D. Z. (2001). Connell's concept of hegemonic masculinity: A critique. *Theory and Society*, 30(3), 337–361.
- Demez, G. (2005). *Değişen erkek imgesi: Kabadayıdan sanal delikanlıya*. Babil Yayınları.

- Diken, B., & Laustsen, C. B. (2005). *The culture of exception: Sociology facing the camp*. Routledge.
- Gürbüz, Ö. N. E. (2016). Korkuyorum Anne'de hegemonik erkeklığın yapı sökümü. *Ankara Üniversitesi İlel Dergisi*, 3(2), 125–142.
- Hanke, R. (1992). Redesigning men: Hegemonic masculinity in transition. In S. Craig (Ed.), *Men, masculinity, and the media* (pp. 185–198). Sage.
- Hearn, J. (1996). Is masculinity dead? A critical account of the concepts of masculinity and masculinities. In M. Mac an Ghaill (Ed.), *Understanding masculinities: Social relations and cultural arenas* (pp. 202–217). Open University Press.
- Hearn, J., & Pringle, K. (2006). *European perspectives on men and masculinities*. Palgrave Macmillan.
- İri, M. (2016). *Baba yok, oğlan yasta: Türk sinemasında erkeklik performansları (2011-2015)*. Derin yayınları.
- Jeffords, S. (1994). *Hard bodies: Hollywood masculinity in the Reagan era*. Rutgers University Press.
- Kabadayı, L. (2016). İyi adam-kötü Adam: Son dönem Türk sinemasında erkek karakter ve stereotipleşme. In Kuruoğlu (Ed.), *Erkek kimliğinin değişmeyen halleri* (pp. 167–185). Nobel.
- Kaplan, F. N. (2003). Toplumsal konumu ve bu konumunun değişimiyle Türk sinemasında kadın. *İstanbul Ticaret Üniversitesi Fen Bilimleri Dergisi*, 2(4), 149–173.
- Kara, O. (2021). Hegemonik erkeklik iktidarının her yerdeliği: Kelebekler ve Bizi Hatırla. *Moment Dergi*, 8(1), 188–204.
- Karadaş, N. (2020). Türk sinemasında feodal aile yapısı içerisinde erkek kimliğinin inşası. *Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 19(3), 1255–1270.
- Kaufman, M. (1999). *The seven P's of men's violence*. Toronto, Canada.
<https://www.michaelkaufman.com/wp-content/uploads/2009/01/kaufman-7-ps-of-mens-violence.pdf>
- Kimmel, M. S. (1996). *Manhood in America: A cultural history*. Free Press.
- Kimmel, M. S. (2008). *Guyland: The perilous world where boys become men*. Harper Collins.
- Koçer, Z., & Ulucan, E. (2021). Gemide filminde ataerki ve krizdeki erkeklik anlatıları. *Motif Akademi Halkbilimi Dergisi*, 14(33), 203–218.
- McLeod, J. (2005). Feminists re-reading Bourdieu: Old debates and new questions about gender habitus and gender change. *Theory and Research in Education*, 3(1), 11–30.
<https://doi.org/https://doi.org/10.1177/1477878505049>
- Oakley, A. (2018). *The sociology of housework*. Policy Press.
- Oktan, A. (2008). Türk sinemasında hegemonik erkeklikten erkeklik krizine: Yazı-tura ve erkeklik bunalımının sınırları. *Selçuk İletişim*, 5(2), 152–166.
- Onur, H., & Koyuncu, B. (2004). Hegemonik erkeklığın görünmeyen yüzü: Sosyalizasyon sürecinde erkeklik oluşumları ve krizleri üzerine düşünceler. *Toplum ve Bilim*, 101, 31–49.

- Özküraplı, İ. (2021). Biraz da “Erkeklerden” konuşalım mı? Hegemonik erkeklik kavramının Feminist bir eleştirisi. *Moment Dergi*, 8(2), 368–387.
<https://doi.org/https://doi.org/10.17572/mj2021.2.368387>
- Real, T. (1998). *I don’t want to talk about it: Overcoming the secret legacy of male depression*. Simon and Schuster.
- Ricciardelli, R., Clow, K. A., & White, P. (2010). Investigating hegemonic masculinity: Portrayals of masculinity in men’s lifestyle magazines. *Sex Roles*, 63(1), 64–78.
- Ryan, M., & Kellner, D. (1988). *Camera politica: The politics and ideology of contemporary Hollywood film*. Indiana University Press.
- Sancar, S. (2009). *Erkeklik: İmkansız iktidar: Ailede, piyasada ve sokakta erkekler*. Metis.
- Schinkel, W. (2003). Pierre Bourdieu’s political turn? *Theory, Culture & Society*, 20(6), 69–93.
<https://doi.org/https://doi.org/10.1177/02632764032060>
- Sever, H., & Açıkalin, N. (2025). Ataerkil hayaletin farklı kadınlık temsilleri üzerindeki sirayeti: Ana Yurdu film analizi. *Journal of Applied And Theoretical Social Sciences*, 7(1), 1–16.
- Smelik, A. (1998). *And the mirror cracked: feminist cinema and film theory*. Palgrave Macmillan.
- Ulusay, N. (2004). Günümüz Türk sinemasında ‘Erkek Filmleri’ nin yükseliş ve erkeklik krizi. *Toplum ve Bilim*, 101, 144–161.
- Uluyağcı, C. (2001). Sinemada erkek imgesi: farklı sinemalarda aynı bakış. *Kurgu Anadolu Üniversitesi İletişim Bilimleri Fakültesi Uluslararası Hakemli İletişim Dergisi*, 18(18), 29–39.
- Vandello, J. A., & Bosson, J. K. (2013). Hard won and easily lost: A review and synthesis of theory and research on precarious manhood. *Psychology of Men & Masculinity*, 14(2), 101–113.
- Winter, T. (2003). Crisis of masculinity. In *American masculinities: A historical encyclopedia*. Sage.
- Yılmaz, E., & Zinderen, İ. E. (2023). Türk sinemasında erkekliğin dönüşümü ve erkeklik krizine ilişkin bir analiz. *Etkileşim*, (11), 144–174.
<https://doi.org/https://doi.org/10.17572/mj2021.2.368387>
- Yüksel, E. (2013). Bir savaş anlatısı Olarak Nefes: Vatan Sağolsun ve hegemonik erkekliğin krizi. *Fe Dergi*, 5(1), 14–31.
- Yüksel, E. (2019). Babalar ve oğullar: 2000’ler Türkiye sinemasında erkeklik krizi. *Sinecine: Sinema Araştırmaları Dergisi*, 4(2), 41–67.

e-ISSN : 2822-4493

TAM | A K A D E M i D E R G i S i

JOURNAL OF TAM ACADEMY

TAM | TOPLUMSAL
ARAŞTIRMALAR
MERKEZİ

www.tamde.org

www.tamuskon.org

www.toplumsalarastirmalarmerkezi.org